

AL. JIRÁSEK

F. L. VĚK.

*OBRAZ Z DOB NAŠEHO
NÁRODNÍHO PROBUZENÍ.*

DÍL IV

TŘETÍ VYDÁNÍ

*NAKLADATELSTVÍ J. OTTO
SPOLEČNOST S R. O. V PRAZE. 1925.*

PSÁNO R. 1899—1900.

VŠECHNA PRÁVA VYHRAZENA

TISKEM „UNIE“ V PRAZE.

PŘÍTELI

MIKOLÁŠI ALŠOVI.

I. V POPELE.

F Věk našel ženu i děti, o nichž do minulé noci nevěděl, co se s nimi stalo, kam se poděly. Ten strach opadl. Byli na živu, měl je. Ale jak se s nimi shledal! V rumu a popele, na spáleništi domu, pod jehož krytem jim bývalo jako v útulném hnízdě, v němž vždycky měl všeho dost od podstřeší do sklepů.

Věkovi se rozplakali v rozvalinách svého blahobytu, prostřed své zkázy. Než první vzlyk, první slzy byly jasné radosti, že zuřivý plamen jim nikoho nezhubil, neboť všude se tak neshledali, všude tak nevstupovali na spáleniště svých příbytků. Ne na jednom v předměstí i v ulicích hrabali lidé v popele a v oharkách, ne aby našli škváry svého jmění, ale kosti svých milých —

Hrůza, zmatek jmenovaly číslo veliké. Přes dvacet lidí, dětí, starých i mužů, kteří se pustili v zoufalý zápas s plameny, prý zahynulo. Věk v těchto děsivých zprávách do samé noci nezvěděl o své rodině,

a Věková o muži až do této chvíle. Proto byl jejich pláč vnitřním zájásáním, že se našli, že se mají a děti.

Než hrůza stála v spáleništích u nich, u sousedů v pravo v levo, kolem celého rynku, po všem městě, v skleslých podsíních, do nichž se sřítily štíty a lomenice ve spoustě ohořelých trámů, došků a šindelů, v ošlehaných zdech, v rumu a popele. Jako mátoha trčela v zkaleném vzduchu, plném čoudu a dusného, páchnoucího tepla; vydechovalo je spáleniště skoro celého města, jemuž vyhořel kostel, jemuž se rozlily skoro všechny zvony, jemuž lehly popelem škola, radnice, dřevěné děkanství, špitál a přes půl třetího sta příbytků.

Věkovi jen na okamžik na hrůzu zapomněli v tom zásvitu nenadálého shledání. Ale pak ji zas viděli všude. Věk ubledlý s obvázanou hlavou i rukou, o holi, podporoval ženu, jež přes tu chvíli zalomila rukama, zavzlykala nebo se náhle k dětem nachýlila a přitiskla je, jak šly těsně vedle ní, jedenáctiletý Václav a Lidka o rok mladší, držící se její sukně.

Děti byly užaslé a více zvědavě nežli v zármutku se rozhlížely. Lidka měla největší starost o malovanou kolibíčku, kterou ji minulé neděle dal kmotr pro dřevěné dětátko, a Václava tížilo nejvíce, co se stalo s králíky, které měl při kravách v chlévě.

Věk byl klidnější nežli žena, ne však svou silou. Jakási tupost z veliké rány jeho i celého města, a tu také živě cítil, tísnila hlavu a dusila nitro. Ale pak začala bolest zase škubat, jak každým krokem hrůza nenadále pohromy v oči mu bodala, když žena zahořekovala a jménem vzpomínala toho, co zničeno, co schráněla svou pilí a starostlivostí, co léta skládala a nastřádala v tiché radosti a pýše pečlivé hospodyně.

Komůrka plná kloubů krásně utřeného lnu i štuček příze za dlouhou zimu upředené, zásoba perí čistě sedraného, truhly plné plátna a různého vinutí, zlaté čepce, hedvábný kabátek s varhánky, kožíšek, hedvábné šátky a fěrtochy, šatstva jakásila — a všechno prach a popel

A prach a popel zásoba obili, jež marně snesli s podlázky. Shořelo v přízemku tak jako periny, klavír, oboje housle, partesy, jako vyhořel celý krám a všechno zboží v něm i ve skladišti.

Prach a popel i krásná bibliotéka s nejednou vzácnou knihou. Ani ve sklepě, kam je dal uklidit, se neuchránily. Na této pochůzce uviděl Věk hromádku ohořelých knih, jež včera pacholek ze sklepa přinesl a jež ležely na prahu: několik latinských, pak Harantova cestado svaté země a Křomenského Praxis. Jen to zůstalo ze staročeského pokladu, jež po léta sháněl po všem okolí u písmákův a čtenářův, a s nímž zašla i Kutnohorská bible s hrubými dřevoryty, dědictví po »Perlinčanu«, »bubáku«, po nebožtiku starém Žalmanovi —

Jak utkvěl mu zrak na ohořelé »Praxis«, vzpomněl na zesnulou matku. Co ta by chudák — Štěstí, že se toho nedočkala. Kmitlo se mu, co říkávala, co řekla tenkrát, když jí ukázal tolik peněz na hotovosti, stříbrných i zlatých, jež utržil za plátna do Prahy dodávaná: »Jen aby ti to hlavu nepomátlo! Kdo stojí, hled, aby nepadl!«

Znovu ho bodlo jako prve, když zakopl o svazek klíčů od sklepa, skladiště a stolu, v němž měl také dvacetník od Mozarta i pamětní peníz, který si přivezl z korunovace Leopolda II., i stříbrňák, který dal Vašíčkovi kozák v ruském táboře u Jezbin, i peníze, jež dostaly děti do vínku.

Na tyto mince v ten okamžik nemyslí. Než jako strnulý hleděl do popele na místo, kdež o požáru musil zanechat stůl, s nímž shořelomuněkoliktisíc vbankocedulích i něco na stříbře. Sumu tu chtěl právě ty dni poslati za zboží. Jen přepálené klíče a nějaký škvár mu z toho zůstaly a dluh, veliký dluh za zboží, z kterého neměl nic, z kterého nezbylo nic, leda nějaký skroucený plech, žárem zkřivený kosíř, přepálené srpy a pilníky. —

Myšlenky se zastavovaly v tupé bolesti; novým, palčivějším škubnutím ji drásavě prošlehlo, když šli dále, když spatřili spoustu za domem, zničenou kolnu s vozy a jiným hospodářským načiním a zničený chlév. Jen leskle černé trámy ležely nádvořím v sežehnutých

kopřivách, v seschlém, stočeném listí mochny, po ohořelém hnoji, po jeho černých, zuhelnatělých vrstvách. Čtyři dojně krávy, pěkné jako srny, ty tam. Ani stopa po nich, ani po druhé děvečce, jež jim sloužila.

Á stromy kolem, staré, z mládí mu milé stromy i mladší, jež on sázel a pěstoval! Ty nejbližší trčely holé, černé, opálené, bez listí, ty, co stály dále, měly listí po jedné straně sežehnuté, stočené, do šeda, do rezava seschlé tak, že by nebylo rozeznati, kdo pohořel, zdali jabloň či slíva či hrušeň.

Plotů v zadu po zahradách nebylo; shořely nebo ležely poraženy, jak lidé za požáru přebíhali na útěku nebo hasili nebo vynášeli. Na zadu příbytků po těch zahradách všude kusy nábytku, prádelníky, almamy prosté i květované, s malováním, židle, stoly, koše plné nádobí; z té směsi proběhlávaly se uzle peřin bílých i pruhovaných, děti se hemžily kolem nebo se povalovaly po peřinách po zemi roztažených.

Velcí kolem nich v kupkách nebo i schoulení, jak je únava i rozčilení zmohly, nebo přecházeli pod stromy, ze spáleniště na spáleniště jako bludné ovce, plačky nebo v tupé, němé bolesti. Sháněli se po svých. Hledali děti nebopříbuzné, jichž od včerejška nespatriili a pro něž strachy trnuli. Sem tam se proběhlávaly z toho černa bílé fraky vojáků od pluku Stuartova po vsích okolo rozloženého. Včera se přihnali s důstojníky na pomoc; teď tu v hlídkách stáli nebo pomáhali. Už i také cizí docházeli na spáleniště i do zahrad mezi pohořelé, lidé z nejbližších vesnic i z měst, z Opočna, Nového Města i ze Solnice. Zvědavost je sem přivedla i sousedská láska. Přicházeli s koši a uzly, přijížděli s povozy plnými chleba, vaření a nejnutnějšího šatstva i prádla, jak je na kvap pro první pomoc sehnali.

Když F. Věk vstoupil s rodinou ze spuštěného nádvoří, kdež jim ani kuřátka nezůstalo, do sadu, zahlédla malá Lidka jejich strakatou kočku, krčící se pod ohořelým, starým stromem. Ta jediná jim zůstala. Jak ji děti radostně zavolaly, smutně zamňoukala a plížila se

ostýchavě k nim. Věkové se zakalily oči, když děti se na milé zvíře zrovna vrhly a soustrastně je přinášely, volajíce, že má hlad.

V tom je zahlédl soused starý Bílek, jak stál vedle ve skupině mužů. Vkamizole jen, v ohořelé čepici, v nohavicích po kolena, bez punčoch, ve starých střevících, umazaný, od požáru učerněný, přichvátal k Věkovým. »Buď pán Bůh pochválen, Františku!« Chytl Věka za obě ruce. »Jste na živu, jste na živu a povídali, že jste — no, jste živ! Pán Bůh nás navštívil, ale jen když jste všichni — Sousedko, potěš vás pán Bůh.« Podával Věkové ruku. »A nás všechny apomahej,« zavzdychal. »Bida, o hrozná bida! Ani fajfčíčka mně neostala, ani zakouřit si nemám z čeho, ani co —«

»Ale dobytek jste zachránili.«

»To zachránili, sousedko, to všechno, chvála panbou, ale vy — — Vaše krávy —«

»Ani památka po nich. Uhořely na prach.«

»Ani kůstky po nich,« dodal Věk, »ale po Kačce také ne. To je mně divno. Snad je přece vyvedla.«

»Nečetu, Františku. Ostatek, kdo pak může co říct. V tom zmatku myslil každý jenom na sebe.«

Starý Bílek měl nové, hrozné podrobnosti, že devatenáct lidí zhy-nulo, to že dnes už jisto. Starý Hejzlar že měl také na mále, že by byl už také prach a popel, kdyby nebyl pro něj skočil ten oficír, hrabě že to je, Vetter, a mladý Hejzlar, ti dva že ho vynesli. A jmenoval, komu děti uhořely, kteří staří lidé, báby a nemocní, kteří mužové. A co stodol shořelo, přes šedesát a na sýpkách všechno obilí, kolik tisíc korců, to že bude zle, ó zle! A kostel, ten že je spuštěný, že všechny oltáře zničeny mimo hlavní, oheň že vrazil až do sakristie, jak kazatelna chytla, a tak že i v sakristii skoro všechno v popel obráceno, ornáty a všechna kostelní roucha; kalichy a velká lampa se rozlily, křížová cesta že je také pryč, a zvony na zvonici že se roztekly a neostal než jen zvoneček na kostele ve věžičce.

Zbožná mysl Věkové zahrozila se těchto zpráv; Věk netečněji naslouchal.

»Tam bude nejspíš pomoc,« pravil, »ale jak všem těm ubožákům; a my, co si počneme —« Prve hleděl na spáleniště bez určité myšlenky, ohromen svou zkázou. V tuto chvíli začal se starým Bilkem prohlížeti zbořeniště, z čeho a jak by se dal pro první čas pořídit alespoň nějaký úkryt. Kromě zděné kuchyně nezbylo nic. Než ta byla beze stropu; zůstaly jen očázené zdi, pec a ohniště s komínem nad ním, vše plameny ošlehané, učázené, plno škvárů, uhlí a ohořelého dříví.

Věk až do té chvíle přemahal bolest, únavu a rozčilení. Než tu, ve zpustlé kuchyni jeho domu začaly ho síly opouštět; pro bolest v pohmožděné noze i v hlavě musil usednouti. Sklesl na kámen, počal se chvěti; zimnice jím zatřásla. Zavázanou hlavu opřel o zdívo komínu a na okamžik přivřel oči.

Ale jak Věková k němu sklesla, jak zaslechl její úzkostný hlas, co mu je pro Boha, jak ucítil drobné ručky svých dětí, jež se k němu ve strachu tiskly, přemohl se a chláchole, že to nic není, že to již přešlo, vstal na chvílku na chvějící se nohy. Věková naléhala, prosila, aby nechal všeho a šel ke kmotříčkovi, lehnout si tam. Také starý Bilek nabádal a posílal ho. Poslechl.

Překračovali hromady kamení, cihel i zuhelnatělého dříví, uhlí a rumu, děti se strakatou kočkou, Věková s osmahlými knihami. Šli zase sami, míříce na předměstí ke kmotrovi, jenž neutrpěl žádné škody, jenž se jich ujal a nabízel všelikou pomoc rád a ochotně.

Jen zvolna mohli ku předu těmi spoustami spáleniště, hemžením lidí a shlukem povozů, jež ze sousedství přijely, kolem nichž se tlačili pohořelí, většinou jen polooblečení, jak vylítli z požáru, nic nezachránivše. Nejvíce se jich kupilo u vyhořelé radnice, u kamenného schodiště starého vedoucího z náměstí přímo do prvního patra. Na schodech stál rychtář s dvěma konšely (»syndikus« leknutím one-

mocněl a ležel kdesi na zahradě), a rozdával chléb, máslo, tvaroh, uzené maso, obleky, prádlo, jak je první pomoc poskytl.

Tam se také hnal Pinkava, jenž kdysi vezl Věka s Dobruškými do Prahy ke korunovací krále Leopolda II., před dvanácti lety, a před pěti do Josefova, k Jezbinám, do ruského ležení. Tlačil se všechen od sebe, jako by mu nic nezůstalo nežli ten ošumělý, odřený oblek na těle; lokty si pomáhal, vykřikuje jméno Boží, ach pro Boha, lidičky, ach pro Ježíše Krista!

A jen stodola mu vyhořela, teď na jaře ne hrubě plná; stavení mu ostalo i »koníčky«, všecko. Proto přece hnal se chamčivě za bočníkem, za kusem tvaroha nebo homolkou jako slepý, nikoho a nic nevidá jen sebe a spálenou stodolu.

Hluk a šum kolem všude. Věkovi nemohli místem hned dále, jak se vozy zarazily, vozy s koňmi i zapřaženými kravami, jež mhouřily oči, hlavy zvedaly i bučely. V takovém chumlu vrazili také na Ežnera Josefa, jindy vždycky veselého, jenž tolik čtveráctví prováděl tenkrát, když jeli do Prahy ke korunovací, jenž se tolik nazlobil Pinkavy, zvláště když byli v Josefově na Rusy se podívat.

Nyní zmaten, jako u vyjevení se zastavil, jak shlédl Věka.

»Jezus, Františku, neviděls našeho Pepíčka. Hledám ho, nevím, kam se poděl.«

Když uslyšel, že ho neviděli, jako by ho bodl, zabořil se do houfu a promykoval se a tlačil se jím a mezi vozy, s očima vyjevenýma, hnán starostí, strachem.

U kmotra již na Věkovy čekali, a hned Věkovi odestlali. Ulehčilo se mu, když ulehl na měkké lože, když mu Věková převázala rány z pohmoždění a když se kolem ztišilo. Puch a děs spáleniště, rozčilující hemžení nešťastných pohořelých, jejich stesky, výkřiky, pláč a vzlyky ze všech koutů spustošeného města, všecko zapadlo, zmizelo, ztichlo.

Věková, položivši zachráněné knihy na židli, usedla u mužovyposteje. Děti byly u kočky, jež na lavičce u kamen dala se do mísky

mléka a chleba. Kmotr odešel se všemi ze stavení ná Věkovu spáleníště uklízet. Věkovi osaměli v roubené světnici povalového stropu, s obrázky v rohu nad stolem, s velikou pecí a zelenými kamny. Okny bylo vidět na cestu; lidé se kolem mihali, jednotlivě, v houfcích jako o jarmarce.

Věková se tiše modlila, úzkostně pozorujíc muže, jenž přimkl oči, jako by dřímal. Ale starost stála u něho. Ztráta hotových peněz znovu dolehla na mysl. Počítal, jaký už má dluh, kolik tisíc a ještě že nehnul ani lopatou, a budou-li v Praze čekat, a jak bude s obchodem, jak začne, s čím — Přivřel oči v novém záchvatu hrůzy, a neotevřel jich, a neposteskl si k vůli ženě, věda, že sama schne starostí.

Venku zahrčel povoz a na ráz zarazil, zrovna před stavením. Do světnice pak vkročil sedlák v beranici, v kazajce, v černých brslenkách a ve střevících, nevysoký, už šedý, ale zdravě červený, svěží jako mník. »Tak vás přece nalézám!« volal už od prahu. »Potěš vás pán Bůh!« Podával Věkovým ruku. Byl to Kosař, sedlák z Ohnišova, nedaleké vesnice, od něhož Věk už léta kupoval obilí i len, evangelik, s nímž při každé návštěvě obchodní pobesedoval, pohovořil o věcech náboženských, o světě, o vojně, o starých knihách, jichž měl Kosař několik a jenž byl stálým odběratelem Krameriova kalendáře. Starý sedlák si toho vážil, že Věk k němu, helvetovi, se tak vřídlně a přátelsky má, že mluvil vždy tak šetrně o jeho víře, že znal jejich knihy a vážil si jich, že zavrhoval všelike štvání pro různost v náboženství a odsuzoval projevy staré nesnášenlivosti, jak skoro všude ještě proti evangelikům propukávaly.

»Hned jsem na vás vzpomněl pantatinku, když jsem uslyšel, jak Pán navštívil město. Když jsem vyjížděl z domu, povídá naše panímáma: Bude tam zle o sousto, vem něco s sebou. A naložila mně,« modré oči starého sedláka se usmály, »však to je na voze; a pojďte se panímaminko podívat,« pobízel Věkovou.

Jako když krajem pod těžkými mraky prošlehne zlatý svit. Takové bylo nelíčené oučastenství ve chvíli skličnosti. Věkovi děkovali;

starý Kosař však pospíchal ven, jako by utíkal. S vozů složil dva bochníky žitného chleba, veliké jako kola, hrnek másla, hrnek homolek kmínovaných, pěkně uležených, zarůžovělých, pytel mouky a přes deset šrůtů uzeného masa.

»Co máme, to dáme a rádi,« řekl Věkovi, když Věková rovnala přivezené zásoby v komoře, kamž je zanesl, »a tuhle —« rychle rozdělával opásek a ohlédnuv se po dveřích, jako by se Věkové bál, vyňal z něho balíček. »Tuhle, pantatínku, vemte, bránit se nebudete, beztoho potřebujete, když vám i hotové peníze shořaly, jak jsem slyšel. Pět set zlatých je to, ty mně dáte, až budete moci. Není toho mnoho, ale víc nemám a pro začátek to bude dobré.« Věk prudce usedl. Jak byl od včerejška rozrušen, dojal ho tento skutek vzácné ochoty tím mocněji, až se mu oči zakalily. Děkoval a hned také volal ženu. Kosař se bránil, nač volá panímámu, tot že je křestanská povinnost, co udělal.

»To mne takhle vyženete,« dodal s úsměvem. Také se již dlouho nezdržel. Odejel spokojen a potěšen, že jeho pomoc byla tak přijata, odnášeje zároveň díky Věkových své ženě.

Věková, když osaměli, sedla k muži na pelest. Na tváři, v očích bylo jí znát, jak se jí zjasnilo v mysli.

»Vidiš, první pomoc, ani jsme si nepomyslili. Jsou dobří lidé a s pomocí boží —« těšila muže i sebe. »A dětem se nic nestalo. Jen aby tobě nic nebylo.«

Věka ovanulo horko studu. Jen na peníze myslil, a tak malomyslně, jako by jich ztráta byla největší neštěstí. A žena jenom na něj, na děti; v nich je její útěcha a síla. Podal jí ruku, a děti si k posteli zavolal.

Chtěl pak vstáti, Věková však nedopustila. Když odešla s Liduškou do kuchyně, vzal Vašík z dlouhé chvíle jednu z ohořelých knih a začal si v ní říkati. Byla to Komenského »Praxis pietatis«. Věkovi byla milá hned od let studentských, jak se s ní seznámil v benediktinském klášteře v Praze, kdy posluhoval v bibliotéce P. Matiaši a kradi si tam bral knihy z tajné přihrádky, v níž byly »libri prohibiti«.

Měl tu knihu Komenského rád zvláště pro krásný, hluboký dojem, když poprvé v ní četl v tiché, klášterní zahradě na kamenné lavičce pod starým ořechem po západu slunce, kdy hořel tichý zlatý svit v koruně stromu i po klášterních budovách kolem. Tenkrát poprvé četl krásnou Komenského večerní modlitbu, již se pak naučil z paměti a kterouž i pak se modlival, když pozbyl víry, v níž byl vychován, kdy stav se deistou, vzýval někdy v nábožném rozvroucnění Nejvyššího.

Kvítko nábožnosti nevyhynulo mu ani pak, kdy mysl zasýchala v indifferentismu. Ale jen živořilo. Než v tuto chvíli náhlého převratu, kdy pocítil slabost a nicotu člověka, kdy do ticha po strašlivé vřavě požáru zazněl synkův svěží hlas, říkající v dětské prostotě z milé knihy, zachvělo se mu srdce skroušeností a zatoužilo po rose náboženské útěchy.

Pamatoval se, že ku konci knihy jsou regule křesťanského života, jež se mu líbivaly. Řekl Vašíkovi, aby z nich četl. Chlapec četl prostě, se školáckou prostoduchostí, ale v tom hlase jeho svěžím a čistém jako jeho mysl zněly vážné pravdy v tu chvíli silněji a přesvědčivěji;

— — »Pro ztrátu věcí časných neb jakoukoli jinou příhodu zdejší: nermuť se. Nebo Bůh, bez jehož řízení nic se neděje, ví, proč co činí, ze všeho tedy chval jej.

Pakli nemůžeš kříže svého s potěšením na se bráti, beř aspoň s trpělivostí a pokorným Bohu se na vůli oddáváním; aby vůli svou s tebou konal, žádaje — —«

Věková neměla u ohniště dlouhého stání. Šla zase do světnice podívat se, co muž — Vašíčkův hlas ji zastavil u prahu otevřených dveří. Neodvážila se vkročit, aby nevyrušila. Viděla, jak muž tiše leží, jak má zraky upřeny na malého čtenáře a naslouchá, že mu ze tváře zmizel ten bolestný rys i stín těžké chmury, jak se vyjasnila v utišení —

V poledne se vrátil kmotr se svými ze spáleniště. Přišel jako ostatní začerněn a zamazán od uhlí a popelu. Pověděl, co vykonali, že vyklízeli nejprve kuchyň a sklep, že s kuchyní to z nouze půjde, jen co

ještě pořídí zatimný strop, to že snad bude už zítra, jen co nějaká prkna seženou, těmi že kuchyni přikryjí. Ve sklepě v zákoutí že našli něco bramborů, jinak nic, a na spaleništi také ne, leda nějakou slitinu a přepálené železo.

»A což Kačka?« ptala se Věková.

»Ani památka po ní.«

Na tu chvíli nebylo možná, aby něco učinili. Kmotr také vypravoval, co se v tom hemžení u nich lidí zastavilo, na jeho, Věkově, spaleništi, nejvíce cizích, ze vsí i z Opočna i z Nového Města, a každý že se ptal jen po něm, po Věkovi, protože Bůh ví jak, jako by větrem se rozletělo, že uhořel. Kmotr vypravoval také nové podrobnosti o zkáze včerejšího dne, jaká bída všude, teď teprve že se začíná cítit, a že bude ještě hůř.

Sic že pomoc jde hojně, z Opočna že přijeli, vrchnost že slibuje, hlavně dříví ze svých lesů, především na opravu kostela a zvonice, zatím že budou mše u sv. Ducha na hřbitově, a také že se o tom povídá, že se prozatím postaví na rynku bouda, dřevěná kaple s oltářem. Farář, oznamoval kmotr, že ostává ve dvorečku u Pulic (v nedaleké vsi) a kantor v pulické hospodě.

»A což ti mrtví,« vpadl Věk, »uhořeli —«

»Zítra budou mít všichni funus. Kostí jsou zatím na krchově; ó to bude!«

Před stavení přihrčel povoz a zastavil tu. Nová návštěva. Ze Solnice mladý Patrčka Michal, s jehož otcem míval Věk obchody a jenž před lety jako klouček jedenáctiletý si sem přiběhl sám ze Solnice pro knihy, již tenkrát čtenář hladový anenasytný, jenž tenkrát žasl, když uviděl Věkovu bibliotéku a radostí zatrnul, když mu Věk z těch řad knih některé půjčil a dvě také daroval, Rybrcoula na Krkonošských horách a Arabské pohádky, vydané Krameriem. Byl žhavý po studiu, musil však jako kdysi Věk do krámu za pudl. Věk se ho proto ujal před třemi lety, když jedá do Prahy setkal se na Opočně se starým Patrčkou. Než nadarmo. Ani toho mu nevymohl, aby si Michal

někdy přišel do Dobrušky k Věkovi pro knihy. Starý Patrčka to doma ani nevyřídil, aby mu hoch nevěřil, aby se mu za pudlem ještě více nestýskalo.

Nyní vstoupil, sedmnáctiletý, červený, v zeleném fračisku úzkých rukávů, v úzkých nohavicích a v botách s holinkami, nesa v každé ruce balík. Na těch červených, dost velikých rukou bylo patrně kupecké jeho zaměstnání. Znamenitě vyspěl za tu dobu co tu nebyl; kdysi vytáhlý hošík, teď mládenec s proužky licousů po spáncích. Jak byl krátkozraký zamžoural u prahu očima, a teprve pak rozeznal, kde je Věk.

Vyřizoval pozdravení z domova, vypravoval, jak se doslechli o hrozném ohni, a jak hned a nejprve vzpomněli na ně, na Věkovy. Upřímné účastenství vanulo z jeho řeči a upřímně podal Věkové oba uzly, žádaje, aby přijali za vděk. Celý zánovní oblek přinesl pro Věka

i pro Vašíčka, ostatek samé prádlo a samé pěkné, nové nebo zánovní, vše jako křída, jako sníh.

Věková přijala vše vděčně, neboť neměli nic nežli co na sobě. Mladý Patrčka naslouchal žasna a s účastenstvím, když vypravovala o těch hrůzách, bylo však na něm znáti, že by rád něco řekl, že by se rád optal. A Věková jen se odmlčela, ihned se obrátil na Věka s dychtivou otázkou, co bibliotéka, co knihy.

Věk sedě na posteli, ukázal na hromádku ohněm osmahlých i ohořelých svazků.

»To je všechno.«

Patrčka se zrovna lekl. Tuto ztrátu pocítil, on knihomol, nejživěji. Rychle se skloniv prohlížel, co se zachovalo.

»Chcete-li,« nabízel Věk, »vezměte si všechno, kromě Praxis, tu bych rád měl.«

»Ne, ne, děkuju, poslední vám brát! A ty české já už všechny mám, já si také zakládám bibliotéku, leccos staročeského jsem si už pořídil, ale —« uvázl na okamžik, pak rozpačitě se usmívaje vzal jednu z latinských knih, Vergilius byl, a řekl:

»Když byste dovolil, na památku toho neštěstí; já sice latinsky neumím —« Nedořekl, že touží po tom, aby alespoň trochu dohonal, když nemohl na studie, učit se latinsky; třeba sám, až by se mu v krámě trochu uvolnilo. Věk svolil ochotně a rád. Patrčka se dlouho nezdržel. Přišli pro něj Solničtí, s kterými přijel, a s těmi zas musil.

II. PER ASPERA. TÉŽ O PODIVNÉM PSANÍ.

To byla první pomoc. Druhá přišla hned příštího dne. Do rána se Věk tak zotavil, že hned po snídani vypravil se na spáleniště. Nedal se již udržeti. Věková šla s ním, děti však nechala u kmotra.

Cestou z předměstí do města proud lidu a povozů, jež přijížděly nebo se již vracely; po spáleništích kolem všude jako na mraveništi, na zahradách jako v ležení. Mezi vneseným nábytkem pod stromy improvisovaná lůžka, boudy na rychlo stavěné, mezi nimi planoucí ohně pod kotlem, nebo kolem hrnců, nad něž vystupovaly bělavé dýmy rovně do vyjasněného již vzduchu májového, krásného dne.

Věkovi musili kolikráte stanout; zastavovali je známí z města i z okolí, aby s nimi promluvili, aby pověděli, co se tak rozneslo, že Věk uhořel. Bylo v tom mnoho upřímného účastenství, ale i sprosté, dychtivé zvědavosti až dotěrné a nešetrné. Když docházeli svého spáleniště, uvítal je hlas hřbitovního zvonce. U sv. Ducha za městem

pochovali ostatky uhořelých. Věk maně smekl, Věková se pokřižovala. Okamžik postáli obrácení v tu stranu, a Věková vzpomněla na ubohé sirotky, co si teď počnou —

Než sami přišli zápasit. Spáleniště bylo již přístupnější. Kmotr se svými včera mnoho uklidil, zvláště v kuchyni. Zhruba ji vyčistili ohniště bylo volné, ale bez komínu. Musili ho včera odpoledne srazit a tak tu stálo zděné ohniště volné jako obětní oltář pod jasným, modrým nebem jako všecka kuchyně. Na nádvoří uklízeli dále, kmotrovi lidé i Věkovi. Už se všichni z čeládky našli a vrátili až na Kačku. Po té ani stopy a nikdo o ní nevěděl.

Když se Věk zase navrátil do kuchyně k ohništi, na kterém chtěla žena vařit pro čeládku, usedl na zídku, vážný, zasmušilý a řekl:

»Ze všeho nic, ničeho se nedá užít, všechno musí být z gruntu nové. To bude těžká stavba!«

»Na první vydání máš, a snad se najde pomoc.«

»Ó bude jí potřeba a peněz,« řekl trpce. »Půjdu k rychtáři,« rozhodl se pojednou a vstal, »přeptat se.«

»Tu je!« ozval se hlas starého Bilka za hromadou rumu. »Ráčeji tady,« ukazoval někomu, a na Věka volal:

»Františku, tady jemnostpán —«

»Herr Věk,« volal cizí, měkký hlas.

Přišel z Opočna vrchnostenský důchodní, nevysoký, suchý, starší už muž, ještě v třírohém klobouku a s copem. S Věkem se hrubě neznal, než v tu chvíli hlásil se jako dobrý známý. Podal mu ruku, vyslovuje své účastenství po německu a dost obřadně.

»Jsem rád,« dodal s významným úsměvem, »že vám mohu nabídnout i trochu pomoci.«

Věk žasl. Pomoc mu nabízel vrchnostenský úředník z Opočna, kdež byl jeho nepřítel vrchní, jenž mu dal sebrati francouzské knihy, ježž musil až žalovat.

»Dříví snad,« hádal Věk, netaje svého překvapení.

»Ne, to ne, s tím já nic nemám, ale peníze, a sice ze sirotčí kasy. Máme tam volných tisíc zlatých, před týdnem je někdo splatil a sice jakýs nájemce dvora, pomohl si, vyhrál, a sice v loterii. A tu by vám těch tisíc zlatých přišlo vhod a sice právě nyní. Proto se stavuju, jsme tu na přehlídku, a ptám se, zdali tu sumu chcete a sice per confessionem, to se ví.«

»A ví o tom pan vrchní?«

»Víš, ovšem, a sice — jak by nevěděl.«

Vrchní! Ten, jenž s ním tak ostře jednal, jenž mu neodpustil »Jeana Jaquesa« a divadlo, jenž ho měl za frajmaura — Ten nic nenamítá, nebrání té půjčce, která byla v tu chvíli pomoci tak vítanou. V tom úžasu ve Věkovi jihlo. Cos velkomyslného a šlechtetného ucítil v tom nabídnutí. Ani stín nějakého důmnění nepádl mu do toho jasného činu. Nemohl ani pomyslit, že by někdo chtěl a mohl zneužití nesnázi a úzkostí člověka, neštěstím tak postiženého.

Až se na ženu zamrzl, když jí pověděl, co důchodní přináší a když žena bez zákmitu radosti, ještě jako by se lekla, upřela oči na vrchnostenského úředníka.

Věk přijal nabídku vděčně a rád. Hned nazejtří vypravil se na Opočen, aby v kanceláři podepsal žádanou konfessi do sirotčí kasy a přijal těch tisíc zlatých. Zároveň zašel také k staviteli a smluvil se s ním o plánu ke stavbě.

Doma, t. j. v sedniče u kmotra, jež byla prozatím bytem jeho a jeho rodiny, znovupřepočítal peníze, schválně před ženou, aby viděla, jaká to pomoc. Jak kladl bankoceduli vedle bankocedule a poľonahlas počítal, stála Věková nad ním vážně, tiše přihlížejíc a povzdechla, když Věk se ní náhle obrátil a tonem nějak vítězným řekl:

»No, s tím už můžeme začít, je to dobrá pomoc.« Pojednou schmuřil čelo. »Ale co máš? Už včera se mně zdálo —«

»Já nevím, ale jen aby nám ty peníze byly požehnány.«

Věk začal bankocedule rychle shrabovat, skládal je, a zabručel:

»Ještě takové pověry! A teď! Kdo ví proč! Buďme rádi.«

»Vrchní u toho nebyl?« zeptala se Věková mírně a tišeji.

Za to Věk odvětil prudčeji: »Nebyl, ani jsem ho neviděl. Snad si nemyslíš, že nějaké ponížení — Neměj o mně starost!«

Věková se divila, cože muž tak rozmrzele odpověděl. Než ani nepovzdechla, shovívavě ho omlouvajíc, že to z toho neštěstí a z těch starostí. —

Té shovívavosti bylo pak častěji třeba. Práce bez oddechu od rána do noci na spáleništi; pochůzky na pole, do lesa, kde poráželi kmeny zakoupené na krov a co jich bylo na stavbu potřeba, cesty na cihelnu, do lomu, kdež mu lámali kámen, různé nesnáze a starosti při stavbě samé, schůze na radnici, kdež se radili a pomoc sháněli pro město a pro jeho pohořelé, to vše namahalo a napínalo tak, že přicházely okamžiky ochablosti nebo nevole a rozmrzelosti.

V takových chvílích zavanulo vzdymírnéženino slovo, buď otázka, konejšivá účastenstvím a starostlivostí, buď ochotné nabídnutí plné obětivosti nebo útěcha, zjasněná pevnou důvěrou. Věděla o všech jeho starostech, o vše pečovala nebo pomahala se starati, na všechno pamatovala při veškeré své péči o děti, při veškeré hospodyňské loptě, která v ten čas na ni tím tížeji padla.

Jindy chodívalo o žních do tuha, kdy musila strojiti čeládce a tolika dělníkům. Nyní tak den ze dne a ještě za jakých nesnází, v polopusté kuchyni beze stropu, jen prkny přikryté, s nedostatečným náčiním, bez zásob, na jaké byla zvykla. A přece jak statečně se oháněla! Poslední zůstala vzhůru a za šera první se probouzela. Nezpívala v ty jitřní chvíle jako pod starým krovem s nebožkou panímámou a pak i sama, ale tím více a vřeleji se modlila, a nejvřeleji za děti, za muže. Starost o něj ji nejtíže ležela na srdci, i jeho starosti a obavy.

Chmura v jeho tváři ji zasmušila den, hnedle však tíž odlehla, když zvedl trudně zamyšlenou hlavu, jasněji hleděl a hovořil, když děti si všímal a jí. Bývalo jí, jako když vlažička zašumí, když Věk potěšen nebo až i dojat její oddaností, ji pochválil, pohladil, když v očích se mu vroucně rozjasnilo a viděla v nich, co jindy vidala.

Koncem druhého týdne, bylo ve čtvrtek, vracel se Věk do Dobrušky z lesa, kde byl dohlednout na dřevorubce. Jak docházel mezi spáleništi, z nichž některá dosud pustě se černala a jiná se hemžila pracovníky, ke svému staveništi, zahlédl, že mu běží žena naproti. Lekl se, že zase něco —

Než oči Věkové byly jasné veselím, a usmívajíc se, mlčky však, vzala Věka za ruku, vedla ho začatou stavbou, kolem nedodělaných ještě základů, kolem hromady nalámaného kamení a cihel do zadu, na nádvoří, plné ještě ohořelého dříví, a dál do zahrady. Marně se naléhavě ptal, co je, proč ho tak vede. Ale jak vkročil kraj zahrady, sám radostně užasl.

Stály tam jeho krávy, po dvou ke stromům uvázané, jak bývaly, jako srny, pěkného oudělku, vykrmené, lesklé srsti, s červenými pentličkami na ohonu, obě štrymy i straka i černá lyska a pochutnávaly si na čerstvé trávě před nimi na hromadě.

A stará Kačka vplacce z modrého, tisknutého šátku na hlavě, v kanduši, v modré zástěře, zardělá v osmahlé, vrásčité tváři u nich a děvče jakés, výrostek, jež ji pomahalo.

»Pantatínku! Pantatínku!« vzkřikla, když zaslechla Věkův hlas, a chvátala mu naproti. Vypukla v pláč, podávajíc mu ruku. Ani nemohla říci: »Potěš vás pán Bůh,« jak chtěla, jak ho tak shlédla, když ji připadlo, jaký býval »chlapák«, co měl, a jaký je teď, přepadlý, ona to nejlíp viděla, a co za ním: ne chlěvy, ne dům a magacín, ne krám plný zboží, nýbrž černé spáleniště.

Plakala a prosila, aby se na ni nezlobil, že to tak s těmi kravami vyvedla, ale když, ale když — — A zas už začínala, jak se stalo. Mluvila trochu šeplavě a drmolivě, ale Věk jí rozuměla vystihl její zprávu, že, jak započalo hořet, měla starost jenom o chlív, kde léta létoucí, od mládí, bylo její působiště, jen o krávy, jež byly jejím světem. Vyvedla je s něčí pomocí, s čí pro zmatek nevěděla; ale pak už ji samotné zůstaly. Vyvedla je za město, do pole a tu je pásala a čekala. Když viděla, jak požár roste, že celé město je v plamenech, že s kra-

vami nebude **moci** domů, vedla je i hnala pryč v tu stranu do neda-
lekých hor, k Hrádku, odkud sama pocházela a kdež měla sestru
vdanou.

Cestou potkávala lidi, ženoucí se k požáru. Volala na ně, křičela,
aby pantatínkovi pověděli, kam krávy vede. Ve své prostoduchosti
myslila, že jistě slyšeli, že jistě povědí. Tak že se dostala až večer
domů, k sestře, a tam že čekala, pořád čekala, až pro ni pantatínek
pošle nebo vzkáže co a jak. A pak náhodou zvěděla, co se o ní po-
vídá, že uhořela i s kravami.

Prosila, tak aby se pantatínek nezlobil, že vzkázala, ale když jsou
takoví lidé. Věk ji chlácholil, děkoval jí upřímně a potěšen a divil
se, když Věková přinesla mísu plnou másla, husečku vedle husečky,
všecky jako zlaté, orosené, pokryté namočenými křenovými listy a
když oznámila, to že Kačka také přinesla, že to je od krav, tak poctivě
že hospodařila. —

Věk první dny nikomu nepsal. Nemohl a nebylo pokdy. Když
poprvé vzal opět péro do ruky, bylo u kmotra v sedničce, povzdechl
a chvíli hleděl na prázdné aršky hrubého papíru, nežli se dal do psaní.
Měl oznámiti do Prahy a do Vídně svou zkázu, měl obchodním do-
mům, s nimiž byl ve spojení, psáti o shořelých penězích, o zničeném
zboží, o svých dlužích, které mu z požáru vyrostly, měl prositi, aby
mu počkali, až si jen poněkud oddechne a se zotaví.

Za nějaký den poslal list také Krameriovi. Nenaříkal, o sobě psal
málo, více o městu, a na konec požádal, aby Kramerius toto neštěstí
ve svých novinách ohlásil, aby krajané a vlastenci zvěděli a na ne-
šťastné město s nějakou pomocí, kdo může, si vzpomněli.

Jinak jako by požárem všechny svazy se světem přehořely. Pře-
staly hovory o něm, potuchla žádostivá zvědavost po zprávách, co
se v něm děje. Noviny docházely, ale Věk se na první čas sotva na
ně podíval, jen letem sám, bez svého kroužku posluchačův. Ani by
ho nesehnal. Nikomu jich nepůjčoval, nikdo o ně nestál, at se dálo

co dalo, at Napoleon mařil spiknutí proti sobě, at stíhal své protivníky, royalisty i republikány.

Jen starý Bilek, jenž si zas opatřil dýmčičku s červenou, hliněnou hlavičkou, s krátkou, zahnutou troubelí z měkkého dřeva, nezapomněl zcela na svého Bonaparta, z něhož mívál strach, jemuž se však obdivoval. I zeptal se jednou, jeda s kravkou pro cihly, když uviděl, že Věkovi čouhají noviny z kapsy :

»Tak co Bonapart, Františku, co —« a zarazil povoz.

Věk, jenž čísla ještě nečetl, podíval se a uhodil zrovna na zprávu, nad kterou se starý Bilek omámil.

»Z Paříže. Dne 1. t. m. (máje)« četl Věk. »Od toho dne v francouzských letopisích začalo se nové století neboli pamětní věk; nebo rada starších ustanovila, aby první konšel Bonaparte císařem francouzským byl a císařoval, a v jeho rodu císařské důstojenství dědičné zůstalo. Podle toho ustanovení a obecného potvrzení Bonaparte titul císařův přijal a píše se takto: My Napoleon z Boží Milosti a zákonem republiky francouzské císař —«

»O je, o je, Františku!« Bilek vyňal rychle dýmčičku z úst a zašermoval ji, »tohle, no tohle ještě! Však jsem vždycky — eu malá,« (kráva sebou trhala, jak mouchy dorážely,) »vždycky jsem si myslel, ten že myslí vysoko. Stojíš! Eu! No, teď snad dá pokoj, co by už víc chtěl.«

»Ba nevím, nevím, sousede,« Věk zakroutil hlavou, »bude-li mít dost —«

»Tak, na moutě; ještě něčím straše, Františku, Jezus Maria, ještě snad vojnu! Drahota bez toho bude, jak to kouká na polích. Žita jsou churá a jaře nestojí za nic, a všude, dál k Hradci také, všude, tuhle povídali. Už připlácí, obilí a všecko. Je to pravda, (stojíš!) že jsou cihly dražší, že chtějí za tisíc dvacet zlatých?«

»Poslední fůry jsem už tak platil a kámen je také dražší, za sáh teď zlatý šedesát, a za trám s otesáním a přivezením osm zlatých!«

»Jezus, Jezus, jak to má člověk vytknout! A kdo nemá peněz ani úvěr — to ty mouchy dnes sekají — no, buďte s pánem Bohem Františku. A ten Bonapart císařem, advokátův synek, inu, inu!«

To už pokřikoval, poklusuje u vozu, nachýlen do zadu, jak opíraje se o nohy, napínal oprat, aby zadržel krávu, jež nechtěla čekat.

Věk už čísla do kapsy nezastrčil. Podíval se, není-li v něm více o té důležité události, a četl cestou k bytu, ke kmotrovu příbytku, nedbaje palčivého světla, jež šlehalo bodavě do bílého papíru :

»V Paříži tento nápis na paláci Tulery zůstal: Francouzská Republika. Tato ale slova: »Svoboda a Rovnost« smazána byla. Kdosi zavěsil na ten palác umrlčí hlavu, na kteréž byla s černým flojířem potažená červená čepička tímto nápisem: Requiescat in pace.«

Jak četl o červené čepičce, maně se mu kmitl P. Vrba v Praze, ten že to asi s radostí četl, že mají »jakubíni« odehráno.

Věk za studentských let horoval pro tato hesla, tenkrát, když čítal Rousseaua, kdy s Hněvkovským překládali v Kanálce Voltaireovy verše o svobodě, oba nadšení svobodomyslnými přednáškami profesora Meissnera. Léta od těch časů mnoho v něm změnila. Ne v celkovém smýšlení, svobodomyslným zůstal, ale horoucnost v názírání schladla věkem i zkušeností. Nečetl lhostejně, ale dost klidně, s jakousi resignací. Dalot se to také očekávati, zkáza republiky se už dlouho chystala; a tady doma padly ty stíny reakce už dřív a ostřeji, on sám je pocítil. »Jde taková vlna, takový proud,« pomyslí, »co dělat.« Pouštěl tu starost. Blíží a silnější byly jeho vlastní, menší sice ale těžké a celý dav jich, neodbytný, a ty tlumily zájem o svět i o jeho veliké převraty.

Sel zamyšlen, noviny v ruce, až stín na něj padl. Stín staré, košaté hrušky u kmotrova příbytku. Pod stromem seděl Vašík s knihou na kolenou. Věkovi v ten okamžik naléhavěji připadlo, nač už před tím myslíval a o čem už s ženou, před ohněm, nejednou hovořil, že už čas s hochem do škol. V tom byli za jedno, že musí do latinských. Než v tom se rozcházel, kam, zdali do Hradce nebo do Litomyšle.

Na Prahu Věk ani nevzpomněl. Před ohněm nebylo třeba se mu starat, aby synka nějak levněji opatřil, třeba v klášteře, jako on býval. Také neměl Vašík takového hlasu, aby se mohl stát choralistou.

Věková byla pro Hradec, poněvadž by měla Vašíka blíž. O Litomyšli se jí zdálo, že to konec světa, když uslyšela, že je při moravských hranicích. U Věka víc rozhodovalo, že tam při gymnasii také filosofie, a druhé, a to nejvíce, že tam mají příbuzné. Sestřenice nebožtíka starého Věka byla tam provdána za nějakého cínaře. Věk ho neznal ani jeho dvou dcerek; na jejich matku, svou tetu, se pamatoval jen mlhavě, neboť ji viděl před lety, za chlapectví, když je v Dobrušce jednou navštívila.

Od těch čas z »Litomyšlských« nikdo u nich nebyl. Pak teta jednou psala, oznamujíc, že jí zemřel muž. Nedlouho po tom ji zase Věk oznamoval svou ztrátu, otcovu smrt. Teta odepsala, velmi a upřímně litujíc svého bratrance a při tom se zmínila o dcerách a zvala Františka, aby se k nim do Litomyšle jednou podíval a je navštívil. Tenkrát to četl Věk jako obvyklé, zdvořilé pozvání a hrubě si toho nevšímal.

Ale když Vašík začal urůstat Dobrušské škole, vzpomněl na Litomyšl, na tetu, že by hoch k ní mohl na byt. Od nebožtíka otce slychal ji vždycky chválit a sám ji měl v paměti jako hodnou tetičku, vlídnou, která ho hladila, která ho měla ráda a přivezla mu dřevěného koníčka, jakého před tím ani po tom neměl.

Teď, když vida Vašíka pod stromem, si připomenul, co ho s ním čeká, schmuřil čelo. Nyní vše bylo těžší. Jindy se jen staral, jak bude s jeho přípravou, aby vystačil s němčinou, které ho dal na privatě učit, bez níž by ho do škol nepřijali, a na niž on sám měl trapné vzpomínky. Toho jediného se, před ohněm, obával, že pro tu němčinu čeká Vašíka jistě také nejedna trpká chvíle. Jinak však se utěšoval a s ženou o tom hovořival, že hoch bude mít snazší, pohodlné studie, že nebude třeba, aby se protloukal zpěvem a kondicemi jako on. Teď po požáru i v tom veliký obrat. Teď bude dost citelným

břemenem sehnat Vašíkovi vše na studie a vydržovat ho v nich a platit na něj.

Proto schmuřil čelo, když ho Vašík sedící pod hruší s knihou maně tak živě připomenul. Ale jak se zastavil u plotu nepozorován a zahleděl se na synka, na jeho hlavu tmavých vlasů nad knihou skloněnou, na jeho čistou, svěží tvář bez starostí, plnou čtenářské dychtivosti, ucítil zatrnutí a bylo mu ho líto —

V sedniče na stole ležela dvě psaní. Věková mu je ohlásila hned na síni a doložila, že jedno z nich je asi od pana pátera Vrby z Prahy. Bylo. Psal na kvap, že přichází z Krameriovy expedice, že tam zaslechl smutnou novinu, pan baron Jeník z Bratřic, »náš vlastenský vladyka a hejtman pensinírovaný« to přinesl od svého pana švagra, pana gubernialního rady Henneta, že Dobruška celá vyhořela, a tak že on, P. Vrba, neměl stání, a že hned píše a žádá, aby mu Věk poslal několik řádků, jak je a jak je s ním samým, že má o něj, o Věka, úzkost — O vlasteneckých důležitostech nyní že nepíše, a také že není hrubě co, a to, že v Paříži zastřeli jakobinskou čepičku černým florem (Věk pohodil hlavou, a to že by P. Vrba nesmlčel), o tom že snad četl, to že už dávno mělo být, ale že to ďáblovo semeno není na dobro vyhubeno, když i v samém Bonapartu zůstalo dost toho jakubinství, teď že bude korunované. Co se jeho, Vrby, dotýká, on že se chystá zase na cestu, tentokrát na západ, proto aby Věk brzo mu odpověděl, aby nemusil na tu pouť s knihami s nejistotou stran něho.

Z těch řádků vanulo upřímné úcastenství. Věka těšilo a umínil si, že odpoví hned zítra. Sáhł po druhém psaní. Obálku pěkně složenou, vystřižené její konce, slepovala zarůžovělá oplatka s otiskem pečeti ne dost jasným. Jakás pyramida nebo oltář pod smuteční vrbou bylo na ní. Adressa ovšem německá, písmo patrně ženské, neznámé. I rozbalil a vyňal aršek malé osmerky papíru ne zrovna jemného a bílého, popsaného rukou jinou, ne tou, která psala obálku. Věk četł:

• Abends geschrieben.

Beste Freundin!

Sie schreiben mir, ich sollt mich mit Gott trösten. O da haben Sie recht, denn Niemand kann mir Betrübten hier in dieser meiner traurigen Einsamkeit mehr Trost, Stärke und Geduld verleihen, als eben dieser Allerbarmer. Darum finde ich nur allein im Gebete und Seufzern zu Gott eine Linderung meines Leidens. Herzliebste Mali, ich war ganz entzückt, als ich Ihre Worte las —

Auch kann ich versichern, dass mir Ihr Trostbrief meine itzige Lage viel erträglicher macht, indem ich oft des Tages die entzückenden Worte lese: *těšeg se s Pánem Bohem, my na ně nezapomeneme a od Barušky a maminky — gázůstáváme k službám wolná* — Ich danke Ihnen unzähligmahl, dass Sie so gefühlvoll sind, da ich die bittersten Vorwürfe verdient hätte.

Die liebereiche Baruška hat mir zwar auch ein Nasenstüberlin dem Briefe geschickt indem Sie schreibt: *gsau trpěliwy, wšak sy to sami udělaly* — und bei Durchlesung dieser Worte fängt immer mein Herz zu bluten an, weil es wahr ist. Allein ich hätte viel mehr Verweis verdient, ano karabatš by měla na mně poslat, kdybych giž dosti těžce a bolestně trestán nebyl —

Geliebteste Mali, ich wünsche Ihnen, dass Sie stets glücklich, gesund, munter und fröhlich seien und also auf Rosen wandeln. Besonders, dass Ihnen stets der Kaffee schmecke. Der liebe Heiland geruhe in Ihrem keuschen Herzen seinen Sitz aufzuschlagen. Küsse Ihnen die Hände, Ihr Freund

Pater Cornelius.«

Úžas i zvědavost Věkovy rostly od první řádky. Co je to, jak to sem přišlo! Co ty stesky neznámého pátera a ten poměr jeho — Bavilo jej to a s úsměskem illuminata, jenž padl na kněžskou křehkost, znovu přehlížel list a zvláště poslední řádky o Spasiteli a Málčině srdci.

Psaní nemělo ani data ani udání, kde napsáno. Věk zevrubně prohlédl obálku. Adresa psána rukou jinou nežli list. Bedlivě srovnal písma a nepochyboval, že to nějaká zmýlená, že ta, jež psala jemu, Věkovi, jen nedopatřením vložila tento list do obálky. Psaní bylo asi, a bez pochyby, jí posláno. Až sezná svůj omyl!

Podíval se znovu na obálku. Poštovský kolek byl rozmazán a nejasný. »Leit. .« rozeznal na něm a to ne snadno a ne určitě. Tedy snad »Leitmeritz« nebo »Leitomischl«. Jistě toto. V Litoměřicích neměl nikoho, v Litomyšli žila teta s dcerami. S dcerami! Jsou dvě, to Věk věděl, teta tenkrát před lety v psaní uvedla i jejich jména. Ta však zapomněl. Tu je Máli a Baruška, jistě jeho sestřenice. Uslyšely o požáru v Dobrušce, vzpomněly na něj, Máli psala, ale popletla se a místo rádků upřímného účastenství poslala vzdechy P. Kornela. Co by asi ten pan páter říkal! A bude-li Máli psát a hlásit se.

Věková, když o té zmýlené uslyšela, mínila, je-li tomu tak, že ta Máli se sotva bude hlásit.

»A líto ji bude tohohle psaní.«

»Poslat je zpátky to nejde. Nic nevím, kdož pak ví — Počkáme. Zatím psaní schovej.«

Nikdo se však nepřihlásil, a Věk pak i zapomněl v tom nesláb-noucím proudu práce a starostí, jak dohlížel na stavbu i na hospo-dárství, jak se musil starat o materiál a peníze ke stavbě, když první pomoc, Kosařova a z opočenské sirotčí kasy kvapně se sesýchala, když se nad to hrnuly starosti o potřeby městské, když musil do schůzí a měl z nich ještě různé povinnosti a mrzutosti.

Dům stavěl všechen ode zdi. Plán byl na patrový s klenutou pod-síní; nad ní v ponebí v průčelí do rynku měla býti tři okna, v pří-zemí z podsíně troje dvěře. V pravo v levo do krámů, z nichž jeden chystal pro obchod s plátny, druhý pro kramářské zboží a železo. Dvěře mezi nimi vedly na síň a do místností za krámy. Chlévy vzadu a kolna měly být roubeny.

Věk se stavbou chvátal a sehnal co nejvíce zedníků a dělníků, jen aby dostal stavení do podzima pod střechu. Stavba však nerostla, jak si přál. Bývalo zle o řemeslníky, když je skoro na každém spáleništi sháněli, a když obec s pomocí vrchnostenskou zřizovala opuštěný kostel, stavěla na radnici a budovala na náměstí dřevěnou kapli. Tu sroubili nejdřív a postaven do ní z kostela zachráněný oltář.

Za červnové, krásné neděle volal zvonek poprvé do ní na první bohoslužbu. Lidé se k ní hrnuli jako o pouti tak, že svatyněka nestačila. »Právo« městské a s nim také Věk dostali se na pohodlnější místo až k oltáři v májích, v svěžích březových haluzích. Ostatní stáli těsně, jako nacpání a ještě se nevešli. Konec zástupu byl venku, až kus před kostelíkem.

Nepestril se živými barvami sukní a šátků, plen a pentlí, netřpytil se blýskotem zlatých čepců sousedek. Všichni přišli jen prostě, až chudě odění, zámožní kdys měšťané a měšťanky, dcerky a synové jejich, v obleku jednoduchém na mnoze darovaném. Šotva však byli, když chodili ještě do starého, výstavného kostela v plné parádě, tak zbožně dojatí jako v tomto roubeném kostelíku prostřed zničeného svého jmění, prostřed pustých spálenišť a stavenišť, do něhož se poprvé sešli jako do asylu v své tísní, v svém zápase o přístřeší a skyvu, poprosit o sílu a požehnání lopotnému dílu i jejich polím, kdež jim v ten čas vadla jejich jediná naděje. Osení se tam bujne nevlnilo, chřadlo a stíny neúrody a drahoty začaly se již jevit.

Farář nebyl výmluvný kazatel, okolnosti však samy, vzpomínky na den hrůzy, na strašlivé moře plamenů, na jejich oběti a místo samo rozechvěly myslí všech tak, že i prosté slovo kazatelovo, srdečnější jeho zvuk dojímaly až k slzám.

Věk naslouchal zasmušile. Více jej pohnulo, když lid o hrubé mši zazpíval, když jeho píseň zvučela nevelkou prostorem i venku pod vysokým, modrým nebem, odkud se lilo zlaté světlo na oltář

v zelenavou šeř jeho májí, na bílé voskovice, jejichž míhavé plameny v zářivém tom proudu vybledle se kmitaly.

Varhany nehřměly, kůr nezvučel figuralní hudbou. Ale ten zpěv zástupu zněl v tu chvíli tak vroucně, z hluboka duše, jako pokorná, vroucí modlitba. Věka ta důvěrnost dojímala, sám však jejího blaživého tepla nepocítil. Lito mu bylo lidu, smutek i soustrast padly mu v tom vyzářeném povznešení do duše, když vzpomněl na pole, jak je ráno viděl, když si vyšel za město obhlédnout stav osení, kam pro stavební práce nemohl už kolik dní. Co viděl, žloutnoucí jaře, hubené ozimy místem vyhynulé, bylo pro rolníka zoufalé. Jen zážrak by mohl pomoci a v ten nevěřil. Na mysl dolehlo, jak bude po bídných žních.

Povyjasnilo se mu až pozejtří, kdy došlo číslo Krameriových novin. Co svou zprávu Krameriovi zaslal, čekal v každém čísle zmínku

o neštěstí svého rodného města a vyzvání ku pomoci. A tu po čtyřech nedělích vypisovaly Krameriovy noviny požár v Dobrušce v králohradeckém kraji jak udal Věk; a na konec četl: »Poněvadž tito nebozí nešťastní větším dílem jen z práce svých rukou ze dne na den živi jsou, a nyní právě o všechno přišli, nebudet zajisté žádného, an by nad tímto hrozným neštěstím jejich v srdci se nepohnul a pomoci, o kterouž sama citedlnost lidská volá, jim ochotně a laskavě nepřispěl —«

Pramen darův a příspěvků pohořelým, prvotně vydatný ale tou dobou chabnoucí, oživil po této zprávě a po tom vyzvání. Nějaký čas bylo to cítit. Na radnici docházely hojnější příspěvky, a nejvíce na penězích z Prahy; také P.Vrba a doktor Held poslali. Než to bylo jenom na čas. Hlavní pomoc, jež měla nejvíce vytrhnouti, selhala.

Žně byly bídné tu i v okolí i dále v kraji, všude, tak jak se dalo očekávat. Ceny obilí nejen neklesly, nýbrž začaly i stoupat, zvláště když různí špekulanti a vydřiduchové, sehnavše před tím zásoby starého obilí, nic nedávali do prodeje.

Nikde se nerozléhaly písně žneček, smích se neozval, nezalehaly veselé pokřiky z pole na pole, se stráně v dol. Hubené byly snopy, a odkud jindy kolisaly se vozy plné mandelů vysoko narovnaných, odjížděly nyní lehko s nevelkým nákladem. Stohy všude nízké a komu stodola neshořela, zůstala mu světlá i když do ni svezl všechno své požehnání.

Věk na chléb sklídl, čistého však výtěžku, na penězích, nečekal. Ba počítal, že stěži mu ostane na Vašíka, na jeho studie, až ho na podzim zaveze do škol. Za těchto trudných dní zašel přece jednou, a dost rychle, s novinami k sousedu Bílkovi. Bylo koncem srpna k večeru, kdy starý Bílek vrátiv se z pole pokuřoval si za stavením na zahradě. Hned poznal, že se něco stalo.

»Co je, Františku, co nesete!« volal na Věka rychle docházejícího.

»I nesu, sousede, a nevím, co řeknete. První,« Věk stanul u souseda pod starou jabloní už žloutnoucí, »že Bonapart se chystá na

korunovaci.« Vytáhl z kapsy noviny. »Pišou, že se dělají velké přípravy a že budou mnohé a nákladné slavnosti.«

»To se dá myslet, ten si dá intrády zatroubit a parády nadělat. To padne peněz. A co ještě.«

»Tohle.« Věk rozbálil číslo a četl: »Z Vídně 15. srpna. Dne 11. toho, jeho cis. král. Milost vydal provolání, podle kterého krom titulu Římsko-Německého císaře také titul dědičného Rakouského císaře přijímá a ustanovuje.«

Bílek, jakoby se lekl, vyndal dýmčičku z úst ažasna zapomněl baťat. Jen poslouchal, jak Věk četl: »Aby se titul osobám obojího pohlaví arciknížecího domu císařští, královští princové a princezky, taktéž Rakouská arciknížata a arcikněžny, pak císařské královské vyvýšenosti dával.«

»Pomalu, Františku, počkejte. Co je to! Člověk to ani hned nepochopí.«

»Změna titulu. Císař římsko-německý bude se teď také psát císař rakouský. Myslím, když Napoleon —«

»Myslíte, že k vůli němu? Inu snad, ale já — a co král —« vyhrkl, »jako náš král, český král, české království, to snad —« Bílek se ptal dychtivě, neklidně.

»Taky jsem se proto zarazil, ale tady stojí.« Věk četl: »Při čemž jeho cis. královská milost vyhrazuje, že všechna království,« Věk říkal to důrazněji, »knížectví a ostatní krajiny v jeho dědičných zemích při svých titulech, právech a přednostech nezměnitelně zůstanou.« Věk skládá noviny, opakoval: »Při svých titulech a právech —«

»Tak to jako by se nic neměnilo,« ptal se Bílek nejistě a nedůvěřivě.

»Tak to tady stojí, to by jen titul —«

»Hm, jen titul,« Bílek upřel oči zamyšleně do prázdna. Chvilku mlčel, pak hlavou zakroutil a jako pro sebe opakoval: »Jen titul —«

»Tak tomu rozumím. Králův i arciknížat. Tak příkladně, arciknížete Karla psali a titulovali dosud »Královská vyvýšenost« jako

českého a uherského prince, a teď se bude titulovat: »Císařská, královská vyvýšenost«. Ale jinak, jak patent prohlašuje, ostane všechno při svém právu.« Věk konejšil Bílka, než i také sebe, neboť ucítil znepokojení, zvláště když viděl sousedovu nedůvěru. Ale i po těchto slovech zakroutil Bílek hlavou, prudčeji zabafal, a řekl:

»Proč by to dělali!«

III. F. VĚK NAJDE SVÉ PŘÍBUZNÉ.

Tuto starost měli jenom Věk s Bilkem. Jinde patent přešel tiše, nerozvlhl mrtvě tichou hladinu obecného mínění. »Právo« městské, na faře, v zámeckých kancelářích na Opočně a v Městě přijali tu zprávu, jak se Věk doslechl, jenom jako změnu titulu. Mluvíli při tom také o Napoleonově korunovaci, jež nastávala, uvažovali, bude-li cos takového také ve Vídni, nějaké slavnosti —

V občanstvu, v lidu vyslechli ten patent poslušně nebo netečně. Nešlyr s ním nějaké změny, nic na oko. A nad to dusilo všechny mračno jiných starostí. Trud v polích, po širých lánech jindy bohatých, jako v horské chudé stráni. Všude málo nebo nic. Co týden stoupala cena obilí, drahota uhodila, nastávalo jisti chléb už jedním zubem.

Věk vzpomínal na nebožku matku, jak vypravovala o velké drahotě, když on byl malým hochem, když plakával hlady a starý Žal-

man mu přistrkoval skrze plot skyvu chleba. Tenkrát stál korec žita 12 zl. a pšenice 15. A nyní platilo žito šestnáct, pšenice devatenáct a korec hrachu zlatých dvacet!

Při tom musil stavět a dokročovala starost o Vašíka. Podzim přišel, školní rok nastával,*) bylo na čase rozhodnouti se kam s ním. Věková nadhodila, že by mohl ještě tento rok zůstat doma.

»Za rok bys se musila s ním přece rozloučit, jednou to musí být; a za rok by už byl dost starý do gymnasia. To nejde.«

»Tedy do Hradce —«

»Teď v té drahotě do pevnosti? V Litomyšli bude levněji, a měli bychom ho u svých lidí.«

»Neznáš jich.«

»Teta je hodná.«

»A sestřenice — A co ten páter —«

Věk se zarazil. Sám už na to kolikrát myslil, kdož ví jaký to poměr, aby se tak Vašík dostal do rodiny, kde ten kněz má snad rozhodující vliv. Ženě namítal, že dle všeho není teď v Litomyšli, ostatně že se o všem přesvědčí.

»A jak?«

»Do Prahy bych za nějaký čas stejně musil, pojedu tam tedy dřív a stavím se v Litomyšli. Přeptám se tam a přesvědčím co a jak —«

Za týden, kdy už pole měl opatřeno, bylo začátkem října, vypravoval se do Prahy. Ale ne tak chutě jako jindy, nýbrž vážně a se starostmi. Doma opouštěl nedostavený dům, s těží šindelem pobitý, před sebou měl nejistá jednání s věřiteli a velkokupci. Bylo nutno znovu žádat, aby protáhli lhůtu, aby mu do začátku uvěřili zboží kramářské, hlavně železné. Na to všechno sehnal jen fůru pláten ne tak vysoko naloženou jako jindy, a většinou kopy, jež mu lidé po vsích, sedláci a tkalci dali na úvěr, jak měli k němu všechnu důvěru.

*) Tenkrát začátkem listopadu.

Ba mnozí, jak zaslechli, že kupuje plátna, kopky mu sami nabídli a přinesli.

Na cestu chystal se o den dříve nežli povoz s plátny vyjede, protože se chtěl stavit v Litomyšli. Večer před odjezdem seděl Věk s rodinou. Nestávalo se to poslední dobou často. Ze stavby, s pole přicházel pozdě, za tmy, někdy unaven, utmácen, tak že sotva povečeřel, ulehl; jindy zas musel psát psaní, nebo zapisovat, pořádnost dělat, počítat. V tom cítily děti požár nejvíce. Jindy večer sedali společně, rodiče jim povíдали, zvláště otec. Věk rád vypravoval o svých chlapeckých letech, o Praze, o klášteře; v duchu si přiznal, že mu přešla mladost, že tu vážný věk, že už rád vzpomíná a o minulosti vypravuje.

Ten večer před odjezdem seděli všichni kolem stolu, u něhož hořela louč ve vysokém, dřevěném svícnu. Ale sdílný duch blahé družnosti se mezi ně nesnášel. Nebylo tu vnitřní bezstarostnosti, té nálady tichého hnízda, teplého a krytého před bouří a deštěm. Měli se na kolik dní rozejít a teď v těch nesnázích a svízelních bylo to těžší zvláště Věkové. Tajná bázeň o muže ji obcházela a lítost, co nyní zkusi, jakou bude mít cestu v té nepohodě —

Na Vašíka padala tesknota, jak pohleděl do tmy říjnového večera, kde vítr hučel a stromy na zahradě šuměly. Tam ven někam on také bude muset, otec jede mu hledat místo, už tu u maminky dlouho nebude.

Když šly děti spat, rozloučil se s nimi Věk vřeleji a ne bez pohnutí. Ráno za tmy vzbudila ho žena. Nevěděl, že chvíli nad ním stála s kahánkem v ruce, že jí bylo lito jej vzbudit a poslat do tmy, do sychrava, do deště, jenž se po půlnoci rozšuměl. —

Věk se vypravoval chuději než jindy, v prostším obleku, v nevalném plášti, s hubenou tobolekou.

Už chtěl vykročit, v tom vzpomněla Věková, jak psaní od toho pana pátera, co s tím —

»Vidiš, byl bych jako na smrt zapomněl. Vezmu si je pro všechno.«

Schoval je do náprsní kapsy, do svého zápisníku, podíval se na spící děti, políbil je tichým polibkem a rozžehnal se srdečně seženou, která jej vyprovodila až k vozu. Nedbajíc větru a deště hleděla za ním, až zapadl v husté ještě tmě mezi staveništi a nehotovými příbytky.

Věk sedě na slámě zachuchlal se do pláště a krčil se, aby se zahřál a ubránil větru bijícímu ostrými nárazy až do vozu, do tmy pod plachtu, o níž bubnoval lijavec. V předu poskakoval zardělý svit lucerny po rozmoklé cestě, kolejemí plnými vody, po blátě, jež stříkalo do zadu, v pravo, v levo.

Dešť padal až do rána a po něm ještě kolik hodin. Cesta neveselá, zlá. I když přestalo pršet, Věk nevyhlížel, nýbrž seděl schoulen a zamýšlen. Myslíl na Prahu, na Litomyšl, jak tam pochodí —

O sestřenicích poprvé uslyšel pozdě odpoledne, když vyjel z Vysokého Mýta. Chtěl tam chytнути poštu a tou dále. Zmeškal však. Za to doptal se v hospodě na povoz z Litomyšle, který sem někoho přivezl a prázdný se domů vracel. Povožník, nevelký v limcovém starém plášti, v divné čepici s pytlíkem, stínidlem a s ušima, ve vysokých, dunivých botách, červený, oholený, usmívavý a povídavý, vzal Věka rád s sebou.

Nepršelo, i vítr se tišil, ale šedé, nízké oblaky plaše se hnaly nad opuštěnou krajinou, nad níž se počalo šerit, v jejíž zorané lány a křoví u potoka v pustých lukách ukládalo se černo, z níž vanul divný stesk, z její opuštěnosti, kterouž dojímal i oheň v dálce sám jediný, večerem řehavě se prordívající.

Věkovi nebylo do řeči. Cítil divnou úzkost z teskna po svých, jež ho náhle napadlo, z krajiny, z jejího smutku, ale povozník ho tak nenechal. Chvilí jel mlčky, pak zakřesal do hubky, hubku vložil na tabák kované dřevěnky, chvíli bafal, na koně hovořil, vrtěl se, ohlížel, na Věka začal a začal zas i když Věk z počátku jen zkrátka odpovídal.

Až se sebe tu nehovornost setřásl a ožil, jak mu připadlo, že ten starý kmoch jistě něco ví. Začali o hospodách, která je v Litomyšli nejlepší, promluvili o trhu a obilí, povozník ponáříkal, jak také ovsu hrozně připlatilo, jaké pak mohou být výdělky s koňmi; Věk se také zeptal na studentské byty, je-li jich dost a jak jsou drahé —

Povozník ochotně navázal na tu otázku, a bodejt, bodejt, školy že už brzo začnou, no míst že dost, ó dost co bude chtít, na vybranou, lepší a dražší, také levnější. Věk prohodil, že paní Jetmarová jak slyšel —

»Že by vzala studenty?« vpadl povozník, »a ne, to ne; mívala studenty, to ano, ale teď už ne, ona je už stará.«

»Ale má dcery.«

»To má, dvě, ale ty mají taky dost co dělat, Amálka ta vyšívá a Baruška si hledí hospodářství.«

»Mají pole?«

»Podělily po strýci, po bratru nebožtíka, hezkých pár korců.«

»Že prý jsou tak tuze pobožné —«

Starý povozník v plášti se zas otočil jako na obrtlíku. »Pobožny jsou jak se sluší a patří, to ano, ale žádné pobožničky, víme, modlářky, to já znám, vždyť ostávám nedaleko, hodné ženské, zvláště stará; Baruška je ostřejší, ale ostatek —«

»Tak by byl u nich dobrý kvartýr pro malého studenta —«

»Bodejt byl, kdyby jen vzaly, byl by jako u svých, ale oni nikoho nevemou; a mívaly studenty, ještě za nebožtíka a pak také; byl by jich hodný houfek. A všichni na ně pamatují, to se každý tolik hlásí, když přijde do Litomyšle, kněží, a i doktoři —«

»A co pan pater Kornel,« optal se Věk náhle a jistě, jako by ho znal.

»No, ten taky. Znají ho! Ten u Jetmarů vystudýroval; celé studie u nich ostával. Ten k nim také chodil.«

»Už není v Litomyšli,« zkoumal Věk.

»Není, ale není tuze dávno pryč. To se něco v klášteře šustlo,

povídalo se, že měl něco s paterem rektorem, a šup — štandopede do Strážnice nebo kamsi do takového hnízda. «

Věkovi odlehlo. První zprávy nebyly nepříznivé, a také ten mrak o páterovi Kornelovi nebyl tak černý. Nechtěl se už více vyptávat. Povozník jel mlčky, pak pojednou zarazil, seskočil, aby zatáhl na řetěz, neboť měli sjeti s kopečka a stmívalo se. Sotva že však opět usedl, hned se zas do zadu otočil, už netvárný v silhouettě, jak se mu čepice, hlava, ramena v limcovém, starém plášti temnem nějak rozplývavě šířily, a zase na Věka, tak tedy že hledá kvartýr, a to že by Strnadka a Vopleštilka, a u Oseckých, tam že by bylo, taky u Vandasů — Celou řadu studentských bytů uváděl.

Věk poslouchal, také se na ty byty sem tam optal, ale ne už s tou horlivostí jako prve. Ochaboval, umlkal, ale pak se zase vzpružil, když se před nimi začernaly v hustém šeru litomyšlské věže, zámecká, piaristického kostela, a níž pod nimi věž nad městskou branou.

Projeli předměstím většinou dřevěných příbytků, jichž okna rudě zářila stromovím zahrad, kolem »sboru«, projeli tmavou branou do dlouhého náměstí, vroubeného v pravo, v levo podsíněmi. Osvětlení nemělo, podivné štíty starých domů tratily se v temnu, průčelí černě splývala; jen okna rudě z nich vyzařovala. Podsíně dole také bez osvětlení, ne však docela bez světla. Zář z krámů padala do nich jasnými pruhy azardělý mihavý svit dřevěných luceren, jež měly prodávачky pečiva na krámcích při pilířích oblouků. Rušno tam bylo, lidé chodili vzhůru, dolů, dva tmavé proudy, z nichž šumělo až do náměstí. Věk, jak povozník jej vezl celým prostranstvím, zvolna, neb koník šel už jen krokem, zeptal se na pani Jetmarovou, snad že bydlí tu někde. »A ne, tady ne, až za rynkem, hned za branou.« Ukazoval bičem před se, pak v pravo, na tupý úhel náměstí, tam že je »černý medvěd«, jak o něm povídal. Trhnul prudčeji opratí. Proti nim přijížděl kočár tažený čtyřmi, pošta nebo diligence, nebylo dobře rozeznati v temnu, hrkotal vysoký, dlouhý, jako mátoha; v kmitavé záři svítlny na voji mihli se koně, po břicha zabláčení, zpocení až se

z nich kouřilo. Přejeli, kočí na kozlíku zatroubil. Nota, jindy veselá, rozletla se zaraženě opuštěným náměstím, tmou říjnového večera, v níž se kolébal cestovní povoz jako černá kra.

Věk, vyrovnáv se s povozníkem, sestoupil do klenutého a dlouhého průjezdu »u medvěda«, visutou lucernou chatrně osvětleného; mezi kočáry a okroči v něm umístěnými, pak po několika schodech dostal se do prostorné hostinské jizby, kdež na stolech hořely lojové svíčky v dřevěných svícnech s fidibusy, kdež sedělo několik cizincův, a v předu, ve »formance« několik kočí. Dlouho se tu nezdržel. Byl roztřesen celodenní jízdou, utmáčen, toužil po loži —

Ráno vyšel se podívat na město. K tetě bylo ještě příliš časně. Vycházel chutě, s jasnější myslí. Tvrdým spánkem osvěžel, ráno bylo jiskrné a při snídani mohl se vyptat na tetu. S šenkýřkou se dal do řeči. Povozník včera mluvil pravdu. Alespoň šenkýřčiny zprávy také tak vypovídaly. O páteru Kornelovi však víc. To také uslyšel, že k Jetmarům docházel, a z toho že lidé namluvili, to že za Máli, že se mají rádi už od studentských let.

»A kdyby,« bránila hospodská, »ať si mají, co je komu po tom; a bylo to ve vší počestnosti, žádný nemoh' nic říct, jen co je pravda. Avšak bystará Jetmarka nic špatného nestrpěla, to pán Bůh chraň —«

Věk cítil, že ta obrana je bezděky i proti němu, že také v duchu obviňoval. Než nevzpíral se, nepochyboval o šenkýřčiných slovech, neboť mu uvolňovala. Myslil na ně i když vyšel, na své příbuzné, jak dobře kombinoval, jak s psaním, a co Máli, až se k ní přihlásí a poví kdo je.

Šel náměstím. Ze dvou, ze tří domů vyváželi hnůj, z jiného výpalky. (Mělť v tomto polárském městě v domech v náměstí dle staré výsady pálenky.) Na podsíních placho; živěji poblíže brány, kterou přijel, před poštou, patrovou budovou mansardové střechy, kdež prováděli uhnaného koně vychrtlého kurýra v plášti a vysokých botách, jenž před chvilenkou přiharcoval a jemuž právě vyváděli z dunivého průjezdu rozlehlé pošty koně podloženého, svěžích sil.

Za poštou v táhlém, nevysokém návrší renaissanční zámek v zahradě a nevelkém parku, v pravo od něho přes cestu piaristská kollej, kostel, gymnasium, z této strany patrové, jednoduché stavení, s věžičkou na střeše. Bylo tu ticho. Prostranství před ním nehemžilo se ještě studenty. Věk se tam zadíval. Sem by tedy měl Vašík —

V kostele, vysokém a prostorném, sloužilo několik kněží mše. V lavicích skoro prázdno, u hlavního oltáře plněji. Řada piaristických kleriků se tam v oratoři modlila. Věk prohlížel kněží u oltářů; jeden z nich staroušek bílé hlavy, ostatní muži nejlepších let. Kterého z nich, vzpomínalo srdce otcovo, bude mít Vašík, přijde-li sem, před kterým z nich se snad bude trást, ztupí-li jej někdo z nich pro němčinu jako jej před léty na Novém městě pražském, kdy ho za vlasy třepali a nadávali mu »du Raker-Šlovake«.

Do konce nevydržel. Neměl stání, nemohl se dočkat rozhodnutí, a také spěchal, aby ještě dnes se mohl vydati na další cestu. Obešel klášter, pustil se kolem jeho zahrady podél vysoké zdi, jež zbyla ze starého, městského opevnění, a dostal se tak k horní bráně. Za tou, věděl od povozníka, bydlela teta.

Její dům stál v řadě při silnici, vedoucí na Moravu. Byl úzký o jednom patře. Vůz stál před ním, u vozu však nikdo, a nikdo také na síni. Z té vedla v pravo úzká šíje na dvorek, a několik dřevěných schodů se starobylým, dřevěným zábradlím na levo do zvýšeného přízemního bytu vzadu. Všude ticho a prázdno. Ani v předsíni, dost šeré, do které Věk nejprve vstoupil a v níž se zarudle třpytilo měděné náčiní na stěně, nikoho nezastal. Skleněné přepažení dělilo ji od vlastní jizby, prostorné, dřevěného stropu.

Tam u okna zahlédl nějakou ženskou světlých vlasů, sedící u rámu, a proti ní selku vpestrém šátku na pokos, v bílém »ožidli« nabíraném kolem krku. Neslyšeli, že někdo vstoupil do předsíně a Věk hned dále nepokročil, a prohlížel ty tam u okna v plném světle jasného rána, vlastně selku ne, nýbrž tu druhou u rámu, u vyšívání, světlých, na pěkné čelo hladce přičesaných vlasů. Měla bělostný, lehký šátek

křížem přes nadra; nad ním na hrdle zahlédl černou sametku. Byla v tmavých šatech krátkého života, úzkých rukávů. Nějak ušlechtilé Věkovi připadla, jako z cukru. »Jistě Máli,« usuzoval.

Když vstoupil, klidně se obrátila. Nebyla již mladistvě svěží, dobrých třicet let bylo jí znáti ve tváři u vadnoucí sličnosti. Ušlechtilý nos a modré, velmi pěkné oči připomínaly ji nejvíce. Když Věk pozdravil a přistupoval, bezděky přimhouřila zrak.

»Ah, krátkozraká,« mihlo se mu, »to snad ta zmýlená vpsaních —« Jak se přihlašoval, všiml si vyšívání v rámu, bělostným hedvábím na sněžném kmentu nějakého selského čepce. Jak řekl, kdo je a odkud, rázem rozevřela sestřenice oči jako u vyjevení, a zardělý stín se jí kmitl pohublou, jako unylou tváří až do čela.

Jak rychle vstala, užírl Věk, že je slušně vysoká, hubená, ale pěkně urostlá. Cos jemného, aristokratického bylo v jejím zjevu, až překvapovalo v té prosté, měšťanské světnici starého, jednoduchého nábytku, z něhož na tmavé polici svítily kovově bělošedým leskem hojné cínové talíře, konvice, misky a misy, patrně dědictví po otci cínáři.

Máli Věka uvítala, ruky však nepodala. Zapomněla na to v rozpacích; ještě že selka vstala, jadrně ohlašujíc, tak že nebude zdržovat, že se podívá za panímaminkou. Než ta vyšla v ten okamžik z vedlejšího pokojíka, stará paní nevelká, suchoučká, s šátkem přes prsa, v modré zástěře, s kapsářem, v pantoflích. Zvadlé, hubené ruce byly obnaženy, krátké rukávy bělostné košile kryly jen ramena a část paží. Prokvetlé vlasy, na stezku rozčesané měla stočeny v hubený uzlíček, z něhož trčel nad vyschlým týlem prostý, tmavý hřeben. V ruce měla prázdný košík, v němž jim selka přinesla dvě kuřata.

Věk tetu nepoznal; její obraz, jak si ho zachoval z chlapeckých let a ještě nejasný, vypadal jinak.

A přece jak ji shlédl, až v něm zatrnulo. Nebožka matka, jak byla za posledních let, tak suchoučká a vetchá, s tím hřebenem nad uvadlým týlem, chodící šukavým krokem jako v pospěchu, kmitla

se mu a živě zatanula; tím jakoby zažehnut náhlou přichylností, hlásil se k tetě upřímně, srdečně, bez přetvářky.

Přijala ho v radostném úžasu. Ruce mu podala, do tváře hleděla, žasla, vykřikovala, povzdechovala, ach, ach, kdo by řek' ach bože, inu pravda, to že jsou léta — a co doma, co on, jak s tím ohněm, ó pane králi, že slyšeli —

Máli k nim přistoupila, vrátivši se ode dveří, kam až se selkou došla.

»Ach, Málínko, vidíš, František! Vy jste se ještě nikdá neviděli, František, bratránek z Dobrušky, víš, jak jsem vám o něm, a o strýčkově vždycky povídala. A to je Málínka, mladší, a Baruška — kde je, ah, venku na zahradě, nebo v chlivě, máme ti, bože tykám jim — hospodářství — to Baruška všechno obstarává, to je její radost, a tuhle zas Málínka, ta zas jen vyšívat, všechno jako květ, inu, každé dítě k něčemu jinému — A Málínka — a vy jste už spolu mluvili — A co žes nepsal. Psali jsme ti po tom ohni, tady Málínka, tolik jsme se načekali.«

V Málíných očích zamžikalo kmitavě nejistotou i napjetím. Maně sáhla po rámu s vyšíváním, nachýlila se k němu, hned však zvedla hlavu, jak Věk odpověděl s ličeným úžasem:

»Psali? A já nic nedostal. Kdy jste mi psali?«

»A kdy to, Málínko, bylo; počkejme —« Teta začala počítat, ale Věk ji nenechal, jistě, že se psaní asi ztratilo, to že u nich není teď nic divného, zvláště teď v tom hrozném zmatku po ohni, však že to nebylo první ztracené psaní. A začal, aby zamluvil, o požáru. Musil ke stolu; stará Jetmarová s dcerou usedly proti němu. Věk dobře vystihl, že sestřenice hledí na něj jasněji, ale přece nejistě a zkoumavě.

Jen začal, vzpomněla teta zase na Barušku, ta že by také měla tu být a slyšet, ta že by — Máli vstala, a chtěla ji zavolat.

»Ne, ne, Málínko, ty bys — fouká tam, inu, Šimona, Judy, zůstaň, já se podívám.«

V tom se Baruška sama hlásila. Na síni se ozval její hlas ostře a velitelsky. Děvečce něco poroučela a pojednou ji měli ve světnici, červenou od větru, v kabátku, hlavu v šátku na uzel do týla uvázaném. Byla menší nežli Máli, skoro krátká, ale složitější, plnější a také starší, dobrých čtyřicet let. Svěží, studený vzduch z ní zavanul, jak přistoupila ke stolu. Na Věka se zkoumavě podívala, a když jí matka oznámila, koho tu mají, hned k němu, jako dávná známá, a to že je pěkný, že jim ani neodepsal, když tuhle Málinka psala, co se načekali; nechtěla ani věřit, když jí řekl, že psaní nedostal, že nedošlo, to že není možná, a hned zas, ať si jí tuze neprohliží, že jde s pole, že je tu hospodářem, a jak že on se k nim stočil.

Svlékla kabátek, sdělala s hlavy šátek; objevil se prostý účes, matčinu podobný. Věka překvapila, ale nezarazila. Hned jak spustila, porozuměl, co ten štipec »Nasenstüber« z psaní P. Kornela. Také si musil hned povšimnout, že k Máli, vedle níž vypadala dost drsně, má se šetrně až něžně, že ji s tetou asi mají jako v bavlne.

Usedli u stolu. Věk líčil dobrušský požár; stará Jetmarová se křižovala, povzdychovala jménem Božím a vzpomínala, ptala se hned na toho, hned na onoho souseda z jejich mladých let, a jak s tím, co u těch, a zase dcerám připomínala, to že je ten, vědí-li, jak vypravovala, a ten zas ten — Máli naslouchala tiše, trnouc a povzdechujíc nad těmi hrůzami; Baruška nejvíc počítala škody v hospodářství, na dobytku, ah, bože, to že je co říct, a co dělali po ohni, co dělali, a kdyby ty krávy byly Věkovi shořely! O těch pověděl hlavně k vůli ní. Pak se také zmínil, schválně, jaké mají nesnáze s kostelem.

»To věřím, ah, boží kostelíček, co jsem se tam nachodila —« litovala stará Jetmarová; Baruška jí vskočila do řeči, a co, však že pán Bůh v takovém neštěstí leccos odpustí, však že se může každý pomodlit, jak to jde, doma, při práci.

»Jen když to jde ze srdce,« přisvědčila Máli nějak cituplně, mírným hlasem, jako by se šetřila.

Věk pokračoval živěji. Z propovědi obou sester prokmitovalo jasněji. Vypravoval, ličil neštěstí města i své, ač ho do předu nestavěl. Teta pořád ho zastavovala otázkami, a to li také shořelo, v jeho stavení, jež měla ještě v živé paměti i zahradu, všecko a sousedství. Pak došel k jádru, že ku všemu má teď ještě starost s hochem, stran škol, kam s ním.

Baruška se na něj zostra podívala. Máli se hnula, po matce ohlédla; ta přisvědčovala, a bodejt, a bože, a tak už synáčka do škol, už do latiny!

Že jede do Prahy se zbožím, pokračoval Věk, že se tu u nich stavuje a k vůli chlapci, že se chce přeptat stran škol a stran bytu.

»I bože, Františku, i bože — jak pak ne — a kdyby«, Jetmarová se ohlédla po dcerách a hned obracela: »Taky jsme mívali studenty na kvartýru, léta letoucí, ale teď už —«

»Maminka je stará, aby se s kluky zlobila,« vskočila Baruška do řeči. »A já mám práce plné ruce a tady Máli, ta k tomu není, a má své, vid' —«

Máli nepřisvědčila, jen se rozpačitě usmála.

»A taky ta zodpovědnost,« hradila Baruška dál, »takhle když jsou ti hoši rozpustilí nebo z domu rozmazlení.«

»Můj Vašík není,« Věk se usmál, »nic jsem nestrpěl, ale nerad bych dělal nesnáze, neřeknu, že jsem nemyslel na vás, tetičko, vždyť bych měl hocha v dobrých rukou, u přátel, a ne u cizích, hoch byl by jako v rodině, mohl bych být upokojený a žena také, ale když tetička —«

»Ale co pak o mne, to bych já — to ty holky mají takovou starost, já bych — a je to Francův vnouček — ale —« ohlédla se po Barušce a hned se zas zarážela, »když ono přec —«

Věk vstal, že se nejprve podívá do kolleje, přeptat se, jak bude s přijmutím Vašíkovým, že půjde k pateru praefektovi, k tomu nejdřív a pak až zví, že by sháněl byt.

»Škoda,« povzdechla stará Jetmarová víc k dcerám, »že tu není páter Kornel, ten by poradil a taky pomohl. On,« obracela se k Věkoví, »ten pan páter býval u nás na kvartýru, když študoval, celé gymnasium byl u nás —«

Věk maně pohlédl na Máli a ona v tom na něj. Než Věk, jakoby poprvé slyšel o P. Kornelovi, naslouchal klidně i ptal se; teta i Baruška se o něm rozhovořily, jak se k nim hlásil, že je z kolleje navštěvoval, tuze hodný, všude že ho měli rádi, ale že se nepohodl s páterem rektorem, hloupost to byla, o okurky, o nakládání okurek a pak také něco skrze školu, páter rektor že hned psal provinciálovi, a už to bylo: páter Kornel musil do Strážnice, ač se mu nechtělo, oh, tuze nerad, bodejt tak daleko, a jak se mu tam stýská, že psal —»

Máli nebylo vhod, že matka se o P. Kornelovi tak rozhovořila: naslouchala netrpělivě, a jak zaslechla o jeho psaní, vpadla do řeči: »Snad by pan pater Damas tady panu bratranci poradil, ten je dobrý přítel pana pátera.« Ale nejmenovala, nedořekla.

Baruška to také schválila, a nač by se pátera rektora prosil —

Věk odešel; jen zavřel dveře, mávla Baruška resolutně rukou proti matce.

»Tak vidějí, maminko, ještě by se jim stýskalo po strávníkoj.«

»Ale božítku — vždyť já — Nic se mně nestýská, Baruško, nic, ale když přece, nediv se, vždyť je to už náš jediný přátelský, a hodný člověk —«

»To se zdá a hospodářský, ale co pak je platno.«

»Ale to neštěstí, co ho stihlo,« připomínala Máli.

»Taky nejsem špalek, to já vím, nechtěla bych být na jeho místě. Ale mám svého dost, a ty, Málínko, taky, a tak by to ostalo na nich, maminko. Ještě toho málo užili. A aby se to vyplácelo —«

»Vždyť on by to snad zadarmo nechtěl, Baruško.«

»To jistě ne,« přisvědčovala Máli, »je nóbl člověk.«

»A já bych snad taky na něm nechtěla zvejdělit.«

»Tak když, děti, nechcete, aby vám to mělo překážet — já jen

myslila, když to je Francův syn. Co pak lysme mu k obědu —« Stará Jetmarka se podívala na Barušku.

»Do hospody ho přec nenecháme,« hartusivě přisvědčovala Baruška, »něco ustrojte.«

»Nudlovou polivčičku, maso a pak třeba pečínku špekem protýkanou.«

»A co po mase.«

»Mélšpajs,« doplnila Máli mírně, skoro něžně, »vědí třeba —«

»No, to si udělejte, já už jdu.« Baruška vzala za kliku.

»A co, Baruško, kdyby přišel dřív, a říkal zas —«

»Ó ten už neřekne,« tvrdila Máli, sedajíc k rámu s vyšíváním.

»Dotěra není.« Baruška se u dveří obrátila. »Kdyby to mohlo být, ale když —« Nedořekla, znělo to však určitě. Otevřela a vykročila do předsíně a tou ven. —

Věk vyšel s dojmem, tady že nepochodil. Nebylo mu to jedno, neboť z toho, co viděl, soudil, že není u tety tak, jak se domýšlel, že by tu Vašík byl dobře opatřen. Nejlip u staré tety. Ta se Věkovi zalíbila. Nezměnila se, zůstala jí stará přichylnost přátelská. Ale dcery — a zvláště Baruška! Máli jen asi pro to psaní hned se tak nevyslovila jako sestra. Bylo vidět, že mu dost nevěřila, a tuší, že to psaní má. Vašíka nechtějí. Mrzelo ho to a uvažoval co teď, co tu. První nezdar nedával mu hrubě chuti na cestu do kolleje. Ale šel, aby, když už takovou cestu vážil, zvěděl a přesvědčil se, jak by bylo tam.

U fortny zazvonil a když šedivý fortnýř v černých punčochách a ve střevících mu otevřel, vstoupil na chodbu kolem kvadratury, upravené na zahrádku dost chudou. Byla již pustá a pestřila se jen spadalým listím křovin a kalinového stroinku. Zastal v ní suchého kněze piaristu v sutani. Od něho zvěděl, že páter Damas není doma, že dnes ráno odjel a že se vrátí až zítra nebo pozejtří; pan páter rektor že je asi doma, buď nahoře nebo vzadu v zahradě.

Dva klerikové, červení a silní, bez klobouků, které potkal na širokých, dřevěných schodech, vedoucích do patra, zjistili Věkovi,

že je p. páter rektor doma, ne v zahradě. Hlučný jejich hovor nesl se za ním zdola od tiché kvadratury nahoru do dlouhé, vybilené chodby. Jeho kroky se jí rozléhaly a nárazy větru, jak se chvílemi opřel do oken. Celou chodbou bílé dveře vedle dveří, a tu ty, jak klerikové vyznačili, k bytu pátera praefekta.

P. German Hradecký, rektor kolleje, praefekt gymnasia a ředitel městské školy, litomyšlský rodák, velký, vážný, ne v sutaně, nýbrž v černém kabátě domácím, v botách vysokých, lesklých holení, s černou sametovou čepičkou na temeni hlavy, přijal Věka velmi důstojně, zvlácněl však, když se Věk prohlásil, že býval také žákem piaristickým. Na toto prohlášení spustil rektor také hned po německu a chvíli tak hovořil, pak opět česky a dál michaně. Ptal se na Věkovy bývalé professory, na Dobrušku, na požár. Stran Vašíka proneslobavu, bude-li jen dost v němčině honěný, obstojí-li při zkoušce.

»Je to kříž, reverendissime, s tou němčinou,« povzdechl Věk vážně, »co chlapců, a s dobrou hlavou, vážne pro němčinu ve studiích, co se nasouží, ba leckterý se pro ni ani do škol nedostane; to kdyby směl v mateřském jazyku —«

»Co jich napadá!« vykřikl rektor a máchl rukou; zableskla se v ní stříbrná tabatěrka, již právě vzal se stolu. »Das sagen sie, ein studierter Mann? Co by byli bez němčiny, řekněme jen v jejich kšeftu. Und dann mit Verbreitung der deutschen Sprache breitet sich von selbst die Bildung im Lande immer mehr aus. Kde by ji vzali v mateřštině, jak povídali. Und dann, die Kenntniss der deutschen Sprache verschafft den Kanzeleien, Dikasterien, dem Soldaten und Adelstande Leute, die sie sonst in dem Auslande suchen mussten, a to teď naši Čecháčkové zastanou. Und dann; ale škoda mluvit, et cetera, et cetera. A stran toho trápení —« usmál se, »to není všude stejně. Jak se kde učí. Když se jejich synáček učil, tak to snad půjde, a když by to nešlo, máme tu Stadtschul, tam si dávají naši páni na němčině záležet. Tak jen synáčka přivedou, a co může, ať se ještě učí. Jdou s pánem Bohem. Ich empfehle mich.« —

Věk vyšel z kolleje zaražen, ač byl vlidněji přijat, nežli by se byl dle řeči sestrěnic nadál. K tetě hned nešel. Vracel se oklikou, zamýšlen. Dojem z kolleje dosud nevyzněl. Pořád ještě byl u rektora, jak hned začal po německu, když uslyšel, že je, Věk, studovaný, a znělo to jako pochloba, když řekl, že si tu dávají na němčině záležet. Tu snad víc nežli kde jinde je němčina grunt všeho a bez ní nic. Jak Vašík ob stojí — A s bytem také tak. Samá nesnáz. Vzpomněl na ženu, jak ta by teď ještě víc domlouvala. Má skoro pravdu. Aby ho dal k cizím — Je sem daleko, v Hradci by mohli spíše dohlédnout. To kdyby byl u tety — ale když ty staré panny —

U tety se ho nemohly dočkat. Máli už vyšla na síň vyhlédnout do ulice, nejde-li, když matka přes tu chvíli a pak už s nepokojem se po něm ptala. Když se Máli vrátila, prostírala stará Jetmarová v pokoji na stůl, zamýšleně si pozvukujíc vzdychavě ve dvou tonech »hh« a zase »jo jo« — Máli poznala po té jednotvárné samomluvě, že maminku něco tíží. Tušila, že to k vůli bratranci z Dobrušky, kterého se ona sama tak lekla a který si ji záhy získal svou šetrností, když se nepřihlásil s psaním pátera Kornela, které bylo jen jí psáno a ne jako jiné listy, jim všem. Kdyby teď — když —

Jetmarka se zalekla, když uslyšela, že »Františka« není vidět.

»A to on snad už ani nepříjde, snad se rozhněval, když — To jste, Bože, vždyť bych já — jaké pak také strachy, vždyť bych ráda všechno udělala, a stačila bych, ba bodejť. A on takový hodný. Co by nebožtík Franc, bože, bože! Jeho vnoučka, tak ho zrovna odstrčit.«

»Ale ty starosti, co by měly!«

»Starosti! A co teď bez starostí! Ty šíješ, vyšíváš, a při tom bys ostala a Baruška takv při svém, a já bych to ráda dělala, bylo by mně veseleji, měla bych jako vnoučka.« Vyhrkla v tom proudu. Umlkla však náhle, jako by se lekla, co to řekla.

Máli na ni upřeně, užasle pohlédla, okamžik mlčela, pak jakoby se hájila, řekla tišším hlasem: »Co pak já, mutrle, já bych, mně by ten hošek nepřekážel, a on, bratranec se zdá hodný.«

»Tak, no tak, Málíčko, tak beruško, vidíš. Ale když Baruška — Ta kdyby, ale já jí neřeknu, aby pak — A František snad přece přijde, musím nudličky zavařit,« a šukavě rychlým krokem jako myška pospíchala za skleněnou přehradu a do kuchyně.

Máli sedla k rámu, vyšívala však roztržitě a po okamžiky hleděla v zamyšlení před se. Pak ji Baruška vyrušila, vrátivši se ze stodoly.

»Už přišel?« ptala se dost dychtivě.

»Ještě ne, a maminka má už strach.«

»Proč?«

»Že snad už neprijde.«

»Bodejt!«

»Ale toho šudentka by ráda. Řekla, že by ho, jen poslouchej, řekla, že by ho měla jako vnoučka.« To mluvila volněji, upírajíc oči na Barušku, jež, jakoby nevěříc, opáčila:

»Vnoučka?« A prudce vyhrkla. »Snad se jí po něm nestýská!«

»Teď už myslím, že stýská. Kdo by si pomysll! Ale nic jí neříkej, nech ji, ona chudák, jak jí to slovo uklouzlo, se zrovna lekla. Ale ono, Baruško, víš, je to snad pravda.«

»S tím vnoučkem. Tak jí ho dej!« Baruška se chtěla usmát, řekla však to ostře. »A toho hochu ani nezná.«

»Ale je z Dobrušky, měla by s kým o ní hovořit.«

»A o strýci Francovi.« Baruška se zlostně usmála.

Vstoupil Věk. V tom také stará Jetmarová vyšla z kuchyně, zardělá, s vařečkou v ruce. Věka vítala radostně, domlouvajíc, co tak pozdě, že už dlouho čekají.

Pověděl, že se zdržel, jak pochodil v kolleji, že byl také v hospodě se vyrovnat.

»Snad bys už nechtěl jet!«

Oznámil, že odjede za chvíli, že se mu nahodila příležitost do Mýta.

Máli se zarazila, stará Jetmarová se lekla, Baruška udiveně naň upřela oči.

»A co s kvartýrem!« zeptala se.

»Rozmyslil jsem si to. Když jsem neměl u vás štěstí, tu mne napadlo, že kdyžby hoch měl být u cizích, že by bylo líp, když bych ho měl blíž, víc na očích, a žena by byla také radší. A ty cesty —«

»Tak bys ho do Litomyšle ani nedal!« lekla se Jetmarová.

»Už asi ne.«

»No, no,« ostře ale s úsměvem chlácholila Baruška, »hned truce, pane bratranče!«

»To ne, ale —«

»Ale vždyť já bych ho chtěla!« vyhrkla stařena.

»A já jen k vůli mutrle tuhle myslila —«

»A jen ta zlá Barka, jenom ta brání!« Baruška pohodila pravici. »Teď to ostane na ni, bodejť! No vědí, maminko, já k vůli nim, ale až se budou zlobit, až hošek nebude chtít poslouchat —«

»Nasolíte mu jich!« vpadl Věk s úsměvem.

»Tak nic mazlit, pane bratranče!« diktovala Baruška.

»O to žádám.«

»A tak už nic utíkat, plášť pěkně dolů!« poroučela. Máli, usmívajíc se, mírně dodala, že příležitost počká, a stará Jetmarka rozradovaná, hledíc s jednoho na druhého, přisvědčovala, až pojednou vzpomněla: »A polivčička už je, a všecko, pečinka by vysmahla.« Stařecky rychle se otočivši, pospíchala do kuchyně.

Ta chvíle je všechny sblížila. Za oběda jednali už jako dobří známi, hovor se rozechřival. Slovo měla Baruška. Než více nežli ji, pozoroval Věk Máli. Před tím dost skoupá na slovo, víc pozorujíc v napjetí a nejistotě, uspokojila se patrně Věkovým jednáním.

Po obědě musil s Baruškou na dvorek, do chléva, na krávy se podívat, pak ze dvorka po několika schodech tarasem do zahrady táhnoucí se za domem, odkudž bylo viděti ku hřbitovu a do polí. Ukázala mu, kterým směrem mají role; i stodolu dál stranou ukázala, čtvrt té krajní že jest jejich, a že mají ještě čtvrt druhé stodoly na druhé straně, za horní branou. Vše v hospodářství mu ukázala a pověděla o nebožtiku strejčkovi, starém mládenci, po němž dědily.

Když se vrátili, byla druhá pocta, kafičko, již připravena. Při něm jednalo se nejvíc o Vašíčkovi a jeho příchodu. Věk nebyl s Máli ani na okamžik o samotě. Kmitlo se mu, aby ji psaní P. Kornela nějak tajně podstrčil. Nerozhodl se však, a nebylo také příležitosti.

Smrákalo se, když vyjel od »černého medvěda«, míře do Vysokého Mýta a odtud do Prahy.

IV. O CHUDÉM KUCHAŘI, STARÉM KAPLANOVI A JINÝCH ZNÁMÝCH.

Ignacius Ceypek vycházival denně s košíkem na ruce do trhu jako za onoho času, kdy byl kuchařem obrstvachtmistra, »barona« Materny z Květnice. S košem chodil, třeba že jen maličko kupoval, trochu zeleniny, nebo kousek masa, řepu, nebo mírčičku mouky, vajíčko. Chodil tak ze zvyku i pro starou svou slávu, aby sousedé nemyslili.

Doma pak často si zasedl ke své staré, kuchařské knize, třeba že míval obyčejně v kuchyni jako by vymetl; slabikoval si z těch tuhých listů a říkal všelijaké předpisy, obyčejně nákladných, skvostných jídel, nejvíce masitých. Stránky, jednající o moučných a sladkých, jak se dělají »Czukr Prezl«, »glazirowany kasstany«, »czokoladowy Dort« a podobné, přemítal rychleji. Nebylť zvláštní milovník moučných vyjma »tilorské knedle«; a pak ty stránky tolik poroučely

a předpisovaly, samý běl a tolik vajec, tolik másla! Všim jen plýtvaly.

Takové věci teď toho podzimu (roku čtvrtého), když byly tak drahé, tak nekřesťansky drahé! Ani už si knedlík nevařil; nemohl. Mouka jako zlatý prach čím dále tím dražší a již ani nebylo dost ani chleba. Sedláci nevozili nic na trh, mlynáři neměli skoro co mlít, pekaři co péci. Bochníčky chleba hubly a chudly a byly dražší jako všecko pečivo a mouka.

Ceypek chodíval trhem, košík na ruce, přehlížel, přeptával se vážně na to ono, vracel se s prázdnou domů, zastavoval se u poloprázdných krupařských krámů, s ošumělou, černou mašli v týle, cvoček v uchu, přihnutější, hubenější, díval se na houtky hladových lidí, jak očima zrovna hltali bochníčky chleba s bílou spodní kůrkou, vypečený, lákavý, jak otrhané děti, hladem ssinalé zastavovaly se u krámků a budek s pečivem, nebo jak dychtivě hleděly za preclíkářem, na jeho tyč vzhůru trčící plnou zlatých, nebo mákem modrých preclíků —

Litoval hladové, ač jemu samému se sliny sbíhaly a někdy mu i ve střevech zakručelo. Pak tím ostřeji huboval, když se potkal se známými, když se hned dostali na drahotu a nouzi, huboval na pekaře a nejvíce na vydřiduchy obilní handlíře. Co vídal a co na svých vycházkách trhových přeslechl, vypravoval páteru Vrbovi, když ho navštívil nebo když páter Vrba přišel k němu s dvaatřicíti loupežníky v šosové kapse.

Ceypek vypravoval a líčil, jak je zle, jak už je všechno rozkvašeno, jak nadávají obzvláště policejnímu direktoru, hraběti Vratislavu, teď že už není proti vysokým cenám obilním, co zdědil čimelické panství, dřív že dokročil, ale teď že sám prodává a o zlatý, o dva prý dráž —

P. Vrba ostře přizvukoval, pak ostřeji, když mu šla zlá karta, když prohrával, když Ceypek, pokmituje prsty volné ruky a špule zvadlé rty (pískat už jako jindy nemohl), hnal ho jako do chobotu.

Přestal však prsty pokmitovat a zarážel se, když P. Vrba dopálen pouštěl se do vojska, nač ho tolik ku Praze sehnali, že už skoro dvacet let nebylo tak velkého polního ležení jako teď, to že musilo být, v té drahotě, bodejt, celou českou armádu, až z Moravy že musily regimenty sem do ležení (bylo u Vysočan a Hloubětína) tolik vojska, tolik generálů, žeté vojny bylo dosud málo, to se ví, a kdo to zaplatí, kdo a — a — kdyby se raději starali o chleba, aby nebyla taková nouze, a takhle, to že se tím vojskem všechno ještě víc zdraží, bodejt — a samý papír, samé bankocedule, kousek stříbra nikde, a zlato, dukát — haha — to že jen pro generály.

Ceypek se odvážil a zastal se vojska, až přišli do tuha, až na hru zapomněli nebo musili začít znova. Někdy pro to vojsko Ceypek ani nepřišel jak bylo ujednáno, nebo nebyl doma, když ho P. Vrba v plášti, v čepici, o holi navštívil. To bylo v polovici září, když císař s císařovnou přijeli do libeňského zámku a pak do Prahy na hrad, když bylo tolik vojanské parády, když ulicemi hřímala hudba v čele pěších i jízdných, v šedých, bílých pláštích, v čákách i v helmicích.

V ty dny se starý Ceypek někdy zatoulal jako mladý pobuda, aby uviděl vojsko, u něhož tolik dlouhých let sloužil, až do šedin, aby uviděl ten onen pluk, s nímž stával v ohni i svůj regiment, ovšem tenkrát každý pod jiným jménem nežli dnes. Teď říkali Geminen, Stuart, Kolovrat, Franc Kinský, tenkrát byly to pluky Aremborg, Biberstein, Jordis, Kulmbach, teď pojižděli Merveldští huláni, za jeho časů ještě žádných nebylo, blankenštejnští husaři jmenovali se Esterházy a »Klenaukurasíři« sekali tenkrát ještě v třírohých kloboucích, a ne v helmách.

Jednou se pustil až k »domu invalidů«, kde měli dělostřelci své ležení a vozatajstvo. Vrátil se až odpoledne unaven, tak že sotva nohama (v gamaších) pletl, a ještě dostal od P. Vrby, jenž právě k němu přišel s dvaatřicíti loupežníky a to z brusu nových. Ti staří, usmolení, s rozmazanými kníry, s nohama do hněda ohmatanými odpo-

čívali, jako památka na nebožtíka faráře Hejnu v zásuvce černého stolu vedle všelikých výpisů a memorabilií.

P. Vrba z ostra mu domluvil, ale hned při tom karty vytahoval a z pláště kus másla a bochánek chleba, že to dostal, že to je čerstvé, aby vzal. Tak skoro po každé s něčím přišel a také pokaždé Ceyпка něčím uctil, když Ceypek přišel do jeho bytu na dobytčím trhu. Když ho neuctil hned, strčil mu při odchodu to ono »do kuchyně«, jak říkal, že ho musí podmazat, aby byl milosrdnější, aby v kartách tolik nedorážel a všechno mu nepřebíjel.

Starý kaplan dařil starého kuchaře jak mohl, věda dobře, že mu nejen nezbyvá, ale že se mu i často nedostává, a nezavřel ani pak své ruky, když už i sám se začal uskovňovat, jak všemu přidražilo, a nejvíce chlebu a mouce.

Proto tím častěji broukal na vojsko, nač ta cvičení, nač to polní ležení, co to spolkně peněz, co se jich vyhází, co tisíc tisíců, že kdyby je raději dali na chléb chudým a potřebným. Huboval před Ceypkem, huboval a víc v duchu, když chodě městem, přehlížel, jak všude u každého krámu s potravinami stojí vyzáblá drahota, jak zahání hladové ubožáky i takové, kteří jindy nouze nemívali.

Byl ze selského kořene, z robotného lidu, pamatovalo se mu, měl respekt před pány, ale pro lid měl srdce vždy a v tuto dobu byl při všech, kteří měli hlad a nouzi. Byl při nich, přizvukoval v duchu, když kolem, v domě, v sousedství, po ulicích slýchal stesk a výrazy nevole, když hlasitě láli a nadávali městské správě, policejnímu direktorovi, že se v čas nepostarali, aby do Prahy dovezeno s dostatek obilí, aby bylo dost mouky a chleba.

Rozuměl tomu a přisvědčoval, když lid ukazoval na vojsko ulicemi procházející, když mračně hleděli na panské kočáry s přemovnými kočími a lokaji, a nic ho nepohoršil výjev, který spatřil v staré aleji, když šel ke kapucínům, kdež měl známého kněze. Z hostince »u tří lip« vyšel právě policejní direktor, hrabě Vratislav, malý, nepatrný mužik v parádním klobouku s rohy k uším, jenž mu seděl

jako hora na malé hlavě, nad drobným tělem vlesklé uniformě s vysokým límcem. Čím byl menší, tím výše nesl bradu a tím důstojněji nakračoval, jakoby na něm všechno záleželo, oči upřeny ke kočáru, jenž na něj čekal.

Jak vyšel z průjezdu hotelu, kdež byl navštívit nějakého vyslance, jako by se výr ukázal. Na chodníku i přes ulici na druhém se zastavovali, ukazovali si na něj, a nežli se kdo nadál, už se shlukl za ním houfek hladových lidí bez práce, i řemeslníků, pomocníků. Jakoby v nich rázem chytlo. Rozjitřili se pohledem na policejního direktora, jejž nejvíc obviňovali, a z prava, z leva, z pozadí litaly za ním tu temnější, tam ostřejší poznámky a pokřiky:

»O dva dráž! O dva dráž!«

»Jak se naparujel!«

»Chleba! Chleba!«

Jak koně trhli a kočár se hnul, hodil někdo hlasitě za hrabětem jeho přezdívku:

»Prčický!«

A z druhé strany:

»Prčický! O dva dráž!«

»O dva dráž, Prčický!«

P. Vrba stál mlčky a usmíval se. V očích mu zasvítilo tajnou radostí a souhlasem, přál to pánu, a v duchu škodolibě a s uspokojením přisvědčoval:

»Tu máš, tu máš! To ti patří!«

S úsměškem se díval za hrabětem, jak sedí, jak se krčí, jak mu spadly nos a brada, jak jeho ouřední bouřka schýlila se do předu a zapadla nějak do ramen. —

Na svých pochůzkách si také dobře toho všiml, když jeli ulicemi dvorské kočáry, provázené jízdnou stráží v bílých pláštích, v kloboucích s plápolavým peřím, že lid se mlčky zastavuje, že bez hlasu se po nich ohlíží, že nouzí sklíčen je zaražen, zamlklý.

Slyšel o tom už v Krameriově expedici, jak o tom mluvili a že si toho sám císař už povšiml, a řekl to nejvyššímu purkrabí. Povíдали také, že hrabě Chotek, purkrabí, při té příležitosti panovníkovi vypověděl, jak je, jaký nedostatek, jaká nouze, a že panovník se zasmušil a řekl:

»To se musí pomoci.«

Ten skvostný, dvorský průvod plný třpytu viděl P. Vrba v klidné záři slunečného dne podzimního, a za krátko jej zahlédl také v třeslavém, rudém světle pochodní. Bylo v sobotu, patnáctého září na večer před stavovským divadlem, kdy cedule hlásila operu »Sargino«. Namanul se tam, vrací se od kapucínův, ale nemínil před divadlem ostat, i když uslyšel, že přijede dvůr, nejvyšší purkrabí a všechno panstvo. Než nevyvázl hned z tlačenice, a jak šla její vlna, donesla ho blízko k portálu, ke skupině, kteréž jakýsi mladík švihácký v žemlovém svrchníku s límcí vykládal, to že je krása, ta nová »kardina«, od včerejška že teprve visí, ale on že ji už viděl, krása, v Drážďanech že je malována, ale den Entwurf že udělal zdejší Akademiedirektor Bergler —

»Krása!« vykřikoval emfaticky a chlubitě, jakoby byla jeho dílem, to že je figur! »Theseus und die Musen —« mateřština mu nestačila, německy vykládal, co je na přední nové oponě Theseus a musy a geniové pražských měst a český lev na postamentu, a ti geniové že zvou musy a Thesea, aby se tu, jako v pražském divadle, usadili. A v zadu že je vidět závist —

»Na, halt wie im Theater,« zkřikl hrubší hlas, a kolem smích a »bravo!« P. Vrba už neslyšel, tlače se dál, aby tu snad neuvázl. Ale uvázl. Zástup byl jako zeď; ale také zas chmurně zamlklý. Kolem temný šum, nikde však radostný rozruch, nikde nedočkávé, dychtivé očekávání. Maně si vzpomněl, jak bylo před dvanácti lety před korunovací a o ní, jak krále Leopolda všude, všude, kdež se jen okázal, vítali s radostí a plni nadšení. A pak tenkrát večer, když tu stál s Zieglerem, když Suvorov přijížděl —

Kolem se hradba hnula, vlna od rynku Železnou ulicí dorazila. Kočáry zahrčely, rudá zář pochodní, jak je nesli běhouni před povozy, kvapila nad spoustou čepic, klobouků, čepců i šátků, rozlila se po chmurných průčelích ulice i po divadle. P. Vrba zahlédl hlavy koní v blýsknavém postroji, kočí a sluhy na kozlících a v zadu na stupátkách nad tou spoustou hlav. Kočár za kočárem dojížděl, panstvo sestupovalo, pro tlačení však nezahlédl P. Vrba leč jen parádní klobouky, úřední, generálské, blesk zlatě vyšitých límců a epaulett. V předních řadách vyrazilo: »Vivat!« ale dál zástup zamlklý. Těžký mrak tísně dusil vše.

P. Vrba prosmýkal se na volnější místo dříve nežli všechny kočáry předjely. Než sotva že se vydral, stanul. Stará jakási paní v čepci a v šátku přes ramena táhla, zrovna před ním, za ruku kloučka asi pětiletého. I v tom nejasném osvětlení všiml si P. Vrba, že je hošík jako opička, s divným kašketem na kudrnaté hlavě, se strakatou šerpou kolem pasu. A křičel, a tahal starou paní všechnu již udýchanou, a volal zlostně, velitelsky:

»Babi, babi, já nechci domů!«

»Ale Jean, ach Hanzi, já už nemůžu,« vydechovala, »oni by nás tu umačkali.« To paní Butteauová chlácholila svého vnoučka, Bettynina synka. Ten však nedbal, neslyšel, a jen ji umíněně tahal za ruku, pak už za sukni a křičel, že musí, že chce, že chce —

P. Vrba se neudržel. Nevěděl, kdo to je, ale přímo na ni zavolal:

»Paní, metličku na to klouče!«

»Ach das liebe Kind, es ist —« hájila zardělá, dech popadajíc.

P. Vrba víc nezaslechl. Přihnal se proud z rozcházejícího se zástupu, roztrhli je, stará paní mu zmizela i Jean, to milé dítě; ale jeho umíněný, zlostně rozechvěný hlas pronikavě bylo ještě na okamžik slyšeti.

»Já bych ho spratka zkrotil,« zlobil se P. Vrba, »ale co taková stará v opičí lásce.«

V pondělí po té sobotě vyšel odpoledne z domu, navštívit Krameria v expedici v Dominikánské ulici. Pravidelně tam chodíval v pátek k vůli majiteli expedice i k vůli jeho společnosti, kterou tam v ten den zpravidla nacházel, jádro vlasteneckého šiku pražského, měšťany i literáty, kněze, doktory i studenty. Několik jich tu vždycky zastal. Se všemi se znal, s některými se i rychle a přátelsky sblížil. Přicházeliť všichni k jednomu ohni a hráli se jedním nadšením.

Tu se i s doktorem Heldem vídal, když Held ho nemusil toho léta a podzimu navštěvovati v jeho bytu, poněvadž »brabenci« jako by na kaplana zapomněli, obzvláště na jeho kolena. P. Vrba měl z doktora radost, když viděl a slýchal, jak se mu výborně daří, když hochválili, jaký je znamenitý lékař, jak ho volají do vznešených domů i šlechtických paláců. A při tom ho nemohl sám dost vynachválit, jak je sprostný a nestydí se sám se přihlásit vzpomínkou, jak jako student jim, P. Vrbovi a nebožtiku panu faráři Hejnovi hrával na housle a jak mu tenkrát přicházela vhod odměna za to. P. Vrbu také zvláště těšilo, když se v expedici setkal s nástupcem Pelclovým, professorem Nejedlým, nyní už také veškerých práv doktorem. Urostlý, štíhlý pán ani ne třicetiletý, ve všem elegantní, jenž měl takové známosti mezi »urozenstvem«, jehož překladu části Illiady se obdivoval, jehož předmluvu o lásce k vlasti přidanou ku překladu Gessnerovy Smrti Abelovy čítal s pohnutím, mu imponoval.

P. Vrba se pokaždé těšil na tyto schůzky, o nichž mívál už své místo na židli vedle zadního regálu plného knih, obyčejně vedle měšťanů Kvadráta a Soukupa nebo doktora Vrabce, kdež při nich stával také Amort, učitel od sv. Štěpána, kdež k nim přisedal Rulík, když zavítal z Hradčan s J. Koželuhem, regentem chorů u sv. Víta. Někdy přišel dominikánský provinciál Šantl, někdy opat Škodaze »Slovan«, professor Němeček, přítel Mozartův.

S těmi všemi i jinými se dobře snášel. Jakoby v rodině, mezi bratry seděl. Všichni jako jednoho srdce. Míváli jednu radost z každé nové knihy, z každého nového vlastence, když jej někdo z nich zjistil,

ohlásil nebo přivedl, z každého studenta, jenž přišel a mezi ně se dával. Z těch nejhorlivější byl Ziegler, kučeravý theolog jiskrných očí, jenž P. Vrba občas i v jeho bytě navštívil.

Jen jednoho z tohoto kruhu se P. Vrba nějak bál, ač vzhlížel k němu s uznáním za to, že jsa stavu vladyckého, muž urozený, tak vřele se hlásí ke svému národu. Vřele a směle. Když oni vzdychali a tesknili, on se zlobil i nadával, když opatrně tlumili hlas a ohlíželi se, on spouštěl plným hlasem přímo a směle.

Ale byl »Josefinist«, jistě tajný »jakubín« a divoký nepřítel jezovitův, ač kdysi jejich chovanec, jež ze všeho vinil, že oni Čechům všechno způsobili, všechny ztráty, všechno ponížení a pronásledování, ba i to, že byla za Marie Terezie zrušena česká míra a váha, že na místo velkých, staročeských pinet se musí měřit na rakouské mázy.

Kdykoliv Jeník rytíř z Bratřic, setník na odpočinku, nyní v občanském obleku, vstoupil do expedice do kruhu vlastenců, statný, osmačtyřicetiletý, kučeravých vlasů, v nichž dosud ani jediný se neprobělával, jako by ostrý stín tam padl. Tak se zdálo P. Vrbovi, ač ostatní rytíře či »pana barona«, jak ho titulovali, rádi a uctivě vítali. P. Vrba také, ale zároveň s obavou, že zase něco začne o jezovitech nebo že bude vzpomínat na císaře Josefa a velebit ho.

Posledně se s ním setkal v létě, když se vrátil ze své cesty »apoštolské«, s prázdným pláštěm, bez knih a s málo penězi, na večer jednou, mimo pátek, v jiný den, a také v expedici. Bylo vlažno až dusno, a nezavanulo svěžeji ani když otevřeli dveře expedice. Staré domy kolem temněly, dominikánská ulice ztichla, jen z jezovitské doléhal temný šum. V tom, jak na okamžik umlkli, co Kramerius rozžehoval svíci, rozhlaholil se venku do šera svěží, mladý hlas. Zpíval:

Tatíčku nebeskej,
co pak jsem tak hezkej,
že mne všechny holky rády maj' —«

Učeník jakýs, nesa prkno na hlavě, šel kolem a tak si vesele, bez starosti notoval lahodně, nebo měl patrně dobrý sluch a příjemný hlas. Kramerius a P. Vrba se zasmáli, Jeník však rychle jda k otevřeným dveřím nachýlil hlavu a naslouchal, až učedník zašel a písnička zmlkla v temné ulici.

»Tuhle neznám,« pravil Jeník, vracaje se ode dveří. »Hezká písnička.«

»Sprostná,« mínil Kramerius.

»Sprostná, sprostná! To jsou všechny, co si pacholci a děvečky zpívají, pravda, ale líběji odpustit, ono se jim dobře nerozumí. Každá ta sprostná písnička má pro sebe cennou melodii či arii, všechny jsou v měkkém tonu sázeny. Milo poslouchat a někdy, věřejí, až k srdci dorážejí.«

P.Vrba, jenž si před lety na Heldovi, když u nich hrával, na konec vždycky pro sebe vyžadoval nějakou »od nás«, živě přikyvoval hlavou. Měl z toho radost, že pan baron uznává ty sprostné písne, jež i on měl za sprosté, ale jež měl přece neuvědoměle rád, poněvadž se mu z nich domov ozýval a mládí a poněvadž byly kus jeho samého. Proto byl tak mile překvapen, když »vlastenský« vladyka je tak pochválil, a pobožně naslouchal, když Jeník, rozehřívaje se, vykládal o lidových písních, o jejich ariích, a jak jsou mu milé, těch že umí dost a dost.

»A prosím, kde se jim, urozený pane, naučili?« zeptal se p. Vrba.

»Doma, za klukovských let, když jsem byl na Radvanově v Tábořsku, vědí, pan otec můj měl Radvanov, a to jsem ve dvoře a na pčl. slýchal tolik písní, od čeládky, od sedlského lidu na robotě, a má stará chůva, ach, mon dieu, stará Běta ta jich uměla! Vědí, v lidu se ještě pamatuje, že naši předkové bývali veselí myslí a jak velice milovali zpěv a hudbu. Jen to je mně líto, že nemám musikální neb hudební umělost, všechny bych dal do not, co umím zpívat.«

»To ráčejí mít pamět. A slova taky?«

»Všecko, a některé tuze pěkné,« setník se zasmál, »tuze pěkné, ale oni, velebný pane, by jich neposlouchali, někdy je to Schweinerei, aber sehr witzig. Jako tahle, no, nespěchají, velebný pane —«

»Už je čas, urozenosti, je pozdě —«

»Ale ještě tu písničku, není tak zlá, snad ji znají. Kdyby se kněží ženit směli —«

»Ne, ne, neznám«, odpovídal P. Vrba chvatně, nějak ostřeji a bral hůl a čepici. Jeník, podav mu ruku, nepustil jeho a říkal při tom, usmívaje se:

»Kdyby se kněží ženit směli,
což by hezky ženy měli,
každá by chtěla kněze mít,
aby mohla kněžnou být —

No, a to je ta písnička, velebný pane; nichts für Ungut. Že to nic není —« a potřásal kaplanovou rukou.

P. Vrba se nenuceně usmál, oddechl si, neboť čekal něco horšího; ale v duchu se přece mrzel. Rychle se poručiv, vykročil ven. Mířil na Dobytčí trh ke svému bytu.

Po tomto večeru nesetkal se P. Vrba s Jeníkem z Bratřic, až v pondělí po té sobotě, které na večer maně se dostal k stavovskému divadlu, když tam dvůr přijížděl. Bylo pochmurné, podzimní odpoledne; v místnostech české expedice plných vysokých regálů jakoby po všem rozhodil závoj. Kramerius seděl v pokojíku vedle hlavní místnosti u kamen, máje pravou nohu v bačkoře. Rozbolela se zas, jako ho častěji poslední dobou bolívala. Proti němu seděl Jeník v limcovém, tmavomodrém svrchníku, v botách s holinkami a v přilehavých nohavicích.

P. Vrba chtěl obrátit, musil však usednout. Kramerius, ujistiv, že nikterak nevyrušuje, uvedl ho hned do hovoru, tu pan baron že vypravuje, jaká sláva se chystá v Paříži na tu korunovací Napoleonovu,

veřejné hostiny v Tuilleriích, na každém place muzika a veřejný tanec, do divadla že bude smět každý zadarmo.

»Každý oficír bude povýšen,« pokračoval Jeník, »to píšou francouzské noviny, u každého mostu na obou stranách budou šenkovat zadarmo víno, každému, kdo se zastaví.«

»Skoro jako o české korunovaci,« připomenul Vrba, »a co prosím, jak u nás, když zavedli také císařský titul. Hlavně prý k vůli němu, k vůli tomu Napoleonu.« Ze slov i tonu bylo cítit nechut k francouzskému panovníku.

»To se ví. A co nám Čechům vyvedl, to asi nevědí.« Tmavé oči setníkovi živěji se zaleskly.

»Napoleon? Nám!« žasl P. Vrba; Kramerius také tázavě pohlédl na přísnou tvář setníkovu, v tu chvíli ještě chmurnější.

»Mám to z dobrého pramene, pánové. Hrabě Auersberg mi to řekl, a jemu pan purkrabí, a ten to má z Vídně. Das heisst tohle: když si ve Vídni vzpomněli na ten nový titul, na to císařství, tu se silně mysli na Čechy a na Uhry.«

»Tak,« vydechl P. Vrba překvapen, »snad ne —«

»Ano, ano, aby se císař psal císař uherský a český,« vyslovoval Jeník důrazněji, »některým to nebylo asi dost vhod, ale už bylo na tom, jak povídám, ale slavná diplomacie, to vědí. Psalo se do Paryžu, napřed ohlásit to Napoleonu, a on že proti tomu nic nemá, ale že se mu ten titul zdá podivný. A už to bylo!«

»I prach milionský jakubín!« vyhrkl P. Vrba zlostně, »co ten votipera —«

»To se ví, že ti ve Vídni, kteří hned od počátku chtěli nynější titul, byli jako na koni. A hned bylo po českém císaři.«

»Jen když nám český král ostane!« konejšil Kramerius.

»A to by bylo!« Jeník zableskl očima. »Jen abysme na něj my sami nezapomínali. Člověk se musí zlobit na své krajany. Bývalý český, udatný lev teď by měl být skopec. A říct se nic nesmí, neřku-li napsat. Censura jako drak. Nejsou časy Josefovy. Teď by se nesmělo

tisknout,« mávl rukou a nevšímaje si, že P. Vrba sebou neklidně hnul a ohlédl se po své čepici, horlil dál: »Ještě by nám teď ti liščí jezuviti scházeli. V Sicilii už je zas mají, neapolský král začal.«

»Slavnosti teď snad žádné nebudou,« zamlouval Kramerius, a P. Vrba se chystal:

»U nás? Při té nouzi! Všecko je zaraženo, viděl jsem tuhle sobotu u divadla. A císaři tu nouzi snad tajili.«

»Už to ví, už nařídil, dnes to tady pan policejní rada Konrad povídal, aby se vydala mouka z vojanských magacinů, aby se taky pro chudinu chléb pekl. Prý budou veřejné boudy a krámy,« oznamoval Kramerius.

Jeník z Bratřic jakoby neslyšel. Vstal, přešel pokojíkem sem tam a nevšiml si, že P. Vrba se také zdvihl a dává Krameriovi dobrou noc. Teprve když se i jemu uklonil, podal mu ruku a opakoval zkrátka, patrně zamyšlen:

»Dobrou noc, mají se hezky.«

P. Vrba byl už venku, když se Jeník z Bratřic zastavil před Krameriem.

»Člověk u nás nesmí nikde nic říct,« řekl durdivě, »pořád aby se ohlížel. A o těch jezuvitech, věřejí, mám to jak netopejry v hlavě. Uvidějí, že se k nám zas dostanou. Jaký je teď vítr.«

»To snad přece ne, pane barone.«

»Uvidějí; ale už by teď tak nemohli, už ne,« chlácholil sám sebe, své znepokojení, »začínali by přece jen jako znova a pak, ctný vlastenče, das Licht der Aufklärung ist überall schon so weit eingedrungen, teď by měli tisíckrát těžší práci nežli dřív.«

»Také myslím, a to, že mají k nám ještě daleko.«

»Jen aby se nemýlili.« —

P. Vrba v plášti a čepici bral se z expedice rovně dominikánskou ulicí mířek Perštýnu a dále Spálenou ulicí domů na Dobyččí trh. Sešerilo se, dominikánský kostel stmělý strměl jako obrovský, tichý stín k večernímu nebi. U bývalého svatováclavského semináře se

P. Vrba maně zastavil a pohlédl do oken rozlehlé barokové budovy.

Vzpomněl si na profesora Vydru, jenž tu bydlil. Pohlédl k oknům jeho bytu. Byla osvětlena, rudě zářila do temna úzké ulice.

»Svítlí,« mihlo se Vrbovi soucitně, »svítí, ale ne jemu, on má noc, noc — v očích tmu. Jak mu je chudákovi.«

Když se vrátil v létě ze své výpravy, zaslechl od Zieglera, že je Vydrovi hůř, že má snad plíce silně nakažené, že od července nápadně schází.

I zatoužil v tento okamžik k němu se podívat. Od jara, jak u něho byl s Věkem, ho nenavštívil, a Ziegler u něho, u Vrby, se také už dlouho neukázal. Okamžik váhal, že snad je pozdě. Ale ubohý profesor má pořád jednu dobu, nekonečnou, smutnou noc —

Rázem se rozhodl a zahrnul v pravo do Vydrova bytu. V prvním pokoji u stolu, na němž hořela svíce, seděl Ziegler nad hebrejskou biblí. Slovníky ležely vedle. Kučeravý theolog (byl v druhém, v předposledním roce) se zachmuřil, jak se otevřely dveře. Měl právě chvíli klidu a chutě zasedl, aby studoval. Z jiskrných očí však mu ihned zmizel stín nevole, když ušel, kdo vstoupil.

P. Vrba se omlouval, tlumě hlas a chtěl vysvětlovat. Než Ziegler, vítaje ho uctivě a s potěšením, mu nedal, a sám se omlouval, že už delší dobu u něho nebyl, ale že nemohl, tady s panem professorem, ukázal na druhé dveře, že bylo pořád tolik opatrování a starostí —

»Jak mu je,« ptal se Vrba s účastenstvím, tlumě pořád ještě hlas.
»Ó hůř; ráčejí jen nahlas mluvit, velebný pane, on chudák nic neslyší.«

»Ó to ještě k té slepotě! A jak s plícemi.«

»Kašle, hrozně kašle, někdy ho to může potrhát.«

»Co dělá.«

»Dokud jsme mu předcítali, to ještě šlo, a to ještě mohl také diktovat, ale teď už ani to ani ono, když je nadobro hluchý. To se modlí,

nebo si říká z Horáce, když ho nemůže číst. A návštěv míval dost, a ještě přicházejí, ale to mu není také nic platno.«

»Tak ho neopustili.«

»O ne; odpoledne tu byl pan kanovník scholasticus Lenhard, to je věrný přítel; ale když je s panem professorem těžká řeč.«

»Tak o světě nic se nedoví. Ale,« vzpomněl náhle Vrba, »o tom novém titulu císařském to mohl ještě slyšet.«

»Ne, nic neví, o tom také nic; pan kanovník nám poručil, abychom se mu o tom ani nezmiňovali, že by mu to mysl znepokojilo.«

»Ano, ano,« přisvědčoval P. Vrba soucitně, »rozumím, ba věru.«

»Ono ho všechno hned dojme. Jako v létě jednou, to ještě dost slyšel, pověděl mu pan kanovník, že se teď v Čechách němčina tuze rozmáhá, to že je z těch německých škol, a to se pan professor tolik rozzlobil a že co němčina, a co německé školy — Ještě že dokončil ten první díl české matematiky.«

»Už je?«

»Chvála bohu, však to bylo, velebný pane, dost jsme zkusili, já a Doležal, to si můžou pomyslit, slepý a silně nahluchlý, to přec ještě slyšel, a diktovat mathematické umění a po česku. Teď to má pan Jandera, jeho nejlepší žák, praemonstrát, ten to vydá tiskem, povídal pan kanovník Lenhard, že se to musí stát. Jednou pan professor Vydra mu řekl, že když z povinnosti musí mathematické učení svým žákům přednáseti po německu, že se s vlasti svou tím smíří, že vydá počátky všeho mathematického umění v jazyku vlastenském.«

»Ó chudák, ó to je Čech!«

Vedle z pokoje ozvalo se volání:

»Pepičku! Pepičku!«

Ziegler chytl svíčku a spěchal do druhého pokoje. P. Vrba šel za ním, zůstal však v otevřených dveřích. Lekl se. V klenutém, šerém pokoji, v jehož pozadí černal se stojan plný knih hlavně foliantů v bělavé vepřovici, seděl v staré, černé lenošce professor Vydra v tmavém kabátci, maje přes kolena přikryvku, nohy v bačkorách o sto-

ličku opřené. Byl přepadlý, chorobné barvy; vlasy kolem lysého čela volné, rozčuchané zbělely za poslední měsíce plné utrpení a duševních muk. Nitro P. Vrby se až sevřelo, když ho tak shlédli a když viděl, jak hmatá před se do šerého prázdna.

Ziegler, postaviv svíčku, vzal jej za ruce, aby zvěděl, že nadarmo nevolal, že přišel.

»Pepíčku, miláčku, trochu se mi uvolnilo, mohl byste psát, pište chvilku, budu vám říkat do péra.«

Ziegler mu stiskl ruku na znamení, že slyšel, ale ohlédnuv se po Vrbovi, řekl nahlas:

»Začíná se plést.«

»Nechte ho, nechte, pane Josítku,« přimlouval se rychle P. Vrba. V tom Vydra začal vyšším hlasem:

»Paragraf. — Tak dimidium animae meae, nový paragraf, pište. Titulus: Co jest jak vskutku, tak jen na pohled irracionální velikost?«

Ziegler na rozpacích ohlédl se po Vrbovi a řekl starostně:

»Ono ho to namahá, slyšejí, jak dýchá. On se zas rozkašle.«

Professor Vydra nic neslyše, máje obličej ostré nyní brady do výše, zvolna diktoval:

»V skutku iracionální velikost jest, když se má dobýti kořene, daného exponentu, z nedokonalé mocnosti téhož exponentu. Téhož exponentu,« opakoval, »máte to?«

Ziegler ho vzal za ruku a Vydra pokračoval:

»Bene. Znamení kořenové velikosti vůbec jest znamení kořene, udělejte znamení kořene, Pepíčku, signum —«

»Já ho přec nemohu nechat,« staral se Ziegler, »namahá jej to.« Náhle nachýliv se k Vydrovu uchu, začal do něho křičet, to že už měli, to že už napsáno.

Vydra konečně slovo zachytiv, zarazil se a hnul rameny; okamžik mlčel, pak jako na omluvu řekl mírným tonem:

»Ach, miláčku, spes mea, já se modlil a v tom mně napadlo, že jsem na tohle zapomněl. Tak už to máme, no, to je dobře. A kolik je hodin, prosím vás.«

Ziegler posvítiv na hodiny na stěně, udělal Vydrovi na dlani prstem šest čárek.

»Šest hodin, Pepíčku? Ráno.«

»Večer,« zkríkl mu Ziegler do ucha, ale musil opakovat ještě silnějším hlasem. Vydra na to slovo se schoulil a sepjav vyschlé ruce, zaúpěl:

»Ježíši Kriste, beránku boží nevinný —« V tom ho chytl náhlý kašel, strašlivý kašel, sehnul ho do oblouku a zmítal jím, až stařec sevřel křečovitě opěradla lenošky. Ziegler ho chytl, P. Vrba přiskočil a vzal ho za hlavu, za spánky jako dítě. Bylo mu ouzko a hluboká soustrast prochvívala jeho nitrem. Trvalo chvíli, nežli kašel polevil. Když ztichl, sklesl Vydra do lenošky, prudce oddechuje, zmožen, vysílen, máje na čele krůpěje potu.

»To nebylo ještě nejhůř, velebný pane,« řekl Ziegler, »ale takhle v noci a k ránu, to to na něj teprve chodí.«

»Ubohý.« P. Vrba vracel se do předního pokoje. »A co vy také zkusíte, Josítku,« litoval; hned však s mírnou domluvou dodal: »Ale prve jste mu mohl zalhat a říct, že je šest hodin ráno.«

»Ach, velebný pane, to jsem už udělal kolikrát, už jsme o kolik nocí napřed. Ale pokaždé to nejde, mohl by si toho všimnout.«

»A tak, to je moudré, pravda; a pán Bůh vám ty služby našemu vlastenci prokázané odplatí. Zkusíte, ale kdo by se ho chudáka ujal. Kde je pan Doležal.«

»Projít se trochu, už brzo přijde.«

P. Vrba odcházel smutně dojat; celou cestu myslel na Vydru, co zkusí, slepý a hluchý, že by bylo věru líp, kdyby si ho pán Bůh vzal. Doma pak, když se chystal na lože, pomodlil se jak obyčejně za nebožtíka faráře Hejnu a po té také, a zvláště vroucně za profesora Vydru.

V. F. VĚK NAJDE PŘÁTELE A TAKÉ POMOC.

To bylo čtrnácte dnů před tím, nežli se F. Věk vydal do Litomyšle, odtud pak do Prahy. Další tuto cestu nastupoval s myslí volnějši. Odjížděl s dojemem, že se nesklamal. Na starou tetu myslel nejvíce, a rád, o sestřenicích doufal, že nebudou míti na Vašíka černé oko.

Cestou ku Praze přezvěděl na formanských hospodách, že jeho vůz plátny naložený tudy dobře a bez nehody přešel. Dle toho počítal, že ho již nestihne až v Praze samé.

V hlubinách dlouhého dostavníku, blátem vysoko zastříkaného, nahore zahrazeného vaky a balíky, doslýchal se různých zpráv a novin, jak na stanicích spolucestující vystupovali a noví přisedali. Nejvíce se mluvilo o drahotě, jak je všude zle, i v kraji, jaká nouze stihla také Prahu. Slyšel o tom všelijaké hovory, také mnoho stesků na daně, na vojsko, co stálo peněz to ležení u Prahy a ta cvičení, co by za tu střelbu bylo mouky a chleba chudým. Vypravovali o císaři a císa-

řovně, že byli v tom ležení a v Praze, teď že odjeli z Prahy do boleslavského kraje a do litoměřického, hlavně proto, aby si tam prý fabriky prohlédli, nejvyšší purkrabí že je průvodcem.

Jak se zmínili o císařovně, bylo před Českým Brodem, spustila jakás paní obstarožná ve velkém, černém čepci, červená, lesklého čela, a zdali pak také tohle slyšeli, jí že to psala Pepička z Prahy, Pepička to že je po sestře dcera, že má úředníka u Kammeralzahlamtu, že je Kassaoffizierem, ta že jí psala, jaká to byla krása, na Hradčanech, a císařovna že byla také v Libni podívat se na židovskou svatbu, to že bylo rojení mezi židy a ten rabín že měl dlouhé kázání a poděkování a císařovna jaké prý dala presenty té židovské nevěstě, ta že bude mít památku.

Ta židovská svatba v dostavníku trvala dlouho, tlustá paní v ohromném čepci nenechala ji až v Českém Brodě, kdež slezla jako všichni, neboť se tu krmilo.

Před zájezdni hospodou i v jejím velkém, klenutém průjezdě strakato od ovčích kožichů, tulipány a jinými pestrými květy po zádech i po stranách vyšíváných, od límcových, tmavých plášťů, pangrotek a čepic s barevnými dýnky, od bílých plen, květovaných šátků, ženských kožíšků a kabátků. Houf vesnických poutníků se tu zastavil; rudou korouhev s obrazy hrubě malovanými měli v průjezdě o zed opřenu.

Z Prahy se vraceli, z pouti, od hrobu sv. Jana Nepomuckého, ač se neklenulo májové, modré nebe nýbrž, sníh rostl v šedých, nízkých oblacích a foukal mrazivý vítr říjnového dne pustým náměstím a podsíněmi kolem, kdež se v budkách krčily zachuchlané báby prodavačky. Poutníci byly z nejbližšího okolí a vypravili se do Prahy, když se rozlétlo, že před týdnem navštívil císař hrob sv. Jana, že si prohlédl jeho ostatky vskleněné truhle a že pak povolil, aby ta truhla ostala po osm dnů otevřena.

F. Věk se mezi poutníky zastavil a naslouchal, jak vypravovali lidem z domu i ze sousedství, hlavně ženským, jaká tam byla v Praze

tlačénice, nahoře u sv. Víta, co lidstva se tam k hrobu sv. Jana hrnulo, z Prahy a přesporních, co poměli, nežli se tam dostali, a tuhle stará Vondráčková, ukázali na stařenku v bílém zavítl hlavy a v hnědém, krátkém kožíchu ženském, ta že tam omdlela —

Stará Vondráčková, vrásčitá, s několika zahnědlými skvrnami v obličejl, již se za tohoto vypravování začala bezzubá, zapadlá ústa i vystalá brada pohybem pohybovat, jakoby něco žmoulila, zavzdychala, pak utírala oči šátkem, v němž měla modlitby zabaleny, a začala v zarosené té radosti, ach, panenka Maria že jí přece dopřála, že uviděla sv. Jana jako ostatní, svaté jeho ostatky, jazyk, bez poskvrnky, pěkně červený, ach, lidičky, že do smrti — Brada se jí házela, oči slzely.

Věk dále neposlouchal jako ostatní, kteří stáli jako přimrazení. Sic se neusmál, jak by byl učinil za studentských let, ale pobožnému zanícení zanedbaného lidu nerozuměl. Jen zatemnělost starých dob v něm viděl a pocítl cosi jako politování.

V prostorné jizbě hospodské, zahříváné velikými, zelenými kamny, při nichž se probělávala pec, bylo skoro plno. Mrak modravého dýmu tabákového nesl se k tmavému, dřevěnému stropu nad hrubými stoly, nad jejich džbány, mezi nimiž se křesadla mdle leskla, nad hlavami cestujících, formanův, olejkáře a harfeníka, kteří seděli nejbliž u dveří u tmavého šenkyše, v rohu plného džbánek, sklenic a hubatek. Nej hustěji v druhém rohu nahoře, kdež se probělávaly fráčky s červeným vyložením a bělostným řemením. Seděla tam četa vojáků, bafčících z dýmek, kteří na pochodu tu odpočívali.

Z šumu a směsi hovoru vyrozuměl Věk, zasednuv k taliři kouřící se polévky, že se tu také mluví o Praze. Zaslechl o boudách, jak je tam od konce minulého měsíce mají na staroměstském rynku, na koňském i dobytčím trhu a také na Malé Straně, že v těch boudách se prodává chléb, pečený z mouky z vojanských magacínů, císař že poručil, aby dodaly mouku, to jak uslyšel od nejvyššího purkrabí, jak je v Praze zle. O tom prodeji chleba tu mluvili, o chlebu samém,

jaký je, že ty bochníčky po šestnácti krejčářích jsou dost velké, ale že je těžký, jako komisárek.

Věk si vřele vzpomněl na domov, kdyby také tak u nich, zvláště v horách, lid hladem sklíčený opatřili, kde není ani těžkého chleba, horšího nežli komisárek, toho chleba z ovsu a vikve, černého jako země —

Pozdě odpoledne, v pátek dne 15. října dojel do Prahy poříčskou branou, kterouž pouštěli právě dvavozy sobilím beze všeho poplatku, jak v ten čas drahoty bylo povoleno. Všechn roztřesen, prokřehlý zahrnul do své hospody »u zlatého bažanta«, kdež býval po každé a kdež ho již znali. V průjezdě stál vrchní podomek v zelené sametové čepičce a ten, Věk si dobře všiml, na něj se díval jako na cizího a nějak si ho v jeho chudším, nevzhledném plášti nevážně změřil.

Věkase to dotklo; byl vůbec rozcitlivělý, jak rozdily v té chvíli pobodávaly. Na jaře sem přijel zámožný, bez těžkých starostí, a teď bez peněz, zadlužený, s takovým břemenem. Velkokupci ho jindy vždy rádi viděli, přátelsky vítali; objednávalť mnoho a dobře platil. Teď aby vyznával, že nemá čím, a prosil, aby počkali a ho neničili, aby mu ještě zboží uvěřili. —

Do města se mu ani nechtělo. Mohl ještě třeba do Expedice nebo i P. Vrbu navštívit. V nejistotě však, jaká ho tížila, nezatoužil po přátelích a známých; ba ostýchal by se jich, zvláště doktora Helda.

Až zítra, až jak bude zítra, jak se u obchodníků rozhodne.

Jak tak seděl v hospodské místnosti »u zlatého bažanta« sám, vzpomněl, jak tenkrát v zimě (bylo před šesti lety), zastal tu Thama samotného, o lokte opřeného, s hlavou pochýlenou, s očima do stolu, tenkrát, když ho udeřilo to neštěstí, když zjistil nevěru své ženy. Tenkrát s ním tu proseděl celý večer a viděl Thama sklíčeného, trpkého, omrzělého.

Věk si připomněl, že se tenkrát zmínil, jak hovor dal, jaké má starosti s handlem, polem, doma, s dětmi, a jak Tham tenkrát řekl, aby za ty starosti děkoval pánu Bohu.

»A děti aby jim pán Bůh zachoval!« řekl také Tham, a okraje víček mu naběhly rudě, do krvava, když si připamatoval své jediné dítě, synáčka, jenž mu tak záhy zemřel. To se tenkrát Věkovi zarylo do mysli. Nezapomněl na to, ale nikdy se mu tak jasně nevynořilo z temna jako tu, když seděl blízko toho kouta, kdež s Thamem tenkrát trávil ten smutný večer. Jemu to štěstí ostalo, ale Tham, chudák. Už dlouhý čas, od jara ani slechu o něm. —

Ráno zamířil, jak si už cestou rozvrhl, nejprve na staroměstský rynek. Tam byl velkoobchodželezem, jemuž nejvíce dluhoval. Dost pospíchal Prašnou branou, Celetnou ulicí, žádostiv, aby již měl rozhodnutí; na náměstí se však omeškal. Dřevěné boudy, stojící prostřed, ho zastavily. Byly to ty, o kterých slyšel v Českém Brodě.

Viděl, jak je zástupy zahradily, jak se k nim lidé pořád ještě tlačí, muži, ženy, odrostlejší děti, všichni dle obleku většinou chudina, drobní řemeslníci nebo jejich učedníci. Strážníci z městského hejtmanství a tržní dozorcí snažili se udržeti pořádek, umírnit, urovnat trochu ten příboj, jenž kypěl, šuměl a hučel, a jímž s těží zpět se prodírali, kteří již koupili bochánek z vojanské mouky.

Stranou stál a čekal Ignacius Ceypek v starém, límcovém plášti, hnědé, ale již vyrudlé barvy, s černou mašli v týle pod třírohým, ošumělým kloboukem, košík na ruce. Ranním, ostrým chladem probledl ve vrasčité tváři a oči mu slzely. Košík mít nemusil, poněvadž bochníček, pro který přišel, snadno by uschoval pod plášť. Ale šel »do trhu«, jak bývalo za nebožtíka pana obrstváchmistra a také k vůli sousedům, aby nevěděli, že chodí k »boudě« pro chléb.

Věk šel kolem, ale nevšiml si ho a Ceypek ho nepoznal. Velkopec, K. V. Schimon, starší již, vážný, klidný muž, ještě s copem, přijal Věka ve své klenuté pisárně ve dvoře velkého, tmavého domu na kraji Dlouhé třídy. Přijal ho přátelsky, šnupec nabídl, s účastenstvím se vyptával na požár a na Věkovy ztráty. Věka si vždy vážil pro jeho podnikavost a pořádnost, kterou cenil nejvýše. V tuto chvíli mu však také imponovalo, že Věk tak upřímně svůj stav vyličil a ne-

zatajil, co zatajiti mohl, že přiznal všechno, dluhy, svou nesnáz, že kupceky správně vyložil, jak by nyní zvláště obchodu železem se mu mohlo dařit. »Pane Věk, es stimmt, dobře počítají, a aby věděli, že jim všechno neshorelo, mein Vertrauen ist nicht mit verbrannt. Sie haben bei mir Credit, všechno zas půjde, wir verbleibengute Geschäftsfreunde. A dnes museji k nám na lžičku polivky.«

Věk mile překvapen tou důvěrou, všele poděkoval a rád přijal pozvání na poledne. Do té doby pak prodal plátna ve známém svém obchodě, dobře, jak počítal, spíš o nějaký zlatý dráž. Za oběda u velkokupců, v prostranném ač ne tuze jasném pokoji, staromodně zařízeném, musil znovu vypravovat a to ženě velkokupcově, tlusté, dobromyslné paní v bělostném čepečku; nad hrůzami dobrušského požáru trnula česky i německy, ač jinak mluvila po česku víc nežli její manžel, který z obchodu na němčinu již hrubě navykl.

Po obědě zašel Věk k velkokupci kolonialním zbožím; pospíchal, nebo chtěl si toho dne vše zařídit, aby nazejtří mohl zase nastoupit cestu do Dobrušky. Do expedice minil na večer a ještě také k Helldovi a k P. Vrbovi, bude-li možná. Zvláště, k vůli nim, se zdržovati neminil, neboť neměl v Praze již stání. Mysl byla víc doma, kdež ho tak nutně třeba. Druhého velkokupce, M. J. Stojespalla, jenž měl sklad na Koňském trhu, však nezastal, a v obchodě oznámili, že s páнем nebude už možná mluvit až v pondělí.

Věka to mrzelo, neboť pohatil se mu všechen rozpočet; nebylo však pomoci. Dal tedy zatím naložiti na svůj povoz železné zboží, které si vybral u K. W. Schimona. Když naložili, zajel vůz zase do nádvoří »zlatého bažanta«. Věk sám dal se rovnou k české Expedici. Věděl, že dnes v sobotu nebude tam tak plno jako o pátečních schůzkách. A bylo tam méně nežli se nadál. Jenom Krameria samého zastal, v jeho nevelké pisárně, a lekl se ho.

Vypadal stařeji, nějak uvadle, nezdravě. Ve tváři byl chorobně žlutý. Také více přimhuřoval slabý zrak; jak Věka poznal, rád ho uviděl, upřímně uvítal. Doba tíše snášejícího se soumraku byla jim

chvíli vzájemné, přátelské sdílnosti. Věk poděkoval za podporu pohotavým, již Kramerius jim ve svých novinách poskytl, a odpověděl na jeho dotazy. Pak si Kramerius na Věkovu otázku posteskl na zdraví, že od té doby, co měl před třemi roky otevřenou nohu, že nechce být jak náleží dobře, že noha se přes čas ozve a jinak také že tady není jak by mělo být. Ukázal v místo jater.

»Co říká doktor Held,« vzpomněl ihned Věk.

»Ach milý Held pořád jednu vede: chodit, chodit a ven, na čerstvé povětrí, ne pořád sedět tu v tom sklepe, a ne tolik pracovat. Můj pane králi! Vědí sám, co je handl; na mých bedrách je všechno. A teď ještě ty starosti se stěhováním.«

»Cožel«

»Ano, vlastenče, Expedice musí zase pryč. Za čtrnáct dní budeme už odtud. Paní domácí dala výpověď, protože chystá dům pro syna.«

»A kam —«

»Do Bartolomějské ulice, č. 394,*) k »červenému srdci«, tam jsem najal. Ach, to stěhování, a nejhůř s knihami —« maně ukázal po plných regálech. »Je jich! Teď se málo prodá. Tu panující drahotu nejdřív a nejvíc ucítí kniha, obzvlášť česká. Boháči a urozenstvo nejsou mými kupci.«

Věk ze své zkušenosti živě přisvědčil.

»A kniha je,« pokračoval Kramerius, zapomínaje na chorobu, »naše hlavní obrana. Teď skoro jediná.«

»Pravda, když školy jsou proti nám. Teď to semeno za Marie Teresie a za Josefa zaseté začíná nést ovoce.« Věk dotkl se i Litomyšle, hovoru, který měl s praefektem gymnasia a filosofie, P. Hradeckým. Kramerius vážně pokyvoval hlavou. »Ba, mění se to,« povzdechl, »a hrubě. Já znal ještě učené Čechy, kteří neuměli německy, a teď budou učení Čechové, kteří nebudou umět česky.«

»A je to vidět všude, jak se německý jazyk vzmáhá.«

*) Nyní č. 131.

»Ale náš vedle něho neschne!« kvapně odvětil Kramerius a živěji sebou hnul v své tmavé lenošce. »Milovníků jeho přibývá, to vím. Obzvláště veleším stolici českého jazyka; je, jak jsme doufali a se těšili, pravou baštou. A co nasil náš cordatus Bohemus, také vchází, také nepadlo na kámen. Ti, které on probudil, burcuji jiné. Zdali pak slyšeli,« vzpomněl,» jak professor Jungmann v Litoměřicích vyučuje dobrovolně českému jazyku. Slyšeli o něm? V hradeckém semináři po něm to dělá Rautenkranc, v kněžstvu bude znalost mateřštiny, to je, o to je! A tady na akademickém gymnasiu učí Tham, Ignác.«

»A co Václav,« optal se Věk dychtivě.

Kramerius mávl rukou.

»Bůh milý ví. Je venku, pořád u těch aktérů, a nevede se mu, to se ví.«

»Nespisuje —«

»Nic, ani pérem nehne; jakoby kámen do vody zapadl. Věčná škoda. Nu, a ten professor Jungmann, abych nezamluvil, přeložil z anglického vznešenou báseň »Ztracený ráj«, teď ji prý dohotovil, jak včera pan professor Nejedlý nám vypravoval. Divil se, to že je oříšek, ta báseň, to že potřeba veršovnické obratnosti. Pro mnohé čtenáře sic že nebude, ale zvede-li se, to že by byla oslava českého parnassu. A je ještě mladý ten pan Jungmann. S námi staršími jde to již s kopce,« chtěl zažertovat, mluvil však vážně. Hned však pozvedl chýlící se hlavu a jako oživen zvučněji řekl, hledě na Věka. »Dělníků přibývá, jiní přicházejí a bohdá lepší! Ono přec jen svítá, vlastenče; mraků sice dost —«

A dál se procházeli vlastenskou vinicí. Kramerius mluvil o nových její dělnících, Věk ptal se na staré známé; uslyšel o Vydrovi, že s ním hůř, jaká to jsou muka pro muže, duševní práci tak zvyklého. Věk ho litoval a připomenul, jak už na jaře u něho bylo smutno, když ho s P. Vrbou navštívil, neřku-li teď. Pojednou se mu mihl jiný nemocný. Na Dobrovského se optal.

»Ó to si náš Held všeho uznání zasloužil, a také tím své jméno v Praze, zvláště u vznešených prohlásil. Však jsme o tom mluvili, pamatují se, jak bylo s panem Dobrovským zle. A všechno se, jak doktor Held řekl, osvědčilo. Abbé už ani jednou do těch dob nezůřil, a jsou to již dvě léta. Pravda, pomatenost nadobro neodešla. Ale to se už pozná, to začne rozdávat, je veselý, nebo se podpisuje a udělá trojhran k tomu, někdy také trojku do něho, obyčejně červeným inkoustem. A tuhle namočil papíry, také své rukopisy při tom, a začal jimi drhnout podlahu.«

»O pro pána!«

»To bylo to nejhorší, ale jinak je tichý, nic, žádné bouřky. Vůbec je líp. To je vidět z toho, že už není ve svém zahradním domě. Jezdí po venkově, u vrchností je, všude ho zvou. Na zimu přijíždí do Prahy. Teď už tu brzo bude.«

»A pracuje?«

»Pořád.«

»Held má tedy jméno.«

»A praxe. Někdy až naříká. To vědí, ordinarius u Milosrdných a pak chodit po městě —«

»Kdy bych ho asi zastal.«

»Nejspíš polední dobou, při obědě. Slyším, že bývá »u tří lip.«

»Na příkopech?! A to chodí až z Malé Strany?!«

»Ó tam už nebydli. Teď má kvartýr v Sirkové ulici, ale povídal, že se mu tam nelíbí, že se bude stěhovat. Tedy v poledne, protože odpoledne — ale bodejt,« připomínal si Kramerius, »zítra snad i odpoledne, vždyť je neděle. Nepůjde-li do divadla.«

Věk se v duchu zastyděl, že si na české představení dosud ani nevzpomněl.

» Zítra by měli také jít,« domlouval Kramerius, »císař dnes přijel z Boleslavska a zítra se podívá na českou hru.«

»Na české divadlo?«

»Ano, už je to jisté. Na Štvánovu veselou hru: „Šťastný Kašpárek“.«

»Nemohli něco jiného vybrat?«

»O to nejde jenom tak!« Kramerius mávl rukou »To musí být s hora, s gubernia schválení. Také se rádi obveseli.«

»Zvláště teď v těch smutných časech,« řekl Věk trpce a vstal.

»Tedy Sirková ulice, a prosím, v kterém numeře.«

»Číslo dvoustépadesátéprvní.«

»Knihy tentokráte neobjednávám,« Věk se při tom zasmušil, „u nás teď — «

»Vím, vím, milý vlastenče, ale kalendáře jim pošlu.«

»Jen polovičku.«

»Ne, tolik jako jindy. Co prodají, dobře, ostatní rozdají. A kdyby nic neprodali, také dobře. A my, drahý vlastenče,« dodal, když přijímal Věkovu ruku, »abychom se po druhé líp sešli. Oni v lepším postavení, aby se jim zas dobře vedlo a já — v lepším zdraví« Usmál se i povzdechl.

»Doufejme, že bude líp. Oni se pozdravějí. Nejsou starý.«

»Nejsem. Pětačtyřicet let není žádné stáří. Ale — A práce tolik přede mnou! Co všechno bych chtěl vykonat!« Mluvil smutně, až Věka dojalo. Chtěl těšit, Kramerius však pohnul dlaní, a zeptal se, obraceje:

»A jím je?«

»Pětatřicet.«

»Pán Bůh jich zachovej v tom zdraví.«

Věk odešel s myslí trudnější nežli sem šel. Myslíl na Krameria, jaká by byla rána, kdyby ten —

Nazejtří zastal nového pacienta. P. Vrba, kterého dopoledne navštívil, byl v posteli. Ulehl toho dne ráno. V tu chvíli však, když Věk stanul u jeho lože, zapomínal na «brabence» kteří se včera večer přihlásili. Věk musil nejprve o sobě a Dobrušce vypravovat a P. Vrba naslouchal a vyptával se s upřímným účastenstvím. Pak

začal také stěžovat, ne na své zdraví, nýbrž na zlé časy, jak je všechno tou drahotou zaraženo, že letos skoro nic neprodal, když je o sousto zle, a on sám, že nemohl také tolik knih rozdat, jako jindy, také pro tu drahotu, že ji také cítí, že už musil sáhnout na kapitálek po nebožtíku panu faráři Hejnovi.

»Ale,« začínal veseleji, »taky pořád naříkám, a zatím jsem furiant, furiantství provádím, mám kuchaře, už nekupuju z hospody, kuchaře mám, svého, vlastního a jakého, to by neuhodli — baronského! Po baronovi, po obrstvemistroti z Květnice, pamatují se na starého Ceypka?«

»Ten, co jich obehřával.« Věk se usmál.

»A obehřává dosud, šelma. Ale vaří mně, dopoledne je vždycky tu. A není to dražší, věřeji, nežli z hospody, a je to lepší, ó lepší, to si někdy pochutnám; tyrolské knedlíky, kdyby jednou ochutnali — a — a —« chtěl říci, že se kuchař při tom také nají, že to také dělá k vůli němu, když na starého Ceypka nedostatek dost uhodil. Ale nepověděl.

»A mají společnost, nejsou tak sám,« podotkl Věk.

»To také, pravda. Návštěv mám bez toho poskrovnu. Pan doktor Held ten nemůže, nemá kdy. Ještě že Ziegler, vědi ten theolog.«

»Co je u profesora Vydry.«

»Ten. A zrovna před chvílí odešel. Ó z toho mám radost, z toho něco bude. A našinec! Kde jaká knížka vyjde, všechno skoupí. A při tom hebrejsky, chaldejsky a jiné řeči, a už s panem Dobrovským! Seznámili se nahoře, na Strahově, v bibliotece, k panu abbéovi dochází, když tu je; však se ho už nemůže ani dočkat, je teď v Měšicích pan abbé. A co, zůstanou tu na oběd,« zval pojednou.

Věk se poděkoval, že by rád, ale že musí hledat doktora Helda. Chvilí ještě poseděl, pohovořili o »vlastenských důležitostech«; také o Vydrovi Věk uslyšel, jak ho P. Vrba shledal při poslední návštěvě, že hůř, mnohem hůř nežli když byli spolu, s Věkem, na jaře Vydru navštívit. Také Ceypka Věk uviděl, jak přišel v nedělní ka-

mizole a s nedělní, černou mašli v týle, v bělostné zástěře, přeptat se něco stran jídla.

»A viděli-li císaře,« vzpomněl P. Vrba, »a co říkají tomu novému titulu!« Nedočkav se odpovědi, v proudu pověděl, že professor Vydra o něm nic neví, ten že má jen českého krále. Hned zas jinam odskočil, rozhovořil se, jak ukazovali ostatky sv. Jana, on že se tam také dostal, ale co bylo, ale že by dal nevím co za to, že je uviděl, že se mohl u nich pomodlit, a za nebožtíka pana faráře že se tam také pomodlil.

Věk mlčky poslouchal a neozval se ani když se pater odmlčel. Ten, jak se rozehřál, hned si toho nevšímal, a pak také se hned pochlubil, že také viděl českou lajbgardu.

»Českou?! A kde.«

»Na hradě, nahore. Když jsem už byl u sv. Víta, obcházel jsem také vchod ku královským komnatám, a tu jsem uviděl dva z té české gardy, jak nám o ní pan Kramerius povídal. Dva jsem viděl, šli kolem, oba jako svíce, urostlí, chlapíci jako malovaní, klobouk s perím na hlavě.«

»A jak jinak.«

»Ó, slušelo jim to, bílý fráček s červeným vyložením, epauletty, žlutý pás, úzké kalhoty, bílé jako sníh, vysoké, černé boty, ostruhy, šavli, přes prsa řemen, na něm taštičku, na řemeni řetízek jako zlatý.«

»To si je, jak náleží, prohlédli.«

»A jak pak ne, českou lajbgardu, t. j. českou, tělesnou stráž královu!«

Od P. Vrby, s nímž se srdečně rozloučil, šel Věk rovnou na Příkopy »ku třem lipám«, poněvadž už nastalo poledne. Do hostinské místnosti však nevšedl. Ostýchal se i pro svůj oblek i že počítal. Přeptal se na Helda a když uslyšel, že není v jídelně, čekal venku.

Čekal a v duchu si přál, aby raději nepřišel, aby s ním nemusil do toho nóbl hostince. Má-li doktor svou společnost, kdož ví, jak by mu bylo vhod. Divná ostýchavost Věka pojednou napadla. I na svůj plášť se zase podíval, jak je sprostný.

Nedočkav se Helda, šel do Sirkové ulice, do bytu doktorova. Nedošel však. Zrovna u Staré rychty někdo na něj zavolal a hlásil se k němu. Sám doktor Held v krásném hřebíčkovém svrchníku s několika límci, v lesklém kastorovém klobouce, v rukavičkách, hůl v ruce, úzké nohavice v lesklých botách s holínkami, elegantní pán, dobrý třicátník, tmavých, lehce kadeřavých vlasů, s licousky na spáncích, jasných pronikavých očí pod obočím pěkně klenutým. Věk se až začervenál, jak ho překvapilo a těšilo, že se doktor k němu sám a tak přátelsky hlásil.

Když Held uslyšel, že se Věk chtěl u něho stavit, a že mu jedno, kam by šli, vzal ho pod paždí a řekl:

»Tak se podíváme do divadla. Císař přijede.«

»Dostaneme-li místo.«

»Je pravda, proto si pospěšme, je čas.«

Hovor jejich byl těkavý, o Dobrušce, o cestě, o Krameriovi, na kterého se Věk zeptal, že se mu nelíbil.

»Nechce poslouchat.« Heldova tvář se schmuřila, jako by o tom nerad slyšel. »A není to jen tak, — im Gegentheil, sehr ernst. Játra —«

Věk se z účastenství i pozornosti také zeptal na Heldova bratra Ignáce, v Rusku zapadlého, nedošla-li snad od jara nějaká zpráva.

»Mélanges de Musique, jeho Komposition, jak jsem ti na jaře povídal, a dost, víc nic, nic — ah —« mávl rukou, »toho já už neuvídím.«

Minuli kostel sv. Havla, docházeli ke Kotcům. Prostorem k stavovskému divadlu hrnul se strakatý proud lidí.

»Ti všichni nepůjdou do divadla,« řekl Held, »chtějí uvidět dvůr.«

»Ale už dlouho tu nebude.«

»Snad ještě týden. Ještě bude bál u knížete Lichtenšteina, pak ein Fest beim Oberstburggrafen, a také na Karlštejn se chce císař podívat.«

»A o českém jazyku nic.«

Held se podíval na Věka, žertuje-li, a zvolal:

»Ani pomyšlení. Co tě napadá!«

V tom je zastavil vážný, suchý muž narudlých vlasů, jenž doktora velmi uctivě pozdravil a na Věka oči upíral, jako by ho znal; nemohl si však vzpomenouti.

»Ah, pan učitel!« vítal se s ním doktor vesele, »pan učitel Lumenda, vlastenec.«

»Vždyť jsme spolu seděli na Staré rychtě!« vzpomněl si Věk, »a pan starý Hamous —«

»Ano, ano; ráčej odpustit, já hned — trochu vadí zrak, a to už je — a že jsem zastavil. Páni ráčejí do divadla. Šel jsem, ale marně.«

»Všecko obsazeno.«

»Ani místečka, a bude dnes takové slavné divadlo! Zeměpán a celý dvůr —«.

Pohovořili ještě chvílku a když učitel Lumenda odešel, navrhl doktor Held, že by se Věk mohl u něho stavit, aby viděl jeho byt a pak že půjdou do kafirny. Vraceli se. Za několik kroků smekl Held, děkuje za pozdravení jakémusi elegantnímu pánovi, jenž krácel jako prkenný na krátkých nohou; měl cop ještě pudrovaný a dost silně. Věk se zeptal, kdo je.

»To je mladší hrabě Stampach. Auf den wirft die Therese Saller verliebte Blicke, um seine Aufmerksamkeit von der Mamselle Zelenka abzuziehen, oder,« usmál se zlomyslně, »sie wenigstens mit ihr zu theilen. To víš, takový hrabě a peněz má dost.« Zastavil se a zvolal:

»A mamselle Butteau, panna Bettina, víš-li pak, že je zas tu!«

»Tak už ne v Drážďanech.«

»O už od jara, loví v v Praze zlaté kapry a chytá hejly.«

»To je stará asi ráda.«

»Ale vždyť s ní ani není. Stará ostává sama s vnoučkem.«

»Bettina nemá ani své dítě u sebe?!«

Held se dal do smíchu a zas vykročil.

»Ten klouček by jí nejvíc překážel. Co pak by amantil Panna Butteau!«

»Matka jí také asi překáží.«

»Takhle ne. Nesmí k ní, ani hoch, do jejího kvartýru nesmějí. Ona jen k nim někdy přijde. Stará se mi svěřila. Mrzí ji to, ale ještě ji omlouvá.«

»Bývá u tebe?«

»Často; s nemocí ne, to víš. Ale jsem Theaterfreund, a takové ona navštěvuje, a herce a herkyň. Tuhle si mně Liebich stěžoval, tys ho

asi ještě neviděl, oh, ein genialer Mann. Už ho taky dvakrát navštívila; stará Butteauová každého najde.«

»A co Tham. Ptal jsi se —«

»Ptám se pokaždé, ale vždycky jedno. Je u těch akterů; ale u Šantrocha už ne, u jiné společnosti, u nějakého Němce. Byli v Čechách, teď se snad potloukají někde v Rakousích, ale kde právě nevím.«

»Ona také.«

»Thamová? Také. Kam by šla. Ten klacek ji nechal, ten tu sháněl jiné.«

»Je tu ještě?«

»Tu jsme doma.« Held ukázal na starý dům v Sirkové ulici. »Není, ale nedávno tu ještě byl,« navazoval, vstupuje do síně, »ale nevím, kam se poděl.«

Jak stoupali do schodů, zeptal se Věk, píše-li Tham někomu.

»Nic, nikomu a kusy už také ne. Co napsal, všechny kusy, má bratr Karel. Tuhle jsem s ním mluvil. Je prý toho celá bedna. Tady na pravo; hned otevru.«

Vstoupili do bytu, jenž byl větší a pohodlnější nežli malostranský. Věk ho pochválil.

»Ale neostanu tady. Hledám něco se zahrádkou.«

»Já myslil něco většího; že neostaneš sám.«

»Ó sám, sám! Medikus v mých letech — Přehlížím tolik — ah — vidím z toho jinak nežli jiní und freilich nichts rosig —«

V tom Věk stanul u krásného klavíru přítelova; jako by na řeč zapomněl, bezděky se na něj zahleděl. Vzpomněl na svůj, a jak bývalo. Tvář se na okamžik zasmušila. Held stihl ten stín a uhodl.

»Klavír ti také shořel.«

»Shořel, housle, všechny instrumenty, ani struny neostalo. A nač také. Kdo by teď mohl myslit na muziku.«

Held nic neřekl, ale na okamžik se před se zahleděl, pak se otočil a vešel kvapně do druhého pokoje. Věk slyšel klíčky chrastit, zásuvku

otevřít, papír šustět. Když Held se opět k němu vrátil, nesl v ruce balíček bankocedulí. Bylo jich za dvě stě. Šetrně i srdečně je nabídl půjčkou Věkovi. Věk se zarděl a nechtěl přijmouti, v ten okamžik že nepotřebuje, kredit že má, až by bylo hůř, že by — Neubráníl se však a musil peníze vzít.

VI. F. VĚK ZAVEZE SYNA DO ŠKOL.

Druhý den odpoledne odjel s povozem, na němž dopravil plátno. Vezl si na něm zboží od K. W. Schimona i od M. J. Stoje-spalla, kterého dopoledne stihl v obchodě. Nebyl tak ochotný jako Schimon, ale když Věk uplatil část z peněz, které stržil za plátna, slíbil, že počká a dal i nové zboží na úvěr. K tomuto nákladu přibyla ještě bedna, již před samým odjezdem poslala paní Schimonová se vzkazem, to že posílá paní Věkové do nové kuchyně.

Věka to velmi těšilo i ta laskavost velkokupcové i že se vyplní tajné ženino přání. Sám darů nevezl jako jindy, vyjma zimní čepce ženě a Liduše a kus sukna, a nové housle Vašíkoví. Věděl, že žena ani tolik nečeká, a že jí nejvíce potěší zprávou, že našel tak hodné, ochotné lidi, že bude moci zaříditi krám, že začnou zas obchod; a zpráva o příbuzných, o tetě a její dcerách, jak Vašík bude u nich dobře opatřen, ji upokojí a smíří s dalekou Litomyšlí.

Za říjnového soumraku dojížděl suchou cestou k Dobrušce. Povoze se zbožím jel kus za ním. Potkal před městečkem děti, jak teď poslední dva dny mu chodily naproti. I žena s nimi přišla, nebo se již o něj strachovala. Uslyšel, že se za tu dobu odstěhovali do nového domu, ale aby se nelekal, připravovala ho Věková, že to tam ještě chudé, nábytek, náčiní, v světnici, v kuchyni. Sám musil už cestou podati zprávu nejdřív o příbuzných; Vašíček ji čekal s tajnou úzkostí jako ortel. Pichlo ho, že půjde do Litomyšle. Toužil v duchu, aby se dostal do Hradce, aby byl matce blíž. Proto byl zarmoucen, a první chvíli nedotkly se ho konejšivě krůpěje otcovy útěchy, že tetičky jsou tuze hodné, zvláště stará, a že mu veze pěkné, nové housle.

Věk stavil se u kmotra, a pak, stmívalo se, bral se s ženou a dětmi do nového, nehotového stavení. Když z podsíně překračoval práh, maně nahlas a vroucně povzdechl: »Pán Bůh nám dej štěstí a zdraví.«

Už seděli chvíli po večeri v zděné světnici jen nejnutnějším a prostým nábytkem opatřené, u stolu, na němž hořela lojová svíčka, už pověděl o pražských kupcích a známých a zvláště o Heldovi, a ženě samotné také o Bettině, když venku zarachotila fůra s nákladem, jež právě došla. Věk nedal už skládati, jen jednu bednu dal přinést, jak označil, a balík s dary. Libily se, ale když Věk otevřel bednu od paní Schimonové, o níž dosud ani slovem se nezmínil, a z bedny se rudě zalesklo kuchyňské, nové náčiní, pánve, kotlík, formy na bábovky, když zasvítily cínové lžíce, talíře, také cínové i bílé, polévané s pestrým malováním, zarděla se Věková překvapením a v tom radostném pohnutí nevěděla, co dříve, zdali děkovat, či domluvit muži, co že tak utrácí, to že nemělo, nemusilo být. Ale pak jen vlebila paní Schimonovou.

Tak byl první večer v novém bytu veselý. Ráno pak nastala radostná práce: zařizování krámu. Pult už byl hotov, i dřevění, zelení draci se nad ním vznášely, a nové, lesklé váhy s nich visely. Do nových, zelených škatul třídili zboží, u dveří stál železný hmoždír na tlučení kávy a koření, sud syrobu vedle něho. Se dveří, ozdobených

růžencem dřevěných, žlutých limounů s tmavozelenými listy, visely biče, násadky, strakaté houně, v pozadí a na druhé straně rovnali kujné železo i různé hospodářské náčiní.

Do čtrnácti dnů, za kterých se na ostatní stavbě v hořejším podnebí pracovalo, jak jen bylo v tu pozdní dobu možná, byl krám celkem zařízen. V tu dobu také chystala Věková truhličku Vašíkovi. Zavzdychala, když do ní ukládala prádlo, i nad Vašíkem, jehož tajný neklid dodře viděla, jeho rostoucí zármutek z nastávajícího rozchodu.

Věk všechno při své práci a starosti pozoroval, zvláště synka, jak ty poslední dny málo vychází, jak že je skoro pořád u matky; vzpomněl, jak sám byl v tom věku ohromen zprávou, že musí do Prahy, jak se tenkrát odplížil do koutka, jak se pak staral na ten odjezd, jak na něj dolehalo poslední dny, jak mu nebožka matka vařila, co on rád, jako teď žena Vašíkovi.

Chvillemi chytala i jej tíha z blížícího se rozloučení i starost, jak bude se zkouškou a pak ve studiích. Dumně ho dojímal, jak lidský život se vrací, opakuje, obnovuje s mrakem i světlem, jak po krátkém, bezstarostném jaru přivenou se mraky smutku a starosti, jak přijdou pak také mlhy pochyb a jaké snad bouře, jak bude mladá duše proudem zmítaná, aby na konec po mnohém sklamání, chladnouc, se optala, nač to všechno, nač, aby nad to ještě jednou trnula a v novém koloběhu to procítila svou haluzí, znovu prožila ve svých dětech.

A bylo i dál jak u něho v tom věku. Devětadvacátého října časně ráno, za šera zastavil povoz pod plachtou před podsíní Věkova domu; do vozu vynesla Kačka s čeledínem Vašíkovu truhličku. Věk viděl, jak žena dělá Vašíkovi, jenž den před tím plačky se rozloučil u kmotřička a se známými, na čelo křížky, jak ho chytla a, sama plačíc, ho těšila, jak Vašík ji objal a Lidku, jak nevidí pro slzy na cestu —

Až k vozu s ním šly a do vozu jenom Věk. Hoch se přikrčil do koutka v nové čepici, v novém plášti z šedého sukna a chvíli plakal. Za městečkem ustal. Ještě měl otce u sebe, a nový svět se před ním

otvíral. Do Litomyšle dojeli až druhého dne dopoledne, neboť Věk se tak nehnal, jako když tam jel sám; ani nemohl k vůli Vašíkovi.

U Jetmarových už na ně čekali. Vašíka, jenž byl dlouhou jízdou v sychravu roztřesen a nad velkým městem, jakým se mu zdála Litomyšl s branami, zámek a dlouhým náměstím, jako u vidění, chytla stará Jetmarová hned na síni přede dveřmi do bytu. Slyšel její radostné vykřiknutí, ucítil polibky její zapadlých, měkkých rtů, dotek její uvadlé tváře. Pak se ocítl v šeré předsíni s rudými záblesky měděného nádobí na stěnách, užírl skleněnou stěnu, a když jí prošel, tu teprve uviděl v plném světle stařenku, jejíž výkřikům a slovům v svém napjetí a vzrušení dobře nerozuměl. Jakoby se mu zjevila nebožka babička, na niž se dost jasně pamatoval.

V tom stanula před ním Máli, štíhlá, v bělostném lehkém šátku křížem přes ňadra, taková vystrojená, nedělní, jak mu připadala, a mluvila na něj laskavě, a tak mírně, jakoby se bála hlasitěji promluvit. Strach s něho spadl, když jej tak pěkně uvítaly.

Barušky se však lekl, když se pak přihrnula do světnice a když si ho, jak ji ruku políbil jako Máli a staré tetě, před sebe postavila, pronikavě prohlédla a ostře promluvila:

»Tak to je ten šudentek. Ale poslouchat, učit se a ne zlobit, mám už metlu, pantatinek o ní ví. No, mlč,« pohládla mu hlavu i tvář, »ono to půjde, vid', a zkouška taky. A teď se pojď podívat na svou residenci.«

Vedla ho do vedlejšího pokojíka; dost úzkého, o jednom okně.

»Vidíš, tady se budeš učit, a tady spát, sem si dáš truhličku,« ukazovala na stolek blíž okna, na postel v pozadí pokoje. Než víc nežli na stolek a na lože, obracel Vašík oči na oltářík na starém, vykládaném prádelníku z tvrdého dřeva u zdi, pokrytém bělostnou, vyšívanou rouškou. Stála na něm soška panny Marie v brokátových tuhých šatečkách s Ježíškem také tak vystrojeným. Nad jejich vyzlacenými korunami vznášel se oblouk dělaných růží a v nich dva andělickové živě polychromovaní tak jako růžová tvář matky boží i jejího

synáčka. V pravo v levo blyštěly se cínové svícny jako stříbrné a z nich trčely bělostné voskovice s bílými ještě, nepřipálenými knoty, každá s kytičkou v prostřed. Bylo tu tak všechno čisté, bílé a klidné ticho jako v kostele.

Pak do proudu zapadl, jak ho Věk vyvedl do města, když všechno vyřídil z domova, vzkazy od ženy a stran truhličky a houslí, když staré Jetmarové zatím jen z hruba pověděl, jak je v Dobrušce, jak se měl v Praze. Šli podsíní proudem lidí, hlavně studentů, velkých, malých, jak hlučně a šumně se procházeli podsíní dolů, nahoru, kolem krámů, kolem krámků s ošatkami plnými ovoce, různých hrušek, růžových, zlatých jablek a vábného pečiva.

Věk tudý vedl Vašíka a dále kolem pošty a zámku ke kolleji a gymnasiu, kdež rovněž bylo jako v oule od samých studentů v kabátech, v šedých, tmavých pláštích, v čepicích i kloboukách, v pantalonech i v kožených nohavicích, malých i dorostlých s licousky, s holi v ruce.

Věk vyložil Vašíkovi, ti že už odbyli gymnasium, že jsou v nejvyšších třídách, ve filosofii. Vašík hleděl na ně s obdivem; ale pak v něm hrklo, když z gymnasia, velkými dveřmi vyšli dva páni, jeden větší, druhý menší, oba v tmavomodrých pláštích s límecem, když houfce studentů se před nimi rozestupovaly, když jim všichni uctivě smekali, když uslyšel, že ten větší je sám pan praefekt a ten menší, červený, v nejlepším věku, že je pater Prokop Pokorný, professor principii, jak se Věk přeptal, toho že bude mít, bude-li přijat.

Vašík stál nehnutě a jako strnulý hleděl za piaristy jako za zjevením strach budícím, až zašli do dlouhé kolleje s dvěma řadami oken v holém, šedém průčelí, jež vypadalo ještě mračněji, jak se nad klášterem neslo těžké, ocelivé nebe. Od zámku v žlutém stromoví vanul sychravý vítr a vírem poháněl silnicí spadlé listí. Kalný přísvit na všem.

Vašík se rozsmutnil a strach šel na něj z těch přísných budov, z houfců studentů, kteří tak vesele, tak jistě si vedli. hovořili a pře-

cházeli. Ti všichni už jsou přijati a nemusí se zkoušky strachovat, a on — Důvěra ho opustila a zmáhala ho malomyslnost.

Zatím ho tety soudily, zvláště Baruška, že se zdá pořádný, že je zvedený, že má všechno tak čisté a v pořádku, a bez parády. Máli chválila, že je způsobilý a stará Jetmarová potěšena, blažená, že dcery jsou spokojeny, že nehubují, a že má bratrancova vnoučka, živě přichvalovala, a že hodný hošík, a celý Franc, celý nebožtík dědek, kdyby ho byly znaly, a že to s ním půjde, že jim nebude překážet.

Večer se jim objevil jako malý Šalamoun. Když seděli u večere, u které také Věk musil zůstat, prohodila Baruška, to že má Vašíček tetek, že nebudou ani vědět, kterou volá, tadyhle panímámu —

»To je babička,« vpadl Vašík znenadání. Tak mu to slovo uklouzlo, a Věk se podivil, jak ženskými trhlo, jak sestry na sebe pohlédly a staré tetě, zdálo se mu, mihl se ruměnec u vadlou tváří. Snad by je mrzelo — Ale v tom Baruška a ne ostře, nýbrž s úsměvem:

»A proč babička.«

»Protože je stará a jako naše babička.«

Věk synkovi pomohl a pověděl, jak i jemu bylo, když paní tetu poprvé shlédl.

»A tak to ostane!« rozhodovala Baruška. Máli přisvědčovala.

»Tak mají vnoučka, maminko.« Znělo to bez výčitky, měkce, ale stará přece jakoby se lekalá, že zůstal osten, že to dcery zabořilo, omlouvala se pohledem i trhanými slovy:

»A snad bys, Baruško, snad byste děti —«

Když se Věk po večeri chystal do hostince na nocleh, připomenula mu Baruška znovu, co mu již řekla, když přijel, zítra že to snad půjde, sic že by present neškodil, na to že v klášteře jdou, ale když psali pánu páteru Kornelovi a ten zase panu páterovi Damasovi, to že také něco vydá.

Věk poděkoval, musil, bezděky však stáhl obočí, jak zaslechl o presentech. Neřekl však nic, vida, že sestřenice to bere jako zvyk, jako nutnost a že neváží, co na tom nepravého.

Ráno zavedl synka do gymnasia, kdež se mělo rozhodnouti. Před budovou zase šum, plno studentův i na chodbě dole i na dřevěných, širokých schodech. Všude studenti a tatíkové, městští i sedláci, v dlouhých kabátech makové nebo tmavozelené barvy, v brslenkách po kolena, v punčochách nebo ve vysokých botách. Sem tam prokvetal i kožich vyšívanými květy. Všichni byli dlouhých vlasů, upracovaných, těžkých rukou, všichni smekali a hluboce uctivě pozdravovali, jak přicházeli piaristé professori v tmavomodrých pláštích, ten s hlavou vzhůru, ten děkuje vlídně na všechny strany.

Věk citě sám jakousi ouzkost, již nemohl zaplašit, hleděl jinak na professory nežli jindy a uctivěji pozdravoval. Pak došlo na Vašíka. Vzali si ho do jedné z tříd. Věk čekal, obcházel dvěře, číhal, otevrou-li se, pustí-li syna, s jakou vyjde, roztržitě odpovídal jakémusi tatíkoví, jenž se ho na něco ptal; vyšel pak i před gymnasium, vrátil se zase na chodbu ku třídě. Až se dvěře otevřely a Vašík vyrazil ven, zardělý, s očima napjetím dosud jako hořečným.

Za ním vyšel piarista v sutaně, nevelký, dost mladý, byl jako rtuť, a rovnou k Věkovi.

»Oni jsou pan Věk,« mnul si ruce, usmíval se, a černá očka mu jen hrála, »no, ist nicht durchgefallen, aber v němčině nic kovaný! Měl by vlastně do praeparandy, ale když tady pan pater Damas — a pak se bude učit a privát také mnoho spravit. Privát bude muset mít, privátek.« Mnul si zas ruce a usmíval se ze široka.

Věk poděkoval a když s hochem vycházel, vydechl si. Rozhodnuto, první krok bez úrazu. Ale čisté radosti neměl. Cítil tu protekci i ten útok v tom velebeném privátu. Za to Vašíkovi bylo, jako by se vy-loupl z těžkého krunýře, a jak vykročili z gymnasia na prostoru před kostelem, zdál se mu den jasnější a krásnější, ač slunce zrovna tak zářilo jako když sem šli.

Cestou do bytu koupil Věk čeho malému studentu bylo potřeba, knihy, papír a jiné školní potřeby. Tak uběhlo dopoledne a odpoledne se chystal na cestu. Vašík sice tiše zaprosil, aby tu ten den ještě

ostal. Než doma čekalo tolik práce a proto Věk, ač dosti těžko, odřekl. A viděl, jak od toho okamžiku hoch sesmutněl, jak je schlíplý. Naposledy mu svitlo veseleji v očích, když stará Jetmarová v pokojíčku navrhla, balíc Věkovi něco jídla na cestu, že by mohl tatínka na kus vyprovodit.

V tu chvíli stanul Věk sám proti Máli. Děkoval jí a žádal, aby prominula, kdyby snad Vašík někdy byl obtížným.

»A ne, nebude,« odvětila živěji, »a jsem ráda, že ho máme, k vůli mamince, a Vašíček je hodný.« Na okamžik se zamlčela, jako by se rozmyšlela, a pojednou se tišeji optala, jak je, jak povídal, nenašlo-li se to psaní. A sklopila oči.

»Je vám ho líto.«

»Kdo ví do jakých rukou —«

»Do spolehlivých.«

»Máte je,« řekla chvatně.

»Promiňte, že jsem minule —«

»O já hned věděl.«

»Nemohl jsem jinak.«

»A —«

»Ale teď už nemám právo.« Sahal do náprsní kapsy.

»Neříkal jste nikomu.«

»Nikomu!« Že ženě pověděl, neměl za porušení diskretnosti. »Nikomu.« A vřejeji, s oučastenstvím dodal: »Rozumím vašim citům.« Položil zabalený list na rám, u bílé roušky, která byla napokrytí umělého vyšívání.

Máli podala Věkovi ruku a mírně zardělá řekla tiše, sentimentálně, zase klopíc zrak:

»Je v nich mnoho zármutku. Děkuju.«

Přišla stará Jetmarová s Vašíkem jako orodovnice, že by rád tatínka vyprovodil. A za chvíli vyprovázela, sedě na voze vedle Věka, jenž mu dával poslední napomenutí, zvláště aby vždy na maminku pamatoval, aby neměla zármutku k vůli němu. Vašík seděl jako ku-

řátko. Otcova slova kanula v pohnutou mysl jako semeno do vláčné půdy.

Vyjeli za město, vůz hrčel rovnou silnicí, až se pojednou zdvihla, vedouc odtud dál po kraji nevysokého svahu nad mělkým, lučinatým údolím, nyní vybledlým a pustým. Na té výšině zarazil vůz u staré plané hrušky, jejíž žlutohnědé listí, hrubě prořídle, hlasně šelestilo v studeném větru.

Tady Věk naposledy Vašíka přivinul, políbil, pohladil. Hoch vylezl z vozu, nevěda jak. Viděl otce, jak se ještě vychýlil, ruku mu podal, slyšel jeho slova, ale v svém pohnutí nerozuměl. Vůz se rozjel. Věk se dosud ven nahýbal, kyna Vašíkovi, jak dlouho bylo možná. Ten stál jako kamenný, hledě za vozem, jehož bělavá plachta, třesouc se u větru, vzdalovala se dlouhou silnicí jako plachta mizející lodi, až v ohebu, za vyrudlým břehem zanikla.

Zůstala jen prázdná silnice. Vašík probledlý chladem a rozčilením stál a čekal, jakoby vůz se měl ještě jednou objevit. Ale prázdno, pusto. Stál sám, sám, tak opuštěný, jak bolestně cítil; a tak dlouho nikoho neuvidí, a tak daleko domů, tak daleko. Nohy mu oslábly; jako vysílen usedl u cesty do chudé trávy a dal se do usedavého pláče. Výš nad ním, ve břehu šelestila stará, planá hruška a vítr roznášel její chudé, zlatohnědé listí.

VII. O NOVÉ SPOLEČNOSTI A SMUTNÉ NOVINĚ.

Za zimního podvečera, bylo třetího prosince t. r. 1804, seděl jeník rytíř z Bratřic v druhém pokoji svého bytu na Spálené ulici *) u tmavého, psacího stolu, na němž hořely dvě svíčky v stříbrných svicnech. Byl v županu a přebíral se v otevřené zásuvce plné papírů. Již hodnou chvíli hledal malou, pergamenovou knížku, kterou si přinesl z vojny, z posledních let, kdy stával se svými granátníky proti Francouzům a do kteréž si zapisoval i v tichém stanu i na piketě nebo po srážkách.

Záznamy ty hledal bez rozčilení, klidně, pozvukuje si při tom příjemným, hlubokým hlasem. Do tlumené noty dudácké písně zaharašilo chvilkou z ulice hrčení kočárů a stále hučel praskavě oheň v bílých, starších už, rokokových kamnech v rohu pokoje v pravo ode dveří.

*) Nyní č. 21.

Papíry ze zásuvky rostly na stole do kupky a pořád knížka nikde a pořád jako včelí bzukot ta tlumená nota ; pak už se jen první dva verše opakovaly : »Kdyby mně to pán Bůh dal, aby si mně dudák vzal — « až na ráz ztichly, jak setník nahlédl do svazku listin. Nahlédl a neodložil jako ostatní, nýbrž přehlízel, obracel prostý seznam, sloupce holých slov. Byl to ouřední, německý inventář pozůstalosti po nebožce matce, zemřelé před devíti lety v Táboře. Kolik let už neměl té listiny v rukou. Jemu ta mrtvá slova oživovala, mnohé z těch předmětů mihly se mu jasně v barvách a v podobě, jak je doma vidal. Kus mládí z nich vanulo, a zjasňovaly obraz matčin.

Neunavovalo ho čísti seznam nábytku, náčiní, šatstva. Vzpomněl na ten »Halstuch mit türkischen Blumen«, mihla se mu »Puderschachtel« a »Tabak-Tose« otcova, matka nešňupala jako mnohé dámy, a »Prisl-Ribeisen«, jímž starý Drábek třel tabák. A dva obrazy tu, panny Marie a svaté Máří, na ten se pamatoval a tu za kuchyňským náčiním »verschiedene Betbücher«. V sametu vázané francouzské, ty tam jistě byly, a starší ještě, v stříbrném kování, české, jež měla matka po paní babě na památku.

Nebožka matka jako by vedle stála. Viděl ji, důstojnou postavu, (byla rodem Malovcova z Kosoře) v napudrovaném, vysokém účesu, v hedvábných šatech dlouhého života, jak sedí v těžkém kočáru ohromných per vedle nebožtíka otce v bílé vlásence s copem a on sám jako chlapec s mladší sestrou proti nim, jak v neděli ráno vyjížděli do kostela z Radvanovského záměčku alejí vysokých topolů suchou silnicí vyzářenou ranním sluncem, jak kočár hrčel, skřivani zpívali, jak se kolem osení zelenalo a vlnilo, jak bylo pěkně, volno, veselo —

A jak se s matkou pak loučil, když ho přísný otec vyvážel do Prahy k Jezovitům do semenarium svatého Václava v Dominikánské ulici, do oddělení nobilium. V zamyšlení obracel list, zrak utkvěl na poslední stránce již podepsali ouředně »Petrus Žiwna Magts-

Raitoffizier« a »Johann Kellner Swgedek toho« a »Wencl Wlach Swiedek —«

Setník už nečetl. Hleděl do minulých let, vzpomínal, jak se s matkou shledal, když se vrátil z turecké vojny, od Bělehradu, kdež byl s Laudonem jako fähnrich, a jak psávala pak za ním do pole, když bojovali s Francouzi, když byl u Limburku raněn —

»Pane barone,« ozvalo se za ním uctivě, »poslušně hlásím, že je čas, aby ráčili jít.«

Tak hlásil Lukáš Burian, chlapík jako hora, asi čtyřicetiletý, někdy tesař granátnické setniny Jeníkovy, samým kapitánem z vojny vykoupený, nyní jeho sluha, v tmavé kamizole, v tmavých, vlněných punčochách a ve střevících.

»Kolik je hodin?« ptal se Jeník.

»Půl sedmé pryč.«

»Ráno přišly dvě karty,« rozpomínal se rytíř.

»Tři, pane barone, od pana hraběte Des Foursa, od pana rady Stěpánovského a od paní baronky Skronské. Tam dnes ráceji, donesl jsem oznámení.«

»Já vím.« Skládal papíry zase do zásuvky. »Jak tam je?«

»Pěkně, tiše mrzne.«

»Plášť, klobouk a vodu uchystej.«

»Je uchystána.«

»A nečekej, dnes přijdu později.« Zavřel zásuvku. Burian přinesl plášť a klobouk, pak odešel do předsíně.

Za malé půl hodinky odcházel Jeník z Bratřic z bytu. Burian mu svítil svíčkou po schodech dolů. V ten okamžik vyrazilo z jedněch dveří přízemního bytu v průjezdu děcko dobře dvouleté, světlých vlásků, v sukénce, v plstěných bačkorách, do chladného průjezdu osvětleného visutou olejovou lampou. Za dítětem vyběhla matka, vlasů hladce učesaných, s šátkem přes prsa, v červených punčochách, pantoflich, a volala polopřísně, polovesele:

»Jdeš sem, malý lucipere!«

»Tomášku! Tomášku!« žertem zahrozil Jeník docházeje se schodů,
»tatík tě požene k raportu!«

»I zasloužil by, milostpane barone,« přisvědčovala vesele Burianová, »nemůžu ho uhlídat; jak se jen dvěře pootevrou, fr — už je venku.«

»Bude do světa,« a tatík Burian se smál.

»A bude tam plakat jako ty na vojně,« škádlil Jeník, »ale kloučku, kde pak jsi, aha, v sukni. Co pak Mikuláš, už ho brzy bude.«

»Pozejtří už bude chodit, pane barone,« ohlašovala Burianová vesele.

»Co pak ti přinese?« Jeník se shýbl k Tomáškově.

»Jablíčka, vid',« odpovídala matka za syna, než ten směle opravil:

»Koníčka!«

»I ty rejthárku,« setník se zasmál, »to abych to sv. Mikuláši pověděl!« Rozveselen šel k domovním dveřím. Burian i žena jeho děkovali, ta zvlášť, a přáli dobrou noc.

Bylo čiperno, ostře vanulo od dobytčího trhu. Nad jeho rozlehlým, prázdným prostranstvím jiskřilo se plno hvězd z hlubiny temně modrých nebes. Nad řady osvětlených, rudých oken, nad zčernalé, mansardové střechy trčela jako obrovitý stín věž novoměstské radnice všecka temná, bez jiskry světla. V nárožích ulic mrkaly zarudlé plameny olejových lamp, výše v pustém prostranství zamihalo se světlo ruční lucerny a neslo se vedle černého stínu vzhůru k Slovům. Všude ticho a placho; vzdálené hrčení kočáru sotva z temna zalehlo, již umlklo.

V Ječné ulici, kam Jeník došel, ještě větší klid, ještě prázdněji. Vmezerách mezi neúpravnými domy řídko stojícími, většinou patrovými, táhly se šeré, zahradní zdi, nad něž se černaly holé koruny stromů. Zahrady kolem v mihotavém třpytu hvězd tiché, jako záklené.

Dům baronky Skronské, patrový, barokový stál nahoře, na konci ulice,*) nedaleko Slepé brány. Měl mansardovou, prejzovou střechu s vikýři a zastiňoval své nečetné sousedstvo výstavností jakož i rozlehlou zahradou. Zahradní zeď táhla se od průčelí panského domu z obou boků, podél ulice jednou čarou s průčelím. Ostatek domů objímala rozlehlá zahrada plná křovin a stromů. Nejstarší, nejkošatější stály jako strážcové podél zdi. Zář z oken proudila do černého pletiva holých větví a její pruhy tiše v nich ležely jako průsvitná, zardělá mlha. Také okna do ulice svítila celou řadou.

Dům baronky Skronské byl jeden z těch četných domů, kam rytíře Jeníka často zvali. Rád chodil do společností, a do těchto několika zvláště, poněvadž v těchto kruzích bylo možná své mínění vysloviti v tento čas, kdy se každý ohlížel volnější slovo veřejně promluvit, kdy je censura dusila, kdy ve stínech reakce víc a víc se černajících číhalo protivenství za svobodné smýšlení.

Scházel se v těchto společnostech s muži, kteří jako on nezapomínali, jak bývalo v českém království, a srovnávali jak je, kteří lnuli k vlasti a její minulosti, třeba že po německu vychováni a třeba že i ten onen, jako baron Stentsch, byli i Němci rodem.

Prostorný, vysoký salon zelenavých čalounů, jasně osvětlený lustrem a svícemi v pozlacených, dvouramenných svícnech do stěn zapuštěných, ozýval se hovorem nevelké společnosti rozdrobené v trojí skupinu.

V pozadí blíže koutu, u tmavého klavíru tenkých noh, za nímž v koutě zlatě se leskla nákladná harfa, seděla neť baronky Skronské asi pětadvacetiletá, v bledě růžové tunice antického střihu, pod nadry spjaté, v předu kratší, volnými záhyby splývající přes bílé šaty krátkých rukávů lehce vzduťých, v účesu à la Titus. Černými vlasy, po celé hlavě zkadeřenými proběhlávala se růžová jako dechová stuha.

*) Před nějakým rokem sbořen. Karolina Světlá se o něm zmiňuje ve svých „Upomínkách.“ Nyní na jeho místě stojí domy č. 41. a 43

Společník, její bratranec, o dvě, o tři léta mladší, šlechtic Hanold, hubený a jako povadlý, v širokém nákrčníku, s hustým okružím bělostného jabotu ve výkroji tmavě zeleného fraku, ptal se jí (mluvili po německu) s úsměskem v tmavých, pichlavých očích, důvěrně k ní nachýlen, jak přibuzenství mu právo dávalo, slyšela-li, jak se chystají dámy na letošní Gesellschaftsball.*)

Slečna, dcera po vysokém, šlechtickém, ale nemajetném úředníku ve Vídni, jež poslouchala dost roztržitě a několikrát se plaše, mihem ohlédla po dveřích, usmála se na tuto otázku, a řekla, tak aby jen pověděl, co chce říci, že jistě zas něco pichlavého.

»Ne, nic, já jen budou-li mít dámy z »Kukátka« odvalu —«

»Hraběnka Šliková jistě, ta jistě půjde, slyšela jsem, že k vůli takovému pamfletistovi —«

»Ma foil Velmi statečně!«

»A hraběnka Waldštejnová také.«

»Také?! O ta musí, ovšem —« Přimhouřil oči, k nimž se v tom sběhla síť jemných vrásek, pozvedl bradu i mírně pravici se vztyčeným malíkem, a začal tlumeným hlasem, strojeně vážně deklamovat:

»Der Königin zur linken Hand
sitzt im weissen, seidenen Gewand
die Gräfin Waldstein Hochgeboren.
Sie leckt die Finger und spitzt die Ohren
stets nach dem Major Vartensleben, —
dem sie —«

„Dost, Charles, nechci slyšet,“ poroučela slečna rozhodně.

»Ty to znáš,« škádlil bratranec.

»Neznám, a nechci znát.«

»Jinde mne o »Kukátko« prosily.«

»A tys jejich prosby jistě neoslyšel. Vyslyš také mou.«

*) Plesy šlechtické; bývaly v Platejzu.

»Ale ty v tom nejsi, ani paní teta, ani tamhle hraběnka Bubnová, Baronka Vojvodová ano, a Šporková, hraběnka Vlčková, a baron Kapoun také, a vila Christalina.«

»Kdo je to,« zeptala se slečna maně, zvědavostí stržena.

»Ve florových šatech, kněžna Hohenzollern, vila ve florových šatech jen tak. Voulez vous savoir devise? C'est une femme sans — Počkej, prosím, neodcházej,« prosil a smál se, »vždyť je to tak psáno. A tak už mlčím. Tak —«

Slečna povstavši, už na odchodu, přísně hledíc, zase usedla.

»Už nic nepovím, ani o novém skládání. O tom tenoristovi, o Bassim, *) jak provází jakéhosi lorda Willoughbi pražským divadlem, o představení, to se ví, a že mu vykládá kdo a co, to se rozumí, že o dámách.«

»Slíbils —«

»Ale vždyť já to ještě ani nečetl. Nemoh' jsem si to ještě opatřit. Je to také jen v opisech; snad Jeník má opis nebo doktor Held.«

»Held?!« Slečna sebou živě hnula. »Ten že by takové nicotné věci sháněl?!«

»I jako lékaři s takovými známostmi dostane se leccos do rukou. A mluví se zas o carousellu,« obracel, »bude zas na jaře s turnajem, v té boudě v kapucinské zahradě na dobročinný oučel; ten turnaj,« vzpomínal směje se, »bude prý mít Kaunic, Micherle, se Stampachem o Sallerovou.« **)

Sestřenice zas už roztržitě naslouchajíc, ohlédla se po dveřích, otočila pohled na skupinu u krbu, kde seděla hraběnka Bubnová, rodem Kolovratová, vážná dáma šedých vlasů, svěží však barvy ve tváři. S ní seděl starý rytíř z Eisensteina, ještě s copem, a baron Ehrenburg, sice bez copu, ale rovněž jako rytíř Eisenstein ve střevících, punčochách a v nohavicích po kolena.

*) Zpěvák společnosti Quardasoniho, první zpíval „Dona Juana“ v Mozartově opeře.

**) Herečka.

O Paříži mluvili, o Napoleonově korunovaci, která právě včerejšího dne byla, o báječné nádheře, jaká se na tyto dni chystá.

»A kdo, kdo to byl korunován?« povzdechla hraběnka hněvivě. »Vzpomeňte, pánové, a s ním, jaká císařovna! Taková císařovna! Paní generálová, dobrodružná panicka! A k vůli nim sám svatý otec musí do Paříže. A on, Napoleon —«

»Vábi teď a láká starou šlechtu,« vpadl baron Ehrenburg, usmívaje se zlomyslně.

»Chce mít dvůr; takhle by ho nesehnal z těch svých maršálů tovaryšů. Ale stará šlechta —«

»Má mu dodat lesku — ó —« hraběnka sebou živě hnula, »doufám, že zůstanou svému králi a své cti věrni.«

Opodál dveří stála paní domu se svým kroužkem, dáma asi padesátiletá, štíhlá, v dlouhých, úzkých šatech přepásaných pod nadry, s dlouhými rukávy, jejichž ozdobné zakončen krylo až i vrch dlaně po prsty. Na hlavě měla kulatý, krajkový čepeček podobný turbanu, zpod něhož dle módy se dobývaly pramínky hnědých vlasů do čela i na spánky. Baronka Skronská byla hubená, uvadlá, v temných však očích dost ohně, živosti a ducha.

Zemský rada Slívka, starší pán, velký, ušlechtilého nosu, v tmavých punčochách a ve střevících, v černém fraku, s bílým šátkem na krku, naslouchal, oči do země, jako baron Stentsch, ani ne pětatřicetiletý, s vlasy nad čelem nakadeřenými, modně vystrojený, v úzkých nohavicích a botách, vášnivý milovník divadla, jemuž obětoval skoro všechno jmění, když před sedmi lety měl najato vlastenské divadlo u Hybernů a je řídil. Jim vykládal asi čtyřicetiletý elegant krátkých vlasů à la Caracalla, bílého čela, zdravě zardělých tváří.

Doktor Blumentritt, jemuž v tmavohnědých, velkých očích hořel lesk živého temperamentu, vypravoval novinu, vlastně její dotvrzení, že professor Meissner nechá zdejší professury na universitě, že bude přednášet už jenom do vánočních ferii.

»A kam se dostane?« ptala se baronka.

»Do Fuldy, za ředitele lycea. Nassavsko-oraňská vláda ho povolala, je to velice čestné.«

»Ale nechat universitní professury, a po tolika letech,« uvažoval vážně baron Stentsch. »Skoro dvacet let, co tu působí. Konečně já se nedivím. Být sem povolán Josefem a vidět, kam to nyní všechno jde a spěje, dávat si pozor na slovo tam, kde svobodomyšlně a bez překážky přednášel,« rozechřival se, slova zněla trpce, ostřeji, »a psát za takové censury, jaká teď je, v tom je mnoho pokoření.«

»A nikdo ho nepožádal, aby zůstal?« zeptala se baronka, jež naslouchala s účastenstvím.

»Leda z Vídně,« odvětil baron s úštěpkem a pohnul pravicí, »tam budou rádi. Takové frajgaisty a frajmaury mít na universitní stoličce — Kdyby nešel sám, dobrovolně, věřte, ujišťuju vás, že by přes čas musil.«

»Bude to těžká ztráta,« přisvědčoval vážně doktor Blumentritt. »Nynější studentstvo je politování hodno. Takové přednášky! Ach, s radostí, s rozkoší na ně vzpomínám!«

»A já na jeho Alcibiada,« přidávala se baronka Skronská. »Byly to opravdu rozkošné chvíle při té knize.«

»Kdo bude mít radost,« pokračoval baron Stentsch, jenž zasmušile naslouchal těm nadšeným vzpomínkám, »jistě černí ptáci.«

»To snad,« přisvědčoval rada Slivka, »no ale, i z nich nejeden bude litovat, že Meissner odchází. A on sám bude na mnohé vzpomínat. Na Vydru jistě; co se mu nadělal, jen co je pravda, co se navtipkoval o něm i v přednáškách, a vidíte, mám to od profesora Mikana, kolikrát po takové přednášce šel rovnou k Vydrovi a bavil se s ním jako by nic třeba hodinu, dvě.«

»A věděl to Vydra?« ptala se baronka.

»Věděl. Ale byl shovívavý, a pánové, snášenlivější k nekatolikům, nežli byste mysleli. Sic mluvil ostře, ale mnohý chudý evangelický filosof by mohl povídat o jeho dobročinnosti.«

»Jak mu asi teď je,« prohodil baron Stentsch.

»Což mu je hůř?« zeptal se rada Slívka kvapně.

»To jste neslyšeli, že ho ranila mrtvice?« divil se baron.

Žasli, žádný nevěděl. Ptali se chvatně a dychtivě kdy.

»Prý dnes, jak jsem odpoledne slyšel. Je prý bez sebe.«

»Ale žije.«

»To ano.«

»Ubohý,« litoval rada Slívka, »tak dlouho již vlastně umírat a ještě tohle!« Obrátil se ke skupině hraběnky Bubnové, vědí-li.

Novina ta svedla všechny v jedno. I mladý Hanold i slečna Lory přikvapili od klavíru, a slečna se hned obrátila po baronce s otázkou, to že tam je asi doktor Held, proto snad že nejde.

Rytíř Eisenstein vzpomněl na Jeníka, ten že by jistě víc věděl.

»Kde jenom je náš resonér,« ptal se baron Ehrenburg.

»Však on nevynechá, je-li farao,« prohodil zlomyslně Hanold.

»Všecky nás zas oškube jako orel,« jistil Eisenstein.

»Bude zas fulminovat,« řekl doktor Blumentritt.

»A naříkat,« přidal po česku rada Slívka, »že nic nemá; čtverák.«

»Sedm hodin,« hlásila baronka Skronská žertem slavnostně, ohlížejíc se po sloupkových hodinách, stojících na římse nad krbem, »pan rytíř Jeník teď jistě vstoupí.«

Salonem veseleji rozšumělo, hosté se obraceli po dveřích, kterými v ten okamžik, jakoby na něj čekal, vcházel skutečně rytíř Jeník v tmavomodrém fraku širokého límce, s bělostným nákrčníkem »moelleuse«, v úzkých, sivých nohavicích a v botách s holínkami, vlasů mírně, ne však uměle, kolem čela skadeřených. Vykračoval pružně, s jistou však vojenskou určitostí. Poklonil se paní domu, dámám, pozdravil pány, samé dobré známé.

Čekali od něho určitou zprávu i podrobnosti, a on ani nevěděl, že professor Vydra byl raněn mrtvicí. Zpráva ta ho zarazila. Nebyl s ním bližší znám, setkal se s ním jen několikrát u Krameria v expedici, neznal plně jeho působení, nebo v čas jeho největší slávy profesorské sloužil v poli, ale to dobře věděl, že slavený matematik a

professor je nade vše upřímný Čech. Proto ne bez účastenství vyslechl zprávu o ráně, která ho stihla.

»Škoda toho muže,« řekl všele, po německu, »to byl náš druhý Balbin « a česky dodal, »ačkoliv jezuit, však přece materského jazyka byl stálý milovník.« A zas po německu se divil: »A já nic neslyšel! Pravda, nebyl jsem celý den z domu, a nikdo mne nenavštívil.«

»Chystal se na farao,« štipl vesele rytíř Eisenstein.

»Ano, modlil jsem se k sv. Koruně, k sv. Křištoforu i k sv. Tařieli, patronům pokladu a štěstí, a posílněn jdu do boje,« odrážel žertovně rytíř Jeník.

»A vaše devísa?«

»Jak pán Bůh dá.« vpadl Jeník po česku. Zasmáli se. Paní domu zvala k večeři.

»Pan doktor Held už asi nepřijde, jistě ho zas někam povolali,« řekla rytíři Eisensteinovi, jenž jí podal rámě.

»Snad je u toho pana profesora,« vzpomněla na novo slečna Lory, obracejíc tvář po rytíři Jeníkovi, jenž se s ní vedl ke stolu.

»Myslím, že ne, slečno,« odvětil za něj rada Slívka, krácející vedle nich, »doktor Oreilly ho léčí, pokud vím.«

Cos jako stín sklamaní zasmušilo slečninu tvář.

Společnost zašla v pravo do jídelny. Za chvíli přeběhla prázdným salonek jako lasička mladá komorná v čepečku a v bělostné zástěře, nesouc do vedlejšího pokoje na levo ták s kartami a svícny se svíčkami. Vrátila se, mihla se a zase prázdno v zelenavém saloně příjemně prohrátém, zalitým klidným světlem voskovic. V krbu se rdělo řeřavé, bukové uhlí, u tmavého klavíru mdle se leskla vyzlacená harfa; vše dýchalo klidem, útulností, a zimní večer ji tepleji rozehríval, jak nahlížel do oken z temna holých korun, jimiž dýchal mráz.

Za drahnou chvíli vstoupila z jídelny Lory. Stanula, rozhlédla se, pak plaše pokročivši ku dveřím do předsíně, vyhlédla jimi. Pláště, klobouky, kožichy, z jejichž tmavé řady vyřázel temně rudý plášť hra-

běnky Bubnové, splýváje v měkkých liniích sametu karmazinové barvy a světlé kožešiny. A nikdo tam.

Rychlým krokem, neklidná přešla ke klavíru, rovnala, chystala partesy, náhle jich nechala, zasáhla do strun harfy a lahodný akkord jako sladký povzdech nylvě se rozplýval tichou místností. Lory stála nehnutě jakoby čekala, až vyvane ta prška tonů, a čekala i když ztichly. Až když z jídelny zalehl hlučnější šum, zamířila tam. Zastavila se však u skleněných, dvojitých dveří na verandu, s níž kamenné schody vedly odtud, s nevysokého patra dolů do zahrady. Nachýlila se ke sklu, vyhlížela. Zahrada se splývavě tměla, ale nebe nad ní zářilo hvězdami.

Kdyby tak najednou vyběhl z temna, dole ze zahrady po schodech na verandu, slečna si představovala doktora Helda, kdyby tak proti ní venku stanul jako stín a zatukal a vstoupil a ne tak vážně jako vždy, ne jako doktor, ale jak bývá jiný, když sedí u klavíru a hraje, kadeřavou hlavu málo zpět nachýlenou, v tváři změněný, kdymu padne cos v oči a hřeje v nich, cos nevýslovného, dojmavého a vroucného, co zvučí v jeho hře, co ji vždycky tak poutá, vábí — Kdyby tak vstoupil a před ní stanul. Vzala by ho za ruku a vedla ho — Tiché zamrazení v žáru, jenž tělem zaproudil, jí zachvělo. —

Večeře vedle se končila. Za řeči došlo znovu na včerejší korunovaci, na pařížské slavnosti, a z těch na slavnost, jež byla na ten týden nařízena pro Prahu i celé království za příčinou nového titulu císaře rakouského. Hovořili o tom, co bude tuto sobotu a neděli za proklamace nového titulu.

Jen Stentsch mlčel a Jeník chmuřil čelo. Až se pak pojednou optal, vědí-li, čeho se obává.

»Čeho!« ptali se.

»To je nové slunce, a naše domácí, naše království bude zastíněno.«

»A kdyby to ne,« ozval se baron Stentch, »ale co získáme! Všecko zůstane při starém, nebude-li ještě hůř. A co jsme ztratili! Jen sičtete, co byli stavové do bělohorské bitvy. Skoro víc a jistě tolik jako je

teď parlament v Anglicku. Stavové dávali zákony, stavové povolovali daně, stavové měli vojsko, volili krále.«

»Ano, a do té doby byli Čechové na bojištích v celku, jako národ,« přidával se rytíř Jeník, »teď se strkají mezi jiné a bojují beze jména. Jindy? To pořád: Čechové vytrhli do pole, Čechové dobyli města, Čechové zvítězili. To byli chlapiči, nebáli se, ale teď —«

»Ale vy, pane barone, jste také Čech a nebojíte se!« škádlivě namítl mladý Hano'd

»To jsem, milý, mladý pane, a nebojím se. Češi jako jednotlivci jsou dosud osobně stateční a mají dost ohně. Ale což je to, když jako celek — Michají se s cizími jako Vltava s Labem.«

Baronka vstala. Společnost se chystala do salonu, odkud zavanul opět akkord harfových strun. Obě starší dámy s rytířem Eisensteinem a baronem Ehrenburgem šli v čele. Ostatní drželi se hovorem. Sotva že vykročili, zastavil se rytíř Jeník, jež poznámka mladého Hanolda podráždila, a obrátiv se po něm, horlivě mu radil:

»A na konec přijměte, mladý příteli, radu a přečtěte si Pelcla, to se vám oči otevrou.«

»A pak jděte na Bílou Horu,« přidával baron Stentsch, »a uvažujte, co bylo před tím, co pak, co z té proklaté hory všechno vykličilo: zkáza stavovského zřízení, zkáza české svobody a dlouhá tma jezovitská. Jen tam jděte a uvažujte.«

»Ale ne v processí pod korouhvemi a umbellou,« ptal se Hanold škádlivě, a Jeník, jak se již rozehřál, nepostřehl toho a jakoby sršněm bodnut, ostřeji odvětil:

»Prosim, jen žádné žerty o tomhle! To je to nejhloupější, nejsměšnější a zároveň nejsmutnější, že český národ, jindy tak slavný, upadl do takové nepochopitelné hlouposti. Oslavovat svou vlastní porážku! Chodit v processí na Bílou Horu, slavit své zničení! A nejen měšťané, ale i lidé od stavu! Pak se divme,« začal po česku, »že ten zhovadilý lid u všech cizích národů přišel k smíchu a potupě. Il Bo-hême, říká Francouz, a každý cizinec s posměškem: der böhmische

Copak, ahůř, vědí, a navojně, když kaprál flákal Čecha, pobízel oficír: Hau zu, es ist a' Böhm.«

Tu se v tom vřelém proudu zarazil a ohlédl se. Vzpomněl na dámy. Ale ty již byly v salonu a zrovna o něm mluvily. Hraběnka mínila, že asi dále rezonuje.

»Hudba jej ukonejší,« tvrdila baronka Skronská s úsměvem.

»A při kartách pak zapomene,« vesele přidal baron Ehrenburg.

Neuklidně a rozkládaje vstoupil rytíř Jeník s ostatními do salonu; ale jak zahlédl, že dámy a páni usedají poblíže klavíru, že slečna Lory čeká u harfy, na ráz umlkl a usedl do křesla.

Neť barončina neměla valné chuti zahráti hostem, jak bylo na programu dle tetina přání. Dětinská, skoro pověřivá naděje uvedla ji do salonu napřed a držela ji tu. Nesplnila se však, doktora se ne dočkala. A společnost přišla.

Usedla k zlatému nástroji, vztáhla bílé paže, růžová tunika, pod ňadry přepásaná, přilnula více k životu, dlouhé, nešíroké bílé šaty protáhly se měkkou vlnou po lesklé podlaze; sáhla dlouhými prsty do prozářených jako zlatých strun. Zarokotaly. Hrála Krumpholzovu*) skladbu.

Všickni na ni hleděli, baronka Skronská spokojeně se usmívajíc; hraběnka Bubnová pokývla důstojně důstojnou hlavou. Starí páni naslouchali pozorně, jak se slušelo; rytíři Eisensteinovi se při tom pořád mihalo, že taroky ano, ale farao ne, leda že by si přisadil, ale hned se vytrhl, jak v strunách před ním šumněji zavířilo.

Rytíř Jeník a rada Slívka, oba milovníci hudby, vnímali upřímně, pobožně. Doktor Blumentritt pozoroval více slečnu, na paže ji hleděl, na hlavu v kadeřích mírně přikloněnou. V té pršce tonů, jež mu do mysli dost chaoticky řinuly, poletovaly myšlenky, a že je zajímavá, ale že již na čase, dost na čase, aby se vdala, to že bude zlá věc, šlech-

*) Jan Krumpholz, český virtuos na harfu a skladatel, utopil se r. 1790 v Paříži.

tici ne dost starého rodu a nešlechtici zase tuze šlechtična, zlá věc, a peněz nemnoho, a tak vzdělaná dáma —

Mladý Hanold, který jediný stál stranou uklavíru, naslouchal roztržitě, a úkosem se ohlížel po Jeníkovi, jak by se dostal k němu, a toho že se zeptá, má-li ten pamflet, o kterém už tolik slyšel, jak Bassi ukazuje vymyšlenému lordu pražskou společnost, dámy, pány, a nejvíce dámy.

Lory po společnosti sotva pohlédla. Hrála, majíc víčka přiklopena, jakoby celou duši v tonech. Byla by však nejraději vstala a ztratila se. Na samém konci hry se lekla a tvář i čelo prokvetly nachovým, plachým stínem. Naproti ve dveřích z předsíně stál jako zjevení doktor Held, nehnutě naslouchaje. Ze společnosti ho nikdo neviděl, a nikdo nezaslechl, že vstoupil.

Ruce se jí zachvěly a srdce zabuchalo rychleji a hlasněji. Sklopila oči, jako by Held věděl, a v ten okamžik pojal ji náhlý strach, že zmate hru. Neuvázla, takty však kvapily rychleji, neklidněji a hra dříve skončila. Vyslovovali pochvalu; Lory ji přijímala roztržitě, nedbajíc, ale s úsměvem a rozjasněnýma očima.

V tom teprve vstoupil doktor Held, přítel domu, jež baronka Skronská nejprve znala jako výtečného hudebníka a barytonistu a to ze společnosti u guberniálního rady barona Henneta, švagra Jeníkova. Ale od jara mluvila o něm s nadšením také jako o lékaři poněvadž, jak vděčně uznávala, ji vytrhl z velkého nebezpečení, když už byla více na onom nežli na tomto světě. Od té doby přicházel do jejího domu jako host a přítel.

Pozdraviv, omlouval se baronce, že nepřišel v čas a že ani neoznámil. Sestupovali se kolem něho, poněvadž se nadáli noviny. Lory stála blízko tety, zahraběnkou Bubnovou. Na Heldovi bylo znáti, že není klidný jako obyčejně.

»Byl jsem tak zaměstnán, že jsem zapomněl na večer. Račte prominout, ale v tom vzrušení — a já se mu nemohl ubránit —«

»Co se stalol«

»Snad jste byl u profesora Vydry,« hádal rada Slívka.

»Byl.«

»Jak mu je —«

»Už dobře, má po trápení. Už ho není.« Held mluvil bez pathosu, skoro klidně, ale v hlase i v tváři vychvíval silný dojem.

»Zemřel!«

»Kdy?«

»Před chvílí. Jdu rovnou od úmrtního lože.« Vypravoval, když se vyptávali i jak sám byl živě zajat touto událostí: »Včera na večer ještě trochu pojedl a pak ulehl. Ziegler, theolog, který ho opatruje, ani jeho kollega nic na něm nepozorovali, žádné změny, nic. A spal také dost klidně, povídali, i kašel ho té noci tak nezlobil, až k ránu pak — Jak k němu vstali, seděl na posteli, ale než došli, skácel se. Mrtvice. Poslali hned pro lékaře, doktor Oreilly přichvátal první; lidská pomoc však byla marná.«

Všichni naslouchali s účastenstvím a rada Slívka se zeptal tlumenějším hlasem:

»Byl při vědomí?«

»Ne, hned ho pozbyl a také ho již nenabyl.«

»Neviděl, neslyšel bez toho.«

»Ale ani nehlešl. Ziegler a Jandera se od něho nehnuli; pro Janderu poslali hned dopoledne.«

»To je nebožtíkův nejlepší žák, mladý praemonstrat,« vysvětloval doktor Blumentritt hraběnce Bubnové, jež se tázavě rozhlédla, »a také ho v universitě zastupuje.«

»Pak také přichvátal pan kanovník scholastikus Lenhard, odpoledne, a zůstal až do posledního okamžiku. To byl nebožtíkův věrný přítel, ten mu zatlačil oči.«

»Smrt tu byla vykoupením,« mínil rada Slívka, jenž jevil nejvroucnější účastenství s osudem zesnulého.

»Ano,« přisvědčil Held, »nebo život jeho byl už samá muka. U věčné tmě, v hrobovém, stálém tichu — Po veškeré lopotné práci,

po všem nadšení pro vědu a povolání. Jako professor matematiky byl nedostížený, a snad jediný.«

Slávka, rytíř Eisenstein i baron Ehrenburg horlivě přisvědčovali. Jen doktor Blumentritt namítl:

»Ale dost obscurant.«

»Libertin ovšem nebyl,« hájil Held svého učitele, »ale muž spravedlivý, charakter a patriotický!« Held mluvil vřele a nevšiml si, že zraky slečny Lory na něm tkví. »Kdo ho slyšel, jak ohnivě mluvil o vlasti, o naší minulosti, ten nezapomene.« Doktor umlkl, když postřehl, že většina společnosti začíná zase na sebe pomýšleti. Omluvil se baronce, když se zmínila o hře, aby prominula, že dnes nebude hrát, jak minule slibil, že je bez toho pozdě a že by nerad zdržoval panstvo od hry. Odebrali se do vedlejšího pokoje, kdež bylo vše ku hře v karty připraveno.

Mladý Hanold přitočil se k Jeníkovi a zeptal se ho tlumeně a rychle, má-li snad opis toho nového paškvilu. Rytíř Jeník se zastaviv, upřel na něj tmavé, pronikavé oči.

»O Bassim a lordu Willoughi? Mám.«

»Nepůjčil byste mi to?«

»Půjčil, ale na jednom místě se přestanete smát.«

»Proč?« ptal se Hanold kvapně, »je tam něco o mně?«

»Bohužel není, patřil byste tam.«

»A proč tedy. Je tam paní teta, sestřenice?«

»Ne, ó ne, jak by ty —«

»Je tam Schloisnig?«

»Ten panáček z vojenského kommissarství, je, a druhý Adonis, kadet Zerby také a baron z Vlkanova.«

»A dámy?«

»Ó celá řada, madame Braunová, Nováková, rodem Vokaunová, Kirpalová; jen co mi tak napadá je jich celá řada, a také, pravda, mademoiselle Hauschildová.«

Hanold, jenž se pořád usmíval, sebou škubla zeptal se, jako by ho bodl:

»Co o ní.«

»Že si myslí, že je nemocná, že často ráno navštěvuje doktora Melitsche.«

»Hanebná pomluva!«

»Už se nesmějete, zlobíte se, už dost, pojdte, zahrajeme si.«

V saloně zdrželi se doktor Held se slečnou Lory, jež vyslovila mu své politování, že dnes nehrál, že se tolik těšila. Znělo to ne jako fráze, vřelost prohřívala ta slova.

»Není čeho litovat, slečno. Dnes bych špatně hrál.«

»Jste dojat,« vysvětlovala sama s účastenstvím.

»Často vídám smrt, ale lhostejný při ní nejsem nikdy. Tím méně byl jsem dnes, přiznávám. Ty poslední dny, jak je trávil ubohý profesor, za živa jako mrtvý — Život neživot. Byl to můj učitel a dobrodinec, můj a sta jiných.«

»Zkusil mnoho ten pán, ale přece byl jen šťastný. Tolik lásky a oddanosti!« Znělo to až žárlivě.

»Ano, ale jak si jí zasloužil!«

»Zasloužil! A jak si jí má jiný zasloužit,« začínala s úsměvem, hned však vážněla. »Oh, v tom jste vy mužové také šťastnější. Vy si můžete lásku zasloužit, i dobyt, třeba i dobyt! A co slabá žena, jak ta, co ta! Kdyby i sílu měla, kdyby i chtěla,« v očích jí zahořelo a řeč její zněla trpce, »smí si, může si něčí lásky dobyt v tom svém vězení, v poutech, v jakých je —«

»Slečno, mluvíte o vězení.«

»Ano, třeba jinak příjemné,« nutila se do úsměvu, »a byla bych nevděčná vůči paní tetě, rozumějte mi.«

»Pouta vašeho pohlaví —«

»Ano, ano. My ženy máme býti živý jen lásce, tak říkají a píšou kde kdo, jen lásce. Ale čekat, čekat a ne jí hledat, ne ji dobývat, nýbrž jenom nýt a v tichém, tajeném toužení umírat, to jest stárnout —«

V těch slovech chvělo se prudké, náhlé vzrušení. Pojednou však ustala a jakoby vše rázem zdusila, řekla obyčejným, ale přece ještě rozechvěným tonem a kvapně, usmívajíc se: »Pojďte, doktore, sháněli by se po nás.«

Held, jenž za té řeči přestal žasnout a začal tušit, nezdržel jí a poslechl, ač viděl, že se nikdo po nich ani neohlédl. Všichni seděli u stolu u hry, až na mladého Hanolda a barona Stentsche, kteří nehráli. Rytíř Jeník měl bank, nevelký, tak pro zábavu jen. Vážně vytahoval kartu za kartou z talonu, vykládal obě před sebe i hlásil.

Pointeuři začali s úsměvem, záhy však se rozehřívali do jasna, do mraku, jak jejich list nesl zisk nebo ztrátu. Baron Ehrenburg, prohráv, pokyvoval hlavou a řekl jako před se:

»Wer möcht' das glauben!«

»Achter!« hlásil zas Jeník první kartu.

»Achter!« opakovala chvatně baronka Skronská. »Gut. Zde je!« přidávajíc po česku, jakož si také rytíř Eisenstein po česku ulevoval, volaje na půl s humorem, na půl mrzutě:

»Šibeníčná kartal«

Hraběnka Bubnová vážně mlčela, a jen, když po třetí prohrála, pohнула obočím a řekla s úsměvem:

»I! I!«

Starý rada Slívka, přihlazuje si do spánku šedé vlasy, volal po česku na Jeníka:

»Pane barone, opravdu se modlili a sv. Tafriel jich vyslyšel!«

Smáli se a do té směsi zvuků volal doktor Blumentritt, už zardělý a lesklých očí, také po česku:

»To je svatá hra!«

Slečna Lory stojíc u dam, se nesmála. Co to řekla, v duchu si domlouvala. A on — šel, hned, nezdržel jí, a nic neřekl. Snad kdyby byla začala o starém professoru —

Doktoru Heldovi nebylo také do smichu. Celý den jako v honu. Dopoledne v klášteře milosrdných, pak u professora Vydry, pak u svých nemocných, odpoledne zase tak a večer pak — Čmura té chvíle zůstala. Čekal na vhodný okamžik, aby mohl odejiti.

Bylo pak za krátké přestávky ve hře. Když se poručil, nebyla slečna v pokoji. Potkal ji v salonu, vracející se zase do herny. Mluvila klidně, jako by zcela zapomněla, jak před chvílkou její slova vzrušeně vyvřela. Teď při rozchodu zeptala se pojednou, jak tam je.

Prekvapilo jej to.

»Venku? Pěkně, tichý mráz. Proč, slečno —«

Mlčela, ale její zrak vysvítal na okamžik tichým, oddaným jasnem a všecka tvář jako by jím zazářila. A zase vše zhaslo. Úsmála se a v tom řekla: »Jen tak. Dobrou noc.« Podala mu ruku.

Doktor Held zahalen v plášť pospíchal pustou ulicí, mezi tichými zahradami, uvažuje, co slečna Lory, co mluvila tak prudce, až vášnivě, tak — co je to — Nějaké snad tajemství. Proč jemu to říkala. Chce

radu, má snad býti důvěrníkem, či — či — Zarážel se při tom pomýšlení, vracel se zase k řeči, rozpomínal se, až se v duchu sám napomenul:

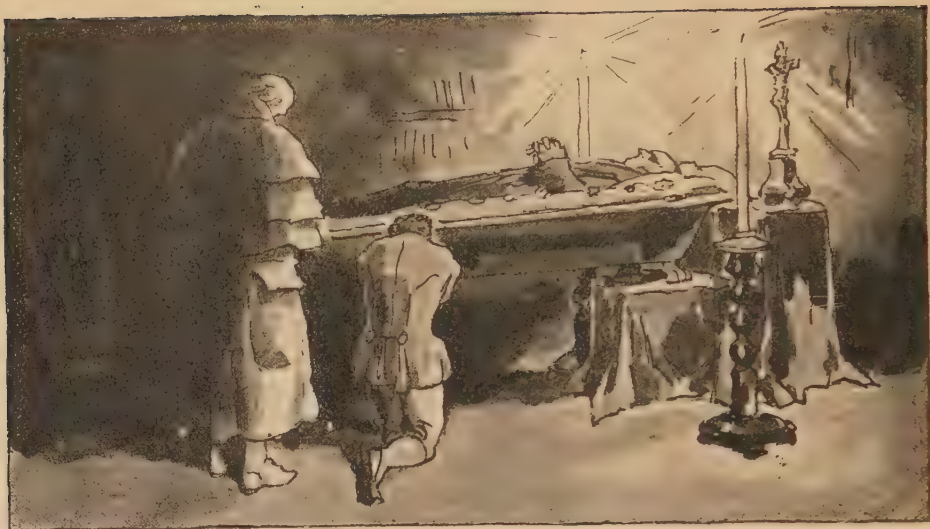
»Pozor, pozor!«

Lory se nevrátila hned do pokoje, kde hráli. Přešla salonem na pravo ku skleněným dveřím vedoucím na verandu a zahleděla se do tiché, pusté zahrady skropené světlem hvězd. Tady si prve, nežli přišel, zabásnila. Vzála ho za ruku, vedla ho —

Teď odchází, je pryč. »Pěkně, tichý mráz,« řekl. Kdyby mohla s ním. Pod jeho paždí, přitiskla by se — Žár hrnul se do krve, smutek, tesknost do srdce, a ouzko —

A mlčet, mlčet! Musí mlčet!

VIII. »CORDATUS BOHEMUS« SE S PRAHOU ROZLOUČÍ. TÉŽ POLITICA A JINÉ.

Ve čtvrtek 5. prosince, na večer, vrátil se mladý theolog Ziegler z města do Vydrova bytu v dominikánské ulici. Před domem ticho, prázdno i v domě i na schodech. Proud návštěv ustal. Celý den jako již včera odpoledne hrnuli se pohlédnout na mrtvého profesora mnozí zvědavci, většinou však sami ctitelé a žáci, mladí ještě i starší, už v úradech a hodnostech, i vznešené panstvo. Přicházeli rozloučit se se starým knězem, jenž jim byl učitelem i přítelem, jemuž byli »dimidium animae«, »gaudium vitae«, »jediní miláckové«, jenž jim rozdával z bohatého pokladu svých vědomostí i z nebohatého svého sáčku a sháněl podpory a příznivce.

Ziegler otevřev přední pokoj, v němž hořela olejová lampička, odložil plášť, šukal něco po skříní i v zásuvce stolu, odkud vzal dva klíčky motouzem svázané a chystal se zase k odchodu. Nežli však

vykročil, vstoupil do druhého pokoje, zpod jehož přivřených dveří prodíral se pruh zarudlé záře.

Vždycky se tam stavoval, když odcházel z domu, ohlásit to nebo se zeptat, přeje-li si něčeho pan professor. Teď toho nebylo třeba. Ale Ziegler chtěl mu dát s Bohem, sám, nerušeně se s ním rozloučit. Celý den se tu tlačili lidé, a zítra záhy z rána nebožtíka odnesou do kostela.

Ležel, tiché světlo dvou voskovic v hlavách, v otevřené rakvi, spočívající na dvou stolicích černě zastřených, v sutáně svého řádu, černou, sametovou čepičku nad lysým čelem, v stuhlých, vyschlých, jako voskových rukou křížek a růženec, zsinalý, vyvstálé brady, s zahnědlým stínem po víčkách i pod očima hluboko zapadlýma. Podoba se nezměnila, leda že rys utrpení vyvanul. Na studeném čele, v stuhlém, hubeném líci klid, hluboký klid, tichý smír —

Ziegler, i po namáhání posledních dnů červený a svěží, zahleděl se na mrtvého a zamyslel. Vzpomněl, jak sem k němu vstoupil před pěti lety chudý s doporučením Vrbovým a Kramerivým, jak ho nebožtík laskavě přijal a jak ochotně podal mu pomocnou ruku. Uvolnilo se mu po trápení; ale také jemu se ulehčilo, cítil to již tyto dva dni, nebo služba byla poslední čas těžká. Než jak mu připadlo, že to je na vždycky, že starý professor už nikdy nic na něm nebude žádat, že ho vícekrát už nezavolá, »Jozítku!« »Miláčku«, že zítra tu již bude prázdno, sevřelo se mu v hrdle.

Poklekl u rakve, modlil se a nepřestal i když za chvílku zaslechl, že někdo vstoupil do předního pokoje. Myslil, že to soudruh Doležal. Ale přece ne! Začínal naslouchat, hlavu pozvedl. Jiný krok, těžší a hůl zašramotila, plášt jako by někdo odložil. Ziegler upřev oči ke dveřím, vstával, než hned zase sklonil koleno k zemi.

P. Matouš Vrba, do běla šedý, přilhnutý, v černém kabátě, v černých punčochách, vešel tiše, skoro po špičkách, jako by se bál, že vyruší spánek. Hlavou zakýval, dlaní dal Zieglerovi znamení, aby zůstal, a sám na chvílku se zadíval do tváře zesnulého. Povzdechoval.

vážně hlavou pokyvoval, pak požehnav čelo a tvář nebožtíkovy křížky, poklekl, dost namáhavě, u rakve a ponořil se v tichou modlitbu.

Když vstal, přistoupil k němu Ziegler. Oba, jako by si řekli, obrátili se po mrtvém. Ticho bylo, voskovice klidně plály, svit jejich pokmitoval po zsinalé tváři, dojmavé v tom utišení, u výrazu věčného míru.

»Tak vidíte, tak vidíte,« povzdechoval Vrba. Odmlčel se a zase tlumeně, dojat řekl:

»To byl starý Čech a zlaté srdce! To pán Bůh odmění. Ten věřil, že neumřela, a nedal se. Opravdu cordatus Bohemus. Requiescat in pace! S pánem Bohem!«

Nahnul se nad mrtvým, požehnal mu po čele a obrátil se, vzdychaje.

Ziegler také udělal nebožtíkovi křížky na čele, na rtech i na prsou, políbil mu studenou pravici a odešel za P. Vrbou, maje oči plny slz.

V předním pokoji ho chytl starý kaplan za ruku.

»Co vy, kam vy teď! Chcete-li, pojdte ke mně, vejdemo se, místa dost.«

»Zaplať pán Bůh, velebný pane. Neráčeji mít o mne starost. Rád bych přijal, ale pan Kramerius byl už tak mnoho laskavý, a nabídl mně —«

»Tak jsem přišel pozdě, a myslil jsem, že, no — pan Kramerius si ještě víc přispíšil. A co pan Doležal.«

»O toho se postará pan kanovník scholastikus Lenhard.«

»A napřes rok —«

»To už budeme v semináři.«

»Pán Bůh vám všecko oplatí, no tak,« bral plášť a hůl, »a jak dnes.«

»Doležal přijde, sám chtěl, má klič, já jdu k panu Krameriovi.«

»Tak pojdme.«

Jejich kroky dozněly, v jizbě se stišilo i sešeřilo. Ostřeji vysvítíl při temné podlaze z pod dveří do druhého pokoje zardělý pruh světla od rakve, v níž odpočíval »cordatus Bohemus«. —

Nazejtří ráno dlouho se neprojasňovalo. »Zlaté slunce« nad tmavými dveřmi hřeby okutými nejasnilo se tak jako samo průčelí starého domu, jenž měl po tom znamení jméno. Domy v pravo, v levo i naproti, nevzhledné a většinou staré, všechny v šeru, celá Bartolomějská ulice, křivolaká, nečistá.

Nahoře u »zlatého slunce«, pod střechou, v chudém, studentském pokojíku ne světleji. Tmavé domy naproti stínily a jediným oknem padalo ne jasné světlo, ale jakési svtání, pruh kalného projasnění zimního, chmurného jitra. Tmavá kamna v pravo ode dveří studená; ne oheň, ale vítr v nich hlomozil.

Ode dveří fučelo, div že se na prknech podlahy prach vírem netočil. V čele jizby na stole slavný pořádek: knihy, ne mnoho jich, papíry, brka, hřeben, kalamář, dýmka, zrcádko, a u toho, poblíže neustlané postele, Kavka, filosof, nevelký, skoro již ustrojený nedělně, v černých, úzkých nohavicích, v botách s holinkami, v černém fraku, po umytí ledovou vodou červený jako rak, s navlhými ještě vlasy. Díval se do papírového zrcádka, rovnal si na krku černý šátek, a při tom budil:

» Honzičku! Honzičku!« a sesíluj e hlas: »Jendo!«

»Honziček« Hýbl v druhé posteli pruhovaných peřin jako myš v komisárku, nic. Víčka sotva dvacetileté hlavy dost širokého obličeje ani nemrkla; teprve když Kavka spícím zatřásl, zabručel hlas z postele:

»A já — do kolleje nepůjdu — Jdi si sám.«

»Dnes není kollej. Je funus.«

»To je dobře,« zabručel Hýbl neotevřev očí a upadal zase do hlubin tvrdého, nezdolného spánku.

»Už vyzvánějí!« hrozil Kavka, ač bylo ticho.» Slyšíš? Chtěls taky jít na funus, Vydrovi, víš, dnes má funus!«

To vydalo. Hýbl usedl na posteli, ospale se rozhlížel, zív, sbíral se, najednou vyskočil jako zajíc a bos, jak byl, postavil se k židli, kde byla mísa vody a džbán, a začal se špláchat, mýt a strojil se pak hbitě a chvatně; při tom poslouchal domluvy staršího kollegy, že se celý den zase toulal, že ho on, Kavka, ani neviděl, to že zas byl za školou, a v noci, kdy to přišel, to že bylo asi málo hodin.

Hýbl se přiznával bez mučení a vesele, že bylo opravdu dnes ráno, když přišel, ale co, když krajané, když pláteníci z České Třebové (bylo jeho rodiště) a z Litomyšle bývalý jeho kvartýrský a také jeden Kujebák*) — K vůli tomu že se nejvíce zdrželi na Staré rychtě.

»Kujebina! Ten ti táh'. A pořád.« Hýbl hrábl hřebenem do vlasů, jež přičisl do čela, do spánku, a nápodoboval krajana Kubejáka: »To tu máte rychtu, to my ne, tady bych chtěl být rychtářem, to by byly pořád hromady.«

Kavka se smál a volal:

»Dělej! Dělej!«

Hýbl se strojil jako o závod. Za chvíli byl oblečen, ne však černě. Měl jen to, co na sobě, úzké nohavice v botách s holinkami, zelený kabát širokého límce a úzkých rukávů, na krku bělavý šátek. Vzal hůl a naraziv kastorový klobouk, který si koupil včera v židech, poklonil se Kavkovi. Dole však na ulici zvážněl. Pohlédl ulici dolů v pravo, kde od listopadu byla Krameriova Česká Expedice.

»Tam dnes budou vzpomínat, až se odpoledne sejdou.«

Byl pátek, den schůze. I Hýbl už příslušel do toho kruhu. Již doma, v Třebové, byl vášnivý čtenář. Co měli v stavení, u sousedů, staročeské knihy, Paprockého, Hájka, Beckovského i lidového čtení o Enšpiglovi, Bruncvíkovi, o Jenovetě a podobné, všechno dychtivě přečetl, a leccos nejednou. V Litomyšli na gymnasiu sháněl české knihy dál a četl a četl. Tu již také leccos novějšího, a proto když

*) Přezdívka Vysokomýtských.

se stěhoval na filosofii do Prahy, toužil přede vším uvidět Krameria a Českou Expedici.

Prání se mu splnilo, byl laskavě přijat a v českém čtení pokračoval. Už nabyl i jakéhosi jména mezi kollegy, že umí česky, že píše nejen podle dobropisemnosti, ale hbitě tak jako oni německy.

Co se mu Expedice na podzim přistěhovala do sousedství, stavoval se tam ještě častěji; už i leckdy v korektorství pomohl. Nosil si odtud nejen české knihy a knížky, ale někdy také nějaký groš, jenž mu přišel vždycky vhod, nebo peníze z kondic stačily sotva na živobytí, ne však na divadlo, jež miloval, ne na česká představení v Raymanském domě na Malé Straně a v neděli odpoledne v stavovském na Ovocném trhu. Vydru znal jenom dle jména už v Litomyšli. Pražští studenti roznášeli jeho jméno, jaký to matematik, jaký professor. Slýchal o jeho jasných, znamenitých výkladech, o jeho osloveních, o jeho přátelství ke studentům. V Praze dověděl se víc, zvláště o jeho vlastenectví. Ale už ho nemohl poslouchati. Ani ho neuviděl, až včera dopoledne na okamžik, v rakvi.

Chtěl mu prokázat poslední poctu, chtěl s ostatními filosofy, jak se usnesli, že ho sami odnesou až ke hrobu. Sháněl černý oblek, ale když se jich tolik strojilo, nenašel nic, nevypůjčil nic. Mohl jíti jenom jak byl, v davu, ne u rakve nebo nésti ji, jak se na to vystrojil kollega Kavka. Na Perštýně se zastavili »u Sladkých« na snídání, na talíř polévky. Pak zamířili Dominikánskou ulicí ke Klementinu.

Prosincové jítro se nerozjasňovalo. V úzkých ulicích, zvláště v jezovitské ještě se šerilo. Sníh řídko poletoval. Klementinum ne-
tvárně rozlehlé trčelo z kalného mlhava k těžkému, šedému nebi. V nádvořích se černaly houfy, šumělo tam, jako když vody jdou. Tu se Kavka trhl od Hýbla. Šel do sálu, kde se měli sejít filosofové smutečně oblečení. Hýbl zamířil Klementinem šerými dvory ke kostelu sv. Salvatora. Na prostore u Křížovníků tlačili se už zvědaví, od Karlova mostu hrnul se nový proud i z jezovitské ulice. Kočáry na velkých perách s lokaji vzadu na stupátku i bez nich

přijížděly, krokem, zvolna, chvílemi se zarážely v hradbě lidu, a odjížděly pak od kostela křížovnickou uličkou.

Hýbl se prosmýkal až do kostela, jenž se již plnil. Přítmím prožehovaly rudé, míhavé plameny velkých, četných voskovic kolem katafalku i kolem rakve vysoko na něm postavené. Hýbl se na ni vážně zadíval; mrtvý se mu mihl jak ho včera shlédl v otevřené rakvi, s výrazem hlubokého klidu v ssinalé tváři. Dlouho však tak nestál. Proud se hrnul ode dveří, se stran, přicházeli ctitelé, hodnostové, kanovníci, od gubernia páni.

Za chvílku se ocitl u samých dveří. Sám tam ustoupil, aby měl lepší přehled. Zahlédl mnohé, jak chodili kolem, z Expedice skoro všechny, Rulíka s Koželuhem, ředitele Procházku Faustina, Kraméria, doktora Ivana, Šedivého, také Thama, Karla, jenž zadarmo na akademickém gymnasii učil češtině, on, chudý spisovatel. Hýbl ho znal i jeho Obranu; hleděl na něj s úctou pro jeho dílo, ale také proto, že je bratr Václavův, divadelního spisovatele, kterého si zvláště vážil, ač jej znal jenom z tištěných jeho kusů a z pověsti, jak hrával v Boudě a pak u Hybernů. Kolem, dveřmi, kmitl se také mladý, malý Jandera v bílém rouše praemonstratském, kromě Bolzana nejlepší žák nebožtikův a jeho zástupce na stoličce profesorské; přihrčel kočár a z něho vystoupili dva páni, jeden v kožichu, druhý vysoký, štíhlý v tmavém plášti. Za tím Hýbl oči obracel, i krk natahoval, když vedle zaslechl, že to abbé Dobrovský, že přijel s hradbětem Nosticem.

Zvony se rozhlaholily kalným vzduchem, kostelem nesl se zpěv alumnů vážně a smutně nad spoustu hlav, nad něž šerem chrámu míhaly se řady světél. Pak stavěli bílé, voskové svíce stranou, rakev v příkrovu zmizela s výše a spočinula na ramenou černě oděných filosofů. Pochodně zaplanuly v pravo, v levo, zvony vyzváněly, smuteční žal m proudil z chrámu ven s průvodem slavným, neobyčejným.

Studentů černá legie se světly na větru plápolajícimi, kněžstva

řad, kanovník v infuli, za rakví rektor magnificus, senát, členové university, professori, doktoři, studenti, nekonečný dav lidu, jenž nevyprovázel tak učence jako oblíbeného kdysi kazatele.

Úzkou jezovitskou ulicí valil se ten velký, tmavý proud kolem posupného Klementina, v stínech, mezi šerými domy; komže kněží z něho bíle prokvétaly, zář čadících pochodní rudě probleskovala, smuteční zpěv tlumeně se rozléhal do ulic a ve výši; mlhavým vzduchem, řídko poletujícím sněhem hučela smutně dunivá hrana.

Hýbl octl se vzadu v lidu, mezi několika studenty. Mluvili německy, povídali si, koho všechno viděli. Jeden jmenoval také profesora Meissnera a dodal, s tím že bude brzo loučení za živa, po novém roce že odjede, studentstvo že se s ním bude loučit před štedrým dnem, že mu zazpívají velkou kantátu.

»U něho v bytu?«

»U černého koně« to bude, na dvoře, půjde se s pochodněmi.«

»Schneider *) složil tu kantátu a hudbu k ní skládá Vitásek.«

»A ne, to je jiná, ta bude až po vánocích, tu naši složil Meinert a hudbu —«

Zarazili. Průvod v malé jezovitské ulici uvázl, pak jako když se vlna přihrne; nastala tlačence. Hýbl ztratil studenty a víc už nezaslechl o chystané slavnosti. Na Koňském trhu, jak šel po kraji davu, zatahal ho někdo za kabát. »Kujebák« plných, červených tváří, v beranici, v kožichu, vesele se usmívající. Přitočil se a tlumeným, více však bručivým, přichraptělým hlasem, mžikaje očima hlásil, že teď teprve vstal, a chce-li, aby šel, no tak, že půjdou —

»Nemůžu, půjdu až na hřbitov.«

»V takové zimě!« Kujebák v teplém kožichu podíval se na studenta v kabátu, bez pláště, jak už promodrává.

»To nic, já půjdu, ale večer bych přišel.«

»No tak, na rychtu, ale jistě!« Zamrkal, ukázal bílé zuby a červené,

*) Karel Agnel, později jako český básník K. Sudimír —.

plné tváře se mu zableskly; v tom zmizel, jak se zastavil. Průvod se bral vzhůru ku koňské bráně a Hýbl s ním —

Ignacius Ceypek chystal oběd na půl jedné, ač jindá jidal P. Matouš Vrba v pravé poledne. Ale i po půl jedné zůstal Ceypek sám. Chodil k oknu, vyhlížel, v duchu broukal, že jídlo nebude k ničemu, že velebný pán jistě neposlechl a šel s průvodem až na hřbitov. Dnes, v tomhle nečase!

Vrátil se zase do kuchyně a z kuchyně za chvíli zase k oknu a upíral zraky do běla chumelice. Hodina s poledne už dávno minula, když se P. Vrba vrátil červený jako rak, prokřehlý, v bíle zaprášeném plášti i v zabělené sněhem čepici. Ceypek hned, zda-li nepromrzl, nezebou-li ho nohy, co kolena, aby si vzal bačkory, nebo snad aby dříve pojedl lžičku polévky. Snášel polévku, pospíchal, staral se až se mu v týle mašle třásla.

P. Vrba nic o sobě, a hned o pohřbu, to že bylo, kdyby byl viděl, studenti, bože, a toho lidstva, toho lidstva, to že bylo vidět, v jaké lásce nebožtík u všech byl. A studenti, ti že mu prokázali poctu! Až na hřbitov, až na Volšana že ho sami nesli, pořád na ramenou, a tam jaké nastalo loučení, jaký všude pláč! Studenti plakali i staří, bývalí žáci, vlastenci, i panstvo.

Po obědě Ceypek se měl k odchodu. Čekal, že pan páter ho pozve na večer, na karty; ale ani zmínky o nich. Celé odpoledne P. Vrba psal, do Dobrušky Věkovi o smrti profesora Vydry a jeho pohřbu, a modlil se. Nazejtří ráno šel do bývalého jezovitského kostela sloužit zádušní mši za zesnulého vlastence. Ceypek přišel připravit oběd a když se po něm chystal domů, zatáhnout za šňůrku hodin a usnouti hned při prvním kousku, zval ho P. Vrba, tak aby na večer nezapomněl, že by mohl vystoupit s těmi dvatřiceti a obrat ho, tak aby přišel.

Sotva se začalo smrákat, už docházel Ignacius Ceypek na dobytčí trh k bytu P. Vrby. Ale bitva jen začala, jen několik »loupežníků« plesklo o stůl, zarazili se oba hráči. Hlahol zvonů se k nim přihrnul.

Hlučný, velký hlahol, jenž rostl a rozléhal se mocnějšími, dunivějšími vlnami, jak se slévaly hlasy zvonů ze Skalky, od Jezovitů, ze Slovan. V to zahoukla rána z děla, druhá, třetí, a dál hřímala rána za ranou, div že se okna netrásla.

Ignacius Ceypek se tou dělovou bouří znepokojil. Zapomněl přihodit, naslouchal i rány počítal. Velká voda se nepřihrnula, mrzlo, a střílejí — deset, dvanáct — a dál rána za ranou. Vstal s kartami v ruce, podíval se k oknu. Lidě se zastavovali, sem a tam i z domu vybíhali.

»A to je ta slavnost, na zejtřejší slavnost,« připomínal od stolu P. Vrba, a nedočkavě, »už zapomněli; ta císařská, vědí. Jdou, dohrajeme.«

Ceypek musil zpátky do boje, ač by byl tentokráte rád uhodil kartami a vyběhl ven, podívat, přitočit se někam a přeptat se, třeba že snad ještě něco bude. Hrál, přestal však z ticha pohvízdvat a pokmitovat prsty volné ruky. V uši hučel hlahol zvonův a dunění hromových ran skoro jako tenkrát za mlada, kdy stával »v ohni« proti Brandeburku. Teď ho to mátlo jako rekrutu.

Přestal útočit, jen se bránil a čím dále tím hůř, zvláště když při tom také počítal dělové rány. O půl sedmé umlkly zvony a tu Ceypek prohrál po prvé. Děla však bouchala dále! Když pak doduněla poslední rána, byla stá, (Ceypek napočítal sto tři,) slavil P. Vrba již po třetí velké vítězství.

Poražen, mrzut vracel se Ceypek do svého bytu. Nebylo pozdě, ale na dobytčím trhu a dále v ulicích všude placho, prázdno jak obyčejně. Za to nazejtří ráno, byla neděle, uviděl víc, když se ubíral k P. Vrbovi za svým kuchařstvím. Nedošel tam ani hned a rovnou.

Zase zvonili, všude, po celé Praze, moře kovových hlasů proudilo mrazivým vzduchem prosincového jitra. Děla však nehoukala; za to turecká hudba řinčivě se rozléhala od Spálené ulice. Vojanské oddělení tudy táhlo na dobytčí trh a zarazilo, v plné parádě, před je-

zuitským kostelem, kde již stáli městští granátníci v pláštích, ve vysokých beranicích lesklé, černé srsti.

Ceypek zapomněl na svůj úkol. Stařecká zvědavost ho vábila blíže k vojsku mezi houfci lidí, kteří před kostelem čekali, muži v pláštích, kožichách, ženské v čepcích a velkých šátkách. Čekali, povídali si, co to bude, jaká slavnost, takovou že budou mít na Starém městě u radnice, a na Malé straně u kostela sv. Mikuláše, a nahoře na hradě tam že bude teprva sláva.

Ceypek nakloňoval hlavu, stříbrný cvoček se mu probleskoval v uchu, chytal kde jaké slovo, pro sebe, a také aby měl pro pana pátera; pojednou sebou trhl a postavil se rovně jako svíčka jako za mladých let na vojně, když v předu rozkřikl se důstojník před řadou: »Habt Acht!« V ten okamžik zavířily bubny, z polnic zahlaholila fanfara. Zraky všech se pozvedly vzhůru nad portál chrámových dveří, na nějž vystoupil ve vlásence s copem, ve fraku bohatě vyšitém náměstek purkmistrův Peška s papírem v ruce, a s ním dva radní, vystrojení, starší v copu, mladší nakadeřených vlasů s licousky, v bílém šátku, v tmavomodrém kaputu.

Vojsko, granátníci vzdali čest, a když fanfara rázem utichla, četl náměstek patent panovníkův, tituly jeho, dál úvod a odůvodnění proč »J. Majestatnost nejvyšší přijala dědičnou rakouskou císařskou hodnost«, také že ustanovila, aby při tom všechna království, knížectví a provincie podržely své posavadní tituly, zřízení, výsady a poměry, jakož že i nadále má býti zachováno korunování na krále uherského a českého.

Četl česky, četl pak německy. Ceypek poslouchal jakoby kázání v kostele, ač mnoho mu ušlo, jak se hlas čtoucího s větrem rozcházel, a také že leccos nechtyl, leč čemu dobře nerozuměl. Ale poslouchal, a víc se díval na ceremonii jako v houfcích kolem. Začínal už přešlapovat, nohy ho zábly, a vzpomněl skoro se strachem, co velebný pán, ale zamnul ruce chladem zrudlé a čekal »ještě chvílku«,

až náměstek spustil ruce, v nichž držel listinu a zvolal J. Majestátu:
»Vivat! Vivat!«

Fantara zaječela, bubny zavířily. Vojsko vzdalo čest i granátníci, nad jejichž beranicemi, u větru se čepejřícími, šumně zavlál prapor. Zvony se rozezvučely, v pravo, v levo, sem tam po houfích vykřikl »vivat«, vojsko se řadilo, za ním granátníci, a všechno pak postupovalo pádným krokem do kostela na hrubou mši. Na portále nahore prázdno, houfce se rozcházely.

Nejrychleji odtud pospíchal Ceypek, poněvadž se tuze omeškal a měl v kuchyni co dohánět. »A co, a snad se byl velebný pán taky podívat,« těšil se, a »neřekne nic.«

Než mýlil se. P. Vrba nebyl nikde, stál za té ceremonie u okna a díval se k sv. Ignáci. Když Ceypek vkročil, chtěl spustit a vypravovat: zarazil však, když viděl, že je velebný pán vážný a málomluvný. Jen řekl: Nu tak to viděli. Hm, teď to máme jako Francouzové. To všechno, no — antiquum, populosum et nobile regnum — Nobile regnum — no — no, neumřelo, ne. Tak jdou vařit, je čas —«

Ceypek už ani nehlesl. Chvilí však, jak v kuchyňce jídlo chystal a vařečkou se oháněl, přemýšlel, co to velebný pán myslel, co to latinsky brebentil a že nic neřekl.

Před touto slavností ráno sháněl Hýbl filosof své krajany Třebovské i »Kubejáka«. Přišel si pro ně na Starou rychtu, kdež poslední dva večery strávil hlučně a vesele, dva večery a dvou nocí delší část: v pátek večer po Vydrově pohřbu a kus noci z pátku na sobotu, sobotní večer a noc ze soboty na dnešek, na neděli; pokaždé ve stálé rychetské společnosti několika studentů, muzikantů z Wollankova orchestru malostranského divadla, herce Sýkory a pana starého Hamousa, samých vlastenců, s nimiž seděl hlavní Hýblův mecenáš, vysokomýtský mladý měšťan zámožný, jenž přivezl do Prahy fůru obilí a dobře ji prodal, a krajané Hýblovi, dva pláteníci od České Třebové, jeden, Šimerka, pilňovatý, s kovanými brejlemi na nose a kovo-

vým hřebenem ve vlasech, druhý, Kudelka, malý, černý, černo-
oký, s plesnivým copánkem.

Kdykoliv přijeli do Prahy s plátny, vždycky rovnou do Staré rych-
ty. V její sklepeních měli skladiště, tu uložili své bedny s plátny, a
v její klenuté hospodské místnosti trávili vesele večery. Měli tu již
své pražské známé, skoro každý večer hrála muzika: buď přišel hous-
lista s fletnistou nebo harfeník, který hrál a také zpíval a často dojal
pihovatého Šimerku a »rozebral« malého, smědého Kudelku, tak
že až někdy nechal stolu a po hudbě, v taktu minetu nebo tajče ne-
bo rejdrováka přihoupal se před harfu, prsty luskaje a houpal se v bo-
cích a kroutil, s citem si pozvukuje.

Tu sobotu večer, když venku zvonili a děla hřímala a byla řeč o zí-
třejších slavnostech, smluvili se Třebovští pláteníci a »Kujebák«, že
se ráno podívají na hrad, a že je Honzíček Hýblův povede, jestliže
nezaspi. Nezaspal, ač uměl, jak věděli, tvrdě spát, časně se probudil;
ani ho Kavka nemusil budit. Za to musil Kujebu z postele skoro vy-
táhnout.

Pustili se na hrad, ač věděli, že také dole v městech budou slavn-
nosti. Vydali se na cestu dříve, nežli nastala proklamace na dobyt-
čím trhu a na Starém městě, kde purkmistr Steiner v průvodu šesti
radních přečetl s balkonu císařský patent do náměstí, kde se blýska-
la zbraň vojska i měštanského sboru v plné parádě a kde kolem ozbro-
jených pestřily se houfce zvědavých.

Přes kamenný most se lidé hrnuli proudem. Chvátali většinou na
hrad. Sotva kdo z nich zůstal na Malé Straně, kdež s portiku kostela
sv. Mikuláše měl druhý náměstek purkmistrův, Karl, v průvodu dvou
radních ohlásiti nový titul panovnický za vojenské assistance, jako
se dalo na Starém i Novém městě.

Hýbl, upjav zelený kabát, neboť na mostě zafoukalo ostřeji, po-
řád se ohlížel jako kvočna po krajanech, aby jich neztratil, zvláště
Kujebu, jenž tudy šel poprvé, a Chmelička, pomocníka Kudelkova
jenž roznášival kopy po domech. A tak se vůdce brzo zahřál, jak chvá

tal a musil se ohlížet v zad i v před a také cestu klestit. Zahřál se, až červenal, ačkoliv čiperně mrzlo. Čím dále tím cesta klopotnější.

V Ostruhové ulici nemohli rovnou nahoru, neboť u místodržitelství stála řada skvostných kočárů s lokaji v zadu na stupátkách; kde ještě zbylo vedle vozů místa, všude lidí jak nabito. Hýbl s družinou prodral se na zámecké schody. Tu již pihovatý Šimerka začal vzdychat a malý, smědý Kudelka volal »Honzíčka« jako z hlubin, ze zástupu, do něhož zapadl, že ho nebylo ani vidět.

S tím pestrým, šumným a hlučným proudem, v němž se lidé jako spousta ryb v úzké vodě tlačili, zaráželi a strkali, dostali se na hrad a šťastně až na nádvoří k samému kostelu svatovítskému.

Na dobré místo se prodrali, až na malého Kudelku, kterýž se nekdě v zástupu utopil. U samého proboštství opanovali kousek půdy a na kraji, Šimerka všecken udýchaný, s brejlemi na čele, a Chmelíček roznášec, s čepicí v ruce jako v kostele. Smekl ji hned před kovnou branou do prvního nádvoří, jak shlédl Platzrový ohromné sochy zápasníků s kyji, smekl ji v úžasu i nad stavbami kolem. Stáli dobře, viděli zrovna na část hradu s balkonem nad vchodem ke královským komnatám. Pod nimi v nádvoří černaly se řadou chlupaté, vysoké medvědice císařských granátníků. Stáli tu dlouhým špalírem, v plné parádě, s lesklými bodáky na puškách, v gamaších, v bělostném řemení přes pláště, tamboři, tesaři v bílých zástěrách kožených na křídle, velicí důstojník na koni a vedle jeho pobočník. Více nežli na vojsko díval se zástup na balkon všecken změněný. Vznášel se nad ním sametový baldachýn karmazínové barvy se zlatými portami, s mihotavě lesklým, zlatým třepením, a pod ním jako na oltáři či jako na zlaceném trůnu podobizna panovníkova v bělostném fraku, v červených, úzkých spodkách.

Tam že bude to prohlášení, s toho balkonu že to budou oznamovat, povídali kolem v hustém zástupu, v němž nebylo hnutí, po němž se černaly klobouky třírohé a trčely vyšší, měkké, i beránci čepice, vydrovice i čepce divných podob s fábory a krajkami.

Hýbl stoje v předu zaslechl, jak vedle zamudroval jakýs starý soused v klobouku na tři facky a v copu :

»A co císař rakouský, proč rakouský?«

»To mají tak,« odpovídal mu soused, také starý, v šedivém plášti bez límce, »rakouský, proto rakouský, to že Rakousy, vědí, co je Vídeň, budou mít ten císařský titul. Jako země, vědí.«

»A co my, co Češi,« ptal se starý soused s copem jakoby s námitkou.

»No, to holt, jak to bylo. My jsme království, české království, a to ostane, jenže budeme furt říkat císař, když je to větší titul, vědí; to je to.«

»Jste na omylu,« náhle se ozval za ním mladý muž v měkkém, špičatém klobouku, po německu, »ten titul není jen pro Rakousy, ten je pro všechny státy a země, také pro Čechy a pro Uhry.«

Starý soused s copem chtěl se prudce obrátit, aby viděl, kdo ho poučuje, a ostřeji se ozval tvrdou němčinou, v níž se mu jazyk těžko obracel:

»A jak pak, mladý pane, když už zeměpán je císařem, v říši, vědí.«

»To je,« odsekl mladý, neleknuv se rány, »ale od kurfirstů volený a ne dědičný jako je ten Kórsikán. A tak budeme mít také dědičného císaře. A tamhle tomu,« ukázal nahoru na věž, na lva nad makovicí, »tomu to neublíží, to všechno —«

Hýbl dále neposlouchal, nemohl, nebo jak ze zadu dorážel tlak, byl odsunut stranou, a krajané s ním. Než se zase zachytili, zabzučely kolem nové hovory; v pravo o kostele, o slavné mši, v levo o divadle, že večer bude slavné představení.

»A odpoledne české divadlo!« přihlásil Hýbl chutě a směle.

»A kdy pak budou rozdávat!« vykřikl ženský hlas více v pozadí.

»Co! Co!«

»To dříví, sto sáhů, magistrát sto sáhů chudým, a peníze.«

»Ale, a peníze? A moc?« ptal se tam mužský hlas s ousměškem.

»Dost, čtyry tisíce, páni stavové je dali,« vyvolával resolutní ženský hlas.

»Ale,« divil se zase ten úsměšný hlas. »A kde pak je budou rozdělovat.«

Kolem se začali smát.

»Na farách,« volala babka.

»Ale, ale, odkud pak jste, matko? Z daleka?«

»Co jim je do toho,« odsekla stařena ostře, neboť smích kolem ji dráždil.

»To jsou snad z Přelouče,« odpovídal posměšný hlas, »nebo furt spalí nebo jim jejich pan farář —«

»Vždyt už včera to rozdávali!« volala jiná žena, chtějíc babce pomoci. Kolem smích, řehot, a vybuchl ještě prudčeji, když babka začala se marjovat a hned zase nadávat, a to že jsou pletichy —

Z předních nádvoří, odkudž zalehal sem ustavičný hukot jako z velké vody, přihrnula se náhle prudší vlna, a za ní šumotu proud a mocné pohnutí. Lid se začal tlačit, vojáci tiskli jej více do zadu, aby byla volná dráha.

»Laufrí! Vidíte! Laufrí!« volali kolem Hýbla. »Už jedou! Už jedou!« Všichni se obraceli v pravo, natahovali krky, nastupovali na špičky, lokty si uvolňovali, jak ohromný tlak massy začal mnohé svírat a odstrkovat. Rachot kol se ozval v podjezdu z předního nádvoří, zablesklo se kování na krásných, grošovatých bělouších s rudými chocholy na hlavě mezi ušima. Před koňmi se běhouni probělávali, vstřevících, v bílých punčochách, v úzkých nohavicích z bílého atlasu, v takových kazajkách s bělostnou pásničkou v půli, krajkami vyzdobenou. Na kašketách se jim čepejřilo bílé perí a pod ním červenaly se obličej od mrazu do temna zardělé.

Kráčeli v čele průvodu před skvostným kočárem s myslivcem vedle kočího a s premovanými lokaji v zadu mezi velkými péry povozu. V něm seděl nejvyšší purkrabí českého království, hrabě Chotek v nádherném kožichu a vicepraesident hrabě Vratislav. Za jejich ko-

čárem druhý, třetí, čtvrtý a dál jiné, v nich celé gubernium, guberniální radové a dva sekretáři; ti v posledním voze.

Šimerka úžasem mlčel, ale »Kujeba« se pořád ptal, kdo je tohle, a ten, a ten. Hýbl purkrabího znal a radu Krtičku, v sousedství jmenovali ty ostatní. Šimerka nasadiv brejle pořád chytal jejich těžká péra, hned to, hned druhé, pořád brejle rovnal, jakoby mu dost neukazovaly, a Chmeliček v zadu, pořád maje smeknuto, div se nekřižoval, nahlas povzdechuje, a bože, to je krása, to že je paráda a ti laufři, a ti koně!

Panstvo sestupovalo, kočár za kočárem zajižděl směrem k sv. Jiří, a nežli se zvědavci nadáli, uviděli nejvyššího purkrabí, vicepraesidenta a jejich družinu, celé gubernium, ale již bez kožichů a plášťů, v uniformách, ve fracích se zlatými limci nahoře na balkoně proti sv. Vítu, pod tím nádherným baldachynem, pod obrazem. Bubny zavířily, fanfáry rozlehly se nádvořím mezi budovami královského hradu a katedrálou, jež strměla jako z makoviště, ze zátopy tlačícího se kolem zástupu.

Ke kovanému zábradlí balkonu přistoupili oba guberniální sekretáři v parádě, a jeden z nich, když fanfara zalehla, když granátníci vzdavše čest ustrnuli zas a stáli jako zeď, začal čisti, po česku, patent o titulu císaře rakouského. Druhý po něm německy. Po každém ohlášení fanfara, rachot bubnů, pak jako příval s výše, hlahol svatovítských zvonů.

Páni zmizeli s balkonu, granátníci sešikovali se jim v průvod z královského paláce do kostela na slavnou mši.

To už ani Hýbl a jeho společnost neuviděli. Jak gubernium odcházelo s balkonu, vzedmul se dav vojskem přitlačen; v té náhlé tláčenici ztratil se Chmeliček. Ostatní, »Kujebu« a Šimerku, oba zardělé, Hýbl šťastně vyvedl, volaje, aby se ho drželi, že se do kostela nedostanou, to že je marné, že musí ven na druhé nádvoří. Vyvázli tam, jak se hradba lidu trhala a rozpadávala; jedni se hrnuli do kostela, jiní k Černé věži, na Prašný most, jiní zpět do předního ná-

dvoří. Tam u kované brány Hýbl se zbytkem své výpravy zarazil v šumném proudu, čekaje až se převalí, nepřiplaví-li také ztraceného Chmelička. A přinesl ho.

Viděli ho, jak se blíží, dosud s čepicí v ruce, jak se zastavuje, ohlíží, v úžasu, zmatený i ve strachu, aby tu neostal sám. Šel kolem nich, ale ve své spletenosti jich neviděl. Zasmáli se, jak sebou škubl, jak skočil, když Hýbl na něj z nenadání zkríkl, a jakou měl z toho radost. Pak ještě čekali na Kudelku. Než toho se nedočkali ani nedoptali ani tu, ani dole u mostu, až teprve na Staré rychtě, u oběda. Již u něho seděl a pochutnával si. Obávali se, že bude nadávat, ale pláteník s plesnivým copánkem se jen smál, to že měli pro pot a teď co dostanou, zbytky, a on že se náko má, a že proto také viděl, celé to procesí, ale tadyhle Honzíčkovi Hýblovu že nechal, že mu oběd zamluvil.

Královský hrad stichl, fanfáry po pražských náměstích umlkly. Úřední slávnost skončena. Po domech se o ní mluvilo a zvlášt o hradčanské parádě. O té více nežli o novém titulu. Byl to jen vyšší titul, kterým se král měl vyrovnati uchvatiteli trůnu francouzského. Změna z té novoty nebyla žádná; žádná nová povinnost, lev měl zůstat v své moci a perut orlova neměla jeho právo zastínit, ztenčit, císařská koruna neměla se vznášet nad uherskou a českou. Nikdo netušil, co v druhém půlstoletí z toho budou odvozovat, jak i samo právo svatováclavské koruny bude popíráno.

IX. SCHOLASTICA, TĚŽ O PLOCKOVI, STARÉM KUCHTÍKOVI.

Vašíček Věkův neplakal pod starou, planou hruškou z tesknosti naposledy. Ještě toho dne večer, když ulehl ve svém pokojíčku, kdyjej obklopilo hluboké úcho a samota, padly na něj teskno a úzkost o otce, dojede-li dobře, nebo kdyby se rozstonal nebo maminka. Začal se v té úzkosti modlit, ale pro pláč, jak ho náhle schvátil, nedomodlil se ani Otčenáš. Zabořil tvář do podušky a hned ani necítil, že mu někdo vložil měkce ruku na hlavu a že ho hladí. Až jej hlas probudil, tichý, konejšivý a něžný soucitem.

Stará Jetmarová stála u postele, sklánějíc se nad chlapcem. Přišourala se tiše, v punčochách, chystajíc se na lože vedle vesvětnici. Přišla se jen podívat, dát ještě jednou »dobrou noc« a zůstala chvíli jako s lékem u nemocného. Jakoby vycítila Vašíkovu úzkost, těšila ho, pantáta že dobře dojede, a že bude hned psát, že jim to slíbil, a doma

v Dobrušce že jistě všechno dobře a zdrávo, čas že uteče a že na velikonoce se podívá domů.

Jakoby oleje nalila na vlny prudkého pláče. Slábly, tišily se. Ucítit náhlé odtrnutí a uvolnění v tom záchvatu tesknoty. Ten večerní pláč a slova útěchy byly jako rosa i paprslek, jímž zavlažena a posílena přichylnost Vašíkova ke staré Jetmarové.

Nejpevnějším však poutem mezi nimi byla Dobruška, jejich domov. Stará Jetmarová měla teď komu o ní vypravovat, s kým o ní mluvit. Sice dřív vypravovávala dcerám o mladých letech a domovu, než ty neměly tolik porozumění pro neznámý kraj a cizí, nepovědomé lidi. Za to Vašík poslouchal ochotně vždy a každé chvíle rád. Jak jen mohl, přitočil se k staré Jetmarové a z pravidla hned se dostali do Dobrušky.

Nejvolněji vzpomínali v neděli odpoledne, kdy tety odešly na nešpory. Stará Jetmarová sedala po nedělním obědě ku starému »Nebe-klíči« v tmavé, kožené desky zavázanému, obyčejně v pokojíčku u prádelníku, na němž stála soška vystrojené P. Marie s Ježíškem pod květovým obloukem. Vedle v sednici učil se Vašík. Jak Máli s Baruškou vykročily ze dveří — hup — už byl s židle a rovnou do pokojíčka. Jak dveře pootevřel, jak hlavu bystrých, tmavých očí usměvavých jimi povychýlil, hned sňala stará Jetmarová brýle s nosu, sklápěla jejich kovová péra a složila je do modliteb, vonících od muškátových listů do ní vložených, kynouc Vašíkovi, aby jen šel.

A hned tu byl se stoličkou nebo židlí. Tak proseděl s ní každé neděle kus odpoledne, kdy bylo v domě i venku tak ticho a nějak smutno, kdy venku ulicí ošlehoval domý déšť nebo pak, když tam poletovaly bělostné pápěrky sněhu a připadávaly tiše k umrzlé půdě.

Za těch chvil tedy Dobruška panovala, než někdy se také připletla Jetmarové nějaká pověst ze staré Litomyšle, o kolléji, o slečně Frebonii z Pernštejna, o zámku, jak se tam zjevoval jeden z hrabat z Valdštejna, jenž musil do kláštera a tam umřel, a jak, když panstvo jednou večer hrálo v karty, stanul v dominikánské kutně ten mrtvý

mnich za bratrem proti právu prý na panství panujícím, a jak se mu díval do karet bledý a kalnýma očima. Také na císaře Josefa vzpomněla, že ho viděla, ba Bože kolikrát, když tudy z Moravy jezdíval, a jednou že stála, u pošty to bylo, takhle u něho, a ukázala rukou, jak blízko. Z těch let panování Josefova připadlo jí leccos, jaké byly změny, jaké pohnutí. I na katovnu vzpomněla, na velké stavení s dvorečkem zdí zahrazeným za dolní branou na předměstí proti statui sv. Jana pod lipami, ona že posledního kata ještě znala, že bylo jeho zvykem říkati, „Můj zlatý pane!“, že když přišel k muzice a obtancoval se svou ženou, žádná jiná by s ním nebyla šla, že vykropili kolo a vymetli, že sousedům vypravoval, jak býval v palácích se zavázanýma očima, jak jednou před takovou tajnou popravou odsouzenec mu dal prsten, aby jej odevzdal litomyšlskému panu děkanovi a ten jak zaplakal, když prsten uviděl. Vašík tomu dychtivě naslouchal i tomu, že v staré katovně dosud mají starý katovský meč, že v rodině znají tajemství jistých léků.

To Vašík slýchal za těch nedělních odpolední nebo za soumraku, kdy se připlížil za babičkou do kuchyně nebo pod komín, kde přikládala do nístěje nebo strkala tam přes »vozíček« do plamenů na vídlici hrnek s večerí nebo s řepou pro dobytek. První čas chodil jen do školy; jinak se držel stavení, dvorečku a pusté zahrady, kde pomáhal Barušce shrabovat spadalé žluté a zhnědlé až do černa listí, vzpomínaje, zvláště když vítr mu hučel v korunách nad hlavou, jak bývalo v ten čas u nich doma.

Pak se již ohrožil a za volných odpolední pouštěl se městem, s počátku sám, a také pak za bránu. Nejdříve za dolní, kterou do Lito-myšle přijel; výprava ta se stala za kalného odpoledne začátkem proušince. Nejprve zarazil nedaleko za branou u sochy sv. Jana pod dvěma lipami nad ní ve břehu. Přes cestu proti nim patrové stavení, mansardové, šindelové střechy, s dvorečkem zdí zahrazeným. Hned poznal katovnu. Plaše prohlížel chmurné stavení, jež se mu zdálo jako pustým. A meč tam — A tajné léky tam vaří. Vyhlížel, byl by

rád někoho z toho domu shlédli, ale nikdo nevyšel, a černá vrata byla přivřena. Také by se byl k nim neodvážil nahlédnout skulinou do tichého dvorku, kdež, Bůh ví, co se dalo, a co tam ještě mají.

Vytrhl se a klusal předměstím dál, kolem »Babky«, formanské hospody, ven na silnici až ku staré, plané hrušce, na níž se již ani listíček nechvěl. Stál opodál v cestě v svém šedém pláštiku, ruce v kapsách, pro chlad přikrčen, ale jako příkut upíraje zraky na pustou, dalekou silnici, po níž přijížděl z daleka nějaký povoz pod bělavou plachtou. Vašíkovo nitro se rozechvělo a pouspalý stesk na novo je sevřel. Tady viděl otce naposled — tam zajel — a tudy zase přijede. Kdyby tamhle ten vůz byl jejich nebo alespoň někdo od nich nebo od Dobrušky — Opojoval se tou myšlenkou a čekal, ač to měl za nemožné, až vůz přihrkotal. Věděl to, že bude cizí a přece smutně vzdychl.

Na zpáteční cestě zastavil se na podměstí, na té »Babce« velké, zájezdné hospodě zděné, o níž věděl, že se tady všichni formané stavují, krmí i nocují. Odvážil se i do nádvoří, kdež stálo několik povozů jako chalupy vysokých. Obešel je i ke konírnám se pustil, kde stálo kolik koní. Ohlížel se po pacholcích u koníren i u vozů, než nikde nespatrił žádného známého a když se pak zmužil a zeptal se podomka, nestojí-li tu někdo z Dobrušky, uslyšel krátké: »Ne.«

Ani tato naděje se mu nesplnila. Svěsiv hlavu, volným krokem vracel se domů už v samý, teskný soumrak. Myslíl na otce, tomu že bylo v Praze přece líp, když studoval, do Prahy že přijíždělo dost lidí od nich, nejčastěji starý Šulc, jenž vozil psaní od babičky, jak Vašík věděl z vypravování otcova. Stýskal v touze, ač nemohl si naříkat, že by neměl zpráv o domovu. Věk hned, jak dojel, psal a od té doby ještě jednou, a po každé oznamoval to, nač Vašík nejdychtivěji čekal, že jsou zdraví, maminka, on, Lidka. I to psal, že obchod už začali, s počátku že to nejde, jak se nadál, že to vážne, protože se lidé nemohou po tom ohni vzpamatovat a pak že je taková drahota, tam u nich pořád a dále v horách ještě horší, ale že dá Bůh,

že s jarem se to obrátí. V druhém listu oznámil také jako novinu, že zemřel dobrušský »syndikus«, že dostal zápal plic, že dlouho nestonal, pátý den že skonal. Věk ani slovem se nezmínil, co s ním měl, jak »syndikus« udával u vrchního.

A ještě jiný trud začal prudčeji tížit a sklíčovat Vašíkovu mysl v tuto chvíli smutného, zimního soumraku. Jakoby mu s jeho šerem padal tíživěji do duše. Volné odpůldne došlo, zítra opět škola. To byla ta stálá tíha, ten nehybný stín, pro nějž se mu teď v mysli nikdy z plna nerozjasnilo. Báł se jí hned, jak sem přijeli, němčiny nejvíc a právem. O tu klopýtal denně, každou chvíli, v školské škamně i doma při učení. Nerozuměl všemu, nestačil, těžko, charakterně německy hovořil tak, že se mu ve škole smáli.

Proto když nemusil, nepromluvil, zvláště před hodinou a mezi školními hodinami. Mlčel, neboť po česku mluvíti nebylo ve škole dovoleno. Za to hrozilo ohavné, černé signum.

Nejprve mu je připamatovala tetka Baruška, když se ubíral po prvé do školy, ať si dá pozor, ať si nepřinese signum, ať mluví ve škole pořád německy, ať to drmolí, ale česky ani muk. Když viděla jeho tázavý, vyjevený pohled, vyložila mu, že teď při začátku professor to signum dá ve škole nějakému svému důvěrníkovi, ale tajně, a ten že bude číhat, až někdo z hochů česky promluví, a tomu že je vrazí, a ten že se musí do té knížky podepsat a u sebe ji tak dlouho mít, až zase někoho jiného uslyší promluvit proti rozkazu. A za každý podpis trest, opisování, a při třetím podpisu pardus, ten že uděluje starý Plocek.

Co teta Baruška napověděla, kamarádi domalovali. Nejvíce mu toho napovídal Bobeš Kotinských z praeparandy,^{*)} ale kluk už velký, větší a starší nežli Vašík, poněvadž se v legendě opozdil. Kolik let do ní chodil, protože se nemohl naučit číst, ač ho »professor«, klerik piarista, jenž pomahal v neděli v piaristické sakristii, kde se

^{*)} Třídy městské školy sluly tenkrát: 1. legenda, 2. skribenda, 3. praeparanda.

prodávalo obecenstvu víno z klášterského sklepa, uháněl jak mohl, metlou i rákoskou; tou ho vyplácel před všemi na ruce, a někdy i za tabulí, kdež si musil Bobeš spustit nohavice po kolena.

I nejhoršímu trestu Bobeš v legendě neušel, skutečným, hrozným uším z vydělané kože, jež mu klerik na hlavu přivázel na kličku pod bradu. S tou ozdobou musil Bobeš Kotinských stát u katedry, tváří v tvář celé třídě, zrudlý zahanbením a pokořením, proti celému šiku žáků v pořezaných, zakančených škamnách, musil snášet na sta posměšných pohledů a posunků, spoustu pošklebků, výsměchu a škodolibé radosti, až v něm v tom zahanbení zplanuly vztek i zášť, až vté málomoci své jako přitlačená vos, jež bodne i do prázdná žihadlem, červený, třesa se, oči plné ohně a pálení, vyplázl na všecky a na všechno jazyk.

Z toho hrozný úžas a rozhořčení a rychlokřídlá pověst, jaký to ničema a surovec. To se mu pamatovalo a Jetmarovy všechny varovaly Vašíka, ať se Bobše Kotinských chrání, ať s ním nechodí, s tím nezbedou, který i v skribendě tak zlobil a šeredně psal, že na konci roku zkazil kolik »foršriftů«. Bit byl, zas na ruce před tabulí, také za tabulí, kdež musil ulehnout na stupínka podia, a když se mu »foršrift« na novo nepovedl, přišpendlil mu jej rozkacený »professor« na záda a dal ho vyvést dvěma spolužáky ven před školu, kdež se musil postavit tváří ku dveřím, zády do prostranství, aby každý, kdo šel kolem, viděl, jaký to nezbeda a mezulán. A ti dva kamarádi stáli u něho celou hodinu, a musili konat tu bříčskou službu.

Vašík se hrozil, trnul a poslechl tetky, vyhnul se Bobšovi, necítil však k němu toho odporu, s jakým o něm slyšel mluvit. Spíše se ho bál, měl k němu jakýs neuvědomělý respekt i soustrast a neodvážil se, aby od Bobše odrazil, když se k němu cestou do školy přidal.

Tak hned s počátku, první týden se dověděl, že Bobeš už byl v trestu, za to, že mluvil ve škole česky, že dostal signum, dvakrát po sobě a proto musil po prvé zůstat po škole, po druhé přes oběd,

protože se nemohl vyplatit,*) a že to signum dostane zas, že to ví, ale přijdou-li po třetí, a budou-li mu chtět sázet, že tu potvornou knížku rozseká na kousky a zahodí do rybníčka u pošty a uteče, aby měl pokoj a ostatní taky, od »starého kuchtika« že se bít nedá, jako tenkrát v »jelendě«. Vyslovoval jako všichni, mysle na druhý trest po oslích uších, jak tenkrát jazyk vyplázl na celou školu. —

Plocek, ten »starý kuchtik«, byl podomek v piaristické kolleji, dost vysoký, ramenatý, šedých vlasů a chmurného pohledu. Vašík slýchal o něm doma i ve škole, jak vyplácí v gymnasium dole na tmavé chodbě pařenou metlou ty, kteří měli signum několikrát nebo když byl »Sittengericht«, když se hoši v zimě klouzali a v létě koupali v »hlubokém« rybníku. Povídali si o něm, jaký je vzteklý, jak strhně kalhoty a jak bije do živého; tuhle v létě oběma Karlíkům bratřím, Vašík je znal, že nasekal, že sotva šli, že pak zalezli do »Líbánek« za město k potoku a tam že se ve vodě chladili, jak je rány a pruhy bolely a pálily.

Z toho výletu na mýtskou silnici a na »Babku« vrátil se Vašík později nežli jindy a tetka Baruška zahubovala, co je, kde se toulá; než proto přece vytáhla z trouby několik upečených jablek a dala mu je, »aby si ruce ohřál«. I s ní i s tetou Máli vycházel dobře. Nic na něj nežárlily, ač viděly, jak si ho Jetmarová oblíbila. Přály ji »vnučka«, přály i jemu. Svěží klučina, červených tváří, tmavých, bystrých očí se jim líbil; a byl ochotný, přítulný, na slovo poslechl.

Před očima tety Barušky našel hlavně proto přízeň, že postál u chlěva, když dávala kravám, že se díval a vyptával na to ono v hospodářství, že s ní na zahradě hrabal listí, že s ní chodil dávat husám a svítil lucernou, když lila žrádlo vepříkům do koryta. A jen se vyptával nebo vzpomínal a vypravoval, jak u nich doma, a jak také honil na pole a pásal.

K tetě Máli však přilnul vřeleji. Zalíbila se mu hned na první se-

*) Možnější se vypláceli krejcarem.

tkání v bělostném šátku přes prsa jako nedělně vystrojená a jak ho tak vřídne a mírně uvítala. S ní býval nejčastěji. Skoro celý den seděla u vyšívání v světnici a on, jak přišel ze školy, učil se tam, psal, nebo přisedl k ní. Ji a »babičce« pověděl všechno; hovořili o škole i o kolleji, kdež bylo přes dvacet kněží a kleriků. Máli znala skoro všechny, jmenovala je, seznamovala Vašíka s těmi, kteří učili, a pověděla kde, pater Quirin, bratr praefektův, že v poetice, P. Cajetan v rhetorice, P. Prosper v syntaxi, P. Raymund v gramatice, P. Prokopa že zná sám, řekla to s mírným úsměvem, a v praeparandě, že Adrian Moritz, klerik, v »jelendě« Vojtěch Chajoupka a v škribendě to že neví, že tam právě přišel nějaký nový.

Jako stará Jetmarová vzpomínala i ona na ty, kteří u nich bydlili, čím jsou a kde, jací páni. Tu často se jí připletlo jméno P. Kornela, ten že ostával u nich celé studie, že je piariastou a ještě loni že byl tady v kolleji. Vašík vycítil, že ho častěji jmenuje nežli jiné, že o něm víc a ráda mluví nežli o jiných a postřehl, jakoby se jí oči a hlas při tom měnily.

Máli byla pobožná; hned s počátku zaslechl Vašík jednou na večer, když se v tesknosti po domovu dlouho modlil, že ho vedle v světnici babičce pochválila, že se rád a dlouho modlí. To uznání jej utvrdilo v zbožné horlivosti, bylo však také semenem, z něhož vyklíčilo něco bezděčné licoměrnosti. Když meškala Máli nebo babička na blízku, déle klečel na modlení a když je ucítil, maně naklonil hlavu víc do týla a oči výš obrátil.

I v tom se přetvařoval, že byl na oko potěšen, když mu Máli půjčila dvě modlitby na zvláštních lístcích psané v kvítkované obrubě květinové, s rudými, divně spletenými iníciálkami. Bylo to znamení přízně a proto tetě k vůli přijal to opisování rád a tak vděčně. Přiznání byla i v tom, že mu Máli ukázala všechny své obrázky, černé, do mědi ryté nebo ručně kolorované i několik pamětních lístků. Ty přinesla ve škatulce, v níž papíry šustěly, jak do ní sáhla a z níž zavanula slabá vůně jako ze suchých květin.

Škatulku si nemohl prohlédnout, ale ty »štamblaty«, památky některých studentů, kteří u Jetmarů bydlili, lístky již zažloutlé se zlatou-ořízkou, s různým malováním, s nápisy i latinskými, nejvíce však německými.

Jeden z nich nechala déle na stole; Vašík vystihl, že jí zvláště milý, ač nebyl nejhezčí, že se ráda dívá na ten pomník či oltář pod stromy. Andílkové, všichni kudrnatí a vkošílkách, tancovali na trávníku kvítků plném kolem toho oltáře, na němž pod hořícím plamenem, čistým, bez kouře, bylo v zlacených literách: »Der Liebe«. List byl od pátera Kornela, když ještě studoval na gymnasiu. Jak to Máli Vašíkovi vysvětlovala, mysl jí kamsi zapadala, jinam zacházela. A oči na obrázku. Toho si Vašík povšiml i toho, že tomu panu páteru listy psala. Jednou před babičkou a před ní mu také dala psaní, aby je donesl na poštu. Druhé psaní našel náhodou už

napsané na rámu pod plátynkem, zapečetěné, s adressou. To mu na poštu donésti nedala. Jakoby tušil, že bylo bez babiččina vědomí napsáno, nic o tom neříkal; než ani Máli o tom, že ten list viděl.

X. O SIGNU A JINÉM SOUŽENÍ. KAPITOLA ČERNÁ.

Když se Vašík vrátil z té vycházky na mýtskou silnici a na »Babku«, snil celou noc o domovu. Divně se mu pletlo, silnice, formané, domov, jejich stavení, jak bylo před ohněm; maminka ho tam vítala, Liduška za ním přiběhla a v tom rozradostnění vyhledal otce za stavením na zahradě plné vysoké trávy, v níž se kmeny stromů při spodu utápěly. Tím trudnější probuzení z té radosti. Než dojem toho snu zůstal; ani cestou do školy ani ve škole samé nevyprchal. Hochů si nevšímal ani ne hrubě učení a v té zamyšlenosti, když po škole na sebe bral svůj plášť, maně po česku vykřikl, jak někdo mu prudce šlápl na palec:

»Ježíš Maria! Počkej!«

Instant se zarazil leknutím. Bylo však pozdě. Ten spolužák, vyschlý, vyvalených očí a zubatý, vyčouhlý synek zdejšího krejčíka, jenž

schválně mu to udělal, vzal ho za páže a vedl ho k oknu do koutka, kdež mu strčil něco do kapsy.

»Tak tu ho máš!« Jen se šklebil, a kolem strhl se smích a pokřik. Vašík utíkal ze školy, aby neslyšel posměšků. Byl popuzen, že ho ten Houserův tak dostal se zlým úmyslem. Byl to jen výkřik, než Vašík se neprotivil, nebránil, poněvadž věděl, že i za takové slovo se vyplácí signem. A bál se domluv doma a styděl se.

Doma zalezl hned do světničky vedle, začal tam knihy rovnat, ale když se přesvědčil, že je sám, že jsou dveře zavřeny, vytáhl v koutku, jakoby zločin tajil, neblahé signum. Po prvé je uviděl z blízka, knížku jako nevelké modlitby, v černém plátně zavázanou, a v ní na hrubém papíře jméno pod jménem, jména všech těch, kteří se tak zapomněli a ozvali se svým mateřským jazykem —

Také jeho jméno se dostalo do toho sloupce znamenanych. Ne-napsal ho tam hned, nýbrž až druhého dne ráno nežli schystal učení, při světle, se strachem, ohlížeje se, jakoby se ďablu zapisoval. Nikdo však nepřišel ani stará Jetmarová aniž která z dcer. Ten strach odbyl, ale jaká pak cesta do gymnasia, šerým, zimním ránem! Nový strach šel s ním do školy, do kostela, kde tentokráte nezpíval s ostatními rorátní píseň jemu milou, a ještě větší z kostela zase do třídy.

Až vstoupí, on, professor! Jistě už ví, že on má signum! Jak se oboří, a jaký trest uloží! Vašík cítil, že ho nemá professor rád, a tušil proč. Nechodil dosud na »privat«. Věk, nežli z Litomyšle odjel, rozhodl, aby se Vašík na ty opakovací hodiny nepřihlašoval; že by o ty dva zlaté měsíčně nebylo, ale ať se hoch hrabe a sám přičiní. Ustanovil tak, třeba že mu stará Jetmarová i dcery jistily, že to bez privatu nepůjde, jiní že dávají ještě presenty, a kdo ani na privat nechodí, zvláště v principii, ten že dojistá »pukne«.

I podobalo se, že se naplní jejich varování. Vašíkovi se hned od počátku nedařilo. Němčina byla hrozným balvanem v cestě; než i professor se choval k němu nepříznivě. Neusmál se na něj, nezamnul před ním vesele rukama jako před jinými; na něj spouštěl

z ostra, utrhoval se, i posměšek si z něho stropil. Vašík málokdy mu odpověděl vhod, nikdy ho neuspokojil, ač se hrabal, učil za dne i dlouho večer, ač se nutil a hlásil. A tak už ho začala přecházet chuť, trdil se a školy se bál. A bál se také tetám nebo babičce to povědět, bál se psátí to domů.

Nyni ještě ten trest! Nohy mu vázly, když z kostela šel prokřehlý s ostatními, v páru do školy. Vybilená třída, dobře vytopená, v jejíchž bílých kamnech příjemně hučelo, jak polena plným plápolem hořela, byla v tu chvíli velmi milá a příjemná. Studentici sesypali se jako čmeláci vesele kolem kamen. Vašík usedl hned na své místo zamlklý, přikrčen. Plaše hleděl po dveřích. Otevřely se a vstoupil krevnatý professor, nestarý, neklidných očí, v plášti, v čepici.

Vašíkovi se zdálo, že ho hned, jak vkročil, hledal očima. A pak, když odříkali latinskou modlitbu, professor stoje u katedry na podiu přehlížel mlčky, za dusného ticha třídu, škamnu za škamnou, až do Vašíka se zabodl lesklý jeho pohled. A jakoby se pásł úzkostí malého zajička. Až spustil.

Na nikoho ještě nebyl tak zlý pro signum, nikomu tak nelála neuložil pro ně takový trest.

»Zweihundertmal abschreiben : ,Du sollst nicht böhmisch sprechen!‘ Und wenn es noch einmal geschehen sollte, bekommst du einen Schilling!«

Dvěstěkrát opsati! A ta hrozba hned k tomu! Schilling, bití v tmavé chodbě, vztekly Flocek s tím černým pohledem! Vašík omámen sršícími pohledy a hněvem zrudlou tváří professorovou, stál jako bez ducha, nevída co kolem, jak na něj všichni hledí a po něm se obracejí, nerozuměje v tom úzkostném ztupění ani dobře, co hněv professorův soptí. Tihu svého trestu pocítil živě teprve večer, když začal tajně psátí: »Du sollst nicht böhmisch sprechen!« Napsal jednou, dvakrát, desetkrát, označoval řádky po straně čísly — Než jak málo to ubývalo a každou chvíli musil škartku zakrýti, aby jí teta Baruška nebo Máli neshlédly.

Musil pak i přestat, aby nebylo nápadno, co tak dlouho v jednom píše; ztratil se do sedničky a tam chvatně pokračoval, ve strachu se ohlížeje jako zločinec. Už napsal 150 a řádek, už nastoupilo pod ten řádek 151, v tom jakoby Baruška u dveří se ozvala. Bezděky hmátl po šedém, pijavém papíře, aby trest zakryl, než v tom ukápła z brku čerstvě namočeného kaňka, strašlivá kaňka, jako dolek a hned zrodila menší a obě rozestříklé v divné paprsky černě se leskly prostřed trestu, zrovna na sloupci už rozviklaných řádků těch: »Du sollst nicht böhmisch sprechen!«

Vašíkovi se vyvalily oči a strnule, bez sebe zíral na tu černou spoustu jako na prolitou krev. Dolejší chodba v gymnasiu se mu kmitla vedoucí ze dvorečka ke schodům do prvního patra, a vedle ní menší příčná a temnější. Tu, aby to tak mnoho nebylo slyšet, hoši dostávali, tu Plocek vyplácel »Schilling«. Zoufalství nad zmařenou prací a nad tím, jak teď, jak to do zítřka napsat, zalehlo mu srdce. V očích náhlá mlha, zatmělo se mu, jak rázem vytryskly mu slze. Ruce mu sklesly lokty na stůl, hlava padla na ruce třesouc se prudkým plácem —

A zase spočinula na ní babiččina ruka jako ten první večer po Věkově odjezdu. Stará Jetmarová vkročila podívat se, co Vašíček kutí, co dnes má, že je tak nemluvný a že zalézá.

S její hlasem jakoby připadla haluzka ochrany do toho přívalu zkormoucení. Chytl po ní, hledal outočiště, úlevu a hned se mu srdce otevřelo. Pověděl vše, nezatajil nic, posteskl si na profesora, jak je i jindy, to sobě na omluvu, a hned také prosil, aby nic neříkala, nic, ani tetě Barušce, ani Máli ne.

Skonejšila ho slibem, a když opět začal o trestu, takhle že to nemůže odvést, a co dostane, těšila ho a radila, aby si šel lehnout, že je už popletený, že by si mohl zase něco vyvést, ale ráno, časné ráno že ho zbudí, hodně časné a do snídaně že to napíše.

Poslechl, ulehhl. Na domov vzpomněl, co by maminka a co tatínek, ten že by se zlobil, ale však že on mívá také s němčinou, jak

kolikrát vypravoval, jak ho pro němčinu třepali za vlasy, u samých kořinků, jak se mu i vysmívali. Trpkost pocítil a hněv, však že kdyby němčiny nebylo, že by už byl také »bankaufsérem«, po kteréž hodnosti toužil.

Spal tvrdě, a byl by tu alteraci zaspal, kdyby ho stará Jetmarová nevzbudila. Tma bylo, a nechtělo se mu do studeného, nevytopeného pokojíku. Než jak uslyšel professorovo jméno, vstal hbitě a peřinu kolem sebe, kterou jej stará Jetmarová obložila, psal při malé, olejové lampičce: »Du sollst nicht böhmisch sprechen!« Psal úzkostně, opatrně, do snídaně však byl hotov a bez nehody. —

Do té doby zachovala Jetmarová svůj slib. Ale jak Vašík odešel do školy, oznámila dcerám, co se stalo. Porada dlouho netrvala. Z toho, co Vašík už dřív o škole ob čas prohodil, nejvíce tetě Máli, vyrozuměly, že mu professor nepřeje. A tento trest nad obyčej velký! Psávaloť se při prvním zapsání signa to moudré přikázání »jen« stokrát. Ten trest přímo volal, že v tom i pokuta za privat!

Professora Prokopa neznaly, nebyl tu tak dávno, a psáti páteru Kornelovi o přímluvu — Dlouho by trvalo, a kdož ví — A privat bez toho musí být, to by i páter Kornel jistě radil, jiné pomoci nebude. Jednomyslně rozhodly, že Vašík musí po škole k professorovi poprosit ho, aby ho vzal také na privat. A šel. Na té cestě vrazil do starého Plocka, popelavé tváře, hustého obočí, z pod něhož chmurně vyhlížely sivé oči; byl v zástěře, v kazajce, v hrubých, tmavých punčochách a těžkých střevících. Šel zrovna od kuchyně dolejší chodbou u kvadratury. Zabručel, blýskl očima po studentikovi, jenž jako poplašený zajiček vyrazil a letěl vzhůru do širokých, dřevěných schodů; udýchán, s tlukoucím srdcem zarazil u professorova bytu, u bílých dveří kolem mosazné kliky do hněda ohmataných. Chvilku stál, vydechoval, až s novým strachem vstoupil, když na jeho skromné zatukání ozvalo se ostré »herein!«

Professor, v domácím, tmavém kabátě, ve vysokých, lesklých botách, přijal ho chladně, přísně; prosvítlo mu však v tváři i v hlase,

když Vašík zajíkaje se přednášel prosbu. »Na, siehst du, tak vidiš!« začal důrazně, »pantáta přec uznal, že je privat dobrý; to není jen tak. Na tak,« hlas sládl, »jen choď, privátek, ten ti,« zamnul rukama, »ono ti to půjde«. V tom podal mu Vašík peníze v papírku, jak mu je Jetmarová dala a jak nařídila. Jedna ruka vzala, druhá spočinula na chlapcově hlavě. Vašíkovi začpěl šňupavý tabák ostřeji nežli jak sem vstoupil, a s tím zápachem přivanulo otcovské:

»Sei fleissig, und geh' in Gottes Namen!«

Neblahé signum však zůstalo Vašíkovi přes týden. Neukládal nikomu tak jako jej samého dostal kamarád do trestu lsti; toho nedovedl, ale číhal, pásl, aby někoho uslyšel po česku promluvit, a když kamaráda chytl, vykřikl v radostném záchvatu jakoby zvítězil.

Ve škole se mu po té návštěvě u profesora uvolnilo. Hned po prvním privátě ucítil oblevu. Professor, už vlídnější, se tak neutrhoval a spíše napověděl a pomohl. Všechna píle a snaživost Vašíkova, před tím jako marná, docházela přece uznání a nebyla bez výsledku. Ve svých listech domů mohl oznámit, že ve škole to jde, a počátkem druhého běhu mohl dokonce podati zprávu, že se stal »bankaufserém«. Na premiantskou medaili a třeba ne na velkou, pozlacenou, ani na třetí, postříbřenou nemohl mít ovšem pomyslení; než po bolestných, svízelných plných počátcích byl to přece jen úspěch.

O privátu sám otci nepsal, to se ostýchal; z nesnáze ho Máli vytrhla a sama Věkovi v listu vyložila, že to bylo nezbytné, třeba že se Vašík přičiňoval jako mravenček. Pochválila ho při tom vůbec, že je hodný, i na housle že se pilně učí, jak mu Věk uložil, a že se mu již nestýská, že pěkně přivyká.

Vašík na domov často vzpomínal, ale ne již s tou bolestnou, palčivou touhou jako první čas. Ale v pláč vypukl a dlouho plakal, když před velkonočními svátky, kterých se nemohl dočkat, dostal od otce list s žádostí, aby od velkonoční návštěvy upustil, že je zlé počasí sychravé a cesta daleká i nákladná, a že by čtyři dny strávil na cestě a doma si nic nepobyl.

Jetmarová a dcery měly chlapce cokonejšit. Domlouvaly, vymlouvaly, těšily, že čas teď bude utíkat, jaro že tu a pak že vakace zrovna přiběhnou. Nejvíce však vydalo, když stará Jetmarová připomenula, aby si jen ještě jednou přečetl a povážil, co tatínek píše, jaké jsou u nich zlé časy, že je všude drahota, nouze o obilí, o chléb a čím dál tím větší, a výdělky jen malé. A cesta že by dost stála, teď že každý groš je tak vzácný, aby pamatoval na pantátu, že se jinak dost nstará.

Vašík sám dotud nedostatku nepocítil. Než i on se pak zarážel, když tety i »babička« tak často mluvily o drahotě buď samy nebo se sousedstvím, když začaly stýskat, jak všemu hrozně příplatilo, nač jen člověk pomysli. Slýchal to i jinde, na ulici, ve škole, jak je maso dražší, pivo, chléb a ten nejvíce. Pekaři už nepekli bochníky za šest a za dvanáct krejcarů; jen za 48 kr. a za 24 kr. A ten za 24 kr. vážil jenom libru!

Jak se jaro otvíralo, počal i Vašík cítit obecnou tíseň. Jindy si leckdy přilepšil krejcarovou houskou. Teď už nemohl. Báby na krámcích měli jen tříkrejcarové žemličky, a ty nevážily ani dvaloty. Nemohl si jich kupovat a doma jich v neděli ke kávě jako dosud už také nedostával. Vypečené, makové housky do kávy přestaly i káva. Byla jen polévka a chléb. A ten pekla teta Baruška černější a těžší.

Krajice zůstávaly ve své dosavadní velikosti, v tom nouze neutrpěl, jen másla na nich víc a víc ubývalo, až se docela seschlo. Jídal holý chléb ne však ustavičně, nebo stará Jetmarová často mu stranou pomazala krajíc povidlím. Jaká to byla lahůdka v tento čas, kdy chudi spolužáci se doma do syta nenajedli! Vídal jejich chléb, který si do školy na desátek přinášeli, z otrub a trochu mouky a jaké ještě tenké krajíčky.

Houfy žebráků co týden rostly. Vídal je na podsíních, po ulicích, od domu k domu, slýchal je doma na síni za dveřmi. Stará Jetmarová udělovala almužny dost dlouho, tu kousek chleba, tu brambory,

ale pak už nemohla a nesměla. Baruška pamatovala, jak říkala, na zadní kola, a když se matka kormoutila, a jak by tak mohla všechny a každého odbýt, vycházela sama na síň oznámit ubožákům, že už to není možné, že by rády, ale že by jim samým nic neostalo.

Bida se tloukla nejen po chudině, ale také po chudších řemeslnických rodinách, jichž výdělky nijak nestačily na nekřesťanské ceny všeho co bylo k živobytí, zvláště chleba, a z nichž nikdo nemohl se přece odhodlat, aby šel a postavil se u cizího prahu, natáhl ruku a prosil za boží almužnu.

Vašík na své oči uviděl jejich bídu. Jednou dopoledne, koncem dubna, bylo krásně a slunce hrálo, vyhrnula se jeho třída k velkým dveřím gymnasia, vedle nichž byly druhé, slepé, přes něž přes celé byl namalován velký, český lev s korunou. Než vykročili, padlo mezi ně, kdož ví jak, že dole na rynku je vojsko. Jakoby vystřelil. Hout principistů vyraziv rozběhl se kopečkem dolů kolem hospody »na smetnisku«, i kolem pošty. Vašík s nimi. Na náměstí právě přitáhlo oddělení pěších vojáků, kteří byli na pochodu na Moravu a dál »dolů«, všichni s copánky, *) v gamaších.

Zardělí, unavení dlouhým pochodem skládali svinuté pláště přehozené přes bílé fráčky, i hnědá »telata« k puškám v pyramidy už sestaveným. Měli si odpočinout a musili se ohánět lidem, kteří se na ně tlačili a kolem nich rojili jako vosy, chudé ženy a řemeslníci.

»Vojáckové, prodejte chleba!«

»Prodejte komisárek!«

»Vojáckové, pro Boha, slyšíte!«

Tak volali a prosili chudáci, tlačili se k vojákům, mezi ně, strkali se a štouchali, dychtivé ruce vztahovali, s očima vypoulenýma a nejdívěji tam, kde některý voják sáhl do plátěného pytlíku přes plece zavěšeného a vytáhl z něho černý komisárek nebo půl, aby stržil nějaký krejcar na pivo nebo na kořalku.

*) Copy byly pak za nedlouho, v červenci t. r. 1805 zrušeny.

Vašík, stoje opodál, hleděl, žasna na ten chumel, na hladové ženy jako zdivočelé, jež chtěly domů dětem přinést kus lacinějšího chleba, na vojáky, kteří se až bránit musili, na starého šikovatele, jenž vytrhnuv od šavle španělku, mával jí a klel, jaký to pořádek, ať dají pokoj, vojáci že mají rast, a ne aby — Některá žena vyrazila s bochánkem, jiná lajic mužským, že ji odstrčili, že ji vyrvali chléb, její dětem, nesvědomití —

Vašík hleděl na vše s počátku jen z čiré zvědavosti; ale ten zápas chudě oblečených žen zachvěl pak srdcem. Zaražen vrátil se domů a maje oči vzrušením rozšířené, vypravoval jakoby udýchán staré Jetmarové a tetě Máli, co je, co na rynku viděl.

Nedlouho po tom vyschlo i jemu přilepšení, kterým na něj pamatovala stará Jetmarová. Dno hrnce s povídky vysvitlo. Bylo po pomazánce. Než nezůstal docela bez ní. Míval ji u svého spolužáka Karlička Kamberského, s kterým se nejdůvěrněji z celé třídy spřátelil. Karliček byl hubený klučina černých očí, bělostných zubů, z nichž přední vynikaly nápadnou velikostí, ač ne nepěkně. Měl vždy široký, velký límeček košile, bělostný jako křída přeložený přestmavou, krátkou kazajku, pantaloný nad kotníky, tak že mu bylo viděti bělostné punčochy i celé střevice. Byl nejmladší syn městského chirurga, jenž měl na náměstí starý dům a lazebnickou officinu, jak tenkrát bývalo.

Karliček Kamberských si Vašíka zamiloval. Chodil k němu, chodil s ním městem i na mýtskou silnici nebo na »Babku«, hledat krajanské formany. Natéto výpravě obcházeli pokaždé starou katovnu, jež dráždila Vašíkovu zvědavost. Karlik o ní ledacos věděl nejvíce z vypravování starého Cardy, jenž vedl officium v lazebnické officině a mnoho také pamatoval z vojny, kdež leta sloužil za felčara a býval pravou rukou plukovního ranhojiče.

Tak se dostal Vašík do domu zámožného chirurga, kdež ho častovala matka Karličkova krajici chleba s máslem nebo houskou nebo křižalami a sušenými hruškami, švestkami, probělávajícími se jakoby moučkou, v ten čas tak chutnými, tak tuze chutnými! V starém domě

dřevěných schodů a schůdků, s pokojíky tak nerovně, výš a hned zase níž rozdělenými uviděl Vašík mnoho nového, dole v klenuté officině, kam chodili sedláci a selky, aby si dali pijavky nebo pustit žilou nebo sázet baňky, zvláště teď k jaru.

Uviděl, jak starý Carda sekl do ruky starému sedlákovi dlouhých, šedých vlasů, jenž si svlekl šosatý kabát makové barvy, jak krev stříkala do žluté pánvice, uviděl jindy, a to trnul, jak »mládenec« z officiny, zahaliv ohromný »pelikán« zeleným, hedvábným šátkem, chystal se vypáčit zub selce, jež na židli už napřed sténala strachy a bolestí.

Uviděl i Emánka v zásuvce velkého mandlu, kterýž mandl stál na placatých kamenech vklenuté, šeré komoře v přísvitu malého okénka. Karlík Kamberských neřekl mladému Věkovi ani slova, když ho vedl do té místnosti, jež byla šerá a tichá jako krypta. Jak vstoupili, hnal se k mandlu; pokleknuv u něho, vytrhl zásuvku, až v ní zarahotilo a potutelně se usmívaje, vzhlédl k Vašíkovi a hlásil:

»Vidiš, Emánek!«

Vašík si leknutím uplivil.

Hromada bílých kostí a mezi nimi lebka, lidská lebka. To byl Emánek, ubohý, rozmetaný, nehodně uložený; na novo zachrástil, jak Karlík do něho hrábl, až se Vašík otrásl. A pak se musil Emánkovi podívat do prázdných důlků, na jeho bílé, vyceněné zuby, jak Karlík postavil lebku ze zásuvky na tabuli mandlu.

»Kdo to byl?« ptal se Vašík tišším, stísněným hlasem.

»To já nevím. Carda povídal, že je to nějaký voják vyvařený, a stará Kačka říká, že je to oběšenec.«

»Proč ho tu máte?«

»Pantáta ho potřebuje, učí na něm mládence z officiny; víš, to musí znát každou kostičku,« vykládal vážně jako učenost, »všecko, aby to znal, když přijdou se zlámaninou.«

Vašík naslouchal dychtivě, bylo mu však nevoľno v tom šeru a tichu vůči té lebce, jež s tabule jakoby přímo na něj zuby cenila. Pojednou se začervenala, nach mihl se po bílém její temeni, jak zlatě zardělý přisvit západu prošlehl okénkem za mandlem.

»Dej ji pryč!« žádal Vašík neklidně.

»Bojíš se!« Karlík se zasmál a jako naschvál, pro hrdinství, vzal lebku, pokolébál ji na dlani, až ji spustil opět do nehodného lože. Zásuvka zaskřipěla, Emánek zmizel. Ne však Vašíkovo vzrušení a zvědavost. Ubohého, rozdrobeného kostlivce bylo mu líto a byl by přece rád zvěděl, kdo byl, čím byl, a jak se sem dostal. Karlík ani to dobře nevěděl, jen to, že pantáta jej má po dědečkovi. A dodal:

»Dědeček byl taky chirurg jako pantáta, a Franc bude taky.« Minil staršího bratra, jenž té doby byl v páté, poslední třídě gymnasia.

»Proč tomu kostlivci říkáte Emánek.«

»Nevím, kdo mu to jméno dal, to mu jen tak říkáme.«

To už jednali nahoře, kdež se kolem nich projasnilo v prostorné, vybilené světnici se starým, těžkým nábytkem, s několika ztemnělými obrazy svatých na plátně, s obrázkem nějakého patricia městského v tmavém obleku, v plášti, v kadeřavé paruce, jak klečí a má ruce sepjaté. Byl také všechen zašlý a ze zčernalého pozadí vyřázely nejjasněji dlouhý obličej bez vousů, sepjaté ruce a žlutnoucí již, kdysi bělostné tacle.

V této velké světnici se studentíci nejmín zdržovali, obyčejně ve vedlejší světničce na levo, nesběhli-li dolů na dvorek nebo vrátky ven na val pod staré kaštiny nebo někdy do sousedství, do truhlářské dílny v zadu. Vašík z velké světnice vždycky pospíchal, protože se tam nejspíše mohl setkat s Karlíkovým otcem, jenž měl na pravo svůj pokoj. Nebál se ho, otec Kamberský, hladce oholený, zardělých, plných tváří, usmívavý, vždycky v tmavém kabátě a bílém šátku na krku, vždycky s holí s třepečkem v ruce, chlapec

rád viděl. Vždycky se u nich zastavil, ale vždycky také spustil latinsky; a toho se Vašík lekal. Neuměl plynne odpovědět; a když by i na něco dovedl, přece váhal, aby nechybil.

Starý Kamberský pokaždé, když s chlapci pohovořil, zastavil se na rozloučenou u »maminky«, u své ženy, neveliké, slušně okrouhlé, svěže zardělé, již bílý čepeček na tmavých vlasech k čelu přičísnutých pěkně slušel. »Po domě« chodila v kabátku nebo šátek křížem přes prsa, v modré zástěře a s kapsářem pod ní, v pantoflích, pořád jako čečetka, čiperná a svěží, veselá, nic zpanštělá, čistotná, pečlivá hospodyně a znamenitá kuchařka.

Když nebyla ve světnici, šel za ní chirurgus do kuchyně a pokaždé kolem ní jako holub, vldně a něžně, pokaždé »tak maminko s pánem Bohem, a sedni si trochu, uběháš se, tak s pánem Bohem —« A ona zase pokaždé »tak pantatínku, s pánem Bohem a dejte si pozor, ať se neuhřejete« (nebo »ať nenastydnete«), dle počasí a pohody. Když hlásil, že se staví na víně, přichvalovala ochotně, »tak, tak, jen si jděte, to je pro vaše zdraví, tatínku.«

Takto se k sobě měli, co se vzali. Pořád láska mezi nimi, teď už klidná, tiše hřejná. Před pětadvaceti lety hořela, tenkrát, když Franc Petr Paul Josef Kamberský byl v kondici u Mikuláše Zöllnera, chirurga litomyšlského, vedle jehož zahrádky zelenala se a prokvétala zahrádka souseda Pšeničky, nezkoušeného městského radního.

V té zahrádce zjevovala se dcera jeho Majdalenka, jako laňka byla, a tam ji vídal, a tu se s ní seznámil »mládenec« z officiny Mikuláše Zöllnera. Mladý Kamberský stával často u plotu mezi zahrádkami, pak jej i přeskakoval jako srnec, obyčejně v soumrak, kdy se tam pod starými stromy tajemně stmívalo.

Po nedlouhém čase strhl se u Pšeničků křik, velký křik, a také pláč bylo dost. Starý se vztekal, Pšeničková chlácholila, a Majdalenka plačíc, pořád jako jeptiška. Ani se na síni neukázala, ani na pod-

síni, ani na zahrádce, pořád jen doma jako zakletá, a pořád smutná. Pak za krátko z ničeho nic přijel otec mládence vedle z officíny, panský chirurgus z choceňského panství. Se synem zavřel se na jeho komůrce; a zase tu se strhl křik, až pak starý Kamberský vyšel, všechen zachmuřený, a rovnou do sousedství k Pšeničkům. Druhého dne odjel se synem, jenž vystoupil z kondice.

To bylo v lednu, a 15. Februarii měl Franc Petr Paul Josef Kamberský kopulaci s Maří Majdalenou Pšeničkovou; 18. Februarii odjel s ní, ne na svatební cestu, toho zvyku tenkrát neznali, nýbrž do Prahy »vybejvat« svá examina z chirurgie a accouchementu. Najali si pokojíček, ostávali na ostrově Kampě, František Kamberský se pilně připravoval, až 15. Junii vybyl examen pro patronat chirurgie*) a 11. Julii pro accouchement.

O tom pak někdy vypravoval, když seděl u Rojků ve vinárně u kulatého stolu ve své společnosti, když zkoušení radní a purkmistr vzpomínali na studie, jak bývalo za studentských let. To se chirurgus Kamberský pochluboval, tak že žádný z nich nestudoval, s manželkou, co to bylo, po svatbách a studovat, jak hospodařili auf der Insel Campa, jak »maminka«, tenkrát, bodejť, jako květ, měla ještě větší strach nežli on, jak se modlila, a co to tenkrát peněz stálo, že za ten čas, co v Praze byli, než examina vybyl, 15. Junii pro patronat chirurgie a 11. Julii pro accouchement, že za ten čas utratili sedm set padesát zlatých, totiž za taxy pro examina, za knihy chirurgické, za instrumenta a za stravu a kvartýr —

To vypravoval, všechno na den udal, že do Prahy jeli 18. Februarii, tři dny po svatbě, že tam byli do 11. Julii, a dvanáctého, hned jak examen odbyl, že jeli domů k nebožtíku pantátovi. To však zamlčel, co si zapsal do svého sešitu různých poznamenání, že již dne 27. Julii v pondělí ráno v 10 hodin, tedy pátého měsíce po svatbě, Bůh jim seslati ráčil k jejich potěšení dceru, která na křtu sv. obdr-

*) Titul tenkrát byl: „Patron chirurgie“.

žela jméno Anna po své paní kmotře, jejíž muž byl Franc Volf, krajský sekretář.

Ta malá Aninka však zesnula již v srpnu t. r. Po ní přišla Silvie, pak Regina, pak Franc a posléze Karlík. Tyto děti narodily se již v Litomyšli, kde zdědila jejich matka dům po rodičích, dům a pole. Chirurgus sám také dědil po otci; kromě značné sumy peněz také Emánka.

Mnoho let uběhlo, patronus chirurgie však a jeho »maminka«, jimž oběma za tu dobu přibýlo na váze, pořád jako holub a holubiце. Třeba že již tak nevrkali jako tenkrát, když jeli »vybejvat examina«, jasno však mezi nimi zůstalo, něžná pozornost, šetrná ochota a vzájemná starostlivost. S dětmi měli štěstí. Obě dcery dobře provdali, hoši ve škole prospívali. Po veškeré domácnosti klidná zársousedského štěstí a blahobytu.

Chirurgus rád si přál i rodině; do roka se našlo vždycky dost dní, o kterých se slavilo, t. j. o kterých se líp a více varilo a strojilo. Tohoto však roku stýskal, že si doma neudělali ještě ani jediný dobrý den, a jak by bylo možná, když je taková drahota a když lidé tak špatně platí, a jak by platili v takové nouzi, když se za všechno, nač člověk pomyslí, musí tak nekřesťansky platit a nejvíce za chleba, on že musí dát denně půl druhé zlatky jen za chleba, a což to ostatní, od nového roku že spotřeboval pro domácnost šet set zlatých, šest set, že si to všechno píše!

Toto často vykládal, a skoro denně ve vinárně u Rojků na podloubí, nevelké, ne hrubě světlé, jemu však útulné, zvláště v koutě u kulatého stolku, kdež sedal každý den, i tohoto zlého roku, purkmistr Helm a zkoušení radní Beduzzi a Przikriwatsch, majitel knihtiskárny Tureček a časem poštministr Grünwald nebo některý ze zámeckých úředníků.

To Kamberský vykládal, ostatní trnuli a pak zas oni vykládali, počítali a stýskali. Poštministr přinášel noviny, jak je ve světě, že se zase

nějak chmuří, oh, chmuří, že by za to nic nedal, že zas — A když ten Napoleon, ten Bonapart takové kusy vyvádí, že nemá dost císařské slávy, že zrušil italskou republiku, a že se dá korunovat, to že už jisté, na krále der Lombardei, ten že všechno na ruby obrátí, po-koje si nedá.

Těchto starosti neměl ani Karlík Kamberských ani jeho kamarád Vašík Věkův. Mladistvá mysl nedbala dalekých končin. Jejich světem byla škola, velká světnice nebo vedle sednička, dvoreček, na vale pod kaštiny i v sousedství, v truhlářské dílně, kde jim třísky šustěly pod nohama jako listí, kde páchlo dřívím a klihem, kde na stěně se lesklo náčiní, nejdívnější dláta a dlátka, hobliky, kladívka a nebozezy, kde mohli postát u Václava, mladého tovaryše, a přihlížet, jak hbitě se ohání hoblikem, až třísky jako zkadeřené pentle jen pršely a odletovaly od jeho nástroje.

Václav, přijmením Vytlačil, vlasů nad čelem mírně skadeřených, červený, zdravý, hladkých tváří, jasných, dobrých očí, byl z Pazuchy, nedaleké vsi, ze statku. Poněvadž starší bratr, prvorozený, měl hospodářství podědit sám, jak bývalo, musil Václav na učení. Vyučil se tu u mistra Sobotky a teď mu tovaryšil. Při svém dile zpíval jako pták na větvi. Písniček uměl, všechny si je z domova přinesl, ze statku, ze »seknice« za zimních večerů, z pole, z pastvy, písniček jako květů, veselých, smutných.

Vašík se tak nejedné naučil, a nejdříve té »Překrásné hvězdičky, což jste vy maličky« a »Zazpívej slavičku vesele na tej naší dolině«, protože tyto Václav zpíval nejraději a nejčastěji. Také uměl povídat pěkné pohádky, a celý poklad jich měl. Chlapcům často vypravoval a ochotně, v dílně při práci, na večer u kamínek nebo jak se oteplovalo, venku na valu pod kaštiny. Vašík Věkův býval u něho často sám, protože Karlík vždycky nevydržel nebo nedočkal a odběhl buď domů nebo jinam, za hochy, nebo ani nepřišel. Jemu u vesnického tovaryše nebylo tak mílo jako Vašíkovi; jej, městského synka, tak

nevábilo, když se Václav tovaryš, »dětina«, jak mistr o něm říkal, rozhovořil o domově, o polích, o lese a co na pastvě dělávali.

Za to Vašíkovi jakoby se milá, známá nota z daleka ozvala, jako by zavanulo od nich, z rodné krajiny. A mohl také o ní promluvit; dobrácký tovaryš, jež spolky netěšily, jenž do hospod nechodil a rád vypravoval, rád také naslouchal a ještě se vyptával, aby pak obrátil, a to že zas u nich, doma —

Tam se tovaryš často rozběhl, obyčejně v neděli, nebo již v sobotu na večer, vždy plný dychtivosti, a vracel se do města v neděli v noci. Těchto jeho návratů Vašík nikdy neviděl, jak bývaly vzdychky teskné, třeba že se mu povedlo promluvit se svou milou, kterou tatík její, rychtář, hlídal jako drak, když se doslechl, že Vyskočilův Václav přišel z města. Tak ji Václav někdy jen zahlédl, ale ani slova s ní nepromluvil, a někdy ji ani okem nespátril. Nadarmo šel, nadarmo obcházel rychtářův statek, čekal za humny u starého javoru nebo jinde a číhal až do pozdní noci. Anička nesměla, nemohla ven, neboť tatík ji zavřel do komory nebo na srub, z kterého by jenom ptáče mohlo vyvážnouti.

To pak bývaly teprve smutné návraty smutnou nocí polem, lesem a po noci smutný den, kterého v dílně do syravého strouhání hoblíkův a šustotu třísek neozvala se žádná píseň. V takový pondělek zdál se Václav Vašíkovi zamyšlený a málomluvný.

Na Vašíka však i na těchto svých návštěvách pamatoval. Jednou mu přinesl od nich ze vsi nevelkou knížku s hrubými dřevoryty, »Enšpigla«, o níž se o jejich podvečerních besedách zmínil, po druhé pak pohádku o krásné Meluzině, kterou Vašík doma na zahradě přečetl, a na ráz v koutku, pod košatou, starou hruškou, kdež u plotu bujelo husté houští malinové i angrešt.

Četl ji tajně, jako by bylo něco zapovězeného. Jednal z neurčité obavy, že by teta Baruška hubovala, cože čte, a aby se raději učil, a teta Máli, ta že by třeba ukázala na tlustou, starou knihu v tmavých,

kožených deskách, v níž byly samé životopisy svatých a již mu v zimě kolikrát podala, aby si četl.

Při té mu tak nebývalo jako při tom vypravování o Meluzině. Svět kolem jakoby se ztratil, zmizel, a kolem, nad ním hned jakoby se tmělo od hustého, divokého hvozdů a hned zase jakoby se zjasnilo, jakoby se nad ním sklenulo nádhernou komnatou. Když s třesoucím se povzdechem dočetl a hlavu od knížky pozvedl, jakoby se vrátil odjinud, a okamžik, nemoha se vzpamatovat, hleděl před se zahradou a dále do polí.

To nastal již letní čas, kdy bylo po praefektově svátku, jenž byl feriálním dnem, i po svátku (rovněž pro ně feriálním) jejich profesora, pro nějž sebral první »bankaufsér« ve třídě peníze jako sváteční dar. Jen dvacet zlatých sehnali a ty ten první vyměnil na poště za dukáty a pak peníze a kytici zanesl ještě s dvěma do kolleje professo-

rovi. Nepodali tolik, mnoho-li se nadál, a proto zvlášť laskavě neděkoval. Ale také se nezlobil a nevyčetl jim to, jak by se jinak stalo, neboť uvážil, že je zle.

Bylo, bylo, o peníze, o chléb, o všecko. Čím dále tím hůř. Sobotní trhy, jindy tak šumné, pestré, hlučné, kdy dlouhým náměstím stával těsně vůz vedle vozu a každý plný obilí, chably a pustly. Ze vsí skoro nikdo nepřijížděl na trh. Neměli; nebylo obilí a kdo je měl, lichváři obilní, žádali za korec pšenice 36 zl. a za korec žita 50! Když v náměstí bylo tak světlo a volno, tichly podsíně v ty sobotní trhy. Ševci, čepičkáři, kožešníci vyvěšovali sice jako jindy své výrobky na rohatiny, punčocháři, soukeníci, pláteníci vykládali své zboží. Ale komu? Sotva kdo přišel, a zastavil se, a ten se jen optal, vyslechl cenu, a šel dále; tolik neměl nebo nemohl dát.

Vašík do nouze posud nepřišel. Tety dost stýskaly, hladu však mu nedaly, u Kamberských pak pořád mu ještě přilepšovali; a jinak bylo ještě líp. Ze školy mu již nepadal tak děsivý stín. Tvrdl v němčině, líp rozuměl a tím snáze chápal učení; píle zmohla mnoho a »privátek« pomáhal tlačit. Signum nevrazili mu již ani jednou, a tak se uchránil dolejší přitmělé chodby v gymnasiu. Dostal se tam však pod ruku starého kuchtíka Kotínský, jenž signum opravdu roztrhal a zahodil, jak před tím pohrozil. Za to Plocek, smračiv houští šedého svého obočí, vysázel mu, ne pařenou metlou, nýbrž rákoskou tak a tolik, že Kotínský z chodby sotva odlezl.

Vrátil se však jako hrdina. Rozkřiklot se mezi hochy z praeperandy i mezi principisty, že ani nehlesl, naschvál ne, že jen zuby zatal, že ani nepovzdechl, ač se starý Plocek vysoko rozpráhoval a vztekle mu sázel ránu za ranou.

A velkým jasnem zjasňovalo se před Vašíkem. V plném, zářivém světle jako libezný zjev faty morgany vznášival se před ním rodný kraj v nádheře kvetoucích luk i ve zlatě plavých lánů zrajícího obilí, vonné meze mezi nimi a les, a v pozadí vrchy, kopce v hluboké, ta-

jemné modři, jak to vše měl v nejkrásnější paměti. Jak léta přibývalo, jak žně nastaly, tím častěji vídal ten obraz, tím častěji vyběhl si ven kolem katovny a »Babky« za město na mýtskou silnici a hleděl po ní ne steskem skličén, nýbrž zrakem nadějí vyjasněným, že už brzo, už brzo tudy přijede tatínek a že ho tudy odveze domů na vagací, k mamince.

XI. MLADÝ VĚK SE DOVÍ TAJEMSTVÍ VÁCLAVA TOVARYŠE.

Ale dřív na té silnici kolikrát uviděl, jak se náhle na ni mezi obilnými lány vyvalily oblaky prachu, jak se z nich blýskalo ostrými, krátkými pablesky. Vojsko táhlo, většinou pěši, v bílých fráčkách, větší, menší oddělení. Zastavovali se v městě, odpočívali a pak opět dále k nedalekým hranicím moravským, za něž ještě dále mířili, »dolů«, do Italie, jak se obecně mluvilo. Za pěšimi jízdní, švališěři, kyrysníci v bílých uniformách, v černých kyrysech, už bez copů, s helmicemi vysokých hřebenů na hlavě.

Bouřliváci byli, vojnu nesli. Mluvilo se o ní, že bude, že se jistě strhne, že je všude veliké hnutí mezi vojskem, že se sbírá a chystá do Italie i do říše, do Němec, tam zvláště česká armáda. Na zámek k hraběti Jiřímu z Valdštejna přijeli z Mýta šlechtičti důstojníci, kteří tu často bývali návštěvou, naposledy. Hrabě je uctíval v komnatách

starého, někdy pernštejnského zámku, krásného díla italského, přijeli si na zdar války a snad i na shledanou v poli.

Zámek stichl i poddané vesnice, v nichž vojsko bytovalo. Vojáci odevšad odtáhli. Zvláštní bidélko, jež měli v selských světnicích nad kamny, aby na něm mohl si voják sušit svůj nabílený fráček i řemení, bylo prázdno, »maštálky« pro vojanského koně na statcích opuštěny.

I z pevností vojsko vytáhlo. Vašík slyšel, že z Josefova všecko, co ho tam bylo, celá posádka, že tam ostali jen nemocní a něco důstojníků, na »varty« a hlídky že chodí josefovští měšťané a že jim také jaroměřští vypomáhají. Slyšel o tom u Karlíka Kamberských.

Chirurg sám to přinesl a vážně o tom vypravoval »mamince«, stoje na prahu kuchyně, v níž na bílých stěnách se rudě svítily měděné pánvice, kotlíky, formy na bábovky kulaté, divně rýhované a prolamované i v podobě šupinatých ryb. Chirurgová u rozně v bělostném čepečku, v modré zástěře, v pantofličkách, zardělá, oči od ohně lesklých, žasla a povzdechovala, když muž dále vypravoval o tom, co měl od poštmistra, že v Praze je jako v Josefově, z Prahy že také odchází vojsko, že tam ani noha neostane, i tam že měšťané, od choru, granatyři a šorfsicové budou zastávat vojsko při branách a jinde na vartách.

»A všechno táhne do Bavor proti Francouzům, celá česká armáda.«

»Tolik vojska! To zas bude mrzáků! To jich zas padne!« vzdychala chirurgová.

»A ještě vojska není dost, ještě shánějí. Bude zas odvod. Bude, povídal radní Beduzzi, a na zámek to už také přišlo, aby sbírali.« V tom se chirurg ohlédl, jakoby něco řekl, co neměl. Úpokojil se však. Nikdo tu nebyl, jen hoši, a ti dál v světnici u stolu, a oba tak zabraní. Karlík vystříhoval z podlepeného archu vojáky, rukou kolorované, granátníky v medvědích čepicích, a Vašík Věkův je lepil mazem z mouky a vody na malé špalíčky, aby vojáčky mohli stavěti. Karlík si ani nevšiml, co pantáta mamince povídá. Vašík však dobře

slyšel. Vypravování jej zajímalo, zvláště jak začalo o jeho rodné straně, o Josefovu.

Odcházej domů, zastavil se u Sobotků v dílně a vypravoval Václavovi, co slyšel. Václav se zarazil, pak zavolal mistra.

I mistr Sobotka zvažněl; zamyslí se, pak řekl:

»To abys domů ani nechodil.«

Vašík tomu nerozuměl a když s Václavem osaměl, zeptal se, proč pan mistr tak radil.

»Viš, kdyby odváděli na vojnu, mohli by mě doma chytnout.« Neřekl však, že by jejich rychtář, vykonáváje rozkaz ze zámku, přede vším si dal na tom záležet, aby jej, Václava, dostal, aby ho vzali na vojnu, na čtrnáct let, tak že by se ho nejlíp sprostil.

»A tady by vás nevzali?« optal se Vašík.

»Tady na mě přece tak nemůžou; spíš se tu schovám nebo se odtud dostanu.«

»Tak to nechodte domů!« radil Vašík starostně.

Tovaryš smutně se usmál a pokýval hlavou.

To bylo ve čtvrtek a příští sobotu opravdu zůstal v Litomyšli, i také v neděli. Ani na krok nevyšel. Ale když Vašík se v pondělí u Sobotků zastavil, Václava v dílně nezastal; a nikde v celém příbytku. Byl pryč, doma. Zastavil se tu kdosi od nich, z Pazuchy, a pověděl mu, že jeho matka, Vytlačilová, stůně, že leží již kolikátý den. Ihned nechal Václav práce a domů. Mistr ho marně varoval. Nedal se udržet; od malička byl »maminčin«, matka ho měla nad jiné ráda a on ji. Starost o ni jej hnala z města, a odhodila opatrnost i strach z vojny a z úkladů jejich rychtáře.

To bylo samý konec srpna měsíce, kdy Vašíkovi zbylo z dlouhé řady čarek, jež si před měsícem křídou namaloval na boku své truhlíčky, už jenom patnácte. Patnáct bylo napsáno a čtrnáct jen počítal, za čtrnácte dnů že již pojede domů!

V úterý se schválně stavil u Sobotků v dílně, je-li už Václav doma. Nebyl a nepřišel ani příštího dne. Když se Vašík druhého dne, ve čtvrtek, probudil, zeptala se ho stará Jetmarová, slyšel-li, co se v noci dělo. Nevěděl nic, tak tvrdě spal; ani to nezaslechl, že vedle k sousedům vrazilo již samou noc městské »právo« a že jim vzali tovaryše, a tak na kolika místech, že odvádějí na vojnu tu i po všech všude.

Houfek takových odvedenců spatřil Vašík ještě toho dopoledne, když vyšel z gymnasia. Přiváděli je svázané z Němčic, z té strany, kde byla také Pazucha; šli s nimi zámecký písař, mušketýr a dva rychtářové, jeden z Němčic a druhý z Pazuchy, jak se studenti došlechli. Vašík s Karlíkem a s několika spolužáky protlačil se za rekruty sebrané násilím a většinou v noci, až do zámeckého nádvoří.

Všichni se tam drali ze zvědavosti, on však, aby se přesvědčil, není-li mezi nimi Václav Vytlačil. Nebyl. Oddechl si, byl rád, že ho nedostali, a že se teď asi brzo navrátí. Soucitně prohlížel si chycené synky, většinou chudé, jak smutně čekali na nádvoří; dva z nich byli plni modřin, a jeden měl i zaschlou krev v obličeji, jak se bránili, když se chtěli vytrhnout a škubali se z pěstí, jež jim braly svobodu.

Vašík uviděl oba rychtáře, když se vrátili z kanceláře. Pozoroval zvláště pazušského, ač nic nevěděl, že je takový nepřítel Václavův ten ramenatý sedlák dlouhých vlasů, v širáku, v nedělním, modrém kabátě krátkého života a dlouhých šosů, v punčochách a ve střevících, zardělý, vrasčitý, přísného vzhledu.

Toho dne přivedli ještě z jiných vesnic chycené rekruty. Dva houfce táhly také kolem Jetmarova domu před branou; Vašík je viděl z okna, některé svázané, všechny vzrušené, buď smutné nebo hulákající, zpívající v divém žalu, že musí do vojanské služby, na tak dlouho, na plných čtrnácte let!

Přešli, odtáhli, v městě se stišilo, divná však zaraženost zustala,

trpký dech těch zármutků násilně odvedených a nejistá bázeň, co ještě horšího přikvačí.

Jen Vašík jako většina studentů se těšil. Konec školního roku se blížil kvapem. Na praemium, na medaili nemohl pomýšleti, věděl však, že projde a že otec bude i tak spokojen. Jen Václava, Sobotkova tovaryše se nemohl dočkat. Denně se ptal Kamberských Karlika, viděl-li ho již, a také sám se u Sobotků zastavil. Tovaryš tam nebyl, Sobotkovi ani nevěděli, vrátí-li se a kdy. Jen to mohli na jisto říci, že ho na vojnu nevzali a také to, že Vytlačilová, jeho máma, tyto dni zemřela.

Vašíkovi se kmitlo, že by se mohl za ním rozběhnout do jeho vsi. Pomyšlení rozněcovalo touhu. Rád by s ním zase promluvil. Škola ho však držela a tety. Ty by ho samotného nenechaly. Než přece se vypytał na cestu a počítal, že když by se po škole rozběhl — Ale den za dnem utekl a již scházely jenom dva do konce.

Toho předposledního dne ráno se Vašík pevně rozhodl, že se odpoledne rozběhne do Pazuchy, ať už se pak tety zlobí nebo ne. Než odpoledne přinesl mu Karlík od pantáty vzkaz, aby na večer k nim přišel, že by pantáta s ním rád o něčem promluvil.

Tento vzkaz byl rozkazem, jenž mařil tajnou výpravu do Pazuchy. Vašíka znepokojil velmi. Proč má jít k chirurgovi, co mu chce, co jen chce — Karlík nevěděl nic, a jen to přidal, pantáta že opakoval, aby Vašík na večer přišel, dříve ne, a doma aby nic neříkal.

To bylo neklidné odpůldne až do chvíle soumraku, kterého se Vašík nemohl dočkat, ač na něj se záchvěvy strachu pomýšlel. Jen se začal vzduch protmívat, vytratil se z domu, aby se ho babička nebo tety snad neptaly nebo ho nezdržely. Jindy vesele vbíhal do síně starého chirurgova domu a dychtivě chvátal po schodech do zvýšeného přízemí vzadu, do velké světnice. Toho dne šel volněji; na síni padly mu do očí staré dveře do komory, kde v zásuvce velkého mandlu nehodně odpočíval Emánek. Mihlo se mu, jak tam je teď asi šero, temno, a kdyby Emánek —

Vyběhl do schodů. Nahoře v sednici byl Karlik sám se starším bratrem, jenž si rozsvěcel lampičku. Karlik snesl to a ono, Vašík se však nedal do ničeho upřímně, čekaje čím dál tím nejistěji, co chirurg, brzo-li přijde, neb začne-li latinsky. Konečně se ukázal ve dveřích svého pokoje a volal, ovšem latinsky:

»Václave, pojd sem!«

Vašík jako by šel k praefektovi gymnasia. Srdce se mu ozvalo a prudčeji ještě, když stanul v úzkém pokoji osvětleném ledovou svíčkou; pokojikem vanula divná, neurčitá, dost ostrá vůně. Nad stolem viselo několik silhuett vedle almárky plné malých zásuvek s bílými štítky s nápisy. Byla to příruční apateka, pod níž stál stolek s různými lesklými nástroji a divnými lahvičkami, opodál stojanu plného tlustých knih.

Chirurg Kamberský, v zarudlé záři ještě červenější, usedl do černého křesla u stolu, pohleděl na Vašíka, jenž k němu pln dychtivosti a ustrašen pozvedl oči, položil mu ruku na rameno a zeptal se s úsměvem:

»Umíš mlčet?«

»Umím,« vyhrkl Vašík a polkl sliny.

»Chceš vidět Sobotkova tovaryše?«

Vašík stuhl. Václava vidět, teď, tady — Kývl prudce hlavou.

»Tak jdi na špitálský plácek a tam u kostela na mne počkej.«

Václav vyrazil od Kamberských a nedbal, že Karlik za ním volá. Mžikem přeběhl napříč náměstím a pobočnou ulicí na malý plácek, obklopený řady domů z náměstí a z druhých dvou stran nevýstavnými domy, nad nimiž v pozadí na výšině do šera se nesl piaristický chrám s věžemi ztrácejícími se v tmavém mlhavu. Skoro prostřed nevalného toho náměstí stál starý, nevelký kostelík gotický chudé výstavnosti, příslušný k chudobinci. Vašík stanul u kostela a vyhlížel.

Za chvíli přišel chirurgus v čepici a v plášti.

»Pojď, Václav silně chce tě vidět, ale to ti povídám, ať mlčíš, ať žádnému nic neříkáš! Žádný nesmí o něm vědět, sic by musil na vojnu!«

Nešli daleko od kostela. Vkročili do starého domu o nevysokém patře šindelové střechy, a ne do světnice, nýbrž rovnou do jakési nízké komory, jejíž okno bylo zabeďněno okenicí. U toho okna na posteli ležel Václav, bledý, přepadlý a smutný. Volně, netečně otočil hlavu; ale jak spatřil Vašíka, oživly mu oči a maně vztáhl proti němu ruku.

»Vašíčku! Vašíčku!«

Vašíkovi zdál se hlas jiný, nějak teskný. Žasna i dojat pohledem na trpícího tovaryše i zvukem jeho hlasu, nemohl hned promluvit amlčky mu podal ruku. Chirurg Kamberský dal se hned do přehlídky. Odhodil příkrývku, prohlížel obvázanou nohu v deskách, vyptával se na to ono, pak nemocného přikryl, dal lékařské poučení, co dále činit, a ohlédnuv se po Vašíkovi, zdvihl ukazovák a vážně opakoval:

»Tace! Tace! Nic, nikomu, to ti povídám, aby tady Václav — Když tě tak chtěl pořádku vidět —«

Vešel soused Sokol, majitel toho domku, v kamizole, v punčochách a střevících, a s ním asi patnáctiletá dcerka jeho, nesoucí džbán vody. Soused pohovořil s chirurgem a vyprovodil ho, dcerka, přetavši se Václava s netajeným účastenstvím, jak je a chce-li ještě něco jíst, odešla za nimi. Přátelé nerovně věkem osaměli.

»To jsem rád, to jseš hodný,« liboval si Václav, jemuž se ve tváři zjasnilo, »už jsem kolikrát Vašíčku o tebe říkal, ale báli se, aby se to nerozneslo. Až teď, když už máš odjet, to mně přece povolili. Pojď, sedni tadyhle u postele, tadyhle, na židli. To jsis nemyslel, že jsem tu, vid', a tolik dní už!«

Vašík pověděl, jak se po něm sháněl a zeptal se, co se mu stalo, co s nohou.

»Pan mistr mě zrazoval, abych domů, do Pazuchy nechodil,« začal tovaryš, »však víš; ale když mně máma stonala! Šel jsem dost

opatrně, ale ve vsi mě přec někdo shlídl', rychtář zvěděl, že jsem přišel domů. On má na mě zlost, víš, on —« tovaryšova víčka se přiklopila, »že chci Aninku, jeho dceru, on to nechce, má už pro ni jiného, a tak on aby se mě zbavil, třeba mě zničit. Na vojnu mě chtěl dostat. Právě jak to dostal ze zámku, jako skrz vojnu, skrz ten odvod, přišel jsem domů. To se mu hodilo, a hned že mě v noci chytanou. Já myslil, že žádný o mně nic neví, a tu najednou, jak sedím u nemocné mámy, bylo jí zle, přijde stará Sehnalka celá bez sebe, víš, ona pomáhala u rychtářů, a rovnou ke mně a před mámou sype celá vyděšená: Aninka ti vzkazuje, ať hned utečeš, chystají se na tebe, přijdou pro tebe, za chvíli tu budou!

Lek' jsem se, ale máma ještě víc, div že neomdlela. Do noh se jí to vrazilo, ani hnout se nemohla, a hned na mě, ať uteču. Já, že se schovám v lese. Musel jsem. Dal jsem jí s pánem Bohem, jen tak na kvap. To jsem si nepomyslel —« Zamlčel se, zadíval se před se do stěny. Vašík seděl jako socha, ani se nepohnul.

»Já se pustil do tmy,« pokračoval tovaryš, »a utíkám do Kozlovských lesů, do Kozlova, k strýci Starému. Tam mě schovali a bylo dobře. Byl jsem v jistotě, na hoře na stáji, v seně. Ale máma mně nešla z hlavy, pořád jsem na to myslil, jak to je doma, mámě že se jistě přitížilo, když se tak lekla, když pak do seknice vrazil rychtář s drábem a prohlédal a proštouřal celý statek. Nic jsem nevěděl, za mnou od nás nikdo nepřišel, a taky nemoh'; jen strýc ke mně chodil. Ten mně povídal, že vzkázal domů, k nám, že máma už ví, kde jsem a že se mně už nic nestane. Ale pohonč, kterého k nám poslal, zas přines', že je mámě hůř. To bylo v té skrejši! Celý den ani na krok, pořád zavřený, a nejvíc mě trápilo pomýšlení, co máma.

Třetího dne na večer přijde strýc Starý a tak nějak divně začal, a měnil se mu hlas (nebožka máma byla jeho sestra), tak divně začal, tak že já hned na něj: ,Vidte strejčku, máma — umřela. —' Umřela, nemoh to zapřít, a druhého dne měla mít funus. A já ji už neměl ani okem uvidět!«

Že se dal do pláče, tovaryš neřekl, a hned začal o tom, že chtěl té chvíle domů, strýc však že ho nenechal, protože nebylo jisto. Ale jeho že by ani na řetězu neudrželi.

»Čekal jsem,« vypravoval tovaryš, »a když se smrákalo, vylez' jsem, spustil se dolů a rovnou domů, polem, lesem, abych už tam byl. Ale když jsem uviděl náš statek, to jsem se vzpamatoval. Nešel jsem k němu rovně, ale oklikou, opatrně a čekal jsem až bude všude tma. Už skoro nikde nesvítily, jen u rychtářů měli světlo. U nás, ve statku byla tma. Ale ještě jsem čekal a teprve až za hodnou chvíli plížil jsem se jako zloděj do stavení. Pes se dal do štěkotu, ale hned přestal, jak mne poznal. Bratr, čeládka, všichni spali a nikdo se nezbudil. A já je nechal. Já chtěl jen mámu uvidět a hned zase zpátky. To mně nenaadlo, že Štyndl, jako rychtář, víš, ten chlap, bude čekat a číhat. Hned na to případ, že budu chtít vidět mámu, a tak na mne s drábem číhal; a tu noc zas. Viděli mě, ale já jich ne.«

»A nechali vás,« zeptal se Vašík tišším hlasem, nespouštěje oči s Václava a taje skoro dech.

»Nechali mě do statku, to bylo pro ně jistější, venku bych se jim byl vytrh' a ubránil. Tak jsem se dostal do stavení, na síň, bylo tam tma, a po hmatu jsem tiše lez' do sedničky vedle seknice. Chtěl jsem si rozzít, byl tam troudník, a podívat se se světlem přes síň do komory. Myslil jsem, že tam je máma, že ji tam odnesli. Ale jak tak po tmě hmatám, nahmátl jsem postel a v tom studenou ruku. Lék' jsem se, ale hned jsem vzpomněl, že to máma. Sáhnu a nahmatal jsem tvář, nos, čelo, studené jako led. A tu jsem zapomněl na všechno. Klek' jsem u postele« — Ustal, a neřekl jak se dal do pláče a jak tak chvíli klečel, až mu připadlo, aby vstal a rozsvítil. Ale jak chtěl k troudníkovi a ocílce, venku křik a hřmot.

Václavovi se zablýsklo, co to, že to snad rychtář. Vyběhl ze světničky na síň a jak zaslechl Štyndlův hlas, vyrazil do chléva, z chléva na dvůr a ven do noci, ale ne zpátky ke Kozlovu, k strýci Starému, nýbrž směrem k městu, k ovčínu.

»Tam je takový travnatý důl,« vykládal Václav Vašíkovi, »a tím se točí cesta. Tou jsem hnál, ale jak jsem byl spletený a v té tmě, nevšiml jsem si, že se cesta najednou zatačí, a tak jsem běžel rovně, skočím do tmy a sletěl jsem s cesty srázem dolů a zlámal při tom nohu. Byl jsem jako omráčený, když jsem dopad', ale to jsem pak přece zaslech', když se za mnou hnali, nade mnou tou cestou, a já ležel dole v bramborách a hnout jsem se nemoh'. A ty bolesti! —

Tak jsem ostal do rána. Ráno šli lidé nade mnou cestou, ale já ani nehles', neozval jsem se, ze strachu, abych se neprozradil, že by mě odvedli. Pak jsem shlid' bratrance, šel tam tudy, na toho jsem křičel, a ten hned běžel, a řek' to bratrovi. Přijeli pak s vozem plným slámy, do toho mě opatrně naložili. Ah to bolelo, a cestou! Zarovnali mě slamou a zavezli tajně sem, k Sokolovi; to je náš starý přítel, už nebožtíka otce, a tu mě tak laskavě přijali, a tak se starali, aby žádný nic nevěděl a pan doktor taky.«

»A maminku jste už neuviděl,« vzpomněl soucitně Vašík, ježž to nejvíce dojalo.

»Ba ne, už neuviděl;« Václav povzdechl, »tak divně jsem se s ní rozloučil! Utéct jsem musil, ani křížek jsem ji nemoh' udělat.«

Toho večera Vašík doma silně lhal. Přišel nad obyčej pozdě a dostal ostrou domluvu od tety Barušky; nic u ní nezmohlo, když se vymlouval, že byl u Kamberských, že si s Karlíkem hráli. Tetino kárání přijal však oděvzdaně a z plna ho ani neslyšel. Mělt mysl pořád v té nízké komurce se zabedněným oknem, u Václava tovaryše, i pak, když osaměl v sedniče, když ulehl.

Také na rychtářovu dceru vzpomněl, co ta, ví-li, co Václava stihlo a kde je. Nezeptal se ho na to, netroufal si, styděl se.

Na zejtří navštívil Václava zas, ale to již šel sám a dřív. Když se s ním loučil, zeptal se ho, bude-li zas u Sobotků, až se pozdraví, bude-li moci tu ostat.

»To bych už asi moh', protože už bude s odvodem pokoj. A taky tam asi budu, nepůjdu-li do světa na vandr.« Řekl to zasmušile a nedopověděl, co tu, když je konec milování, když teď starý Štyndl Aničku chudáka jistě donutí, aby si vzala toho, kterého ji sám chystá.

Ráno bylo v gymnasiu slavné čtení známek a rozdávání praemií. Praefekt gymnasia, professoři v slavnostních sutánách, studenti ve svátečních oblecích očekávali hosti v největší síni guirlandami a kvitím vyšperkované, hosti zámecké, hraběte Jiřího z Valdštejna, hraběnku, vicedirektora gymnasia děkana Vorla, jako zástupce direktora, hejtmana chrudimského kraje barona Koce z Dobrše, městské hodnosty, otce a matky studentův.

Bylo slavnostních řečí a básní, latinských, německých, trouby hlaholily u vír kotlů, když praefekt hlásil jména těch, kteří byli praemio donati, když paní hraběnka jim připínala na prsa medaile s červenou stuhou.

Vašík nedostal nic, ale nezáviděl nikomu. Povznášela jej radost, že projde, že bude moci postoupit; ještě víc nežli ten šťastný konec vzrušovalo ho, že dnes pro něj tatínek přijede a zítra že se vypraví domů.

Věk přijel až po obědě. Vypravoval, že chtěl dorazit už dopoledne, aby mohl slyšet »Klassenvorlesung«, ale že jej u Mýta zdrželo ráno vojsko, jež se rojilo silnicí a spousta vozů za ním, tak že nebylo ani hnutí a musili zarazit, poněvadž silnice vojskem ani netrhla.

S tím, jak Vašík pochodil ve škole, byl spokojen. Uznal, že se dost přičinil, na přes rok však že jistě budou lepší známky, poněvadž ho němčina již nebude tak sužovat. U Jetmarů vyseděl skoro celé dopoledne. Tetá i sestřenice vypravovaly mu o Vašíkovi; z jejich horlivosti vycítil, že mluví o něm jako o svém, že si ho upřímně oblíbily. Vzpomněly na to, na ono, co se sběhlo za ten rok, jak se školou, učením, privatem i signem. O tomto pověděly, když Vašík odběhl ke Kamberským se rozloučit.

Věk slyše o synově pokutě, strachu a jak psal trest za to, že vykřikl ve svém mateřském jazyku, schmuřil čelo a vyrazil ostře, až příbuzné užasly:

»Tó je pitomost!«

Jetmarová i Máli začaly omlouvat Vašíka, Věk však jim vskočil do řeči, usmáv se trpce:

»Ne, já k vůli hochovi nic, tomu to nemám za zlé. Ale ten professor! Jaká je to převrácenost, jaká, jaká —« mluvil rozčileně, »no, nerozum!« Přemáhal se. »Takhle trestat, ne!«

Sestřenice mu nerozuměly. V duchu se divily, co má tak proti němčině. Nechápaly, poněvadž byly přesvědčeny obecným názorem, že to tak musí být, že přece je němčina hlavní věc, co že by bez ní —

Věk vida, že nedošel souhlasu a že by bylo marno vykládati, obrátil řeč. O vojně zas mluvil, o drahotě jako prve hned jak se sešli, jak je

zle teď i po žních, že u nich ceny opadly sotva o poznání. Co v listech Vašíčkovi jen naznačoval, vyličil šíře, zvláště, když se stará teta horlivě dotazovala na svůj rodný kraj. Vypravoval, že se v Dobrušce nemohou po tom ohni vzpamatovat, drahotu že u nich každý cítí dvojnásob, jemu že obchod nejde tak jak se najisto nadál. Leda teď, že se začíná zas hýbat obchod plátny. Ale jinak všecko zaraženo a peněz není, to jest pravých, skutečných peněz stříbrných, o dukátech ani nemluvě, za to dost falešných bankocedulí, nějvic z cizozemska že docházejí; pak že jich lečjaký člověk má jako smetí a tu že ovšem dá za korec obili kdo co chce. Vypravoval, jak je u nich dál v horách, tam že není dost chleba ani z otrubů; a nad to ještě ten odvod na vojnu. Jakého tu bylo pláče a nářku všude!

»Všecko ženou do pole, rekruty i vojsko cvičené. U nás a dál do kraje nikde ani vojáčka, z Hradce vojsko odtáhlo, z Josefova taky, tam je jako po vyměnění, tuhle jsem tam byl. Všecko vojsko táhne za hranice, do Bavor; teď už tam asi jsou, arcikníže Ferdinand jako nejvyšší, a s ním generál Mack. Tam se to brzo semele, Francouzi táhnou od Rejna proti našim.«

»A v Italii?« ptala se Máli.

»Tam zas je arcikníže Karel, tam to bude líp, a snad už to tam začalo.«

»Jen aby to na nás netrhlo, ten Bonapart,« lekala se stará Jetmarová.

Věk se usmál.

»To ne, tetičko, to jistě ne, ani pomyšlení. Ale i tak zkusíme dost. Je to zlý rok a já často s ženou jsme v duchu vám děkovali, že jste Vašíka přijali, že je u vás. Kdyby byl v Hradci, snad by to ani nešlo, opravdu! Děkuju ještě jednou na stokrát.« Mluvil vřele a podal příbuzným ruku.

Když pak osaměl na okamžik s Máli, vyslovil ji svou vděčnost zvláště, že ví od Vašíka, jak byla na něj hodná a že mu přeje.

»Však se mně bude po něm stýskat, teď teprve tu bude smutno,« řekla sentimentálně a povzdechnuvši sklopila oči. Věk porozuměl; nezbylo nežli se zeptati, je-li pán pater Kornel dosud ve Strážnici.

»Je, a letos se už sem nedostane. Psal,« zarazila se, čelem se jí míhl nachový stín, a kvapně dodala: »ónehdy, mamince. Ale Vašiček se těší, ten má radost, nemůže se již dočkat.«

»A matka doma!«

»Za to naše mutrle, ta bude počítat!«

XII. MUSA INTER ARMA ŽALOSTÍČÍ.

V druhé polovici října proskakovaly poplašné pověsti při západních hranicích, hlavně v těch stranách při hlavní silnici od Plzně k Domažlicům a přes Klenč do Bavor. Jak tomu dávno, co tudy táhly prapor za praporem, pluk za plukem, císařští myslivci, granátníci a jiná pěchota, švališéři, huláni, kyrysníci, dělostřelba, voztajstvo, co děl, co vozů, celá armáda. Jak tomu dávno — Po žních bylo. S jakou odvahou, s jakými nadějemi postupovalo tenkrátě všecko do Bavor s Napoleonem spojených! A jaké zprávy docházely od polovice října!

Nikdo nevěděl nic jistého, ale zrovna z té nejistoty rojily se nejdivnější noviny, právě Jobovy zvěsti. Povidalo se, s jakou ohromnou armádou přitřhl Napoleon od Rýna do Švábska, že se vojska jeho rozlila jako záplava, že zatopují se všech stran císařskou armádu, ta že je na ústupu, nebo již sklícena, že se již nemůže ani hnout,

že Francouzové táhnou dál, že snadno a brzo by mohli dorazit až sem, k hranicím, kdože je již zadrží —

Formané, kteří před čtrnácti dny vyjeli a kteří měli být zase již doma, nepřijeli a nebylo o nich ani hlasu. Pak už také nepřijela švábská pošta a přestala na dobro. Jen kurýr se někdy mihl Klenčí, projel tryskem ani se nezastaviv nebo zarazil na chvilku, co na poště přesešel na čerstvého koně, a hnal opět pustou silnicí dále k Plzni.

Pašerové, vandrovní, kvapně se z Bavor vracející jako ptáci před bouří, roznášeli děsivé zprávy, jaký strach, jaká hrůza všude v Bavorích, rezervní vojsko že netáhne ku předu, za armádou, do ohně, nýbrž zpátky a jakými rychlými pochody, že Francouz už jim v patách, když zničil hlavní armádu, že císařští tu budou co nevidět a ostanou tu při hranicích, tady že se to pak semele, až přitrhnou Francouzové a budou chtít do Čech.

Válečné hrůzy vyvstávaly jako přízrak. Všude si připomínali a malovali přehnanými barvami, jaké výpalné Francouzové ukládají a jak drancují, co vsi a měst už sežehli. A v tom se vojsko pojednou objevilo. Oddělení císařských myslivců v šedých pláštích, v černých gamaších přitrhlo do Klenče. Z Bavor přitáhli. To bylo zjištění všech těch divokých, zmatených zpráv, to je stvrdilo.

Myslivci v Klenči nezůstali. Samý podvečer, kdy začalo poprchávat, přibyli do Domažlic. Všecko město se poplašilo ne tak praporem vojákův, ale tím, že byli na ústupu, že za nimi táhnou jiní, všecka záloha. Vojáci nevěděli, jak je u hlavní armády; jenom to slyšeli, že je za Lechem, na samém konci Bavor, kdes u Ulmu.

Kdekdo z Domažlických měl se ochotně a soucitně k myslivcům zabláceným a dlouhým pochodem zmořeným. Jen Vio, ředitel divadelní německé společnosti, je proklínal. Kázili mu večer. Sic jiné dni se mu Domažličtí také nehrnuli proudem, ale toho večera sotva kdo se z nich u kasy zastavil. A vojáci a důstojníci si ani nepovšimli, že je dnes představení. Přišli jen na noc, ráno měli táhnout dál, aby

bylo místo pro jiné. Přišli hladoví, a mnohý byl tak znavený, že se natáhl, jak jen došel na byt, a usnul rázem.

Nikoho neulákalo, že ředitel ohlásil divokou frašku s Bernardonem, kus hrubě zastaralý; v menších místech však vřdycky ještě působil, tu se Bernardonu ještě rádi smáli a snesli i hrubé šprýmy hansvurstovské.

Direktor, hladce oholený, v opelichaném kožichu a v čepici s beránkem a šítem, nohy v sešlapaných bačkorách, asi padesátník, seděl v studené síni nad schody před »sálem« u stolku, na němž planula lojová svíčka u dvou talířů na sebe položených. Nic necrněly peníze, nepřicházely duše, které by složily obolus, aby mohly do ráje Thaliina.

Před chudým její stánkem, v nevytopené, mrazivé místnosti, jejíž šcrem mrkaly na »lustru« čtyři lojové svíčky, skoro prázdnou, ač už osmou povězný ohlásil a odzpíval. Za oprýskanou, odřenou oponou, jejíž modrým nebem proráželo na kolika místech tkanivo hrubého, režného plátna, bylo skoro živěji.

Dva herci, už vystrojení, přecházeli jevištěm, až prkna vrzala, v kulisách na levo stála ředitelova dcerka, naivka i milovnice, v lehkých šatech promodrávajíc zimou ve svěží posud, pohublé tváři. Vedle v kumbálku, jejíž osvětlovala svíčka, zastrčená v láhvi u škatule s ličidlem, v »garderobě«, seděla stará herečka v čepci, zachuchlaná obnošeným, velkým šátkem, »komická stará« a »heroická matka« společnostis paní Thamovou, »heroinou«, dnešního večera mladou, bohatou vdovou, kteráž také přitahovala velký šátek k tělu přes vybledlé, kdysi nákladné šaty staromodní, rokokového střihu. Pohublou tvář měla ostře, do červena nalíčenou, obočí namalováno, vlasy napudrované.

Stará hubovala na vojsko, to že byl čert dlužen na té štaci mizerné; v Klatovech že nebylo nic, ale tady, a teď ještě ty kobylinky.

»Kdo ví, sehrajeme-li,« ozvala se Thamová hlasem jako unaveným

»Ať sehrajem' nesehrajem', díl nedá, chlap,« vřela ostře stará herečka, žehnajíc řediteli. Pojednou se obrátila k Thamové:

»Večeřelas?«

»Nevečeřela. Muž nepřišel, ani nic neposlal.«

»Sám někde chlatal.«

»Ne, dnes ne. Byl snad na faře.«

»Na faře?! Objednat sobě a nám funus?« Stará se zkrátka zachechtala.

»Tady ne, tady bych nechtěla —« Thamová potřásla prudce rameny.

»Jen si vybírej!« pošklbla se stará. »Pší konec všude! Ale o té faře, jaks povídala —«

»Pozvali ho, snad děkan; to, co jsme v Čechách, už asi třikrát ho takhle pozvali. Jistě si něco přines' zas na penězích.«

»Co bys povídala! Na faru zvat komedianta!«

»Toho ne, to vím. Ale spisovatele. On je tak na českých farách prohlášený,« mluvila Thamová ironicky, s uštěpačnou pochlibou.

»Český spisovatel! To vynáší!«

»To je něco jiného!« Stará se smála. »To se budeš dnes mít!«

»Budu!« Thamová pokývla hlavou. »Budu se mít jako jsem se měla a mám. Pozvu vás na večeři, chch —« Přitáhla šátek přes ramena těsněji k nadrům. Vedle na nevysokém jevišti, k němuž vedly z kumbálku tři dřevěné schůdky, strhl se smích. Heroická stará vystoupila kvapně na schůdky.

Jen vyhlédla do nevelikého nízkého jeviště, nad nimž se táhla suflita, pruh světle modře natřeného, opryskaného plátna, a již se hnala do protějších kulis, kdež se shlukli oba herci i naivka jako vrány na výra; to na výrostka, Benjamína společnosti, jenž z předu, v »sále« nadzvedl přední oponu a protáhl se pod ní na podium se džbánem piva. Chtěl s ním nepozorovaně do kulis v pravo. Měl ho tam z dolejší šenkovny tajně zanést jejich »garderobieru« Thamovi,

jež napadla jako často před samým vystoupením pekelná žízeň a jenž už nemohl do šenkovny, protože byl naličen a přistrojen.

Čekal v koutku za kulisami v kmitavém svitu olejové, nečisté lampy, sedě vedle pušky o zeď opřené, na nevysoké, kované bedně, v staré paruce s copem a s vukličkami nad spánky, bez vousů, v usmoleném klobouku na tři facky, zdobeném velikou, rozčepejřenou kokardou, v tmavomodrém fráčku vojanském s červeným vyložením, s širokým, vojanským nákrčníkem, v punčochách, v sešlapaných střevících s přezkami, celý ošumělý v ošumělé úloze zastaralého, komického Bernardona s nábojnicí, se šavlí na řemeni přes rameno, zjev směšný i ubohý.

Pil ze džbánu, hltal z něho jako přissátý, jakoby neslyšel, jak na něj pokřikují, že už dost, už dost, ať jim také nechá, ať to všechno nevytáhne nenasytné hrdlo vysmolené. Doráželi na něj, komická stará chytala ho za rameno. Tam však pil a pil, až pojednou odtrhl džbán od úst, to jak se nad ním ostře ozval hlas jeho ženy.

Oddechnuv si, zardělý, maje rty mokré, upřel na ni tmavé oči svítící mdlým, kalným leškem, s kterým už přišel do divadla, a podával ji džbán. Ale jen ruku vztáhl, už nádoba letěla, krápla. Thamová ji vyrazila; střepy se rozskočily a kaluž piva zaleskla se na špinavých prknech. Herci, naivka i stará pokřikovali úžasem a lítostí nad pivem, co ho ještě bylo. Thamová zlostně vyčítala, na pivo že má, ale na večeři ne, to ne.

»Halt! Ticho! Co je to!« zajelo ostře do toho hluku za kulisami. Ředitel dokročil na svou společnost. »Seberte se!« poroučel mrzutě. »Nebude se hrát. Pitomci zatr . . . pitomí šosáci, ničemu to nerozumí, neví, co je to divadlo, co kumšt. Franci, gardinu vzhůru! Umělec ať hlady chcípá —«

»A co dily, pane direktor! Chceme večeřet! Dily!« Ihlásila se stará důtklivě, a herci s ní. Ředitel mávl majestátně pravicí:

»Pst, promluvíím nyní k obecenstvu, k těm — Mlčet!«

Důstojně, v kožichu, v bačkorách, pokročil, jak se opona zatím vyhrnula, až na kraj chudého jeviště, smekl čepici, poklonil se, přihladil od čela do týla prošeďivělé, dlouhé vlasy a oznamoval, skoro do prázdna a do šera, hlubokým hlasem, patheticky, že se velectěnému obecenstvu oznamuje, že se dnešní výtečná a veselá, velice směšná hra na pozejtří odkládá, když tu má velectěné obecenstvo vzácné hosti, slavné obránce vlasti, že zaplacené entrées platí na příští představení, pro dnes že přeje vzácnému panstvu, pánům a dámám šťastnou, dobrou noc.

Poklonil se, »panstvo« se hlasitě ozývalo, výrostci pokřikovali, ale Franci spustil prudko oponu, až spodní bidlo uhodilo o podium. Ředitel, otočiv se zády k panstvu, promluvil na novo, ku své společnosti, ale ne již tak patheticky :

»Tady není žádná štace, potvorné hnízdo, uchystejte se, zítra odjedeme!« Nedbaje návalu naléhavých žádostí, ať vyplatí díly, ať mají na večeri, volal do kulis : »Herr Garderobier, pakovat, zejtra pryč, ani den už nepřidám.«

Bral se vážně do »šatny« a ven ; za ním skoro všechna společnost hlučíc o výplatu. Za kulisami zůstal jen Bernardon Tham a jeho žena. I ta kvapně odešla, jak Tham, prohlédav kapsy, podal jí nějaké drobné peníze. Nechala ho. Vstal, odkopl střepy, otevřel víko bedny, na které seděl, hodil do ní klobouk, paruku, fráček, nábojnici, šavli, stál chvíli nad tou bernardonskou maškarou, ne jako do půdy zarostlý, ale jako nejistý, pochýlený rákos, náhle plivl do bedny, přirazil víko a šel zvolna, ne zcela jistě do »garderoby« se umýt a přestrojit.

Zastal tam jednoho z kolegů, jenž vrátiv se, svazoval svůj mundur do uzlíku.

»Kde je má žena!« zeptal se Tham drsným, přichraptělým hlasem a nalil z konve vody na hliněnou mísu.

»Šla s mutter.«

»S tou čarodějnici — tou —« nedořekl, zkrátka se zachechtal, a začal si drhnout obličej.

»Stavíš se dole?« volal na něj kollega. »Všecko tam šlo, je tam vojsko, něco by mohlo kápnout. Budou vojákům zpívat.«

Tham se vztyčil jako prut, mokrý, maje líčení po tváři rozmazané a z prudka se optal:

»Žena taky?«

»Ne, ta šla se starou na kvartýr.«

Tham se zas nahnul nad mísu a myl se dále.

Ale sám pak neminul hospodu, kde kollegové si mezi vojáky vydělávali na pivo a na večeri, a vrátil se odtud pozdě, když už Thamová spala na chudém loži chudé světničky, kterou měli u řemeslnické rodiny najatu.

Ráno dlouho ležel a neprobudil se ani, když kolem šuměl hluk, když polnice zablaholila, když duněly pádné, vojanské kroky a buben zavířil. Myslivci táhli z města. Až jej direktor probudil před samým polednem. Zatrásl jím, at vstává, co že nechystá garderobu a všecko, že pojedou, v tom prokletém hnízdě že není živobyti, at všecko schystá, ale ať mlčí, žádnému nic, když ohlásili na zejtřek představení, že jim nic nevrátí z toho, co vybral, co by vracel, takový mizerný groš, až hanba.

Při tom chystání se nikdo nezpotil, jen direktor. Nemohl v městě sehnat žádného povozu. Několik jich musilo za vojáky s jejich bagáží, jinde zapřeli, že nemohou, a na dvou místech řekli ředitelovi přímo, že nepojedou teď v tenhle nejistý čas, vojsko že pořád táhne, že se jim silnice od Klenče k Plzni jen rojí.

Ředitel v zlostném rozčilení smekal čepici a hladil vlasy od čela do týla, když o tom společnosti vypravoval. Za to na večer ohlašoval vítězně, že tady nezamrznou, že vůz má, že byl v sousední vsi a tam že našel sedláka, který pojede, a že ani nechtěl, aby mu napřed zaplatili, ani závdavek ne, »takový poctivec«, to řekl hlubším hlasem, ale oni ať mlčí, ať dělají, jako by se zítra hrálo.

Před půlnocí padl stánek Thalie. Rozebrali chudé stativo, stočili těch několik odřených dekorací a naložili to pak s třemi bednami ráno, ještě za tmy na selský vůz, jenž přirachotil, jak bylo sjednáno.

Vyjeli do šerého, sychravého, říjnového rána. Pouštěli se zase do mlhy neznáma, vydávali se jako na chatrné lodi chatrné mužstvo bez zásob do širého moře, bez radosti, bez nadšení, kdy v patách za nimi hrnul se a hučel příboj nešťastné války. Bylo nutno kvapit silnicí, pustou té chvíle, zátopou šedé mlhy, z níž jako šeré, stínové ostrovy trčely lesíky a vrcholy košatých stromů stojících v skupinách.

»Komická stará«, Thamová i naivka seděly na voze v předu i v zadu, jak prostora dala. Mužští musili pěšky. Ředitel s černým, hubeným pudlem v předu, ostatní u vozu, Tham v plášti sám za vozem, ruce v kapsách, lopatky výš, jak se v chladu krčil. Šel lhostejněji nežli všichni ostatní. Starali se, jak bude dál, nevraží-li někde do vojska, a jak dojedou do Plzně v tom rojení. Tham se tím netrúdl. Netěšil se na nic, nečekal nic a také se ničeho neleká. Duše mu dávno schladla lhostejností, ztupěla ranou, již mu Pavla dala, zmarem všeho jeho snažení i trampotami toho potulného, bídného života, plného nedostatku a ponižování.

Poprvé jel do Plzně před šesti léty, r. 1799, když se rozloučil s Prahou, aby se přidal k potulné káře Thespidově, kterou tenkrát zřídil a řídil kollega Šantroch. Za tichého soumraku koncem měsíce máje dojel v dostavníku s ženou a tchyní do královského města. Bylo mu jedno, kam jede; přijížděl v tupé odevzdanosti, s jakou vyjížděl z Prahy, kdež se sám s nikým nerozloučil. Nedbal o to, poněvadž se domníval ve svém sklamání, že jim to všem jedno, jede-li, zůstane-li, že to jako kámen hozený do vody, on i všechna jeho práce, i všechny jeho oběti. Z domu u Böhuslavů vyšel chmurný; nic tu neopouštěl, jen kupu svých rukopisův a v nich tolik svého marného, jak trpce si řekl, marného snažení, tolik práce vykonané v nedostatku, v nesnázích, tolik svých sklamaných, oprchalých nadějí.

A zbytečná všechna ta práce, již obětoval svůj úřad, postavení a pohodlné živobytí. Co v ní utraceno a marně! Všecko nic nevážilo, ani tolik, aby ho v Praze zachovali. A žena!

Viděl ji v tom odjezdu z Prahy žalem zkrúšenou, jako zničenou. Věděl, že to je pro toho milence, ne pro Prahu, ale jen pro něj, pro Amlinga, že ji ničím to, že on, její muž, bude s ní, že budou teď sami a sobě blíž. Zůstali sobě blízko, vlastenské dilo ho již neodvádělo. Bylo však už pozdě. Po zážehu hněvu a žárlivosti zůstala mu v duši litostivá hořkost, pak tupé stíšení a poznání, nač nadále bouřit a nutit, že konec, konec. A tak zůstalo mezi nimi chladno.

Pavla první čas dlouho tesknila. Nadarmo nezaúpěla v Praze nežli vykročila z bytu, chytнувši se v úzkosti své matky: »Já se bojím toho živobytí! Já se bojím!« Tesknila po Amlingovi, toužila po psaní od něho. Neposlal však ani řádky.

První čas se Šantrochové společnosti nedařilo zle. Než jak opustila Plzeň, bila ji nehoda za nehodou, a Thamovi mivali jako všichni nedostatek. Paní Nouze ráda zajížděla do Svárova. Tham na ni zapomínal u sklenice. V hospodě jí ucházel, doma však na něj čekala, dorážela šklebivě a neodbytně. A Pavla kárala, zlobila se, plakala, stará Butteauová domlouvala.

Do roka je tchyně opustila. Bettyna pro ni psala, když se blížila její hořká chvíle. Tenkrát Pavla chtěla živou mocí do Prahy a v Thamovi zase vybuchly stará žárlivost i vztek. Tenkrát zase zabouřil; v tom hněvu odjela stará Butteauová, u Thamů pak zalehl domácnost těžký mrak a bylo dusněji. Thamovi nezůstalo nic v náhradu, neměl nic, z čeho by prožehoval hřejný paprslek do chladu lhostejnosti a tupé rêsignace.

Po uznání a herecké slávě již nežiznil. To koření mu zhořklo, nevěřil v ně. V Praze, v českých představeních hrával hrdiny a milovníky, tady u společnosti úlohy starší, hlavně komické. Ílral je, protože to bylo jeho živobytím a již řemeslem. Musil mítí humor a mival jej; rostl z té hořkosti, z opovrhování svého okolí, nad něž

se přece cítil i v tom ponížení. Humor ten vzpružoval pitím. To mu dávalo o představení jiskru a mimo představení alespoň na chvíli uvolnění v neladu duše.

Jižními Čechami toulali se do konce roku; po novém pustili se přes hranice do Rakous, pak na Moravu. I tam nečekala žádná úleva v hmotném. Ponížené muze sloužili přechasto v nedostatku, pořád cizím jazykem jako v Čechách. O domovu, o Praze sotva kdy do-slechl, leda když se mu ve větším městě někde náhodou namanuly noviny. Ani v těch mnoho nenašel. Sám nepsal nikomu. Pustili ho z Prahy, neměli tam pro něj místočka, a ostatek, co všechno, nač všechno. Nechtěl připomínek na své nedokončené a zmařené dílo —

Stará Butteauová Pavle někdy psala. Tham těch listů nečítal, ne-dbal o ně a Pavla mu z nich nic neříkala, leda když obsahovaly také nějakou novinku o pražském divadle. Také Bettyna poslala časem list. O těchto dopisech se Thamová s počátku ani nezmiňovala, ano snažila se je utajit, nedávajíc si jich posílati přímo na svou adresu. To bylo, dokud přinášely zprávy anebo alespoň zmínku o Anilingovi, jenž sám ani rádečkem se neozval. Poslední zmínka o něm přišla koncem prvního roku, že jej u divadla pustili a že od-jel z Prahy. Kam, Bettyna nevěděla.

Ostatně psávala skoro jen o sobě, o nových svých známostech. O matce zmiňovala se jakoby mimochodem, o svém synku mlčela jako by ho ani neměla.

Šantrochova společnost se rozpadla toho nepokojného roku pá-tého. Tham se uchytil na vraku společnosti Viovy, a s ní se dostal opět do Čech. Nedělo se mu však jako Antaeovi, nevzpružil se na rodné půdě. V duši se mu nezjasnilo; mraky táhly, mlhy padaly a dusily.

Bylo také hmotně hůř jak drahoty přibývalo. Sešlá, hrubě pro-řidlá společnost musila se uchylovat do menších měst a nemohla pominout ani malá, zapadlá hnízda. I za lepších časů přijímali tu muzu jako žebračku; teď byla obtížnou. Lidé sháněli chléb a ne zá-

bavu, Bernardonův smích a šprýmy Kašpárkovy vyznívaly často na hlucho do mrazivého chladna. Do toho živoření zalehla ještě hrůza zuřivé vojny. Vyplašila je a hnala je jako vichřice, proti kteréž není žádné opory.

Vůz hrkotal pustou silnicí mezi chlumpy a černými lesíky. Hustá mlha po nich roztrhaná v bělavé, roztřepené plachty vzdouvala se mezi nimi v dolcích a po lukách tichým vlněním a proudem. Rozbřesklo, rozednilo se a nikoho dosud nepotkali. Jeli vysoko poli, mĕjeli tu boží muka, tu osamělé jeřáby, v jejichž prořídlych korunách rdělo se plodem a zvučelo hlasy hladových kvĕčal.

Po vsích, kterými projeli, ticho, vojska nikde; než jak sjeli za Milavčí na dol, dohnal je nějaký kočár. Přejel, jen se mĕhl a uhánĕl jakoby na útĕku dál. Za nĕm za chvíli pĕrharcoval nějaký jezdec v plášti, a také ten jako stĕn pĕletĕl a zmizel v ohebu cesty mezi stromy, s nichž Źluté, pĕstré listĕ zrovna v chumáčĕch se sypalo. Studený vĕtr je rozfukoval do vybledlé trávy, do prachu a rozhánĕl dále do poli, nad nimiž visely šedé, těžké oblaky jako stuhlé.

Slunce dosud ani nezahlédli, ač Ź už bylo okolo desátĕ. V tu dobu začali potkávat selské povozy, které, většinou prázdnĕ, uhánĕly proti nim nebo zahnuvše zajĕždĕly polem k odlehlejšĕm vesnicĕm. Direktor i sedlák u konĕ volali, křĕčeli na vozky nápadně chvátající, ale ti buď ani neodpovĕděli, nebo jen rukou zpátky kývali jako na znamĕní, že tam něco je.

Pĕší, které společnost potkala, oznamovali, že je v Stankovĕ mnoho vojska, že pĕtáhlo z Bavor od Klenĕe pĕes Horšův Týn a že pĕy ho ještě táhne jako kobylek. Domažlický sedlák se zarážel, pak i konĕ zastavil a drbaje se za uchem, začal, že tuhle tohle s tím vojskem, to že se mu nelĕbí a dostanou-li se dál, a kdyby si tak vojanšti páni vzpomněli, a proč ti tam, co potkali, tak ujĕždĕli, to že snad aby jĕh vojáci nevzali na pĕĕpĕř, to že uklĕzeji konĕ a vozy, a co on, kdyby mu tak vojsko poručilo —

Ředitel v starém šedém plášti, podšitým při kraji pruhy rudého sukna, zahrál v odpověď velkou scénou. Bylo zrovna pod dvěma duby kraj silnice, kdež povoz s chrámkem Thálie zastavil. Ředitel, postaviv se před sedláka v kožichu, posmekl a pohladiv si dlouhé vlasy od čela do týla, rozhodil pravicí a spustil basovým hlasem, hluboko z prsou jistě a sebevědomě, co si pantáta myslí, co se bojí, že přece ví, koho veze, že jich nikdo nezastaví a kdyby stávil, on, ředitel oznámi, kdo je a žádný se neopováží mu dělat nesnáze, s nimi že je on, pantáta, jistější nežli doma. A pak plat, plat ! Jak by bylo s platem, kdyby je tu na silnici složil, chce-li peníze, ať jede.

V ten okamžik přisvědčovala z té duše celá společnost svému patronu, až na Thama, jenž stál opodál za vozem, v duchu se s opovržením usmívaje, když direktor mluvil tak jistě o penězích, jako by jich měl plnou bednu. Tham ani nehlesl. Nebylo zbylí ; tu na silnici nemohli zůstat. Ostatní však jako sbor pomáhali direktorovi, nejhlasitěji a nejrázněji komická stará.

Sedlák podlehl.

»No tak,« řekl resignovaně, »ale jestli —« Trhl opratí.

Vůz hrkotal dál a zvolna, neboť cesta byla bídná. Ředitel s černým, hubeným pudlem kráčel jako ztracenec výpravy napřed před vozem, jenž sice nevezl Caesara, ale vezl jeho štěstí, všecko jeho jmění. Několik těch beden starých kostýmů, trochu toho pomalovaného, odřeného plátna bylo také kotvou, držící ještě ten vrak, aby se nerozpadl na dobro, aby se nemusili rozprchnout jako rozplašené stádo do bidy ještě větší.

Před Staňkovem direktor pojednou stanuv, rozhlížel se, náhle se otočil a rychleji se vrátil k povozu. Vážně, s důstojným klidem a také zase z hluboka vyslovil se, že by snad bylo líp, aby nejeli přímo do Staňkova a Staňkovem, že se, jak se podobá, heinží vojskem, že by bylo moudřejší tady objet, ukazoval rukou, a vyrazit pak za Staňkovem na silnici, že to navrhuje ne ze strachu, o jak by se bál, ale

že by se musili v Staňkově zdržet, že by snad nemohli rovnou dál, a jemu že se nechce čekat.

Sedlák se zasmušil, v duchu lituje, že prve povolil, a nahlas nechtě rozbíral, jak se to budou divně tlouci, polem, cestou, necestou, ale Staňkovem, arci, to zas — Mihlo se mu, že by bylo nejlip, shodit všecko s vozu a otočit. Ale dobrákovi se vzepřelo svědomí, jak tady s těmi, jak ty komedianty nechat tak v širém poli, a direktor by mu nic nedal, nic, už to řekl, a z vojska strach nemá.

Sedlák bručel i zaklel, ale ze silnice zahrnul. Direktor to přijal klidně, ani nemrkl, v duchu si však z hluboka oddechl a pochválil, že ten hřbet je dobrý chlap a spravedlivý. Očotně mu vyhověl, když žádal, aby se koním na té cestě ulehčilo. Ženské musily slézt. Kráčely s mužskými za vozem. Direktor s vychrtlým pudlem opět v čele a kus napřed.

Jen Tham s milovníkem společnosti (byl už starší a ne zrovna hustohustých kadeří a hrával také intriguanty) bral se rovnou dále, silnicí k městečku, že se podívají, jak tam je a že společnost dohoní. Po vojsku však netoužil ani jeden ani druhý, ale šli už tak dlouho studeným jitem, mlha zrovna máčela a sychravo lezlo do těla. Bylo nutno zahřát alespoň žaloudek.

Než cesta za hřejným douškem samá nesnáz. Silnicí se až do samého města nedostali. Narazili na řadu děl a vozů; spřežení u každého vozu dvě, u děl tři, a kolem dělostřelci v čákách s chocholy rovně nad ně trčícími z černožluté kokardy, všichni v pláštích, všichni blátem zamazáni jako jejich koně. Důstojníci v dvourohých kloboucích na přič hlavy posazených seděli na koních skrčení do vyhrnutých límců šerých pláštů. Ten onen voják seděl u cesty a pokuřoval z dýmky vedle kamarádů, kteří se natáhli a nedbali větru, v němž se chvěla vybledlá tráva a uschlé bodláči.

Tham s kolegou se musili uhýbat, vyhýbat a místem si zacházet nežli pronikli ku stavením. Tam všude vojáků jako mhy, u příbytků na jejich dvorečkách, na volnějších místech, vojákův od voza-

tajstva se žlutými výložky, v hrncových čákách, v tmavých pláštích a vysokých botách, u vozů, u koní, pěších v gamaších u pyramid pušek, k nimž přihodili těžká »telata« na bílém řemení. Stáli, uko-sovali z komisárku, nebo pokuřovali nebo se strkali a tahali o ple-cháč piva, o krapet kořalky.

Šum a hluk všude, hovory, pokřiky, rozkazy. Důstojník v klo-bouku na příč přejížděl; u té, oné čtyř zarazil, zaklel nebo se rozkřikl a hned zas úzdou koně trhl, otočil, snaže se, aby se poklu-sem dostal dál. Než tlačence srážela koně s rychlých kroků. Mezi uniformami míhali se domácí lidé v dřevákách nebo v pantoflích, v kožíšku nebo v kazajce. Stáli, dívali se na vojáky, nebo jim vy-nášeli chléb, máslo, mléko; sem tam mihly se na záspi ženské v šátcích na pokos, v červených punčochách, aby poskytly kus plátna i loje ubohému, jenž nařikal, že má nohy odřeny, do krve odřeny, že už tolik dní jsou na takovém marši. Přezouval se, nohy mazal, fáčoval a vypravoval ten, a jinde jiní totéž na dotazy pohostin-ných obyvatelů (vojáci byli Češi a Němci), že je v poli zle, oni že ani v ohni nebyli a už coufají, ale hlavní armáda, ach Bože, co se děje, že je asi tuze zle, že se všechno tutlá a tají, oni taky že nevědí, kam je ženou, ale česká, hlavní armáda že byla v Bavořích roztrhána, tak že prý všechno v nic přišlo, a všechno že tak trhlo skrz taškářství generálů. Princ Ferdinand, komendant té armády, že je ještě mladý pán, toho že ti taškáři generálové šidí, Wernek, Afenberg, *) to že jsou největší škůdníci té vojny a Mak, Mak —

Tham s hercem se zastavovali, naslouchali i ptali se také. Šum a hluk zatopil všechno a roznášel se jakož i divný puch ze vši té masy, z koní, z jejich kalů, z kalužin. Před hospodou nejhustší mrak. Vo-jáci se do ní dobývali; u její dveří a v nich jako zaklínováno. Ně-kteří podávali otevřenými okny korbele a džbánky kamarádům, jiní se drali do oken.

*) Auffenberg.

Tham se tam ani nepokusil. Na chvíli zapomněl na chlad a žízeň, jak pozoroval to hemžení a zápolení. Čekat bylo by marno, uvažoval s druhem, že bez toho nezůstane ani krůpěje, až vojsko odtáhne. Nepomohl jim ani vyšší důstojník, jenž v klobouku na příč z nenačání na vysokém koni před hospodou zarazil. Jak se mu plášť rozletěl, zahlédli světle modrý frak s červenými výložky a na černošedých úzkých kalhotách zablýštěly se mu knoflíky řadou od stehna až dolů. Lál, německy, a šermoval rukou. Na chvíli ten šturm na hospodu zarazil. Vojáci se obraceli a začali se rozcházet, ale jak důstojník koně otočil a zajel, proud na okamžik zaražený, spustil se na novo.

Tham zabručel a z temna zaklel. Nezbylo nežli jíti dál o suchých rtech, zvláště když kollega hartusivě připomínal, aby raději šli, že by se pak třeba ani odtud nedostali. Než zastavili se ještě jednou, před školou, táhlým, nízkým stavením šindelové střechy. Stál před ní fasuňkový vůz plný marodů. Vojáci krčili se zimomřivě do plášťů, bledí, zasmušilí nebo leželi s očima horečně planoucíma na slámě vozem nastlané.

Učitelka v čepci, kabátku, v pantoflích, ustrašená i rozlítostněná tím trudným pohledem, podávala jim do vozu, plná ochoty a soucitu, teplého mléka, jež nabírala z velkého hrnce do malých. „Pijte, vojákové, pijte! Oh, chudáčekové, oh — kdybyste alespoň — Ježíš!“ tlumeně vyjekla, jak zasténal na druhé straně voják v bílé uniformě, pláštěm volně přikrytý, jež s vozu skládali. Učitel při tom pomáhal v čapce z hubky, v kamizole, v nohavicích po kolena, v punčochách a střevících, ne mladý, ale ochotný, jenž třesa se soucitem, pořád napomínal: »Jen pomalu vojákové, z polehoučka, ták, ták, aby chudáčka tak nebolelo — z polehoučka — tak, a mlčte, vojákku, dáme vás do postele, pěkně si poležíte.«

Plukovní lékař v klobouku napříč, v modrém fraku s černým límcem stojatým, v bílých nohavicích a vysokých botách, jenž tomu

skládání s jakýmsi malým důstojníkem přihlížel, ušklíbl se: »Ten nadělá řečí, to bysme —«

Tham to zaslechl a odvrátil se, a rychlejším krokem bral se odtud. Jaká to bida! A což teprve tam v poli, pomýšlel, co krve tam, jakých bolestných a strašlivých zranění, a mrtvých! A nač to, nač. Ani za takové nouze obecné, za takové bídý nedali si ve Vidni pokoj. A co z toho bude; je-li tak, jak vojáci vypravovali, přitrhne-li nepřítel — Co oni teď, to zas kollega uvažoval, co jejich společnost. Co už pro vojnu zkusili, a co by bylo pak teprve —

Tham hleděl před se a nedbal, jak druh obzírá a vyzírá do poli v pravo, kam zajela jejich archa a odkud se měla stočiti zase na silnici. Až pojednou, náhle se zastaviv, vykřikl a rukou před se ukázal: »Tamhle!«

Mezi brunatným ouhorem a zoraným lánem po mezi kráčel ředitel v plášti. Černý bod se míhal kolem něho, pudl. Dále za nimi vrch povozu, bělavá plachta, koňské hlavy dvě před ní. Jedou nějakou hlubokou cestou pod mezí. Za nimi pole, pustá strniště, chlumy a nade vším šedá, zimavá oblaka. Tham s milovníkem pustili se rovnou ku svým. Z městečka zaječela polnice, bubny zarachotily. Vojsko se hnulo. Zahlédli pěši, v jejichž čele bubeník a pištci;*) jejich nota, ač úsečná a do kroku, tesklivě se nesla do pustého okolí.

Jak se herci zastavovali a ohlíželi, viděli na silnici temný proud pěších, před sebou pak svého direktora jako se štábem. Dcera u něho stála, Franci a druhý herec. Vůz zmizel v hluboké cestě pod mezí pod zcuchaným, šipkovým keřem, jehož plody leskle se rděly z prožloutlého a zčernalého listí. Thamová a komická stará také se chvilku dívaly na silnici na hlomozný proud vojska, na pěši, na dělostřelectvo za ním rachotící, ale pak, jak byly prokřehlé od ostrého větru, hledaly útulek i odpočinek na voze pod třesoucí se, hrubou plachtou.

Seděly tam chvíli nežli se na cestě uvolnilo. Když vojsko přešlo

*) Od r. 1806 nebylo pištců vojenských.

a přejelo, dal direktor znamení, aby se povoz hnul. Za půl hodiny dorazili na silnici. Všem se uvolnilo, direktor a sedlák si oddechli nejupřímněji. Ale pak, asi za půl hodiny se zas nejprudčeji lekli. Direktor, opět v čele, zaslechl náhle pokřik u vozu a za vozem. Ohlédl se a ztrnul. Vojsko za nimi, koňáci, celý mrak jich.

»Na levo! Uhněte na levo!« zkríkl, mávaje na levo rukou. Sedlák už sám chytl podsedního u huby a zaváděl spřežení s povozem z cesty ku kraji. Ženské uskakovaly do příkopu a za něj; vůz s celým pokladem ředitelovým se k němu silně nahnul, když sedlák s herci jej tam odsadil, poněvadž koňáci jeli celou šířkou silnice.

Kyrysníci byli, v helmích s černým hřebenem, v bílých, dlouhých pláštích, zpod nichž mdle probleskovaly konce palašových pochev. Než sem tam začernal se mezi nimi kyrys, jak ten onen jel bez pláště, jen v bílém fráčku, mnohý i bez helmy, jen v čapce. A žádný z nich do parády. Všichni uprášeni, umazáni, a také zamklí; koně plní zaschlého bláta, patrně ušlí, kráčeli s hlavami sehnutými proti větru, jenž rozvíval jim hřívý a ohony.

»Ach, tamhle ten je podvázaný!« Volala naivka za příkopem, ukazujíc na kyrysníka se zavázanou hlavou, na níž neměl helmici, nýbrž jen bílou čapku.

»A ten kůň, vidíte!« zkríkl Franci. Kyrysnický bělouš šel kolem v boku zkrvácený s hrubou náplastí na pleci.

»Odkud, stateční bojovníci!« volal direktor po německu.

Z řad nic, žádná odpověď. Dva, tři kyrysníci se na ten hluboký hlas ohlédli, ostatní jakoby neslyšeli, ani nehnuli tváří, kterouž zahrabávali před ostrým větrem do vyhrnutého límce.

»Odkud, vojákové!« zvolal po česku »milovník«, stoje vedle Thama.

»Od Ulmu, z Babor,« ozval se z řady kyrysník, jenž měl pravici zavázanou.

»Bylo zle,« volal tázavě Tham. Ale kyrysník přejel a starý strážmistr šedivých knírů hned za ním zle a neuctivě zahoukl v odpověď

s koně. Cvakot, dusot zaléhal, spousta černých hřebenů a bílých pláštů zanikala pustou silnicí. U vozu rozumovala všechna společnost nad kyrysníkovou odpovědí, tamže tedy bylo zle, a tihle všichni jako na útěku.

»Ježíš Maria!« zajekla direktorova dcerka, ukazujíc dolů silnici. Jezdec, dva, tři, také kyrysníci, a každý z nich vedl osedlaného koně.

»Ti se opozdili.«

»Těch se zeptáme, ti nám spíše povědí,« troštoval se Tham, a zavolal když dojížděli :

»Od Ulmu?«

»Od Ulmu,« odpověděl mladičský kyrysník, hladký, bez knírů, ale od větru do ruda ošlehaný.

»Byla tam bitva, a kdy —«

»Kolik bitev.«

»A jak to dopadlo.«

»Takhle, vidějí, že nás ženou. Ale jsme prodáni ; potvory všechno prodali.«

»Kdo.«

»Mak a ten Vernek. Ta duše ! S lifranty to uměl, ale s Vonapartem ne.«

»A co arcikníže Ferdinand.«

»S tím jsme se prosekali, pár tisíc jen.«

»A ostatní armáda —«

»A bože ! Ta je tam,« mávl za sebe, v stranu Bavor, »všecko tam ostalo u Ulmu, celá armáda.«

»Vy jste raněn.«

»Jen mě tak škráblí.« Vystrčil z rukávu pravici, jež byla obvázána. »Ale kamarádů tam ostalo, a co jich je plesírováno, co jich je ve špitálu ! A mnoho jich také vezou na vozích. Ale kdo jen trochu může, ostane na koni, žádnému se nechce do špitálu mezi ty rasy. Prosim jich, nemají trochu tabáku.«

Žádný neměl; jen sedlák a ten ochotně jej podal i s měchuřinou mladému kyrysníku, tázaje se, odkud je.

»A z nedaleka, z Prácheňska, od Mirotic. Neměl bych tam daleko,« odpovídal jako oživen vzpomínkou na domov, trpčeji však dodal: »Ale to je marné, kdo pak ví, kam nás zas poženou.« Všiml si, že kamarádi jsou kus napřed. Dal s Bohem, bodl koně a kvapil za nimi.

Sedlák vyjel zase na silnici; daleko se však nedostali. Hlučný dusot je zastavil. Sedlák zaklel, direktor přitiskl zoufale dlaň k temeni. Za nimi zase jízda, v bílých pláštích, ale bez helmic, vošňorovaných čakách, a les pik nad nimi. Vůz musil na novo na samý kraj silnice a herci a herečky za příkop. Huláni přejížděli, řada za řadou, s volně přikloněnými pikami černožlutých praporečků. Na leckteré pice však scházel, leckde byl potrhán nebo zamazán. Nejeden z hulánů pod-

vázán; ticho v řadách, většina se choulila do pláštů, všechno unaveno. Stočené štandáry trčely ochable nad řadami.

Důstojník jakýs, ne mladý, hubený, čáko měl černým pouzdrem zatažené, jedá vedle řad, zarazil pojednou koně, díval se na vůz u cesty a pak přímo k němu. Vypτάval se po německu, kam jedou, či je to vůz, co vezou. Sedlák, jenž nerozuměl, ač tušil, oč běží, stuhl leknutím. Direktor smekl, pohladiv vlasy od čela do týla z hluboka se poklonil, odpovídaje pokorně, že to je všechno jeho majetek, kosty, dekorace.

»Dolů s tím haraburdím!« poručil ostře důstojník.

Direktor jakoby nerozuměl, chtěl vykládat, ale jak se důstojník osopil, začal prosit, aby ho neničil, že to je všechno jeho jmění a chléb těch ubohých lidí.

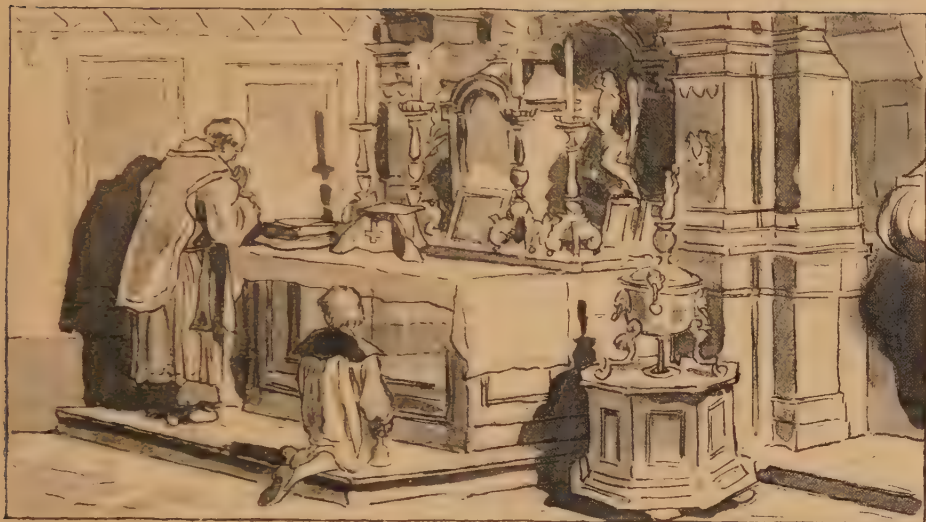
»My těch nebohých máme ještě víc, a trpí víc. Naši ranění a nemocní se tlačí na vozích. Potřebujeme vozů. Hned to složte, do vši vám to odvezou na trakaři, a nikdo vám to neukradne. Dolů s tím!« Zahřměl, a křikl na dva hulány, když i sedlák začal prosit. Náklad složili, vůz musil otočit. Sedlák hartusil, ať mu direktor zaplatí, oba huláni však nutili, ať už jede. Musil.

Prázdný vůz mezi dvěma pikami hrkotal zpátky naproti vozům s raněnými a nemocnými; huláni zajížděli, les jejich pik s praporečky splýval. U cesty, kraj strniště opodál dvou očesaných, skoro holých sliv omšných kmenů, ve vybledlé trávě několik beden s Bernardonem a s celým bohatstvím. Na nich ženské jako na rozvalinách. »Komická stará« klela a zlobila se, dcera ředitelova plakala, tisknouc se k Thamové chmurně mlčící; »milovník« ruku zastrčenou za ošumělý kaput díval se za hulány. Franci, sedě u beden, uškuboval trávu, hledě na direktora, jak chodí sem tam, jak stanul u beden, nad dekoracemi, nad svým malovaným lesem a komnatami i žalářem jako král na zbořeništi svého paláce. Stál tak okamžik, pak zhluboka povzdechl:

»Oh die Kunst! Die arme Kunst! Und diese verfluchte Soldateska!« a pln rozhořčení mávl pravicí v tu stranu za hulány.

Tham, opíraje se o kmen staré slívy, zabručel kollegovi vedle stojícímu: »Die Kunst!« Ušklíbl se. »Und das tragikomische Ende! Ted jsme teprva na suchu. —«

XIII. MUSA INTER ARMA ZPÍVAJÍCÍ. KAPITOLA MILOSTNÁ.

Všude po Praze čekali dychtivě určitější zprávy z bojiště. Noviny docházely pomalu a přinášely bulletiny o událostech, které se sběhly již před mnohými dny, a nad to ještě nejisté. Pražské listy měly málo přímých zpráv, a ještě bylo znát, že nepíšou o všem, o čem by měly. Nesměly.

Z toho nejistota, nedůvěra a jako černava počalo se šířit tušení něčeho zlého. Nejdivnější a nejzamotanější zprávy o srážkách a bojích z pramenů soukromých, prý z Vídne nebo z guberniá prý, se trousily a rostly letem. Mluvílo se o srážce u Vertyngu ve Švábích, že tam bylo zle, že se to tají, ale jistě že tam císařské vojsko prohrálo, správů vedoucí generál Auffenberk že upadl do zajetí s kolika sty vojáky, a u Günzburku za Augšburkem tam že Francouzové také zvítězili, Ney, jejich generál; císařský generál D'Asper že musil za

Dunaj, Günzburk že je v rukou francouzských, císařská armáda že všecka couvla k Ulmu.

Outěcha byla ve spojencích, v Rusích, kteří pod Kutuzovem stáli u Innu, aby zabránili postup Francouzů do Rakous a na Vídeň. V těch byla naděje a v tom, že druhá, silnější ruská armáda už táhne, že přitrhne co nevidět. Než přece žádná jistota. Nedůvěry, obav všude jako těžkých mraků.

V neděli dne 27. října vystavena ve všech pražských kostelích velebná svátost a u všech její oltářů vznášely se vřelé modlitby za vítězství.

P. Vrba modlil se z té duše ráno při mši i po ní i odpoledne o nešporách. Prosil skroušeně a lítostivě, aby se pán Bůh smiloval a učinil těm vojnám konec, aby poražen a potřen byl ten zpupný císař francouzský, jež nenáviděl jako před tím Jakobíny. Když se vrátil z kostela do svého bytu, den už shasínal. Měl na sobě plášť, ten plný kapes, jenž tento rok celý zahálel, poněvadž za té drahoty a tesknosti obecné nebylo možná apoštolovat českému čtení.

Uloživ plášť, usedl, dost prokřehlý, do černého křesla po nebožtíku faráři Hejnovi u kamen, z nichž příjemně zalehal hukot plamenů do klenuté jizby, zamžené prvním soumrakem, plné zašlých obrazův i sošek ze zrušených klášterů. V tu chvíli vstoupil mimo nadání doktor Held. Návštěva ta byla tím milejší, že se doktor tu nestavoval jen mimochodem, nýbrž že přišel schválně.

P. Vrba začal o dnešních pobožnostech a hned se také dychtivě ptal, nemá-li doktor nějakou novinu, že se stýká s pány od gubernia a s urozenstvem.

»Velebný pane, raději o tom nemluvit. Mám noviny, ale nestoji za nic.«

»Tak co, tak jak —«

»V Bavořích je asi zle. To už je jako jisto, že naše armáda coufla k Ulmu, že se chtěla tam retovat, ale že ji tam Francouzové obklí-

čili kolem okolo, všechno. A nejhůř, že ta pevnost Ulm je prý nedodělaná.«

»Ach, běda! Ach, kdyby nás pán Bůh dnes vyslyšel!«

Doktor Held se v duchu skepticky usmál, nahlas však těšil:

»No, kdož ví, všechno třeba tak není, a pak, velebný pane, Rusové!«

P. Vrbovi zajiskřilo v očích.

»Ano, ano, Heldičku, mají pravdu! To je přec! Rusové, slovenští hrdinové, ti na ty Jakubíny! Však vědí, před šesti léty, Suvorov, kozáci!«

»Ale já, velebný pane, dnes na vojnu ani tak nemyslím.«

»Tak! A nač!«

»Chtěl bych být dnes tam, kde oni by taky chtěli být.«

»Já? A kde medle?«

»Na musikální akademii.« Held se čtverácky usmál.

»Já?!« Vykřikl P. Vrba a škulbl sebou. Dotklo se ho, jak by on v tento čas —

»Oni, a chtěli by slyšet knížete, pravého knížete, jak veřejně zpívá česky.«

»Doktůrku —«

»Rafaëla zpívá, a snad v tuto chvíli.«

»Jakého Rafaëla a který kníže, jaký kníže.«

»Archanděla Rafaëla, kníže Lobkovic, František, vojvoda Roudnický. Ta musikální akademie, aby věděli, je dnes odpoledne v Roudnici na zámku, kníže sám zpívá.«

»A řekli že —«

»Česky, ano; dávají tam z jeho vůle Haydenovo oratorium »Stvoření světa«, vědí, a s českými slovy, s českým textem.«

»Ah! A jak to vědí.«

»Psal mně Antonio Cartellieri, knížecí kapelmajstr, psal mně před třemi dny a zval mě, známe se odtud z Prahy, z divadla; měl jsem tam přijet. Byl bych jel, rád, to vědí, zvlášť když je to takhle,

všechno česky, a musikalíš by taky za to stálo. Cartellieri je chlapík, sám komponist, kolik oper složil, kapellu má znamenitou, kníže, to vědí, na groš nekouká, v služebnictvu a v hausoficírech má znamenité muzikanty i zpěváky. Sám znalec muziky a pěkně zpívá, a demoiselle Nitšová zpívá Gabriela.«

»Kdo je ta zpěvačka.«

»Žádná od divadla, je knížecího forstmistra dcera, dobrá zpěvačka. Uriela zpívá jakýsi pan Kozderka, taky knížecí úředník. To ono je dnes v Roudnici! Sjede se všechno urozenstvo z okolí, úřednictvo je tam, rozumí se a měšťanstvo, kníže je taky pozval.«

»A všechno česky!«

»Ano, a orchestr znamenitý: Vranický, mladší, Kraft tatík a syn, ty znám, a ostatek všechno samý dobrý muzikant, jak Cartellieri píše. Šhrají všechno.«

To nebylo P. Vrbovi to hlavní. Naslouchal Heldovi, hleděl na něj, ale na očích mu bylo znáti, že mysl jinam utíká.

»A kdo to na česko přetlumočil,« zeptal se pojednou.

»Nějaký pan Krušina, píše se Kruchina, je u knížete sekretářem, sám taky šlechtic.«

P. Vrba trhl prudce rukama.

»Je-li možná! Snad ne ze Švamberka!«

»Ano, ze Švamberka.«

»Oh, oh, to je vzácná a podivná věc. Potomek takového starožitného rodu, a tak mocného, tak bohatého! Vždyť Švamberkové dědili, vědí, po Rožmbercích! Po Rožmbercích, a byli v příbuzenstvu s jinými slavnými rody staročeskými. A teď sekretářem u Lobkoviců. A Čech! Čech!« opakoval jasněji. »Ten že tedy slova přeložil a kníže pán, vojvoda roudnický!«

»Tak vidějí, velebný pane, kde všude máme vlastence. Ale aby se přesvědčili,« Held hrábl do náprsní kapsy a vytáhl malou knížku, »tady to mají, to je ten český text. Přijmou to ode mne. Dostal jsem

tři exempláry, Cartellieri mně je poslal. Hned jsem si vzpomněl, jeden dáš do expedice, druhý velebnému pánu.«

P. Vrba měl už knížku v rukou. Hrábl po ní jako hladový.

»Zaplat pán Bůh, to mám radost, to si ještě dnes přečtu. A jak v expedici, pan Kramerius —«

»To vědí, měl radost a všichni, kdo tam byli. Vždyť se můžeme pochlubit, že i na vojvodských, na knížecích zámcích se dává slavné opus po česku.«

»Áno, ano, jak říkám: Spí, jen spí, neumřela.« P. Vrba zatřepal vztyčeným ukazovákem. »Už se probouzí.«

Jakmile doktor Held vykročil, rozžehl P. Vrba svíčku, přitáhl černý stůl s dřevěnou mřížkou blíže ke kamnům a usednuv do křesla, dychtivě otevřel tenkou knížku v osmerce.

»Stwoření swěta w hudbu postawené od pana Josefa Haydn w umnění hudebním doktora. Z Němčiny w Češtinu přeložené k potěšení Nejoswicenějšímu pánu a panu Františkowi Josefowi wéwodowi Raudnickému, swaté Římské říše knížeti a wladaři domu Lobkowického atd. atd. welikému ctiteli wlasti a jazyka Českého. W nejhlubší poníženosti obětowáno od Jana Kruchiny. We Widni 1805.«

P. Vrba, jakoby chtěl pamlsku déle užiti, přestal číst, obracel listy, prohlížel stránky, potěšen už titulem, až se dal do předmluvy. Její spisovatel jej zajímal více nežli Haydn a jeho dílo. Krušina ze Šwamberka českým spisovatelem! A jak psal! Hned na počátku potrhoval P. Vrba hlavou v radostném údivu.

» — jsem já tak šťastný každodenně očitým swědkem býti: kterak Waše Oswicenost chtědlnosti a horliwou láskou wlastenskou i našeho libezného jazyka Českého naplněna jest —«

Jiné místo dvakrát četl, po prvé tiše, po druhé hlasnějším šeptem a s citem, že »tu radost spolu pocítiti schopen jest, který ještě před krátkým časem tohoto století na to swírání a utiskání té starodáwné Slowanské a překrásné řeči České truchliwě popatřil —«

Pak na tom místě uvázly mu oči, kde psáno, že pisatelovo srdce pronikla slova knížete z Lobkowic: »O kým toto řečnictví *) w našem Českém jazyku se jedenkrát zpívá —«

Tomu, co dále četl, jak že »den po dni naše ušlechtilá řeč Česká po tak mnohém pronásledování chvála Bohu! zase kwěstí počíná a za nejpotřebnější ano i také w celém tomto mocnárství řeč se držeti může, zvlášť když se pohlédne na občanstvo polské, bratrance Čechů dle jazyka, a že se také těm millionům obyvatelů těch krajín, v kterých krásný jazyk Slovenský libě vyzwukuje, s touto Hayden-skou hudbou (s českým textem) jistou radost způsobiti může«, tomu zvlášť živě a rád v duchu přisvědčoval.

Zapomněl na vojnu, na Ceypka, že má přijít, jak obyčejně teď na podzim z večera na těch dva a třicet. Když vstoupil, stáhl P. Vrba obočí, poněvadž ještě nedočetl. Ceypek musil počkat, a pak ještě neuviděl hned karty. Dřív P. Vrba nějak rozohněný, zardělý, živě mu rozkládal, a to že by si měl přečíst, to že by měl slyšet, co je dnes na Roudnickém zámku, co vojvoda, kníže pán, a česky, všechno česky, a panstva tam, urozenstva jako máku, samý hrabě, kníže — A kdo to skládal, taky člověk staročeského rodu urozeného.

To všechno vykládal jako o překot z radosti i z úmyslu. Bylť o Ceypkovi přesvědčen, že ta stará vojna má jako většina kolem českou řeč přece jen za něco sprostšího, že si to z vojny přinesl, kdež s nimi, Čechy, tak dělali a hrubě je ponížovali; tak aby viděl, aby slyšel, že onačejší páni nežli takový kaprál nebo lajtnant. Vojvoda, urozenstvo!

Doktor Held dal se z bytu P. Vrby napříč dobytčím trhem a rovnou do Ječné ulice. Ráno dostal připomínku baronky Skronské, že z venkova již přijely, už před čtrnácti dny a on že si dosud na ně nevzpomněl. Věděl, že baronka s neteří Lory je zase v Praze, ale nespíchal do jejího domu, jako již minulé zimy od onoho večera,

*) Text oratoria „Stvoření světa“.

kdy přinesl společnosti u baronky Skronské zprávu, že zemřel professor Vydra. Tenkrát začal uvažovat o slečně Lory, když si musil povšimnouti, že za řeči s ním jakoby tajený plápol náhle zahořel v její slovech i v jejích očích, a že okamžikem to vše shaslo, ne samo sebou, nýbrž zduseno, poněvadž slečna se tak opanovala.

Zalahodilo mu na okamžik, než pamatoval se. Nebyl tak samolibý, aby to měl za jisté. Za dalších návštěv však se přesvědčil, že se nemýlí. Vycítil, že slečně Lory není jedno, přišel-li návštěvou, nebo vynechal-li ji; postřehl náhlé, radostné vzplanutí, vstoupil-li z nenadání, i to, jak byla ráda, mohla-li třeba na chvílku oddělit se od společnosti a zabrati se do hovoru s ním, třeba že v mnohém ná-zoru nebylo mezi nimi shody.

Ji vábil vyčtený svět idyll, šťastných pastýřův a pastýřek, vysněná Arkadie, libezná zátiší luk, starých dubů, šerých hájů i tichých jezer červánky ozářených, ale ji také opojoval proud nových směrů, čarovná romantika, nová poesie lunojasné, luzné noci plné kouzla, v níž život i báseň, myšlenky i city, slova i tony měly splývati, poesie nekonečné touhy.

Held vychováním a přesvědčením Josefinista, jemuž Voltaire byl nejvzácnějším spisovatelem, měl to vše za modní, za blouznění dívčího srdce, plného neukojené tužby. V tom ji nerozuměl a nemohl s ní nadšeně mluvit o té neb oné knize nové školy, již mu vřele doporučila nebo sama zapůjčila.

Za to v hovorech o hudbě se mile scházeli. V tom i on, lékař, svému povolání až obětivě odevzdaný, zablouznit si neměl za nic nebezpečného. Než po onom večeru i v tom sám sebe střehl.

Jindy, unesen skladbou, do které se nořil celou duší, zapomínal na společnost zbožně naslouchající jeho mistrné a procítěné hře. Po tom večeru vytrhioval se z toho zanícení a tak postihl, jak na něm tkví Lořiny rozzářené oči, že v nich více nežli hudební zanícení —

Proto pak nepřicházel tak často, a jak jen možná bylo, zůstával v plné společnosti. Chtěl slečnu i sebe chránit. Jeho povolání a zku-

šenost daly mu sílu pamatovati se i v tom jeho věku kvetoucí mužnosti. Neměl se za hrdinu a světce, nevyhledával pokušení, a vážnost k baronce a k neteri jej tvrdila v jeho jednání.

Tak se bránil až do jara, kdy odjela baronka Skronská se slečnou Lory na venkov, na své panstvíčko. Pak na ně snadno zapomněl. Jeho povolání zabíralo mu skoro všecken čas i všechnu mysl. Měl jako lékař už zvučné jméno. Mladí lékaři domácí i cizí vyžadovali na něm povolení, aby jej směli provázeti při vizitách v nemocnici milosrdných bratří, jejíž byl představeným. Tam strávil mnoho času, a ostatek dne věnoval svým nemocným po městě.

Toho léta přibýlo mu v nemocnici nesmírné práce.

Ve »špinhause« vypukl tyfus; Held přijal všech šedesát onemocnělých a staral se o nešťastné trestance scelou odevzdaností. Potíral strašlivou nemoc, jež před léty jej samého už už dávila. tenkrát, když P. Vrba sveden nepravou zprávou, psal Věkovi do Dobrušky o Heldově smrti a že za něj sloužil už zádušní mši, jako to učinil Heldův bratranec v Nové Pace farář Bílý, jehož psaní o partesy Heldovy a kytaru, adresované »panně Barboře Held v Kvartyru nebožtíka Pana Doktora Helda v Praze«, choval na památku své živé smrti.

V ten čas parných dnů, kdy do svého bytu u Piaristů, kam se přestěhoval ze Sirkové ulice, přicházel unaven, zmořen, kdy někdy nəsáhl ani na klavír, svou radost i útěchu, a hned se natáhl na pohovku vysílen, bez myšlenky, a jen z hluboka oddechoval, maje oči přivřeny, došlo z nenadání psaní od slečny Lory. Bylo německé s francouzskou adresou a s pečeti, nesoucí v drobném, něžném věnečku anglické slovo »Truth«.

Slečna Lory psala ve jméno své tety, která se roznemohla. Z města k ní dojížděl lékař, baronka však majíc jedinou důvěru v jeho, Heldovo umění, dala psáti jemu. Neř vyličila chorobu a ptala se za tetu o radu. Při tom se zmínila, jak žije, jaký tu klidný život, někdy až únavně, mrtvě tichý, že se hodně prochází a bloudí parkem, a chodí

do nedalekých rozvalin starého hradu i osamělým hřbitovem u venkovského kostela, »einsam — — Sterbegedanken voll, jako Hölty, und wählet zum Sitz ein Grab, und beschauet die Kreuze mit dem wehenden Todtenkranz« — Tu že hluboko cítí ty verše, že hledá útěchu v poesii, hlavně u svých milých básníků Matthissona, Novalisa, Höltyho, a že začala také česky číst.

»Pan baron Jeník poslal tetičce nějaké knihy a přidal také pro mne nejnovější českou, od pana Nejedlého, překlad z Gessnera »Dafnys a První plavec«. Dala jsem se do českého čtení, ale jde to z těžka. Originál Gessnerův tu nemám a bez něho těžko všemu rozumět, když spisovná řeč česká je přece jinačí nežli obyčejná. Teď jen zatruhu, a je toho dost, co mi nejasno nebo čemu nerozumím, ale až přijedeme zase do Prahy, budu se pilně dožadovat o vysvětlení pana Jeníka a s dovolením i Vás, pane doktore. Až přijedeme! Až zase budeme v Praze! Ó, někdy napadá mne tesknota a zrovna touha po milé Praze, a tím více se těším na podzimní a zimní večery, na milou naši společnost, na Vaši hru —« V té únavě tělesné i duševní, v hrůze epidemie, kdy vídal ve špitále denně tolik bídy a trapného skonávání, jen se usmál tomu hřbitovnímu blouznění, a když list dočítal, schmuřil obočí při jeho touhy plném konci.

Druhého dne odpověděl, lékařsky jak náleží obšírně, na ostatek dost stručně. Nejširě o nové, české knize, že ji viděl v české Expedici, ale dosud že jí nečetl, poněvadž je hrubě svou lékařskou službou zaměstnán, (více o sobě nepsal,) že rád slečně radou poslouží, a že by měl z toho velikou radost, kdyby získal české knize tak něžnou a cituplnou čtenářku.

Slečna psala pak ještě jednou, opět za tetu, děkujíc za radu, která znamenitě posloužila. O sobě však se již nezmínila, leda to, že by se hned vydala do Prahy, ale k vůli tetě že tu budou letos déle, až do října. V doušce napsala po česku: »Čtu česky.«

Held se usmál, ale ta dvě slova viděl rád.

To bylo v srpnu. Pak nedošlo již žádné psaní až v říjnu ten listek s připomínkou a pozváním samé baronky. Nebylo možná již odkládati. Jak se tam od P. Vrby bral, myslil nejvíce na slečnu Lory, jaká bude a přál si, aby se s ní setkal jen ve společnosti.

Nesetkal. Když vstoupil do salonu, zastal jen ji v úzkých, bělavých šatech pod řadry po modě přepásaných bledě zelenou pentlí, v plné záři voskovic, přebírající nějaké partesy na klavíru, vedle nichž ležela nevelká kniha, Nejedlého překlad z Gessnera. Zarděla se, tlumeně vykřikla, když zaslechla Heldův hlas, a prudce odstoupila od klavíru, jako by chtěla chvátat v ústřety. Než jen chvatný krok a stannula nehnutě; jen ruku vstříc vztáhla, jak docházel. Kolena se jí zachvěla; nepromluvila, byla však všechna jako projasněna radostí z jeho příchodu.

A ta radost tak prošlehnuvší, již nemohla hned opět utajit, ovanula Helda jako když náhle květ zavoní. Jak se bránit. A líbila se mu v ten okamžik víc, zdála se mu hezčí, svěží, plnější. Vřejeji nežli chtěl a zamýšlel, ji uvítal a pochválil, jak znamenitě vypadá, jak ji venkov svědčil. Cítila, že nechválí na plano, že jeho pohled neutkvěl na ni lhostejně a bez účastenství.

Z vedlejší komnaty vstoupila baronka a její hosté, baron Stentsch a starý guberniální rada Slívka, bělovlasý, v bělostném šátku na krku a tmavomodrém fraku. Usedli v salonu, mluvili o prázdninách, baronka o své nemoci, velebila Helda, že vlastně on ji pomohl, dotazovala se, byl-li přec na nějaký den z Prahy. Rekl, že nemohl, že bylo příliš práce.

»A jaké!« doplňoval rada Slívka, vzpomínaje na hrůzu »špinhausu«, na epidemii v létě a jak se doktor Held obětoval. Baronka povzdechovala úžasem a slečna Lory jako ulekaně naslouchajíc, podotkla tišším hlasem, pan doktor že se ve svém listu ani slovem o tom nezminil, že neměly ani tušení, v jakém je nebezpečení. Úcta, obdiv ji schvátíl, jaká to síla, jak je mužný, obětivý, a v nadrech se jí rozlil zážeh oddanosti, že by ho byla za ruce chytla a stiskla mu je —

Doktor Held zamlouval vše povinností, povoláním, pak na pomoc vzal Haydenovo Stvoření světa, že je dnes v Roudnici provozují, a to po česku. Vypravoval o tom, zavedl společnost do hudby, pověděl další novinky, o svém příteli Vitáskovi, že dokončil novou skladbu na klavír, a, jak náhle vzpomněl, živěji vypravoval, že příští měsíc bude vzácný požitek, muzikální akademie v divadle, že přijedou oba bratři Pixisové, to že bude brilliantní koncert, Fridrich to že je umělec, housle že mu hovoří, zpívají, pláčou, a když Petr sáhne do kláves, to že je hra!

»Kdy to bude?« ptala se baronka.

»Teď, počátkem listopadu, už je to smluveno a také ohlásili, co chtějí hrát, Fridrich koncert od Viottiho do E moll —«

»A Francouzové do dur —« vpadl baron Stentsch, »ti koncertují! Je prý zle.«

»Naši se snad přece udrží, co přijdou Rusové,« těšil se rada Slívka.

»Kdyby tak s nimi váš pan bratr přibyl!« vzpomněla slečna Lory, jež jako všichni tu znala příhodu bratra doktora Helda, Ignáce, jak v Polsku či na Rusi zmizel beze stopy.

»Oh, slečno, když před šesti lety, když tu byli Rusové poprvé, jsem se ničeho nedopátral —« Held mávl zkrátka rukou, »to již teď teprve ne. Již jsem se vzdal veškeré naděje. Taková léta a žádné zprávy, ani slova, ani zmínky.«

»Kolik let už nemáte žádných zpráv,« ptala se baronka.

»Už jedenáct.«

»To věru —« přisvědčoval vážně rada Slívka.

Mluvili dál o Rusích, o těch, kteří již přitáhli a stáli pod Kutuzovem někde v Rakousích, i o druhé, větší jejich armádě, která byla na cestě; vzpomněli, jak asi v Itálii, tam že bude líp, arcikníže Karel že Massenu jistě spořádá.

»A jak arcikníže Ferdinand Napoleona?« zeptal se baron Stentsch a usmál se jizlivě. »To jest general Mack, to je vlastní vojevůdce.

Oh, takový! Kdyby byl arcikníže Karel zůstal v dvorské válečné radě, ten by byl nepřipustil, ne, to ne, aby Mack vedl armádu a proti Napoleonu! Ale jistým pánům je to vhod, Mack se jim koří, je jim po vůli.«

»Ale statečný je, sloužil od píky,« hájil rada Slivka.

»I ano, starý kaprál, proto před pány ode dvora ohromný respekt. Myslím, že už teď je zle, že je hůř nežli se píše v novinách, vlastně nepíše. To se zas všechno tutlá, zatajuje,« horlil baron Stentsch. »A vůbec, proč si vojnu zas začínali! Že Anglicko chtělo, tomu je to vhod, ale my to odneseme a zaplatíme proudy krve a milliony! Na vojnu má ministerium kuráže dost, ale doma, u nás — Ó to se bojí každého šustu, tady se odevzdá censura policii a jedná se s vážnými muži jako s chlapci, tady je hned každý revolucionář kdo nosí širokou kravatu, kdo chodí v pantalonech, tady se zavedou Recensirungs-Kommissiony,*) aby lidé zhloupli. Našeho práva se nedbá. A to je, oh — uvidíte, jak to všechno bídne skončí tam, tam —« potřásl pravicí k oknu, ven, míně válečné pole, »a my, my, jen mlčet, nesmíme ani zvědět, jak je, že je a bude čím dále tím hůř.«

Slečna Lory naslouchala již netrpělivě. Vojna, pořád vojna, jen samá vojna. Těšila se na tento první večer, zvláště, že uslyší zase doktora Helda. A on jakoby na klavír zcela zapomněl, dal se také strhnouti.

»Ano,« přisvědčoval, »máte pravdu, pane barone. Kde je osvícenost a liberálnost dob Josefových! A kdo teď v čele! Teď panuje fušerství a zatemnělost, a fušerství je neštěstí, v medicíně, ve vědě, v politice, všude.«

»A mistrovství nade všechno, zvláště ve hře na klavír, pane doktore,« vpadla baronka Skronská s úsměvem, přetínajíc nit politického hovoru. Held nemohl se bránit takovému uznání i vyzvání. Usedl ke klavíru, jenž pocházel z prohlášené dílny Weisovy, a zahrál.

*) Zřízena r. 1803, jež všechny spisy za cís. Josefa II. a Leopolda II. vydané znovu přehlédla. Do tohoto roku t. j. 1805 zapověděla z nich přes dva tisíce pět set.

Slečně Lory se pohnula ramena vnitřním blaživým otřesením, jak usedala do křesla v rozkošně vzrušující dychtivosti, s jakou čekávala za dětství začátek krásné pohádky, uvádějící v kouzelnou říši vil a zakletých zámků. Doktor sáhl do kláves. Líbezná prška tonů se rozšuměla a řinula jako májová vláha do prahnoucího srdce.

Lory seděla trochu stranou v pozadí a mohla se volně zadívat ku klavíru. Seděla nehnutě s očima rozšířenýma, v obdivu, v tiché rozkoši. Ohlasy »Kouzelné flétny« nesly se stichlým salonem vyzářeným voskovicemi v zlacených dvouramenných svícnech empirového slohu, zapuštěných do zelenavých stěn. To nebyl parádní koncert, ale řeč srdce, nehrál zručný virtuos, nýbrž umělec, jenž s celou duší vssál dílo velikého mistra.

Lory seděla v sladkém zapomenutí. Když zalkala arie Paminy, zvlhly jí oči a když Held dokončil, zachvěl se ji na rtech blaživý povzdech. Jako ze snu se probírala a ohlížela. Slyšela náhlý šum, viděla, že se ohlížejí, doktor vstal prudce od piana a baron Stentsch kráčel rychle ku dveřím. Rytíř Jeník tam stál, a něco jako by hlásil. Zdálo se jí, že se omlouvá, zaslechla, že se ptá, vědí-li. A byl nějak vzrušen. Všichni spěchali k němu. Vstala také.

»Račte prominout,« omlouval se Jeník živě, »vyrušuju, ale novina sama mne omluví. Přicházím od švakra Henneta a ten se vrátil právě od purkrabiho. Došla štafeta —«

»Vy nás lekáte! Co je?« ptala se dychtivě baronka Skronská i rada Slívka.

»Co by bylo, zle!« zvolal baron Stentsch a již se rozpaloval.

»Ano, zle,« přisvědčoval Jeník, »tuze zle. Zdá se, že je všechno ztraceno. Celá armáda Mackova, u Ulmu celá armáda,« opakoval přísně, »i s velitelem je zajata.«

Baronka tlumeně vykřikla, rada Slívka sebou škubl.

»To není možná!«

»Je to jisté?« ptal se temně baron Stentsch, jenž čekal zprávu o prohrané bitvě, ale ne něco tak ohromujícího.

»Je to jisté, bohužel.«

»A co arcikníže Ferdinand — Také zajat?« vzpomněla baronka.

»Ten prý s nějakým oddělením vyvázl a pospíchá Bavorskem zpátky do Čech. Nezaskočí-li ho — Ale zle je, už z toho, že rezervní vojsko všecko je na ústupu. Již couvlo do Čech, všecko se žene k Plzni, tam je koncentrace.«

»A tam, u Ulmu, celá armáda,« zamračeně opakoval baron Stentsch jako před sebe.

»Ano, přes třicet tisíc našich, jistě, osmnáct generálů, složili zbraň před Napoleonem, a co děl ztraceno, a všeho! Francouzové mají teď volnou cestu na Vídeň.«

»Tu kryje Kutuzov se svými Rusy,« těšil se rada Slivka.

»Co to je, ta hrstka.«

»Ale druhá ruská armáda již táhne.«

»Ta přijde po funuse s křížkem, milý pane rado,« vyhrkl Jeník po česku.

»Co jsem říkal!« Baron Stentsch jako vítězně se rozhlížel po společnosti. »Mack! Co jsem povídal! Toho by měli zastřelit!«

»Vojenskému soudu neujde, nemůže,« přisvědčoval Jeník, »to je bezhlavost takhle kapitulovat.«

»Vojenský soud!« opakoval baron Stentsch rudý rozčilením. »Toho před něj poženou, ale kdyby byl také takový mocný soud, který by odsoudil a ztrestal tu bezhlavost, co dala Mackovi takovou moc, tu hroznou bezhlavost. A celý ten system!« dodal prudčeji, svíraje rty.

Baronka se lekala, že by Francouzové mohli snad až do samých Čech, sem.

»Ne, ne,« konejšil ji zas rada Slivka, »armáda je snad, žel Bohu, ztracena, ale jsou tu národové. A Tyrolsko je vojensky opatřeno, arcikníže Karel přikvačí z Italie na pomoc, a pak spojenci —«

»Milý pane rado,« řekl Jeník trpce, »na spojence není spolehnutí, pomoc z Italie nemůže přijít v čas a národové —« pokrčil rameny.

»To si zas na ně vzpomenou,« přidal Held trpce.

Lory povzdychla. Sen se rozplynul, zbraně řinčely, vojna zas bouřlivě zaduněla. Smutně se ohlédla po klavíru, kde vedle svazku partesů ležela nevelká knížka s rudou náhřbetní vignetou, Gessnerův »Dafnys a Prwnj Plawec«.

XIV. CASTRUM DOLORIS.

Stará rychta v létě zvážněla, dost ztichla, protože její obec silně prořidla. Než na podzim, samý konec října měsíce, jak dopršel čas vagací, rozhlučelo se v ní zas a zarojilo jako v oule. Studenti se vrátili. Jan Hýbl mezi nejprvnějšími. S formanem přijel z České Třebové, do Prahy dorazil pozdě odpoledne a jen se smrklo, pospíchal ze starého svého bytu »U zlatého slunce« v Bartolomějské ulici do Staré rychty.

U »vlastenského« stolu našel skoro všechny až na herce a hudebníky z Volánkova divadelního orchestru malostranského. U stolu seděli Fryč Jan, měšťan, Lumenda, učitel, naryšavělých vlasů, už bez copu, Zima, tiskař, pan starý Hamous, červených, ducatých tváří, v zeleném kabátě a dlouhé vestě, jenž statečně bálil z dýmky, či z »kuřky«, jak tu u vlastenského stolu říkali, maje váček plný tabáku před sebou na stole i kulatou řabatěrku.

Hýbl shledal také u vedlejšího, malého stolu opodál velkých, zelených kamen stálého hosta a souseda jejich stolu, vlasatého Srnku, starého mládence. Seděl jak obyčejně již zarudlý, zamračeně zamyšlený, v hřebíčkovém, ošumělém fraku, v úzkých nohavicích do bot, holení nevysokých, v širokém nákrčníku, s vlasy dost pocuchanými. Byl doktor medicíny, bydlil kdes u sv. Havla v chudém bytu, praksi neměl skoro žádnou, žil samotářsky, mnoho četl a pil. Na Staré rychtě měl jedno ze svých zastavení; když se mu rozsvěcovalo v hlavě, mluvil jako k sobě, o censuře, o vládě, vždycky kousavě, citoval latinsky, francouzsky, nejvíc z Voltaira, někdy si i bručivě zazpíval nebo sedřiml nad korbelem.

Sedal vždycky sám, ten stolek měl už tak vyhrazený, a jen někdy přijal pozvánky studentů, aby usedl mezi nimi. S »vlastenským« stolem se znal, nikdy však u něho nepobyl ani na chvíli. O jeho vážné, vlastenské hovory jako by nedbal, z čista jasna však hodil jim nějaké slovo, otázku, poznámku, kousavou nebo polemickou. Stríkl to někdy jako ledový proud do varu vlastenského nadšení. Nejvíce to Hýbla dráždilo. Měl proto doktora Srnku za bezcitného, francouzskou, německou literaturou odcizeného liberála, za cynika, jenž se směje domácímu a cizí ctí nade všechno.

Tento první večer po vagacích začínal se na Staré rychtě jak náleží vážně. U vlastenského stolu mluvili o venkově, o minulých feriích, o vojně, Hýbl začal o změně, o které zaslechl, hned jak přijel, že se bude Kramerius ty dni stěhovat; v Bartolomějské ulici že oстане, ale Česká expedice že teď bude v domě, jak se tam říká Jerusalema, v čísle 308, přímo proti Červenému srdci, tam že teď bude mít Kramerius lepší pohodlí a milovníci českých knih a novin lepší přístup.

»Jak mu je?« zeptal se Zima.

»Krameriovi? Nevím, v krámě jsem ho neviděl,« odpovídal Hýbl, »šel jsem tam hned, jak jsem přijel; řekli mně, že teď v létě bylo trochu líp.«

»Kdyby pán Bůh dal,« povzdychl Lumenda, »toť by byla rána —«
Z expedice se tak hned nedostali. Mluvili o knihách. Byly zbrani i outěchou. Každá nová byla kvítkem, svědčícím, že se práce na ouhuru daří, každou měli za krok ku předu, každá byla jim novým kamenem do hradby. Ten rok, jinak zlý, měl ourodu. Přinesl Nejedlého druhý díl překladů z Gessnera a Hněvkovského Děvin.

O těch dvou knihách jednali, nejvíce o Děvinu. Hýbl o něm začal, jak o vagacích z něho deklamoval na faře a jinde, a jak všude poslouchali, to že byla radost deklamírovat. I pan starý Hamous přisvědčoval, on že to taky tady slyšel, a co se nasmál, to že je fortelně skládáno. Lumenda tvrdil, takové knihy že v českém jazyku dosud nebylo a není, a že se to také u vznešených uznává, i tam že o Děvinu vědí, slečna z Hartigu, teď hraběnka Ledebourová, vnučka ministra Kollareda, že přeložila druhý zpěv Děvina do německého.

»Není divu,« rozkládal Hýbl jako starý, »taková báseň! Ta se rovná všem cizozemským. Jediný Ariosto a Wieland s Oberonem se mohou naproti postavit. To řek' sám professor Nejedlý. A je to pravda. Wielandovy verše jsou nejlíbeznější v němčině a jaký to rozdíl mezi ním a Hněvkovským? Tady je Ariostovi rovný.«

Vedle u stolku se doktor Srnka zkrátka zasmál. »Na, na,« zabručel, »Wieland, Ariosto, arme Teufel, jetzt sind sie todt, maustodt.«

»Co myslíš, pane doktor,« ozval se Fryč nějak podrážděně. »Slečna z Hartigu, hraběnka Ledebourová, slyšeli, přeložila —«

»Ah, ah, když slečna,« doktor se ironicky ukláněl horním tělem, »ein adeliges Fräulein, eine Gräfin! Oh, oh, to je perník na českou pracharandu. Aber,« zamhouřil oči, vycenil zuby a mrskal dlaněmi před se do vzduchu, »až přijde teď šlechta na sněm. Das wird etliche Millionen kosten, hned všechno povolí, na vojnu, na Francouze, devot und — ah — ah — diese Krieche —« přitiskl vrch dlaně na rty, jakoby chtěl zarazit proud a skloniv, už zrudlý, vlasatou hlavu, začal pozvukovati s přimhouřenýma očima dva tři takty marsellaisy; náhle se však rozesmál tenkým smíchem a pleskal levicí do nohy

nad kolenem. »Der Adel, der Adel! Perník, perník, a ta sprostá pracharanda! Und Wieland —« náhle se obrátil na Hýbla: »A jak by řekli na česko: Lindenallee —«

»Jak?« pomahal Lumenda. »To už máme. Allee, vejsada, Lindenallee, lipová vejsada!«

»Bravo! Bravo!« chválil doktor ironicky. »Vejsada, posada, vejpada.«

»Jaká vejpada!« zvolal Hýbl prudce.

»Divotvorná vejpada! Sie hatte ein drolliges Aussehen, měla divotvornou vejpadu, sami to tady jednou povídali, sehr schöne Wörter, und wie denn, jak tohle; eine Halsbinde von Battist —« Doktor mrkal a jen se šklíbil. Lumenda a všichni obrátili zraky na Hýbla. Ten se dlouho nerozpokoval.

»Tuhle jsme o tom mluvili s panem Thamem, Ignácem. Halsbinde, krkopás, Battist, kmentový krkopás.«

»Ah, to je taky krásné, umějí dělat slovíčka, to by mohli složit nějaký druhý Děvín.«

»Až oni, pane doktor, složej' nějakého Oberona!« z prudka odsekl Hýbl, červenaje. Všichni se dali do smíchu, i sám doktor Srnka.

Do toho smíchu a šumu, do směsi hlasů u stolů, na nichž hořely lojové svíčky v dřevěných svícnech s fidibusy, a nad nimiž se vznášel hustý kouř z dýmek jako roztáhlé plachty, zavířil proud tonů. Harfa, ne pedálová, ale zvučná, zahrála. Přišel Hajzler, častý host Staré rychty, po Praze známý a oblíbený, samouk mistr ve variacích, jemuž sám Mozart kdysi složil rozkošné impromptu. *)

Harfeník, jenž usedl na lavici poblíže dveří, asi čtyřicetiletý, držel se starší mody. Měl kalhoty po kolena, punčochy, střevíce s přezkami, kvítkovanou, dlouhou vestu, tmavý kabát úzkých rukávů; dlouhé vlasy spočívaly mu v týle spleteny v copánek. Studenti jej uvítali hlučným pokřikem. S hudbou rozšumělo se pod klenutým

*) Na „Nové hospodě“, nyní hotel „U zlatého anděla“.

stropem hospodské jizby bujnější veselí. Hajzler začal vážné; hrál variace na kusy z Figarovy svatby. Hosté naslouchali, ten onen přizvukoval zamilované arii, pak se i rozezpívali.

To bylo po desáté, kdy u vlastenského stolu prořídlo. Učitel Lumenda odešel s Fryčem už po deváté, Zima za chvíli po nich. Pan starý Hamous zůstal; seděl však, už zardělejší, s vestou porozzpjatou, obrácen do plné jizby, aby dobře viděl na tu »studyrovanou rotu«, jak říkal mladé společnosti. Měl ji rád, její zpěv i veselé kousky, a z ní nejvíce Hýbla, poněvadž byl upřímný vlastenec a při tom kopa veselá, jenž často jej a všechny rozesmál.

Už se mu od stolu ztratil a kmital se brzo tu, brzo tam, jak na něj volali a připíjeli mu, a nalehali, ať udělá nějaký kumšt s kartami, nebo ať čaruje. Starší jurista jakýs tlačil se k němu s ducatým, krevnatým studentem z venkova, nastávajícím filosofem, dosud v koženkách, a v kabátě venkovského střihu. Jurista volal »Jendu«, Hýbla, tu ten mladý zajíc že se naparuje a chce se vsadit, že donese tři nože ode dveří na stůl, nůž za nožem, jak mu je Hýbl dá, tak ať to s ním udělá, ať vidí ten filosof.

Hýbl, z jehož širokého obličejě modré oči jen zářily, pohladil vlasy do čela, do spánků, pohlédl s úsměvem na venkovského studenta, jenž patrně rychle pil a byl už dost zmožen, nejsa kozák ještě tužený. V tom se vrhnul do jizby houfec nových hostů. Přicházeli z Malé Strany, z českého představení, studentů několik, Sýkora herec, starý Haberzeth, epizodista, jenž vypomahal už v Boudě, hudebníci z orchestru a také Hýblův krajan, malý, osmáhlý, černých oček, v límcové plášti, Kudelka, pláteník, jenž se tak rád dal muzikou »rozebrat«.

Kdykoliv přijel do Prahy s plátny, býval Hýblovi mecenášem i z krajanské lásky i že byl Hýbl takový »enšpihl«. Kudelka býval i jeho odběratelem. Hýbl pokaždé ho upozornil, aby neminul českou Expedici, aby to ono čtení koupil, to že je krásná knížka, nebo mu

ji sám přinesl, jakož vnutil nejednou bohatším kolegům, aby se stá-
vili u Krameria.

Nastávající filosof z venkovského gymnasia, ducatý, v koženkách,
v kabátě divného střihu, ostal sám jako kůl. Jurista jej opustil, a Hýbl
skočiv naproti příchozím vedl si Kudelku pláteníka, jenž ruce roz-
přáhl, a ryčně zahlaholil, když shlédl mladého krajana. K vlasten-
skému stolu šli, k panu starému, s nímž se třebovský pláteník znal
jako se všemi stálými hosty Staré rychty.

Také trochu i s doktorem Srnkou. Ten už neseděl u svého stolku.
Stál opodál, červený, rozcuchanější, jezdě dvěma prsty za svým čer-
ným nákrčníkem náramně širokým, jakoby se rozmýšlel, neměl-li
by se ohruzit a pustit se do toho hlučícího, šumného proudu, mezi
ten mladý lid, který dovedl být upřímně veselým, kterého nic ne-
dusí, mezi kterým odstupuje zlý duch rozmrzelosti a hořkosti.

Džbánky bouchaly, cvakaly, šumná směs hlasů vzkypěla co chvíli
tu tam chechtotem. Pak na ráz celá hospoda stichla, když Hýbl vy-
skočil za stolem na lavici a začal přednášeti z Hněvkovského Děvína.
Musil však ustávat, jak každou chvíli se zasmáli; když skončil, za-
míhaly se ruce kde které, nad hlavami, před obličejí, a tleskaly, plá-
caly, až se trásly zarudlé plameny svíček. Pan starý Hamous utíral
oči modrým šátkem, pořád opakuje: »To je kacafírek!« a Kudelka
s korbelem v ruce vítal deklamatora s krajanskou chloubou:

»Ty Enšpígle, ty —«

Pak i Kudelkoví zatleskali, když zase pozpívali, a harfa hrála už
kolikátý kousek. To v duši měkl, už ho zpěv a struny »rozebraly« a
jak Hajzler spustil, na Hýblovo přišeptání, »jeho« minet, tu již jako
magnetem tažen, houpal se od stolu dle taktu až před harfu, houpal
se, kroutil před ní v bocích, s rukama nad hlavou v rozcitlivění při-
kloněnou a přizvukoval, maje slze v očích.

To bylo, když ručička ukazovala skoro na dvanáctou, když doktor
Srnka seděl už mezi studenty a kdy ten venkovský student, zmo-
žený cestou a ještě více prudkým pitím, u nedopitého džbánu

v koutě usnul. Hlava mu padla na stěnu a zůstal tak jako přikutý. Zazpívali, Hajzler opět zahrál, než hluboký spánek mládí byl pevnější; nic ho nezmohlo, student sebou ani nehnul, ani když Hýbl vstoupil na lavici a pokloniv se důstojně, spustil jako na kazatelně, rozkládaje rukama :

»Consurgunt, qui vos mordebunt.

Slova, která jsem Láskám vašim v latinském jazyku přednesl, vykládají se na naši českou a přirozenou řeč od slova k slovu takto : Povstanou ti, kteří vás budou kousati.

Nevím, nevím, jak to bude,
když blecha za blechou půže.
Toho marše z daleka
každá ženská se leká —«

Kolem se smáli, vstávali, obstupovali kazatele ; napřed Kudelka s panem starým Hamousem, jenž smíchy toho večera jako utýrán, ulehčoval si v nových záchvatech chechtotu :

»I kuš ty kacafirku —«

Starý Haberzeth, z jehož velkých úst ryčel řehtavý smích, zůstal sedět, i Hajzler harfeník a doktor Srnka. Ten opřen o lenoch židle, s nohama nataženýma, ruce v kapsách, na kazatele sotva pohlédl. Jen se pochechtával, v hrdle, tak že smích nebylo slyšet, ale znáti, jak se doktorovo břicho v pruhované, světlé vestě potřásalo.

»I Salamoun král učený
býval od blech mučený.
Příčina zajisté nebyla jiná toho,
než že míval okolo sebe žen mnoho —«

Rozkládal Hýbl kazatelským pathosem.

»Psst! Ticho!«

»Silentium! Psst!« začali z auditoria prudce napomínat, jak se u dveří strhl hlomoz. Ohlíželi se tam, ale hned opět upřeli zraky na

kazatele, když šum na ráz přestal. Noční ptáci, noví příchozí poslechli. Dva z nich kamarádi postavili se k posluchačům, třetí, Tham, jim cizí, jenž náhodou s nimi najednou sem vstoupil, usedl s kloboukem na hlavě, v tmavém sešlém kaputu, opodál studenta, nejtvrdějším spánkem zmoženého, v samém sousedství starého Haberzetha.

Nikdo si Thama nevšiml, jen Haberzeth; jak se na něj podíval, už s něho zraku nespustil, sleduje každé jeho hnutí. Na Thamovi bylo znáti, že má dost. Svého souseda nedbal, hledě jen na kazatelského deklamatora. Nesmál se hlasem jako ti v houfu před ním; jen se usmíval, tupě a litostivě zároveň, až se pak náhle obrátil, když se vedle něho z čista jasna ozvalo s pathosem jako na jevišti:

»Jene Dolinský!«

Starý Haberzeth tak spustil svým vyšeptalým basem, dotýkaje se Thamovy ruky. Nežli Tham, jímž to nenadále oslovení prudce hnulo, mohl odpovědět, pokračoval Haberzeth tímže pathetickým tonem, i oči zapadlé vyvaluje divadelně, tak jako by s Thamem seděl na jevišti divadla u Hybernů jako před třinácti lety, když Haberzeth hrál Švédu štitonoše v Šikanedrově činohře »Jan Dolinský aneb Krevní právo« a když Tham měl titulní úlohu.

Nikdy, i za mladších let, kdy Haberzethovi časem svěřili větší úlohu, nikdy nikoho tak nedořál jako Thama těmito několika slovy. Starý herec v své ošumělosti, sám smutný, teskný západ, vyvolal rázem ráno, svěží ráno života a práce, radost mladých dní, čas nadšení a veselého trudu, »Boudu«, dobu »vlastenského herního tovaryšstva« —

»Ty! Haberzethe! Ty starý Švejdo!« Tham dojat potřásl hercovy ruce.

»Sst! Silentium! Psst!« okřikovali z posluchačstva veselého kazatele a ohlíželi se po nich. Tham jakoby neslyše připíjel Haberzethovi a zas mu rukou potřásl. Začal se ho vyptávat, co je, kde je, hraje-li ještě. A on, ať se na něj, na Thama, podívá. Dobře, že Hýbl

své kázání skončil. Halas, chechtot, plácání zabouřily na jeho »amen«. Rojilo se kolem něho, u stolů, džbánky cvakaly —

Tham, přikloňuje se kývavě k Haberzethovi, mluvil přerývaně a ne hbitým jazykem, ne s jasným vyslovováním:

»Vidiš, no, ty hraješ, ty ještě hraješ, takový starý kocour, a já — mne tu nechtěli, mne vyhnali, já, já musil pryč, já Jan Dolinský — Já Frydrih Rakouský, já Břetislav český Achilles, a musil pryč, pryč. A ty stará partyko — a já — ale jsem tu zas —« Rozchechtal se, »a hraju, hraju, flamendra hraju, vidiš, duše jedna švejcká. Vidiš, co ze mne udělali, však víš, ten kluk — ten.« Uplívl se.

»Kdes byl?«

»Slavná díreke, starý Vio, ,takový poctivec‘,« Tham napodobil z prsou hlubokým hlasem rčení svého posledního ředitele, »ten ostal na mrazu, Vio, v polích ho nechali s dekoracemi, se vším, se vším, i s námi, hehehe. Vojsko nás shodilo s vozu, my museli pryč — Ale on, Vio, mne nevyhnal jako tady. Ale hlad nás rozehnal, psi nouze, víš — Já s ženou — To byla cesta od Domažlic až sem — to byla veselá cesta. Skoro prosit, já svobodných umění a mudrctví mistr, Jan Dolinský, haha, Břetislav, český kníže — prosit po farách —«

»Kdes nechal paní.«

»Tady je.«

»U Butteauové. A co ty teď.«

»Co, nic, konec je, konec — konec —« Prsoma se nachyloval níž a níže ke stolu a roztažené ruce, jak jimi mával, klesaly mu jako chabnoucí perutě.

Starý Haberzeth nad ním zvažněl; bylo mu ho lito. Kolem se smáli, chechtali, pokřikovali; jurista vyskočil ze židle (náhlý nápad ho tak vymrštil), a jal se volati do šumu, ukazuje na studenta, jenž dosud spal jako zabítý:

»Ten bean je pryč, umřel, maustodt, Morfeus ho zabil, musíme ho pochovat; kamarádi, postavíme mu castrum.«

Chytlo. Zkřikli, dva, tři studenti sklízeli ihned s dlouhého stolu, jiní snášeli tmavé pláště, stavěli svíčky do hlav a na židle kolem jako kolem katafalku, a do smíchu a veselosti zabručel kdos už napřed :

»De profundis ad te clamavi!«

V ten okamžik přistoupil doktor Srnka, rudý, rozcuchaný, jemuž široká kravata lezla již přes bradu, k Hýblovi, vykládajícímu panu starému Hamousovi a Kudelkovi s copánkem, co to ten jurista navrhl, co chtějí.

»Herr Hýbl,« doktor Srnka mu položil ruku na rameno, »to *castrum doloris*, vědí-li pak, kde se už opravdu chystá —«

Hýbl se nevrle ohlédl a zeptal se zkrátka kde.

»To oni nevidějí, nechťějí vidět. Tady u nás, v Čechách. A vědí, kdo tam bude na něm ležet?« ptal se bez úsměšku, vážně, skoro smutně.

»Kdo —«

»Nostra natio Bohemica, český národ, sie Idealist.«

»To není pravda!« rozkřikl se Hýbl uražen a pohněván. »To oni si myslí, to oni by si přáli!«

Doktor Srnka se usmál.

»Já? Já?« Chytl Hýbla za rámě. »O sie wahnwitziger Mensch! Ich! Ich!« zasmál se, náhle však zvažněv, mluvil, hledě Hýblovi do očí: »Kdybych já moh' tak věřit jako oni! Nebo kdyby oni viděli jako já, co je jinde, co je svět, welcher Fortschritt, welcher Aufschwung in der Kunst, in der Literatur, a co jsme my! Armseeliges Volk, misera contribuens plebs und Kanonenfutter. My musíme všecko — a ještě — mit Freude, mit Dank —« V tmavých očích se mu zablýsklo, a jak prudčeji mluvil, potrhoval Hýbla za rameno.

»De profundis clamavi ad te Domine!« zazpívalo několik hlasův u improvizovaného kastro, kamž starý jurista s dvěma studenty odnášel studenta dosud spícího. Všichni se tam tlačili i Tham, jenž volal, maje ruce nad hlavou :

»Mne tam položte! Pustte, pustte mne, já si tam lehnu.« I škulbal se z rukou starého Haberzetha, jenž mu zbraňoval a z místa ho nechtěl pustit.

»Domine exaudi vocem meam!« zahlaholil sesílený sbor. V tom náhlý výbuch ohromného smíchu po celé jizbě, jak student v brslenkách, červený, ducatý, na castru pojednou otevřel oči, sedl, rozhlédl se a hup, jako zajíc skokem dolů.

Hýbl se také chěchtal a tleskaje rukama, obrátil se po doktoru Srnkovi a volal vítězoslavně:

»Vidějí? Tak vidějí! A my taky tak vyskočíme! A oni, co oni!« Doktor Srnka mávl rukou a ušklíbl se.

»Das soll ein Beweis sein?« ptal se pohrdlivě.

Hýbl však už neposlouchal. Odskočil ke kastru, aby byl blíže studenta z mrtvých povstavšího; v tom zaslechl Thama jmenovat a za-

hlédl starého Haberzetha, že někoho, patrně zmoženého, tlačí na židli.

»Kdo je to ?« ptal se Hýbl.

»Tham, ten herec.«

»To je ten herec —«

Hýbla jako by bodl. Vzpříčiv lokte, prorazil si několikerým mávnutím cestu až k Thamovi samému, kterého osobně neznal, o kterém však tolik slyšel, kterého ctil jako vlastence a spisovatele. Ještě se zeptal starého Haberzetha a ten mu dotvrdil, že to Václav Tham, bratr Karla Ignáce, s nímž se Hýbl dobře znal z Expedice. Hýbl rychle se nahnul, podal Thamovi ruku a zvolal nadšeně:

»Ctný vlastenče, vítám jich, vítáme jich ! —«

Za chvílku odváděl ho s Haberzethem k vlastenskému stolu, kde pan starý Hamous s Kudelkou seděli, už poslední. U sousedního stolu bylo prázdko. Doktor Srnka odešel, a to nejistým krokem, bruče a pozvukuje si nějakou písničku.

XV. VĚKOVÉ SE Z DOMOVA VYDAJÍ.

Ještě později nežli do Prahy docházely zprávy z bojiště do odlehlé Dobrušky. Věk zvídal, jen co Krameriovy noviny přinášely a ty většinu těch zpráv dostávaly pozdě, přes Vídeň. O bojích svedených v Bavorsku dne 8. a 9. října četl Bílkovi teprve koncem tohoto měsíce. O katastrofě Ulmské noviny nevěděly dosud nic. Jiných pramenů v ten čas Věk neměl. Praha byla mu jako ze světa. Held nepsal už přes rok, od ohně, P. Vrba od jara; Věk to hrubě nepočítal a nebyl netrpěliv jako jiná léta, když kalendáře z Expedice nedocházely v čas.

Měl svého dost, tíž starostí, až někdy hlava brněla, starost s hospodářstvím, obchodem i novým domem, v němž bylo nutno pořád ještě to ono dodělávat a upravovat. A peníze musil shánět, poněvadž po ohni zůstala těžká památka, dluhy. Ty ho svíraly nejvíce, ač ho věřitelé celkem neuháněli. První z nich, Kosař, sedlák z Ohnišova,

evangelik, jenž mu hned po požáru přinesl sám od sebe pomoc, řekl, když se mu Věk zmínil o dluhu :

»Ani o tom, pantatinku, nemluvte ; až budou, budou, však já o ně u vás nepřijdu.«

Z Opočna, z vrchnostenské kanceláře také nevzkazovali. Věk platil pravidelně úroky do sirotčí kasy a důchodní ho ujistil, ať nemá starosti stran kapitálu, toho že nebude třeba. Věk se utvrdil ve svém mínění, že se žena zbytečně strchovala, že vrchní přece není takový, jak se o něm domníval, ač naposledy, když byl platit a potkal ho na chodbě, vrchní dosud s copánkem, podíval se na něj úkosem, jízlivě se usmál a pospíchal mimo, ani slova nepromluviv.

Věka to zamrzelo, na okamžik i klid mu poplášilo, než důchodní ten stín pak ihned zažehnal. Zasmál se, když mu Věk naznačil, že mu pan vrchní nepřije a že mu snad nebude již dlouho čekat.

Tvrdší byl pražský velkoobchodník M. J. Stojespall, jenž opět nalehal, aby Věk neopomenul se brzo vyrovnati, že obchody vážnou a je veliká tíseň. Ukonejšiti jej nebylo snadno. Věk sám měl dost mezi lidmi. Po ohni potřebovali mnoho z jeho krámu, zvláště od železa, málo však platili hotovými a brali většinou na dluh.

Věkovi pomahalo nejvíce plátno jako již dříve. Sháněl kopy, dával dělati tkalcům v horách, i sami mu nosili. Z toho obchodu měl pěkné výdělky a těmi se hlavně držel. Hospodářství v ten čas neslo jen hubenou odměnu za všecku práci a starost jeho i Věkové. Než přes to vše dobýval se pomalu z nejhoršího a těšil se, že časem zmůže i dluhy a že bude bez nich jako býval.

Doma měl jasno. Děti jen kvetly a žena zůstávala jeho nejlepší podporou, důvěrníci a těšitelkou v starostech. Při všem její lopotení v domácnosti a hospodářství nevadla v tváři. Sotva kdo by hádal, že už je něco přes třicet a že již třinácte let vdána. A v srdci nevadla. Byla s mužem a s dětmi jako dva stromy s mlázím, jejichž všechny kořeny těsně srostly.

V ten čas, koncem října zasmušovalo se jí v duši. Po žních počítala nedočkavě, kdy Vašík přijede, v tento čas chystala mu zase prádlo a truhlíčku na cestu. Měl zas odjetí na gymnasium v Litomyšli. Tesknila, ač letos bylo líp než loni, líp u nich doma i proto, že věděla, že Vašík dostane se zase k lidem, kteří jej budou mít jako svého. Než měl odjetí na dlouho, snad opět na celý rok, v tento nepokojný čas, a skoro sám, alespoň na půl cesty.

Věk tak rozhodl. Sám musil za obchodem do Prahy, i nařídil si tak, aby mohl Vašíka s sebou vzít na kus cesty, ostatek aby dojel hoch sám, aby on, Věk, ušetřil času i na výlohách. Věková namítala, že by se Vašíkovi na té půl cestě mohlo něco stát, že by s ním přece měl dojet.

»A nač? Do bytu trefí, v gymnasiu taky ví, co a jak; ať se nutí a zvyká.«

Vašík sám neměl strachu z Litomyšle jako loni těmito časy, ale v duchu tesknil, jak dobíhal čas vagací, tenkrát už studený a větrný, a zaplakal, když sestře Lidušce, rostoucí jako proutek, a mamince dával s Bohem a bral se, bylo za ranního šera, k vozu vysoko naloženému. Tentokrát nepršelo ani pak ve dne. Jasně bylo, slunečno, ale chladno, až studeno.

Cestou uviděl jednu z bolestí kruté vojny, o níž všude slyšel. Na suché silnici k Mýtu, po níž letěla a vznášela se oblaka prachu, po níž hnal vítr kotouče žlutého listí a stebel, potkali smutný průvod.

Jejich povoz musil až na sám kraj silnice, jak se blížil velký houf mužů. Napřed vojáci v šedých pláštích, v bílém řemení, v gamaších, v hrncových čákách, s puškou na rameni. Věk stál u vozu, Vašík seděl s formanovým pejskem na voze nad vojem, forman v kožichu s bičem v ruce byl u koní. Vojáci přešli bez bubnu, bez pištaly, mlčky, klátivým, nestejným krokem, jenž byl z únavy dlouhého pochodu. Za nimi brali se, se stráží v pravo v levo rekruti z Polska, houf několika set mladých mužů, osmahlých většinou, temných, dlouhých vlasů, v šerkových sukních bílých, v bílých soukenných

halenách nebo v tmavých pláštích i v kožíškách, čapkách, v kloboucích širokých i vysokých zašlými pentlemi ozdobených, v botách, v krpcích.

Kráčeli s uzly na zádech nebo s brašnami přes plece, o holi, unavení, zmoření nekonečnými pochody. Z rovin haličských i od hor je hnali přes Moravu, přes Olomouc do Čech, na Chrudim, ku Praze. Mnohý z nich měl rozbitou obuv, ten onen byl skoro bos, ten onen kulhaje měl nohu nebo i obě ovázány. A všichni utrmácení, uprášení, zamazáni, mnohý vysílen, popelavé barvy. Šli zle, ten onen sotva nohy vleka opíraje se o kamaráda.

Věk se díval zasmušile na průvod ubohých, jež kdesi v kasárnách obléknou do bílých, upjatých fráčků a poženou proti Francouzům. Co pláče bylo tam v jejich otčině nežli je schytali a když je schytali a když je odváděli, jak je jejich matkám a těm tu — Vašík žasl a trnul pak, když za tím průvodem pěších rekrutů přihrkotaly tři bídné, selské vozy vystlané slamou, v níž seděli nebo leželi rekruti zrovna namačkání.

»Ti onemocněli,« vykládal Věk Vašíkovi, »nebo tak seslábli, že nemohou dál. A jistě nejeden ostal cestou nadobro ležet. A to jim trápení teprve nastává. Jak bude, až je vyvedou proti Francouzům!«

Tu chvíli Vašík na sebe zapomněl pro účastenství s těmi polskými rekruty. Ale jak minuli, pěši i na vozích a vojáci za nimi, a jak shlédl věže a bašty starého Mýta, píchlo ho. Tady se také on rozloučí —

Věk záhy našel příležitost do Litomyšle. Louče se s Vašíkem dal mu co potřeboval peněz a ještě více napomenutí, ataké psaní a vzkazy babičce a tetám. Vašík se rozplakal. Bylo mu zvláště v ten okamžik lito, že ho otec ani na místo nedoveze. Na cizí vůz naložili truhličku a uzel, s cizím se vydal na cestu. Byl to nějaký soused z dolního předměstí, a ten dovezl malého studenta až před dům staré Jetmarové za horní branou. Bylo již samý soumrak, kdy v domech i na podsíních svítili.

Roztřesen dlouhou jízdou, prokřehlý chladem říjnového, nevlídného podvečera vstoupil do světnice. Teta Máli byla tam sama, skládajíc nějaké vinutí. Vykřikla, jak Vašík pozdravil, a hned »mutterle« volala, kdo přišel, Vašík že je tu !

V kuchyni bouchla lžíce a drobným krokem v stařeckém chvatu cupala odtud stará Jetmarová, vztahujíc ruce. Ještě ho líbala a hladila, vstoupila teta Baruška s rozžatou lucernou v ruce, vracejíc se z chléva. Uviděla Vašíka ráda, srdečně ale zkrátka ho uvítala a při tom hned zahubovala na pantátu, na Věka, co že ho nechával samotného a proč nepřišel až sem. Vašík vyřizoval vzkazy z domova, psaní odevzdal a musil vypravovat, hned i při večeři i po ní, jak se měl, jak bylo a je doma, a co o vojně tam.

Povídal a sám se vyptával na domácnost, na známé, zvláště na chirurgovy a také vědí-li co o Sobotkově tovaryši, je-li tam. Víc z opatrnosti ani teď nepověděl. O tovaryši nevěděly nic, o kolleji a gymnasiu ne mnoho. Nestala se žádná změna, leda ta, že je v kolleji nový klerik, nějaký Purkyně. Máli o něm věděla, ale jen to, že tu je, ani ne odkud, a to, že P. Raymund Dvořák se nedostane pryč, že tu ostane, že bude mít gramatiku, *) a tak že ho Vašík dostane, že pan páter Raymund je hodný, ale na privat že také drží, že ho bude zase potřeba.

Vašík ulehal ne jako před rokem žalem sklíčený, než přece smutný; nejvíc a starostně myslel na otce, jak dojede, a na maminku, ta že ona na tatínka vzpomíná i na něj. Nezaplakal, ale byl rád, když se stará Jetmarová přišourala tiše, v punčochách, k jeho posteli, když ho po hlavě hladila a začala zas o domovu, o mamince — Ráno vstával lehčeji a chvátil ze stavení ne s tichým steskem a s bázní jako loni. Nešetř do neznáma, nečekala ho žádná zkouška. Pospíchal s jistou již dychtivostí, aby se shledal se známými a kamarády.

Směle se pustil do roje před gymnasiem a kolleji, v jejichž vra-

*) Druhá třída gymnasijní.

tech mihl se starý, mrzutý Plocek, a proplítal se skupinami studentů jistě, až našel Kamberských Karlika. Nejprve se ho zeptal na Václava, tovaryše Sobotkova.

»Neviděl jsem ho, není tam.«

Vašík to nerad slyšel a když se vracel od gymnasia, schválně si zašel do Sobotkovy dílny. Šeptalo mu cosi, že Karlík Kamberských nic neví, že Václav snad leží dosud u Sokolů v komoře. Šel však nadarmo. Václav v dílně nebyl a u Sokolů také ne, jak mistr Sobotka najisto pověděl.

»Je v Chrudimi, vydal se tam ani ne týden, má tam nějakého strýce; bude tam jistější a pak on, až bude mít nohu jak se patří, půjde do světa na vandr.«

»A co ta rychtářova,« vyhrkl Vašík a na ráz se zapálil, jak se tak pojednou odvážil.

Mistr Sobotka se usmál.

»To taky víš? Ta měla ten týden svatby, musila si vzít toho, jak chtěl její táta.«

Vašík pocítil hněv na rychtáře dlouhých vlasů, zardělého, vrásčitého, přísného vzhledu, jak si ho v dlouhém, modrém kabátě a v punčochách živě pamatoval z nádvoří zámeckého, když tam odváděl rekruty. Václava litoval, tomu že teď asi smutno, když musil tam odejít. Litoval ho v duchu a pak s účastenstvím o něm vypravoval doma, na večer »babičce«, když osaměli v kuchyni u ohniště.

Již to déle nevydržel. Hned od počátku, jak zvěděl Václavovo tajemství, jej pudilo, aby se jí svěřil s tím, co věděl a jak si ho pan chirurg zavolal a kde s ním byl. Než k vůli Václavovi se udržel. Až nyní — Stará Jetmarová žasla, ani věřit nechtěla; sama pak dlouho nemlčela, nemohouc se dcer ani dočkat. Jak přišly, hned zvěděla a Vašík pak musil ještě jednou vypravovat ten vesnický román a co sám viděl.

Věk se dlouho díval za vozem pod bělavou plachtou, jenž mu Vaška odvážel. Bylo mu chlapce líto a v ten okamžik si vyčítal, proč ho samotného posílal, že jej měl přece dovésti na místo.

Cesta ku Praze byla volná, ne však veselá. Ohlas daleké bouře zaléhal až sem, a čím blíže k Praze, tím plnějšími a děsivými nárazy. Nejzmatenější zprávy jako by s větrem přivívaly; zveličovaly, často si odporovaly, nejvíce o místech a času srážek a bitev. Jedno však bylo jisté, že je zle.

Věk přеслýchал různé zvěsti na hospodách, kdež buď krmili nebo nocovali a kamž je přinášeli různí lidé z různých stran pocestní, olejkáři, vandrovní, muzikanti i formané, od Prahy, od Vídně, z kraje, z hor. Mluvílo se, že Francouzové již překročili Inn, že zahnali Rusy i císařské a táhnou na Vídeň, z Vídně že ujel císař, to že je pravda, jistili, do Uher, do Prešpurku, tam že na sněmu promluvil k uherským stavům, žádaje o pomoc, a že Uhrům svěřil svou familii, obzvláště svého dědice, prince Ferdinanda.

V Brodě zaslechl Věk, že v Bavořích u hlavní armády samé neštěstí, že Bůh milý ví, co se s ní děje, rezervní vojsko že ustoupilo do Čech skrze Anspašsko a Horní Falc, všecko že je u Plzně, a za ním že se přihnala kavalerie od hlavní armády, rozbitá, roztriskaná, prořidlá; co vedou prý volných koní, a koňáci, kteří ostali, jak vypadají! Bez pláštů jsou, bez obleků nebo v rozbitých uniformách, bez zbraně, ti že se na koních zachránili, a ještě ne všichni, ostatní hlavní armáda že padla do zajetí, že se musila vzdát, u Ulmu že ji generálové prodali, Napoleon že ji koupil od těch taškářů, od Macka a Auffenberka, to že jsou zloději, zrádci.

Pln starostí dojížděl Věk do Prahy. Je-li to vše pravda, potáhnou Francouzi ku předu a kdo je zastaví! Jak bude s obchodem, prodá-li teď a jak a budou-li v Praze peníze, skutečné, pravé peníze. Bankocedulí se bál. Kolik kurýrů přehnalo se za ty dny kolem Věkova povozu vysoko naloženého; předjeli jej, jiné potkal, posledního

u samé Poříčské brány, když vjížděl do Prahy. Bylo o Dušičkách, odpoledne, kdy z nenadání začalo citelně přitluhovat.

První podomek »u zlatého bažanta« poznal Věka a uvítal jej uctivěji nežli loni. Tentokrát si toho Věk nevšiml. Sotva že se umyl a oprášil, vydal se hned z hostince na Staroměstský rynek a odtud do Dlouhé třídy k velkokupci K. W. Schimonovi, jenž se před rokem po dobrušském požáru k němu tak šlechetně zachoval a s nímž od té doby byl ve spojení ještě lepším.

Zastal ho v klenuté pisárně v zadu ve dvoře jeho velkého, tmavého domu. Po vřidném uvítání dostal od toho starého, vážného kupce, jenž na jaře toho roku obětoval modě svůj cop, šňupec ze stříbrné tabatěrky; ale hned také uvítal Věka lamentem, slyšel-li, co se děje, o kapitulaci ulmské, že je všechno ztraceno, armáda, kanony, všechny zásoby, to že je škoda, miliony, miliony, a co z toho se ještě přivalí, obchody že již hrůza vážnou, s Bavorskem docela, odtud že už není kolik dní žádný Posteinlauf, z Bavor, ze Švábska, odkud ani řádky, a on, o panno Maria, že čeká dvě fůry z Plzně, že už tu měly být, a že nemá zprávy o nich, ani slechu, a na obou tolik zboží, za tolik tisíc!

»A co oni, pane Věk —«

Když Věk pověděl, otočil rychle tabatěrku mezi prsty.

»Že sem dojeli! No, v nejvyšší čas. S plátny to ještě snad, plátna snad půjdou, to ještě.«

»A jak s penězi.«

»Peníze! Kdo má peníze! Hadry panují, ničemné bankocedule. Těch dostanou, ale bránějí se jim. Ostatek,« usmál se ironicky, »snad nám zlato a stříbro přinesou Francouzové.«

»Myslejí!«

»Lekají se, aber —« začal po německu, »musíme se na všechno přichystat. Kdo pak ví; je hůř nežli noviny píšou. Všecko se tají. Napoleon žene naše jako stádo, Rusové také coufají, co nevidět mohou být Francouzové ve Vídni a i — u nás. Ano, i u nás. Milý příteli, hleďte, abyste obchod co nejdříve ujednal.«

Poplašen obavami zkušeného obchodníka, byl by Věk ještě té chvíle šel prodávat své zboží. Než stmívalo se již, bylo pozdě. Ale ráno, hned jak krámy otvírali, bral se za obchodem. Na přátele své i známé sotva vzpomněl. Neodbýval tak, jak se nadál; strach z Jobových zpráv zarážel všechny a vše a Věk marně chodil sem tam. Někde nechtěli, jinde mu nepodali tolik, na kolik počítal. Musil býti spokojen, když pak zboží vůbec prodal s výdělkem jen nepatrným.

Skoro dva dni tak prochodil. Nežli dojednal konečné úmluvy, nežli plátna odvezli a složili, a nežli si vyřídil také své objednávky a koupě zvláště u K. W. Schimona a M. J. Stojespalla, s nímž měl delší rovnání, nastal den třetí.

Při tom pořád a všude, skoro při každé zastávce děsivý bzukot zlých zpráv z bojiště, o kapitulaci, že císař s rodinou skutečně ujel z Vídně do Prešpurku, Francouzové že se blíží k českým hranicím a všechno že před nimi utíká. Slyšel o sněmu, že se v tyto dny stavové mimořádně sjeli, že zasedají na hradě, že bude zase sbírání nového vojska, že snad už je vyhlášená zemská obrana, myslivci, střelčí bataliony.

Na čem se sněm nahoře na Hradčanech usnesl, dověděl se z veřejné vyhlášky, české a německé, na rozích nalepené. Na první uhořel na koňském trhu na rohu u Špinků. Houfek lidí stál před ní a četl, tiše i nahlas. Věk natahuje krk a napínaje zrak, přečetl přes hlavy přednějších, že stavové nabídnou panovníkovi čtyři miliony zlatých válečného příspěvku, že však jich nerozvrhnou na všechny statky, ne na rustikální, nýbrž jen na dominikální, jsouce ochotni obětovati vše, krev i statky, pro milovaného panovníka.

Věk čta nedbal kdo vedle, kdo před ním. Až když ustoupil, všiml si dvou dam opodál. Zastavily se právě a jedna z nich, mladší, naličená, v dost nápadném, ale ne již novém plášti, tlačila se blíže k oznámení. Bettyna! Hned ji poznal. Byla plnější, ale ne již svěží.

Ta druhá, v chudším, starším a obnošenějším obleku, v čepci, s šátkem přes ramena, pohublá v tváři, ah — Thamová, Pavla!

Maně ustoupil za lidi, aby ho sestry snad neshlédly, neotočil se však a neodešel. Díval se, pozoroval, Pavlu nejvíce. Kde se tu vzala! To je tu také Tham; nebo jen sama? Jak se změnila! Pravda, léta už ji neviděl, kolik, asi šest ne-li více, a tenkrát jí mnoho nescházelo do tricítí. A ten život klopotný — Nevypadá staře, ale ten stín, jakýsi smutný stín v její tváři! A tak trpce vážná, až netečná. Nechte, čeká na Bettynu. Ta rychle odstoupila.

»Nic to není, zas jen vojna; já myslila, že něco z divadla,« oznamovala, jakoby přečetla oznámení nějaké akrobatské společnosti. Otočily se a šly dál, Starou alejí. Věk hleděl za nimi; všiml si, jak Bettyna plavně si vykračuje, jak se nese, hlavu vzhůru, až se jí pštrosí péro na kloboučku potrásalo, a jak Thamová vedle ní jako stín. Věk si připomínal, jak byla Bettyna naličena, jak své kráse pomáhá, a maně počítal její věk, že už jí do třetí desítky mnoho neschází. Krása prchá, a pak — Pak zase všechno máma stará, je-li živa. Co by byly řekly, jak jim je v tento zlý čas —

Věk chtěl do Expedice až s večerem, náhlým však zjevením sester Butteauových zatoužil zvědět, je-li tu Tham, i promluvit o věcech vlastenských, na kteréž v návalu svých starostí zapomněl. Že se Kramerius přestěhoval, věděl z jeho novin. Proto rovnou zamířil z koňského trhu na Perštýn a odtud do Bartolomějské ulice.

Expedici shledal v nové místnosti v domě »Jerusalem« řečeném, zrovna proti Červenému srdci, jinak zařízenou, ale majitele jejího ne valně změněného. Nevypadal zdravěji, spíše hůř; Věkovi se zdál žlutší, chorobnější, ač Kramerius sám si pochválil, když se ho Věk ptal na zdraví, že mu je v tento čas trochu líp.

Věk pověděl, proč přijel, posteskl si na obchod, na vojnu, záhy se však zeptal na Thama, že viděl jeho švagrovou a paní.

»Tham je také v Praze,« ohlašoval Kramerius, »ale ne dlouho. Vojna ho sem zaplašila.«

»To bych ho rád viděl.«

Kramerius pohnul dlaní a řekl zasmušile :

»Myslím, že by se zarmoutili.«

»Byl tady, v Expedici?«

»Dosud ne, a myslím, že ani nepřijde. Vyhýbá se mně a našincům. Má nám prý za zlé, že musil odtud z Prahy.«

»Za to z vlastenců nikdo nemůže.«

»Je roztrpčen a hledá vinu víc u jiných. Každý z nás by udělal, co by bylo možného, jenže, myslím, všeliká pomoc bude mu jen na čas, na chvíli. Neudrží se už asi nikde; ta neblahá vášeň ho odevšad vypudí.«

»Pije.«

»Oh! A víc! Bylo mně ho líto, když jsem slyšel, jak se tu ty dni zjevil z nenadání na Staré rychtě. Vypravoval mi to mladý vlastenec, student Hýbl z České Třebové.«

»Filosof?«

»Byl, ale filosofie mu přestala chutnat. Jeho veselá mysl nehoví přísnému mudrcství. Dal se zapsat do inženýrské školy. *) V české literatuře je jak náleží honěný, v starší i nové, a píše dobře česky, dobropisemnost zná, všechno, mohu mu i korektury svěřit; ten, myslím, bude i psát. Ale abych nezamluvil, tak tedy tento pan Hýbl byl na Staré rychtě, byla právě hlučná a šumná společnost, po vágacích, vědí —« Kramerius vypravoval, jak Tham přišel na Starou rychtu, jak ho starý Haberzeth, i Věkovi z minulých let povědomý, poznal, a jak Tham chtěl i na castrum doloris.

Věk maně pohnul hlavou a přimkl oči úžasem i litostivě.

»Vypravoval Hýbl,« pokračoval Kramerius, »jak Thama přivedli k panu starému Hamousovi. Toho neznají.«

»Znám, znám.«

»Ten se ho ujal a protože bylo již pozdě, vzal ho s sebou na noc. Hýbl je vyprovázal. Pan starý Thama dobře pohostil a jistě ho ráno ještě podařil.«

*) Technika.

»Co hodlá Tham v Praze.«

»Bůh milý ví. S divadlem není nic, tady ho nepřijmou. Teď už teprve ne. Znáji ho, a pak tenhle čas! Vojna škodí i zdejšímu velkému divadlu. Na tož akterské tlupy venku, to teď není možná. A bude ještě hůř.«

»Francouz vyhrává.«

»Ano, jdou zprávy, že táhne k českým hranicím.«

»A co my, co náš národ v té bouři!« povzdechl Věk. »Kolikrát jsem o tom přemýšlel. Evropa vzhůru, a co my — O nás žádný neví. Jsme jako list v povětrí, jako vylíhlý motýl ve vichřici. Naše naděje jak byly za Leopolda — A co z nich! Němčina všechno, svoboda žádná a zastání nikde.«

Za posledních slov pokyvoval Kramerius vážně hlavou. »Smutná pravda, milý vlastenče, zastání žádné a svoboda ta tam. Kdyby věděli, jak musíme být s tiskem opatrní! O, kdyby se měla říci pravda, jak jsme utisknuti! Nu, nesmí, ale proto pravda ostane pravdou a tím více ji budeme cítit a tím více přilneme k národu. Oh, doba Josefova! A teď! A věreji mně, snad by bylo ještě hůř, kdyby těch vojen nebylo. Snad bychom se nesměli ani tak hlásit jako Čechové. Ale když osvědčujeme svou věrnost a oddanost po česku, to nám z Vídně přece nemohou ve svých úzkostech zakázat. I promluvit musí na nás po česku!« Kramerius se trpce usmál. »Snad až bude konec té bouře —«

»Kdy ji bude konec! A jak Tham,« vzpomínal Věk na novo, »nevědí, je-li s ní a se švagrovou?«

»To nevím, ale nejspíše by jim o tom pověděl doktor Held.«

»Chci ho také navštívit. A co pan páter Vrba —«

»Oh, ten se rmoutí, že nemůže ven, že nemohl chodit s knihami. Teď to nejde. A Ziegler, theolog,« vzpomínal Kramerius, »znáji ho.«

»Znám. Byl u nebožtíka profesora Vydry.«

»Ten, ten; na toho se těším, ten bolidá nám poslouží, už teď je

na slovo brany svou učeností, a je teprve bohoslovec! Bude u nich, v jejich kraji hradeckém, za rok bude vysvěcen, je v Hradci.«

Vešel Hýbl v nevalném plášti, červený od chladu, neboť venku mrzlo, veselý, jen mu oči hrály. Přinesl nějakou korekturu. Věk, když se s ním seznámil, zeptal se ho na Thama. Mnoho nového neuslyšel; jen to, že je Tham s paní u tchyně.

»Je také švagrová s nimi?«

»Ne, o tom nevím.«

»Chodí na Starou rychtu?«

»Od toho večera tam nebyl. Nejspíš bývá u bratra.«

Aní u Helda Věk mnoho nezvěděl. Jen to, že Bettyna s Thamo-vými není, ale že stará Butteauová dosud má u sebe jejího kluka a že včera tu, u Helda, byla, oznamujíc, že jí přibyli strážníci, Tham s Pavlou a jak přišli, o hrůza, co zkusili, chudáček Pavla, ta nejvíc, až z Domažlic pěšky, pořád pryč, v blátě, dešti, pak v zimě, divadlo že jim vojsko vyhodilo z vozu, že direktor Vio stěží dostal dekorace a garderobu na trakařích do nejbližší vsi, tam že to složili v nějaké kolně, tam že to všecko musil nechat, a tam že se všichni od něho rozběhli, musili, jak by zůstali, Thamovi také; Pavlinka chudák, div že neonemocněla, a ona, Butteauová, také, když ji shlédla, když ji uviděla v bídné obuvi, v lehkém dost obleku, a v tom že šla za těch deštivých a studených dní, ve větru, plískanici, teď přede Všemi svatými od Domažlic, od baborských hranic až do Prahy!

»A co o Thamovi vypravovala.«

»Zeptal jsem se na něj. No že,« Held naznačil její rozpačitou odpověď, »ona, co by řekla, když se tu sotva ohrál, ale Pavlinka ta že si posteskla, že je pořád stejný, a snad, och, snad ještě horší. Nic si nepřivezl, ani grešli, nic, nic, a ještě, co mohli, cestou zastavili, Pavlinka že měla takové krásné šaty granátové barvy, zastavila je; a to si můžou pomyslet, když teď oba najednou přijdou člověku do domu, a tady že je taky ten klouček, to že jsou starosti.«

»Dals jì medicinu,« vpadl Věk s úsměvem.

»Dal, ale také jsem se jí optal, zdali Bettyna na chlapce něco dává.«

»Nic asi.«

»Jistě nic, to všechno ta stará sežene a opatří, a ještě aby na Bettynku dopustila, to ne, že prý jsou zlé časy a ten její, co ji opustil, že je nesvědomitý člověk, ale Betty že čeká na engagement, a Tham že by snad také mohl něco u divadla chytit, když má takové známosti, a to že by se pak všechno obrátilo.«

»Tak stará pořád má illuse a plány.«

»Těmi se drží, a jak má groš v hrsti, hned se jí svět vyjasní. Tos ji měl vidět, když dostala tu mizernou bankoceduli! Z radosti mluvila míchaně, česky, německy a hned plná ochoty slibovala, když jsem po ní vzkázal Thamovi, aby mne navštívil, že ano, že jistě, že mu domluví, od ní že si dá říci, v gruntu že je to dobrý člověk —«

Věk se zasmál, ale pak se vážně otázel, přišel-li Tham.

»Dosud ne, a myslím, že ani nepřijde.«

»Kdyby —« Věk rozdělal tobolku a vyňal bankoceduli, »se ti hodilo a mohls mu nějak šikovně — Tham jistě potřebuje. Sám k němu jít nemohu k vůli jeho ženským, a hledat ho, nevybývá času. Už bych byl raději doma pro ten hřmot vojenský. Doma budou mít strach.«

Mluvili o obchodu, Věk zmínil se o plátnech, jaké měl naděje a mimo nadání jaké obtíže a starosti. V tom Held, jakoby si na něco vzpomněl, vzal ho za rámě.

»Ty,« pravil živě, »co ti napadá. Mám několik dobrých, ano bohatých domů, tam se spotřebuje dost plátna a vinutí. Kdybys měl lepší sorty —«

»Mám a kdyby nebyly hned, opatřím,« přijímal Věk ochotně. »Pozdrav tě Bůh, příteli; takových několik domácností už něco vydá, a pak je to rekomendace, z toho jsou nové známosti.« Podal Heldovi ruku.

Když odcházel, už u samých dveří, žádal ještě jednou, tak tedy

aby Held Thama od něho pozdravoval, až s ním bude mluvit, a pojednou se tišeji optal, jak ten Amling, ten herec —

»Byl pryč, dlouho nebylo o něm ani slechu. Až teď se vrátil, ta vichřice ho sem taky zahнала, ale onemocněl. Leží u nás ve špitále.«

»Víte to Thamová?«

»Myslím, že dosud ne; a raději aby nezvěděla!«

Když Věk jel do Prahy a čas rozpočítával, mínil, že tentokrát asi P. Vrba nenavštíví. Než nedalo mu, a když se ubíral od Helda, zastavil se přece na koňském trhu v tichém, klenutém bytě starého kaplana. Zastal ho u stolku, an opisoval nějaká memorabilia. Chvilí u něho vyseděl, vyslechl jeho stesky na zlé časy, na vojnu, na drahotu, na bankocedule a jak nyní musí zahálet, zodpověděl jeho

otázky, a než soumrak nastal, pospíchal opět ku »zlatému bažantu«, aby se přichystal na ráno, na časný odjezd.

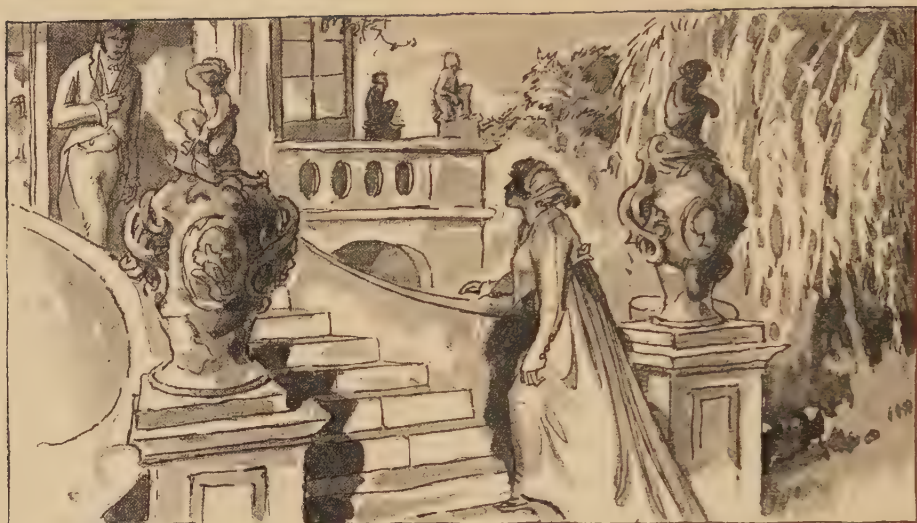
Jel napřed dostavnikem; povoz zbožím naložený vydal se za ním. Cesta byla nepříjemná, neboť uhodil kromě nadání mráz, na první dny listopadu neobyčejně tuhý. V dostavniku, na všech stanicích, všude jen samá vojna; přemílali nejdívnější, nejdivočejší zprávy, že už Kufstein padl, a jako novinu jistojistou, že Francouzi dotrhli k českým hranicím z bavorské strany, a také i od Lince, kterýž obsadili, že táhnou do Čech, a do Vídně že nemají už také daleko.

Věková očekávala muže v úzkostech. Den, kterého měl přijeti, minul, a již také druhý. Přes tu chvíli vycházela plná nejistoty, jako na trní na podsínku jejích domu, vyhlížet do náměstí, nejde-li. Padl na ni strach z vojny, o níž šly veliké řeči; slyšela, že na silnicích teď není jisto, že zase shánějí nové vojsko, landvér, že budou odvádět a chytati na vojnu.

Starý Bílek přinesl zvláště poplašnou zprávu. Byl ty dni v Josefově u svého příbuzného a tam viděl, jak tam shromažďují zásoby potravin, že už vyvážejí na hradby děla, že splétají koše a fašiny, jakoby měl nepřítel už už přitřhnout.

Věková tím úzkostněji vyhlížela svého muže. Až ho spatřila a zdravého, vesele k ní náměstím pospíchajícího. Vyběhla z podsíně ven a vítala ho, jakoby vyvázl kdož ví z jakého nebezpečství.

XVI. POČÍNÁ SE IDYLLICKY.

Za slunečného dopoledne počátkem listopadu, bylo pozejtří po onom večeru, kterého Jeník z Bratřic přinesl zprávu o kapitulaci ulmské, stávil se doktor Held u baronky Skronské. Šel kolem a nedalo mu, aby minul její dům. Měl se zas optat na její zdraví a přesvědčit se, jak účinkují prášky, které jí předepsal. Myslíl však více na Lory, jak se s ní shledal po jejím návratu z prázdnin, a připadlo mu také, že se jí onehdy nezeptal na překlad z Gessnera. Tak měl záminku i výmluvu sám sobě na tichou výčitku, jež se v hloubi hnula jako znepokojující stín.

Baronku nezastal, čekali ji však každý okamžik z návštěvy, na kterou se vydala, a slečna že je v saloně, hlásili. Nebyla tam, dvěře však na verandu byly pootevřeny, a doktor hádal, že sešla do zahrady. Vykročil na verandu. Kamenné schody, vedoucí dolů do zahrady, byly opuštěny; na spodnějších stupních spočíval tu tam spadlý list,

svitě na slunci jako zlato. A ticho po pustnoucí zahradě, z níž vanul dech opršelého listí; keře, prořídle koruny tiché v bezvětrí hořely v plném slunečním jasu posledním zlatem a posledními plápoly rudých i tmavších odstínů.

Přes ně s verandy daleký, překrásný rozhled na Prahu, přes spoustu její domů cihlových, zahnědlých střech, nad něž trčely věže a vížky a báně, až k velebným Hradčanům, jež malebnou silhouettou odrážely se v jiskrném vzduchu od nebe do běla prozářeného.

Doktor se tam zadíval, ale ne na dlouho. Dole pod stromy zašustělo zlaté, brunátné listí kryjící stezky i vybledlý trávník při nich jako pestrý koberec. Lory přicházela v úzkých, světlých šatech, v tmavozeleném spencru úzkých rukávů, s nepokrytou však hlavou, vytáhla, urostlá, volným krokem, zamyšlená. Helda neshlédla, až když stanula pod samými schody.

Slušelo ji to, jak se mile lekla, jak rychle a lehko jako pírkó spěchala do schodů, obracejíc k němu tvář od mrazíku pěkně zardělou, svěží; a v očích tak milá, vlídná zář. Maně sestoupil schod, dva jí naproti. Mluvil o baronce, že není doma, ale hned na ni zapomněl. Zůstali na balkonu, kdež bylo jasně a pěkně.

Held ukázal na zahradu, jaká to krása i teď, jak příjemno procházeti se v tom šustícím koberci a v tichém, zlatém dešti listí; to že bylo vždycky jeho přání, míti byt alespoň se zahrádkou, kde by bylo několik stromů zrovna před okny.

»Četl byste v jejich stínu.«

»Také, ale chtěl bych je mít také pro klavír.«

Pohlédla naň tázavě.

»Abych si mohl okna otevřít, aby tony milé mi skladby nepršely do špinavé, hlučné a lhostejné ulice, nýbrž do ševelicích nebo zamlklých korun.«

»To je poetické —« Jako v zapomnění utkvěl Lořin pohled na doktorově obličej.

»A vy, slečno, chodíte snít pod stromy,« řekl žertem.

»Snad,« usmála se, »a také číst své básníky.«

»Höltyho, sterbegekankenvoll«, znělo to škádlivě, »jako tam na venkovském hřbitově.«

»Ah, v takové samotě a na takovém místě, pane doktore —« Sklopila víčka.

»A —« vyrazil, zamlčel se, než nemohl ustat, musil dopovědět.

»Na Gessnera jste už zapomněla?«

Lory zvedla kvapně hlavu a zákmit milého překvapení projasnil její líce.

»Vy jste nezapomněl! Čtu, ó čtu, před chvílí jsem četla u klavíru.« Obrátila se ku dveřím, jakoby chtěla ukázat, že tam knížka ještě je, že četla.

»A všemu jste rozuměla?«

»Ó ne, mám leckteré slovo zatrhnuť.«

Vstoupili do salonu, na jehož zelenavých stěnách mdle se leskly zlacené, dvouramenné svícný s bělostnými svíčkami. Lory vzala z klavíru nevelkou knížku v deskách mramorovaného papíru a podala ji Heldovi.

»Přesvědčíte se, pane doktore, jak jsem v češtině pozadu.«

Otevřel knížku, Lory stála volně opřená o klavír, a začal tam, kde otevřel, s úsměvem, polonahlas čísti :

»Nyní měsíček za vzdálenými pahrbky vycházel a mládenci i dívky se ubírali v lodičky zpátkem.«

»Jen dál, pane doktore,« pobízela Lory živě, »hezky to zní a takhle tomu rozumím líp.« Myslila, že mu to sluší, a ráda na něj hleděla.

Poslechl, četl, s počátku jen volně, aby učinil po vůli, ale pak už ne bez zájmu :

»I Filis, jdouc zpátkem, na Dafnisa pohleděla; soumrak ji učinil smělou.«

Lory sklopila oči.

»Hodně se mu do očí podívala a povzdechla sobě —«

Doktor, ustav, zeptal se s úsměvem :

»Rozumíte, slečno?«

Usmála se a kvapně odvětila:

»Ano, rozumím.«

Held pokynul hlavou a četl:

»A povzdechla sobě; znenáhly k břehu brala se krokem a častěji zpátkem se ohlížejíc —«

»Prosím, tady, to znenáhly, co je to, a pak souvislost —«

Held vysvětlil a jen dokončil, vešla baronka Skronská.

»Česká hodina,« hlásil jí žertovně, »čteme Gessnera.«

»Teď, v tento čas, víte-li —« Baronka mluvila vzrušeně.

»Zase zlá novina?« ptala se Lory nemile vyrušená.

»Ó zlá! Francouzové vtrhli už na českou půdu!«

Doktor i Lory žasli.

»Je to jisté, paní baronko?«

»Bohužel, zcela jisté. Klatovy obsadili a vymáhají hrozné rekvisice. A od Lince přitrhnou prý jistojistě na Budějovicko, nejsou-li už tam.«

»A co naši!«

»Ah, taková hrstka! Leží u Plzně; nějaký menší sbor už prý poslali ke Klatovům. Ale což to je, ti Francouze nezaдрží. A ti tam od jihu! Za nějaký den už snad potáhnou na Prahu! Ó, pak má člověk býti zdrav při tom ustavičném rozčilování. Ale prášky si chválím, pane doktore.«

Pohovořil o chorobě, o léčení. Dnes poprvé nebylo mu dosti vhod, že nezůstal s Lory ještě sám. Líbilo se mu to čtení se slečnou.

Baronka již nevstala a neodešla ani na okamžik. Když byl na odchodu, prohodil slečně žertem, že na toho Gessnera má také recept, když by slečna porouchala. Lory vesele přisvědčila, že to je těžký případ, že bude pomoci potřeba —

Held na to pak rád myslil, jak se potkal se slečnou na verandě, jak jí četl. Byla tak hezká, tak jí to slušelo, a v jejím pohledu, v její tváři

tolik duše. Je srdce ne všední. Zarážel se nad tím, jak že to vzpomíná, že nedbá toho, jak si sám ustanovil —

Přece zase vzpomněl, budou-li čist Gessnera, když se pozejtří ubíral do domu baronky Skronské. Ani mu nepřipadlo, aby se tomu vyhnul. Že to nevinná věc, žádné v tom nebezpečení. V saloně zastal s dámami radu Slivku a Jenika z Bratřic. Mluvili o vojně a při té i zůstali. Ohlédl se po klavíru, kde u partesů ležela nevelká knížka v deskách z mramorovaného papíru, s rudou ceduličkou na hřbetě. Znal ji, dobře si ji pamatoval, ale musila tam zůstat ležet. Všiml si, že i Lory se po knížce obrátila, pak setkal se s jejím pohledem, a četl v něm, že lituje —

Musili však dál, po bojišti. Jeník, ostře resonuje, je vodil a vykládal, teď, co došly detailnější zprávy, že je teprve vidět, jaké hlouposti, jaké hříšné, trestuhodné hlouposti tam v Bavořích a zvláště u Ulmu Mack a generálové vyváděli.

»Jádro armády pryč, zajato, zbytky rozprášeny a ty zkáže taky neujdou, zvláště ten houf, který se protloukl na jih, do Tyrol, hlavně jízda, blankenštejnští husaři a švališeri Klenauovi.«

»Ah!« vzdychla baronka náhle, prudce, div že nevykřikla a pohlédla hned na Lory; ta sebou nápadně hnula. Jeník a všichni upřeli zraky na baronku.

»Jsem překvapena tou zprávou,« vysvětlovala. »Ale když se dostali do Tyrol, jsou, doufám, zachráněni,« mínila, ale víc se ptala, čekajíc dychtivě Jenikovu odpověď.

»Na tu chvíli ano; ale Francouzové vtrhli za nimi od severu a Augereau prý postupuje k Bregenci, to je skřípnou a jistě všechny zajmou.«

»Ach, Bože! Charles to jistě neví!« zvolala baronka k Lory.

Jeník vzpomněl, že ten Charles je v. Hanold, mladý bratranec slečny Lory, jenž někdy přicházel sem do společnosti a jenž se tolik zajímá o všeliké pamflety a skandální pražské historky.

»Pan v. Hanold má někoho na vojně?« zeptal se Jeník.

»Bratrance ze své strany, je rytmistrem u pluku Klenauova. Ale s námi není v příbuzenstvu.«

»Také v. Hanold!« zeptal se Held.

»Ano.«

Lory se neozvala ani slovem, jakoby slyšela o neznámých; klidná však nebyla. Její zrak hleděl nejistě a jakoby se vyhýbal v ten okamžik setkati se s pohledem Heldovým. Patrně se jí uvolnilo, když rada Slívka Hanoldy zamluvil, dokazuje ve svém optimismu, že je sice zle, ale ať nezapomenou na Rusa, jenž táhne na Moravu, a už už se blíží, a Karel arcikníže že pospíchá z Italie na pomoc.

»A pak ta porážka Francouzů na moři,« dodal s důrazem.

»U Trafalgaru?« odrážel Jeník živě, »to, milý pane rado (mluvil po česku), Napoleonovi tady neuškodí a nám nepomůže.«

»Ale nadšení národa!« namítal rada po německu, »četli jste, jak provolání účinkuje, dobrovolníci se hrnou, české myslivecké prapory sesílí arciknížete Ferdinanda.«

»Ale už pozdě, myslím!«

Škorpili se o vojnu, rozhodovali na bojištích, o armádách, jak a kam která. Doktor Held se tentokráte neúčastnil, jen poslouchal a ještě dost roztržitě. To s tím Hanoldem rytmistrem jej překvapilo; byl by rád zvěděl víc, a cítil i jakési znepokojení.

Lory sic nabyla brzo klidu, za hovoru obracela se k němu jako před tím, s tím úsměvem, s týmž výrazem jasna, jež cítila v jeho společnosti; a přece dost nevěřil a jako míhavý stín u vyjasnění vadila mu nejistota, proč to pohnutí barončino i Lořino, co ten rytmistr Hanold —

Již se o něm nezmínily a nikdo. Zůstali v hudbě, jak Lory starostně vzpomněla na koncert bratří Pixisů, jenž měl být pozejtří, že za těch válečných přístrachů nebude asi valná návštěva, že jistě nebude jako před třemi lety v Konviktském sále, když Dusík koncertoval.

»Oh, Dusík!« povzdechla baronka nadšeně. »A jaký zjev, jaký krásný muž!«

»Ten si mohl dovolit tu novotu a postavit klavír na přič,« resonoval Jeník. »Ten měl profil, ale ti naši hrdinové ulizání, co to po něm dělají —«

»Profil, krásná tvář, ano,« přisvědčoval Held, »ale přede vším prsty. Dusíkovy prsty, deset pěvců, znamenitých pěvců, každý zpíval.«

»A Pixis?« zeptala se Lory.

»Petr, pianista? Dusík ovšem není, ale stojí za to, odvážit se i v tento čas na jeho koncert. Kdo je přítel pravého umění,« vyzýval žertovně, »nebude se bát a přijde.«

»To vás tam, pane doktore, uvidíme,« přisvědčila Lory živě. »A tam snad zapomeneme na vojnu.«

»Nevím,« Jeník zakroutil hlavou, »teď mohou každý okamžik dojít nové Jobovy zprávy.« Vstal, máje se k odchodu.

»A tam ten sbor v Tyrolsku, ti Klenauovi švališěři, myslíte, že jsou opravdu ztraceni?« vzpomínula starostně baronka.

Doktor Held, jenž také vstal, ohlédl se na tu otázku po Lory. Její obočí se schmužilo a pohlédla po tetě, jako by se divila.

»Paní baronko,« odpovídal Jeník z Bratřic, »jak situace je, dle své zkušenosti řekl bych »ano«. Takové malé oddělení a nepřítel v přesile ze všech stran! Ti ubozí švališěři padnou jistě Francouzům do rukou.«

»Ubohý Hanold,« povzdechla baronka. »Charlesovi to musíme hned oznámit, Lory.«

Lory mlčky přisvědčila.

Held rytíře Jeníka na kus vyprovodil. Když pak osaměl, hned se mu zamíhal ten stín. Snad že to nic není, uvažoval; Lory však klidnou nezůstala. Snad starší, bývalá známost s tím rytmistrem. Ah co, proč on, co jemu do toho —

U svého bytu zahlédl Thama. Stál proti němu v tmavohnědém, dost sešlém kaputu, hladce vyholené, uvadlé tváře s vráskami u zapadlých očí. Čekal patrně, ale sám se o tom nezmínil, a Held jako by nepozoroval, jako by se náhodou setkali. Uvítal ho srdečně a vytýkal mu, co že ho dosud nenavštívil. Chtěl mu říci, že mu vzkázal po tchyni, ale v čas se rozpomenul, a podotekl jen, že už slyšel, že se zase vrátil.

»Vrátil, musil. Vojna —«

Tham musil nahoru a nedal se zváti. Usedli, hovořili; také o společnosti, od které Tham přišel do Prahy. Byl nějak ostýchavý, jako zaražený. Trpce se usmál na Heldovu otázku, jak se mu dařilo, nezasteskl však a jen řekl:

»Když člověk tolik toho pochoval —«

»A paní, je také v Praze? Mně, příteli, dovoleji tu otázku, není všetečná, ale z oučastenství, jak je teď?«

Tham hleděl okamžik do země, pak upřel zraky na doktora.

»Jak jsem teď řekl,« trpce se usmál. »Je ticho, jako po funuse. Nic není, ale —« uvázl, náhle však zrudnuv po spáncích, temně, zastřeným hlasem vyhrkl:

»Kdyby se ten člověk, vědí, zas ukázal, nevím. Žena je tak nerozumně, tak bláznivě — — nu na štěstí — a jaké štěstí« — pohodil hlavou, »není tu, a my tu také dlouho nebudeme.«

Held ho v ten okamžik živěji litoval, že »o tom člověku« nemá ani tušení, že je tak blízko. Než neřekl mu nic a jen se optal, co hodlá.

»Jak se ta bouřka jen poněkud utiší, půjdu zase ven, k aktérům, k nějaké tlupě. Tady pro mne nic není.«

»Snad by přec —«

»Ó ne, ne,« odpověď zněla rychle, až podrážděně, »když dřív ne, jak pak teď. Co se mnou —« Usmál se trpce a pohlédl po sobě, jako by chtěl na sebe ukázat.

Held neodvážil se v tomto dál a proto obrátil: »Byl tu Věk.«

»Věk, tak,« Tham opakoval zas apathicky. »Ten tomu ušel,« dodal jako před se.

»Nechal jim nějaké psaní.« Held rychle vstal a vkročil do vedlejšího pokoje, kdež Věkovu bankoceduli vložil do papíru, přidav k ní ještě dvě své a složil vše a oplatkou zalepil jako psaní. Tham je přijal, hledě tázavě a nejistě na Helda. Prsty jeho ucítily, že to není obyčejný list, že v něm něco je. Held postřehl, jak Thamova ruka křečovitě sebou trhla, a okamžik jako by váhal. Ale pak zastrčil psaní pod kabát do kapsy.

»Budou mu psát, vlastenče? Připíšou, prosím mé pozdravení a díky. A jim taky má díka!« podal doktorovi ruku. Pak se již dlouho nezdržel; znovu potrásl Heldovou pravicí, když jej Held upřímně zval, aby zase brzo přišel a měl k němu všechnu důvěru. Ještě chvíli na něj s účastenstvím myslel. Připomínal si, jak vypadal před lety, statný, jiskrných zraků, svěží, první hrdina jeviště, a teď sešlý, před časem sestárlý herec, člověk teprva čtyřiceti let!

Hned odpoledne, jak Held přišel do nemocnice, zastavil se u Am-linga déle než jindy. Nemocný, mladý herec pěkných kadeří, pohublý, vypadal unyle v své ubledlosti. Bylo mu líp a rád by už od- tud, jak Heldovi řekl, že cítí dost síly. »Óh ne, to se vám zdá. Teď teprve se musíte sílit. Mějte ještě strpení.« Vyložil mu také, nač by pospíchal, jaká je situace, že by se teď nikde neuchytil. Zapředl hovor o divadle a divadelních společnostech, zmínil se i o společnosti Viové, o Thamovi však ani slovem. Am-ling o ni věděl, ale myslel, že je dosud celá, pohromadě, že se potlouká kdesi v Plzeňsku nebo v těch končinách —

Held si tak zjistil, že k Am-lingovi dosud nepronikla zpráva o jejím osudu, že tedy neví o Thamových. Pro jistotu požádal fratera, aby jemu, doktorovi, neopomenul oznámiti, když by někdo toho herce navštívil, a kdo to byl.

Když si pak ještě odbyl některé návštěvy u svých nemocných v městě a vracel se do svého bytu, již pozdě odpoledne v samý

soumrak, uviděl na Staré aleji, jak lidé stáli v skupinách, v houfcích, tu jak se v nové shlukovali, jak živě rokovali, jak někteří přes ulici chvátili, volajíce. Neobyčejný všude rozruch, prudké rozvlnění.

»Videň padla! Už se vzdala! Francouzové ji obsadili!«

»Francouzové mají Budějovice!«

»Už táhnou na Tábor!«

Tyto noviny zaslechl hned z kraje, a dál uděšeně si oznamovali, že netáhnou na Tábor, ale už na Prahu, Tábor že už mají, tam že drancují a kolem Tábora že hoří vesnice, Francouzové že vypalují —

Held setkal se s několika známými, kteří mu to také tak hlásili. Nechtěl věřit, že to není možná, o Vídni že by věřil i o Budějovicích, když mají Francouzové Linec, ale že by byli už v Táboře —

»A jak pak ne!« vykřikl zrovna zlostně kdosi, jenž Heldova slova zaslechl. »Jdou se podívat, jak už tady v Praze v kostelích pakují monstrance a überhaupt všechno, co je od zlata a od stříbra. A všude dělají skrejše.«

Několik kroků dále zaslechl, že v zemských deskách je jako by hořelo, že ukládají knihy do beden, že už vozy čekají, desky že odvezou pryč —

To Helda zaleklo. Okamžik se rozmýšlel, pak rychle vyhledal povoz a vrátil se do nemocnice. Zašel k převorovi, uradil se s ním a dal potřebné rozkazy pro všechny případy, kdyby vlny náhlého strachu až sem dorazily a zachvátily okolí.

Stmívalo se, když se vracel. Mrazivý, listopadový vítr vál temnými ulicemi, na jejichž rozích zmítaly se rudé plameny v olejových svítilnách. Mohl jeti rovnou do svého bytu, než pojednou, bez rozmýšlení zvolal na kočího: »Do Ječné ulice.«

Zarazil se, nač to poručil, že z náhlého zatoužení podívat se ke Skronským, že by tam i teď mohl za těch okolností, povědět jim, připravit je nebo vědi-li, je baronka jistě strachy bez sebe.

Když dojeli na konec Spálené ulice, vůz náhle zarazil, až doktorem hrklo. Kočí trhal oprati, aby kůň couvl. Temný hluk pádných,

rychlých kroků většího houtu se rychle blížil. Oddělení vojska táhlo chvatně ulicí těsně kolem vozu jako hlomozný mrak. Silhueta důstojníka na koni nesla se v jeho čele a splývala nejrychleji v temnu.

Doktor Held jel za vojáky, kteří táhli vzhůru dobytčím trhem, směrem ke Slovanům. Zarazil se, že snad nepřítel opravdu se blíží, že na velitelství dostali asi večer depeše a proto na rychlo vysílají tyto vojáky do vyšehradských bran, jež by byly první na ráně.

Vzrušeně poručil kočímu, aby jel rychle do Ječné ulice. Byla již v tuto chvíli pustá, v domech po řídce tu stojících sotva kde svítily, zahrady zalité tmou. Held vyhlížel jen dům baronky Skronské. Čím více se blížil, tím více se rozpakoval vkročit tam v tuto již pozdní chvíli, bez podstatné příčiny, jen s nejistými, nezaručenými novinaми, plnými poplachu.

Rozhodoval se, že vstoupí, budou-li okna salonu osvětlena. Nebyla. V oknech průčelí tma, jen z jednoho v čele domu do zahrady obráceného, linul zarudlý pruh do zčernalého pletiva korun u zahradní zdi. Held dal zastavit a zadíval se tam. Věděl, že tam Lořin pokoj. Jistě nic nevědí, nač jim kaliti noc. Slečna asi čte, snad Gessnera, nebo vzpomíná na toho rytmistra — A nehádal zcela klidně, bez záchvěvu žárlivosti; ano s jakýmsi úsměškem sám sobě.

Ze zahrady se nesl hlasný šum, jak černé, jako v jedno slité koruny zmítavě se u větru kolebaly. Kočí na kozlíku se ohlížel, proč pán dal tu zastavit, co vyhlíží, nač čeká. Až pojednou se ozval:

»Otočit; do Panské ulice.«

Held na kus ještě pořád viděl Lořino ozářené okno ve tmě nad šumícími korunami pusté, černé zahrady. Doma přecházel chvíli pokojem uvažuje, cože se tak rozjel, proč. Zakroutil hlavou sám nad sebou, zamrzl se, co myslí, snad že by se chtěl ženit, on — Nač sebe a jiné snad znepokojuje. A jen láskovat jako student, zahrávat si — Ne! A s ní, s Lory! Tak hodné, milé děvče — A má-li ji tak

rád, aby k vůli ní rád se vzdal své volnosti, je-li tak zapálen? A baronka, a ten rytmistr —

Jitro hned ho připamatovalo na poplach večera, a dřív ještě nežli z domu vykročil. Posluhovačka přišla bez dechu, všechna vyděšená, co se děje, že všude uklízeji do skrejše, všechno, a nejvíc peníze i měděné, jak je proto zle o drobné, každý že minci schovává, každou kuprovou grešli, že není možná bankoceduli proměnit, žádný že jich nechce, ach hrůza, Francouzi, už táhnou, a z kostelů všude že všechno sklízejí a schovávají, že prý taky odvezou sv. Jana, o Jezus! stříbrnou jeho truhlu, anděly a všechno, celý hrob, aby to Francouzi nepobrali —

Cestou do nemocnice doslýchal se Held doplňků, především, že se včera nemýlil, že to oddělení vojáků táhlo opravdu na Vyšehrad, komandující Prahy *) že poručil hradit městské brány palisádami, kasy aerární že již odvezli a z monturních magacínů že se všechno již nakládá na vozy, že všechno odvezou jako sv. Jana a jeho hrob u sv. Vít.

Viděl shon po ulicích, jak lidé chvátají s balíky, škatulemi, s bednami, mnozí jako splašení a vyjevení; vozíky a káry se vyrojily, mezi nimi hrčely dostavníky, fiakři, kteří neustávali křičeti své varovné »hó—op«, když nemohli místem dál chumlem lidu nebo hradbou kar, ručních vozíkův a rojem křičících a hulákajících lidí při nich. Všude, na všech tvářích vzrušení a strach; pohled na to vlnění, na ten zmatený shon, místem zrovna bezhlavý, rozčiloval.

Doktor Held měl především starost o svou nemocnici. Přidal do kroku a přece i v tom vzrušení připadlo mu, to že zítra sotva bude koncert bratří Pixisů, a bude-li, přijdou-li Skronských. Baronka sotva, ta je strachy asi od sebe, a Lory sama —

»Herr Doktor!« volal kdosi za ním. Doktor Blumentritt, jeho známý ze salonu baronky Skronské, se za ním hnál. Čtyřicetiletý

*) Baron Milius.

elegant byl spěchem a vzrušením zardělý, tmavohnědé, velké oči mu jen hořely. »Herr Doktor,« volal, docházeje, »slyšel jste již,« mluvil jenom německy, »co se děje.«

»Snad je mnoho přemrštěno.«

»Ne, ne, ještě hůř,« smekl, utíral šátkem čelo, »brány již tarasí palisadami, račte vědět, děla se chystají, munice, všecko; obležení nás čeká. A patroly jezdí!« vyhrkl.

»To není možná, nepřítel není přec tak na blízku.«

»Věřte, věřte! Moji dva písaři oba bydlí na Vyšehradě, a ti to viděli, oba, na vlastní oči. Z vyšehradské brány jezdí patroly až na Lišku, račte vědět, až za hospodu Lišku.«

»Ah!«

»Račte věřit a zařídte se podle toho, adieu, já musím —« Nedořekl, co nebo kam musí a chvátal dále, klobouk dosud v ruce, tak že listopadový vítr foukal mu do úpravy vlasů à la Caracalla již dost pošramocené. —

V nemocnici bylo všecko v pořádku. Když se Held vracel, potkal ve Spálené ulici rytíře z Bratřic.

»Nu, milý pane doktore!« volal Jeník. »Utíkáte taky?« žertoval i zlobil se. »Je to bezhlavost!«

»Nedivte se, pane barone.«

»Já se lidu nedivím, ale ti hlaváči! Pikety už posílají, brány tarasí.« Mávl rukou. »To musí pobláznit —«

»Tedy není toho potřeba?«

»Takové nedozrálé přípravy! K smíchu! Ale to snad, pane doktor, nevědí,« přimíchal česky. »Včera tu byl arcikníže Ferdinand, přijel od Plzně, od armády, na hrad ani nejel, zůstal u Brunnera *) a dnes v noci jel zase zpátky. Hnou se od Plzně, potáhnou prý do jižních Čech proti Francouzům a Bavorům. Však už je taky na čase! A střelčí batalion se čerstva sbírá, hlásí se jich dost, brzo už vytrhnou

*) Tehdy majitel hotelu „u arciknížete Karla“.

do pole. To je něco, ale takový jalový poplach — A zkazí nám asi koncert,« vzpomněl pojednou.

»Myslím také. Paní baronka Skronská se také asi polekala.«

»Jdu od ní. Polekala, a jak ! Ujet chtěla z Prahy pryč na ráz, a kdyby nebylo slečny, a já také pomohl. Slečna z Prahy ne a ne.«

»To leknutí paní baronce asi neposlouží.«

»Nemají starost, je zdravá, nic jí není.«

Za tohoto hovoru, jak slyšel o Skronských, rozhodoval se doktor, že se tam přece podívá; ujištění však Jenikovo vzalo mu všecku záminku. Přemohl se a nešel. —

Mraky nad koncertem bratří Pixisů se již odpoledne trhaly. Na rozích zabělaly se plakáty, na kterých švabskou literou, česky a německy, bylo hlášeno, aby se obyvatelstvo Prahy upokojilo, že nebezpečnoství žádné nenastává, nepřítel že není v Táboře, a že se neblíží, poplach že způsobila sběr jakási nevázaná, větším dílem z Bavorska, která probíhala krajem táborským, ta že strach na lidi pustila a při tom loupežila; francouzské vojsko samo že je daleko a netáhne na Prahu, a vojsko arciknížete Ferdinanda že se již proti němu hnulo a že Francouze s pomocí Boží zadrží a zažene, pročez aby se všichni upokojili a spolehali na ouřady, které by, když by nutno bylo, samy v pravý čas varovaly. Podepsán byl nejvyšší purkrabí hrabě Wallis.

To dobře účinkovalo i to, že zaražené již palisády u bran zase vytrhány a že přestaly všechny válečné přípravy. Následujícího dne se vyjasnilo, strašidlo nepřátelského vpádu se rozplynulo, a leckdes už se smáli zvrácenostem a hloupostem, jež ze strachu spáchali, když se chtěli stěhovat nebo co všechno chtěli uklidit do skrýší. I těm vojenským přípravám se tu tam usmáli, a Jeník z Bratřic rezonoval, že to hned včera povídal, jaká to byla splašenost, jaký nerozum.

Nejvíce posluchačů měl večer v stavovském divadle před koncertem. Hlediště se nenaplnilo do posledního místa, nicméně byla návštěva po tom náhlém, divokém záchvatu slušná. Lože skoro všechny plny. V jedné z nich seděla baronka Skronská s Lory. Ba-

ronka neměla mnoho chuti sem jet, ale Lory tolik žadonila, tak na-
lehavě, až rozčileně, také že slíbily doktoru Heldovi. Jindy by ne-
byla tak chtivá, uvažovala baronka a sama by jistě navrhla z ohledu
na její, barončino, včerejší rozčilení, aby raději zůstaly doma. Také
se tentokráte déle, pečlivěji strojila a byla cestou, a když do divadla
vstupovaly, nějak vzrušena, jako by po prvé do takové zábavy vchá-
zela. Po ložích se sotva rozhlédla, za to v parteru těkaly její zraky a
čím dále, jak se začátek blížil, zasmušileji a ustávala v svém hovoru
před tím tak živém.

»Je tu doktor Held?« zeptala se pojednou baronka.

»Není, a řekl, že přijde, a sám tolik vyzýval.« Znělo to až vyčítavě.
V tom sebou živě hnula.

»Je tu, právě přišel!« hlásila radostně, a začervenala se, jak se lekla,
že tak netajeně projevila svou radost.

Baronka dala k očím lorgnon, nachýlila se, ale víc Lory si všimala i pak toho, že její zraky bloudí dolů, v jedno místo, k výraznému profilu doktora Helda, jenž stál v bělostném šátku na krku, v elegantním modrém fraku jako by světa kolem nebylo, vnímaje mistrnou hru obou bratří.

Za to baronka Skronská naslouchala roztržitě. Lahodný proud tonů tříštil se jí o starostné myšlenky, jež se nenadále počaly rojit jako stíny. Všecky z dnešního pozorování; a hned jiné budily. Vzpomínala, jak Lory posledně naslouchala doktorově hře, s jakým zánícením, jak s něho oči nespouštěla. Myslíla, že to všechno z hudebního entusiasmu. V ten okamžik začala tušit jiný toho zdroj. A četli a chtějí číst spolu Gessnera — Na rytmistra Lory nikdy nevzpomene; ani slovíčkem se o něm nezmíní. Že by snad doktor? Nezdálo se jí, jednání jeho bylo vždy správné, ale konečně —

Za delší přestávky přišel k nim do lože. Baronka viděla, ze svého domnění ostřeji, jak Lory oživila, s jakým zájmem naslouchá jeho úsudkům o výkonech koncertistů. Vzpomněl také, jak bylo včera i dnes, chválil, že se dámy nelekaly a přišly.

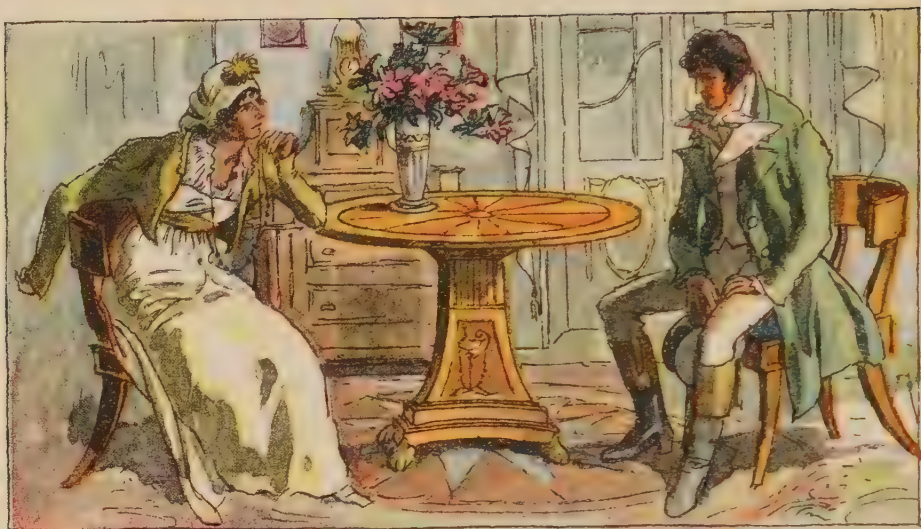
»Čekaly jsme,« řekla baronka tonem mírného, blahovolného pokárání, »že si v těch hrůzách na nás vzpomenete a přijdete.«

Held se omluvil, že již byl na cestě, nepověděl však, že dojel večer až k jejich domu, že hleděl do oken.

»Tedy dojdete k nám, zítra, doufám,« zvala baronka usmívajíc se, »to již bude možná klidněji pohovořit.«

Lory se zaradovala z tohoto pozvání, netušíc, že je teta učinila z náhlého, vážného rozhodnutí.

XVII. OBRACÍ SE DRAMATICKY.

Held se vydal nazejtří dopoledne do Ječné ulice. Věděl, že bude baronka doma a přece prožehlo jej pomyšlení, kdybytak Lory zastal samotnu. Četli by snad Gessnera, snad by ji pověděl, jak předevečirem večer hleděl do jejího okna. Ale ne, nač, než stran Hanolda, toho rytmistra, zatuká. Selhalo mu však. Lory byla u přítelkyně přesvědčit se, že, když nebyla včera v divadle, snad z těchto pohnutých dnů ochuravěla. Doktor Held se přemáhal, než přece se mu mihl očima stín sklamání, a baronka ten mžik postihla. Rozhovořili se o včerejším koncertu a zase na ten poplach došli, na různé detaily těch událostí; Held věděl o některých veselých až směšných a bavil baronku neunavně, protahuje návštěvu; zdržovala ho naděje, že snad Lory dočká.

Z veselého zase do vážného, když se zmínil o návštěvě arciknížete Ferdinanda i o zprávách, jež došly přes Viden z Italie, že do Vidně

přibyl z bojiště generalmajor hrabě z Bubna a přinesl relaci o bitvě u Caldiera.

»A jak ti u Ulmu, co Mack a všechna armáda zajatá,« ptala se baronka, chystajíc se k obratu.

»Mack už je asi v Čechách. Francouzové propustili dvanáct set zajatých důstojníků na čestné slovo, že v této válce nebudou proti Francouzům bojovat.«

»Ah! A co ti, kteří ustoupili do Tyrolska,« dodala živě.

»Ráčíte myslet blankenštejnské husary a švališéry Klenauovy,« doplnil rychle Held, chytaje se příležitosti.

»Ano, snad jste něco slyšel.«

»Bohužel ne, ale je-li tak, jak pan baron Jeník povídal, t. j. jestliže upadli do zajetí, mohlo by se důstojníkům těchto oddělení zrovna tak stát, jako těm u Ulmu zajatým.«

»Ano, oh ano!« přisvědčovala baronka radostně. »To by rytmistr Hanold —«

»Není o něm žádné zprávy?« Held myslil, že chytá vzácnou příležitost, a baronka se zaradovala, že se ptá.

»Oh, již dlouho ne,« odpovídala ochotně. »Když se vydával do pole —«

»Ne odtud z Prahy.«

»Tenkrát byl s plukem v Rakousích. Lory psal.« Řekla náhle a její zraký utkvěly na doktorovi.

Heldovy oči hnuly se překvapením i napjetím. Okamžik mlčeli oba. Baronka jako by náhle našla, co hledala i čeho se bála i jako by na kořist padla. Ale přemohla to překvapení i vítězné hnutí. Nachýlivši se o znání, začala vřelým tonem:

»Vy jste mne zachránil, milý pane doktore, a chováte k nám tolik přátelství, mohu vám tedy svěřit malé tajemství.«

Mlčky se uklonil.

»Lory také psal pan v. Hanold,« svěřovala se baronka, »to jste u nás ovšem ještě nebyl; psal z Rakous, kamž se dostal odtud,

z Prahy. Charles ho k nám uvedl a rytmistr nás často navštěvoval. Záhy jsem poznala, k vůli komu hlavně.«

Held se nuceně usmál.

»Zamiloval se prudce, musím říci, vášnivě, a já to, přiznávám se, ráda viděla. Rytmistr Hanold je hezký muž, trochu, zdá se, prudký, má značné jmění, krásné panství, skvělá partie — a miluje Lory.«

»A slečna Lory?« Held se nutil do klidu.

»Líbil se jí, to vím; ovšem, aby hořela jako on, to ne; ale líbil se jí. Bylo by to její štěstí.«

»Statky nejsou ještě všechno štěstí, paní baronko.«

»Ano, pane doktore, ale uvažte,« hlas barončin zachvěl se nervosně. »Lory je sirotek, po rodičích jí nezůstalo nic.« Doktor cítil, že to akcentuje. »Nikoho nemá,« pokračovala, »jen mne; ale kdyby se stalo, a já odešla — Co pro ni teď činím, to činím ráda, ale o její budoucnost se postarat nemohu. Mám bližší přibuzné, jsou děti mladšího bratra, jenž má jen svou službu.«

Doktor sebou hnul neklidně a tázavě pohlédl baronce do očí. Než ta dál a rychleji vykládala:

»Pochopíte, že jsem byla ráda, když se von Hanold začal o Lory ucházet. Osud sám o ni pečoval. A přišla by do váženého, starého rodu, velice váženého,« opakovala libostně a důrazně. »A v tom ta neblahá válka! Už mnoho neděl nedošlo ani řádky, až teď ta zpráva pana rytíře Jeníka. Pochopíte, milý pane doktore, že mne polekala; ale z toho, co vy jste přinesl, čerpám naději, že by je Francouzové snad také propustili na čestné slovo, že by rytmistr se mohl vrátit.«

»Přál bych vám to, paní baronko.«

»A Lory snad také.« Usmála se, a zkoumavě mu pohlédla do očí. Vydržel ten pohled, ale neusmál se, nýbrž odvětil na tu usměvavou otázku až příliš vážně.

»Bylo-li by to štěstím slečně, z té duše.«

»Kdyby její mysl jinam nezabloudila, mohla by být šťastná.«

Held vstal. Pojednou ho cos pudilo odtud. Celou cestu až domů a doma ještě uvažoval o té návštěvě a důvěrném sdělení barončině. Nač mu to svěřovala? Ovšem sám se na toho Hanolda otázel, sám začal, ale hned se tak svěřovat! Proč se jindy, dosud ani slovem nedotkla toho poměru? Proč akcentovala, že Lory nic nemá! A ten »vážený, starý rod«! Jak vřele to řekla a důrazně zároveň! Zúmyslně? A kdyby Lořina mysl nezbloudila — Má nějaké důmnění? Na koho, na Lory, či snad i na něj?

A Lory — Oh to není Lenora, která má milého na vojně, která vášnivě vzpomíná a tužbou stoná —

Mávl rukou, jako by to vše chtěl zapudit. Usedl na pohovku, vzal kytaru vedle ležící a vyloudil z její strun několik akkordů, maje oči upřeny před se do prázdna. Zvuky tiše vyzněly, ale již nesáhl do strun. Seděl s kytarou na klíně, rozvažuje, nač mu to baronka povídala, nač — Ale dobře tak. Nepůjde tam, alespoň ne tak hned, a pak ne tak často, nepůjde tam. Ale ne, musí přece, a brzo, aby sám neutvrdil baronku v domnění, má-li jaké. Pocítil proti ní roztrpčenost, jako by byla proti němu, než přece zas uznal, že jedná prakticky, když běží o Lory a její budoucnost. Co on, co by on, kdyby se i nemýlil a Lory tak smýšlela, kdyby i on hořel a pustil od svého předsevzetí, nedbal závazků k své rodině a chtěl se oženit.

Baronka by jistě bránila; jakou bouři by zanesl do její rodiny! Co by mohl Lory nabídnout — A vážený, starý rod — aby se baronka pro něj dotkla jeho chudé, čestné rodiny. Odložil prudce kytaru a vstal, jako by už byl uražen i jeho staříčká, sprostná matka a jeho hodné sestry v kanafaskách —

Když třetího dne po té přišel k baronce Skronské na večer, kdy mívala pravidelně společnost, zastal v salonu jen Lory. Mile, živě ho uvítala a hned, jak litovala, že nebyla onehdy doma, když tu byl, že teta ji poslala k přítelkyni, ač to nebylo tak naléhavé. »Že ji poslala«, ta slova v Heldovi uvázla. Ale o čem on s baronkou jednal,

o tom neměla Lory dle všeho ani tušení. Byla tak milá a těšila se, viděl to, z jeho příchodu. Začala hned o Gessneru, že má zase hezkou řadu slov zatržených; ale jemu ještě znělo, »že ji teta poslala«. Ta slova ho hnětla. Baronka ji odeslala, aby mu mohla říci to, co mu řekla, aby mu dala pokyn — Gessnera jen ledabylo odbyl, poněvadž chvátal zeptat se na rytmistra Hanolda, jak Lory o něm promluví. V tom vešla baronka.

Mluvili o veřejných věcech, o ruském caru, kterého ty dni v Praze čekali. Měl sem z Berlína přijeti a chystali mu již slavné uvítání. Held vypravoval, jak nahoře na královském hradě je již všecko přichystáno, jaká bude paráda. Vstoupili rytíř Jeník a rada Slivka, jenž nesl zázvitek papíru v ruce, a jehož líce od větru do ruda ošlehané ostřeji se odráželo od bílých jeho vlasů. Sotva že ponáříkal, jaký tam vítr, jaký mráz, to že není listopad, ale prosinec, už rozbaloval papír, že nese slečně Lory novinku, rukopis, rukopis, že u Poltiše *) teprve vyjde, ale jemu že se podařilo zjednat si opis.

»Pro vás, slečno, a doufám, těším se,« začal rozbalovat papír, »že nám neodepřete, že nám zahrajete; je to, abych řekl, vlastenecká skladba, na počest slavného hrdiny.« Rozbaliv papír četl z listu nadpis: »Nelsons Leichenfeier, Ein Trauermarsch'. Drechsler komponoval, a byl tak laskav, že mi dal opis. Je jako já velkým ctitelem toho anglického hrdiny. No, a bohdá, že budou naši umělci brzo také jiné, veselejší skladby skládat, doufám i triumfální.« Starý optimista začal hned o caru a nadšeně, jaký to spojenec, jaká to síla Rusko, teď že nastane obrat, když obě armády se spojí, když oba císařové budou u nich, a když je všude takové nadšení. »Dobrovolníci se jen hrnou ke střeleckým praporům,« radostně vykládal, »v ložetském kraji se jich přihlásilo víc nežli bylo vypsáno, a tady, náš, pražský prapor, jak slyším, vytrhne za několik dnů, hrabě Černín vynakládá všechnu pílí, aby jej mohl už vyvést do pole.«

*) Knihkupectví a obchod hudebninami na Staré aleji proti Prašné bráně.

»Měli by počkat na Macka,« vpadl kousavě Jeník, »už ho vezou k nám, prý do Josetova na pevnost.«

»Ostatní důstojníky také pustili,« vpadla živě baronka, »to snad ti od pluku Klenauova —«

»Paní baronku lituju velmi —« Jeník hnul vážně rukou.

Baronka se zarazila, a Lory, jež seděla vedle ní s pochýlenou hlavou, rychle obrátila po Jeníkovi oči.

»Mluvil jsem s majorem Petrovičem,« oznamoval, »na velitelství mají zprávu, že ten malý sbor, který u Ulinu ustoupil na tyrolské hranice, a tedy i Klenauovi švališeři a blankenštejnští husaři, byli napadeni ze dvou stran. Ano, a také snad Rosenberkovi švališeři jsou s nimi, povídal major, ač nevěděl jistotu.«

»Nevzdali se,« ptala se baronka tišeji, mžikajíc v napjetí rychle víčky.

»Nevzdali se. Bránili se zoufale.«

»Podlehli —«

»Zpráva alespoň oznamuje, že podlehli přesile po hrdinském boji.«

»A neví se, kdo, kteří, zdali všichni zahynuli,« vpadla baronka úzkostně.

»Všichni jistě ne, doufám, ač ztráty v takovém nerovném zápasu bývají hrozné; ale kdo, kteří, to není možná té chvíle zjistit. Ta nejistota bude nejtrapnější. Kdyby Francouzové tak nepostupovali! Ale z těch stran až po české hranice a už i přes ně všechno zaplavili. Od Lince až k Vídní, od Vídně až k Jihlavě, od Jihlavy až po Brno, všechno jimi jako zatopeno. Po hlavní silnici ani kočku nepropustí. Formané nejezdí ani pošta. Spojení není žádné. Paní baronko, bude nutno obrnit se trpělivostí a těšiti se naději, že každá novina z bojiště není pravdivá, že se mnoho přidává a překrucuje.«

»Oh, mám tušení, že tam skončili zle. Ubohý Hanold!«

Lory, jež poslouchala s účastenstvím, ač ne tak vzrušeně jako baronka, začala jí hladit ruku.

»Tetičko,« chlácholila tlumeným, vroucím hlasem.

»O mé nebohé dítě,« povzdechla baronka litostivě a přiklonivši něžně Lořinu hlavu k sobě, políbila ji pohnutě na čelo.

Toho večera Lory nezahrála »Nelsons Leichenfeier«. Rada Slívka neodvážil se už o to požádat. Dusno jakés padalo a tlumilo náladu. Rytíř Jeník sám rozptyloval ty chmury, kteréž bezděky přinesl, ale nedařilo se mu. Rada Slívka snažil se mu pomoci, vykládaje nové podrobnosti o bitvě u Trafalgaru a svém zamilovaném hrdinovi Nelsonovi.

Held byl zamlký; víc poslouchal a pozoroval baronku a ještě více Lory, jak se patrně přemahá, nutíc se do klidného, jasného vzhledu.

Faraο nebylo, ke klavíru nikdo nezasedl, rozcházeli se mnohem dříve nežli jindy. Held se vrátil neklidný, a dojmy jeho dlouho nevychvěly. Myšlenky se mu rojily jedna z druhé, a jedna se pořád vracela. V jakém poměru byla Lory k tomu rytmistrovi — A padl-li, co baronka, co Lory — Otázky, úvahy se hrnuly, splétaly, jedna v druhé se rozplývala. Nic si jasně nezodpověděl, a v tom neladu pozdě usnul.

Od toho večera pídil se dychtivě po zprávách z bojiště, jmenovitě po tom, co v Tyrolsku, co ten malý sbor, kterýž se tam od Ulmu utekl, vlastně Klenauovi švališeři, a vlastně rytmistr von Hanold. Nedopátral se žádné jistoty a nic více, nežli tenkrátě Jeník přinesl, že ten sbor je dle všeho zničen.

Francouzská zátopa hrnula se blíž a blíž. Už bylo slyšeti její daleký, hrozivý hukot. A v to zpráva, že car do Prahy nepřijede. Z Drážďan, kam z Berlína dorazil, a odkudž chtěl do Prahy, obrátil se Lužicí a Slezskem na Moravu do Holomouce, kdež jej slavně uvítal císař František. Na Prahu, chystající se radostně na carovo uvítání, padlo velké sklamání. Skličovalo, poněvadž cítili, že nebezpečenství roste a blíží se. Doletěly zprávy, že Francouzové obsadili Brno, a Bavoři s nimi spojení, že činí z Jihlavy výpady do Čech až přes Německý Brod.

Jen to ulevilo, když se rozneslo, že arcikníže Ferdinand proti nim vytrhl, že má hlavní stan už v Čáslavi, odkudž pikety se daleko rozjíždějí až k Jeníkovu, v těch stranách že se přední stráže denně utkávají.

Doktor Held ty dny chodil jen ke svým nemocným a do špitálu milosrdných bratří. Jednoho odpoledne ohlásil frater, že u toho nemocného herce byla včera návštěva, dle všeho také nějaký herec.

Held požádal fratera, aby dal pozor, přijde-li ten člověk na novo, aby se pak přeptal Amlinga na jeho jméno. Připadlo mu, že takhle by se Thamová snadno mohla o Amlingovi dovědět, neví-li už, a že by snad bylo pro všechno líp, kdyby Thamovi samému dal nějak o tom povědomost. Než Thama nebylo vidět. Do bytu k Heldovi již nepřišel a když se po něm v Expedici sháněl, zaslechl jenom to, co sám věděl, a že se tak všelijak protlouká bez zaměstnání. Z vlastenců se málokdo s ním setkal. Ten onen ho jen zahlédl s bratrem jeho Ignácem, tiskař Zima zas v Ostruhové ulici, když Tham šel vzhůru bezpochyby asi na Strahov k Dlabačovi. Bylo to pravdě podobno, poněvadž učený vlastenec na Strahově byl jeho starý přítel i ctitel a před léty složil báseň na počest Thamovu i bratra jeho Ignáce.

Frater se pak o nové návštěvě u Amlinga nezmínil, a Held pozapomněl.

K baronce Skronské vypravil se teprve za týden po onom večeru, co Jeník přinesl zvěst o zkáze Klenauových švališerů. Bylo za jasného dopoledne koncem listopadu, jenž na počátku strašiv prudkými mrazy, nyní se umírňoval. Když Held vstoupil do salonu, přišla tam náhodou Lory. Nenadála se ho, zarděla se.

»Ah, pane doktore, teď právě šel posel k vám. Potkal jste ho snad —«

»Nepotkal, slečno, nevím o něm, přicházím sám. Stalo se něco?«

»Tetinka je trochu churavá, prosím, račte k ní.« To znělo dost obřadně, než pojednou změněným, vřelejším tonem domlouvala :

»Dlouho jste u nás nebyl.« Upřela na něj oči, jako by chtěla vybádat. »Stalo se vám něco?«

»Mně?« ptal se s úsměvem, vážně však odvětil: »Ne, ale vy jste byly zarmouceny, a na to jsem neměl a nemám žádného léku.«

»Dovedete však utěšit, vaše slovo je u tetinky jako lék.«

»Vám, slečno, nebylo potřeba útěchy?«

»Mně?!« Divila se, okamžik váhala, pak rychle řekla: »Ah, vy myslíte, když teta mne tak litovala —«

»A neměla příčiny?«

»Vy se tedy domníváte —«

»Nejen to, já vím.«

»Co,« zeptala se ulekaně.

»Paní baronka mi pověděla —«

»Kdy!« Žasla.

»Onehdy, když jste byla návštěvou.«

Lory se maně vzpřímila a tvář se jí pozarděla. »Řekla vám,« mluvila vzrušeně, v náhlém popuzení. »Co vám, prosím vás, řekla.« Naléhala dychtivě.

V tom zahlédl Held za ní v otevřených dveřích baronku v čepečku, v županu, tisknoucí šáteček ke rtům. Lory ji nemohla vidět a ve svém pohnutí nezaslechla její kroků. Uviděla však, kam Held oči upřel i jeho úklon, a v tom stanula baronka vedle ní. Lory, zaleknuvši se, mlčky ustoupila a v rozpacích ušlo jí, co doktor baronce povídá, že se minul s poslem, ale že přece přišel jako na zavo-lanou.

»A já jakobych tušila, že jste tu.« Baronka se usmála a zvala jej, aby pokročil do jejího pokoje, Lory pak řekla:

»Ty počkáš, milé dítě.« Znělo to laskavě, pohled však jevil podivení a káral. S doktorem mluvila jen o své chorobě, na jeho hovor s Lory se neptala, jako by nebyla nic postřehla. Held však cítil, že kolem chladněji zavanulo přes všechnu její přívětivost, a proto když vyslechl její stesky a předepsal lék, měl se k odchodu. Baronka sice

litovala, že tak pospíchá, ale nezdržovala ho, než požádala, aby ji zítra zase navštívil.

Lory seděla ve svém pokoji v křesle, majíc bradu o dlaň opřenu a hledíc zasmušile do země. Uvažovala o tom, co Held nadhodil, že mu teta asi řekla jako jistou věc. A kdyby byla teta nepřišla, co by mu byla ona řekla, co by bylo — Trhla sebou, rychle vstala, jak zaslechla barončin hlas. Volala ji, že pan doktor odchází. Konvencionální rozloučení, krátké, ne jako jindy. Doktor pospíchal, odešel jinak než obvykle, cizeji —

Lory cítila, že je teta nespokojena a čekala výslech i domluvu. Baronka však jen řekla na odchodu do svého pokoje mírně ale káravě:

»Měj rozum, Lory, a pamatuj také na mne.«

Lory, jak byla vzrušena, vycítila z posledních slov osten výčitky. Zabolet, ale ani nehlesla. Ve svém pokoji schoulila se do křesla. Co doktor uslyšel, co si myslí — Kdyby mu teď mohla připomenout ty okovy, vězení, o kterých s ním loni, večer po smrti profesora Vydry mluvila! Ach mlčet, zase jen mlčet!

Held odcházel vzrušen z domu baronky Skronské, jsa přesvědčen, že mu onehdy to o Hanoldovi rytmistovi a Loře z úmyslu pověděla, že to nebylo ani z důvěry ani ze sdílnosti. Hrdost se v něm zbouřila. Rychlejším krokem bral se Ječnou ulicí dolů. Na jejím konci však musil zastavit pro zástup lidí, valící se od Široké ulice vzhůru dobytčím trhem směrem k vojenské nemocnici. Nad zástupem pobleskovalo od lesklých bodáků vojenských, za nimiž kráčel houfec válečných zajatců.

»Baboři! Vedou Babory!« pokřikovali z houfu na ty, kteří vybíhali přede dveře nebo přiskakovali k oknům. Výkřiky se nesly dál v dusotu a šumu a s nimi vyrazila tu hrozba, tu kletba Bavorům, že drží s Francouzi, zrádcové. Bavoři, asi dvacet jich bylo, kráčeli resignovaně, někteří zasmušile, většinou ramenatí, ne vysocí muži, v pláštích, i bez nich, jen v uniformách, tu myslivci celí modří se

zelenými výložky, mezi nimi švališeri celí zelení, s rudým vyložením na prsou; v zadu za nimi nad ně všechny nejvyšší modrý kyrysník, ale již bez černého kyrysu, bez helmy, s obvázanou hlavou.

Held právě došel k zástupu, když zajatci přicházeli. Podíval se na ně zasmušile, pozoruje s nechutí radostný rozruch v krátkozrakém zástupu, jeho vítěznou radost vybuchující až v klení a nadávky.

»Chudá, ubohá náplast na ty velké rány,« pomyslí, odcházeje, a maně, jak se obrátil za zacházejícími zajatci, utkvěl jeho zrak na protější řadě domů, kdež bydlil P. Vrba.

»Ten bude mít radost!« pomyslí. »Ten a Slívka, ti už asi vidí obrat a jisté vítězství.«

Po celý den ho zasmušilost nepustila. Uvažoval, obracel slova z posledních návštěv. Sama baronka neřekla, že Lory toho rytmistra milovala, jen že se jí líbil, a Lory, jako by tušila, že snad on se toho domýšlí, jak prudce řekla, co že si myslí, když ji teta onehdy tak litovala, že se snad domnívá — Cítil v tom její protest, ohrazení. Viděl ji, jak úzkostně tkvěly na něm její oči. Bylo mu ji líto, a v tom pohnutí připadala mu tak milá a cítil, že mu je srdci blíže než loni, blíže! Ale co dělat — A baronka! Byl jí pořád rádcem i přítelem, ale hned na vše zapomněla, hned rodová pýcha rozhodla pro pouhé domnění! Nemusí se strachovat, ne —

Když odpoledne, přehlížeje ve špitále nemocné, stanul také u Am-linga, připamatoval si, že chtěl Thamovi dát o něm zprávu. Am-ling se opět ptal, kdy bude odtud propuštěn.

»Už brzo. Pospícháte, je vám tu smutno.«

»Mám tu ukrutně dlouhou chvíli.«

»To věřím.« Held se ironicky usínal. »Ani vás nikdo nenavštíví?«

»Jenom jeden kollega.«

»Od stavovského divadla.«

»Ne, od venkovské společnosti.«

»Venkovská společnost, zde v Praze?« divil se Held z úmyslu.

»To jest, pane doktore, kollega od rozbité společnosti. Vojna ji rozehnala.«

»Jak se jmenuje ta společnost.«

»Theumerova.«

»Ah tak. Já se mylil, já myslil Viova, a ta je venku, pravda, povídal jste —«

»O ne, také je už po ní,« vyhrkl Amling, hned se však zarazil a podíval se na Helda, jenž však zažertoval, že jsou zlé časy na musy, aby Amling odtud ani tuze nepospíchal.

Held odešel, jsa na jisto přesvědčen, že ten Amling už ví o Thamových, o Thamové, když už ví o Viově společnosti. Ale doma přece nenapsal ani řádku Thamovi. Neměl chuti do psaní, odložil to, a že dokud je ten Amling u něho ve špitále, že nehoří. Zasedl ku klavíru, svému utěšení, než ani tu dlouho nevydržel.

Když ráno zahrnul ze své ulice do Starých alejí, zahřměla proti němu řinčivá, vojenská hudba. Před ní dav lidí jako tmavý tok vhrnul se do holých alejí, v jejich zábradlí, na něž výrostkové a kluci vystupovali; někteří i na stromy lezli, aby měli nejvolnější podívanou na skvělý, vojenský průvod. Přes hlavy zástupu dole viděli městské granátníky s hudbou v čele, s rozvinutým praporem. Táhli v plné parádě, ve vysokých beranicích, jejichž černá srst se leskla a chvěla v ranním větříku; táhli před střelčím praporem dobrovolníků právě se do pole vypravujícím, k vojsku prince Ferdinanda, bojujícího v krajině německobrodské, odkudž včera také přivedeni bavorští zajatci.

V čele mysliveckého praporu jel plukovník hrabě Černín se svými důstojníky v stříbrolesklých uniformách. Všude dobrovolníky vítali, pozdravovali, dole v ulici i s pater, ze všech oken, kynuli jim, šátky mávali i klobouky, volali, křičeli: »S bohem! Glück auf! Glück auf!« páni, dámy, obecný lid, všichni v nadšení. Šli s nimi, tlačili se, aby se k nim dostali co nejbliže, chtějíce je vyprovodit až k bráně. Dva proudy, jeden v pravo, druhý v levo valily se ulicí ko-

lem třípytných řad městského vojska i dobrovolníkův a z proudů těch i nad nimi tu pronikavěji, tam hřímavěji hlaholilo a vybuchovalo a protahovalo se:

»Glück auf! Glück áf! S Bohem!«

Held nepustil se s tou záplavou, ale stál, čekal s účastenstvím na prapor dobrovolníkův, a když uviděl řady mladých mužů pevně si vykračujících, z nichž každý byl zmužilý, většina sotva se vrátí, jež zažehující nadšení zástupů zrovna zalévalo, chytl i on a smeknův klobouk, mával jím a volal jako všichni kolem:

»Glück auf! Glück auf!«

Výše nad ním stála na chodníku stará Butteauová v ošumělém čepci, v obnošeném velkém šátku přes ramena, hlídajíc Bettynina pětiletého synka, jenž se jí pořád vytrhoval a chtěl také na zábradlí. Neviděla skoro nic, nemohla, protože měla oči skoro jen pro malého »Hanzi«, a také pro Pavlu, aby se jí neztratila.

Ta stála tiše, hledíc dost netečně vstříc zástupu a vojsku. Už se kolem valila mládež, za ní ostatní a také sestra, Bettyna, naličená, v špenzru, v kloboučku nápadném formou i peřím, po boku nějakého galána, ne zrovna elegantního. Jen se nesla, s úsměvem na rtech, vesele hovoříc. Jak zahlédla Pavlu, přitočila se k ní prudce a chvatně, tlumeným hlasem jí ohlásila:

»Pavlo, Amling je tu, v Praze.«

A hned zase plavala dále v šumném proudu, jenž ji záhy unesl. Pavla na její slova jakoby zkameněla; pojednou se však vytrhla a pustila se za sestrou.

»Pavla! Aber Pavla!« volala za ní Butteauová, držíc »Jeana« za kabátek. Pavla neslyšela, nedbala, za chvíli se však vrátila, vzrušená, zardělá, jak se bránila proudu, proti němuž se tlačila a jenž jí Bettynu odnesl. Nestihla ji.

Stará Butteauová se ptala, zde na ulici německy, co je, co jí Bettyna chtěla, proč za ní běžela.

»Nic, nic, maminko,« odpovídala Pavla neklidně a roztržita. Stála zas, prochvívajíc se v nitru a jako ve snu upírala zraky na proud kolem hlučně se hrnoucí, jenž do nich vrážel a je odstrkoval. Volali, křičeli, ruce mávali, bílé šátky se míhaly a třepetaly; jí bylo všechno tak splynulé, jako sen v tom náhlém, prudkém dojmu z té noviny, jež zajala všecku duši, že je Amling na blízku, tu v Praze, a z palčivé touhy zvěděti, kde, kde je —

Houfek studentů, většina filosofů, s holemi v rukou, v čepicích i měkkých, vysokých kloboucích očekával prapor dobrovolníků výš opodál Prašné brány. Nejvíce v něm bylo slyšeti Hýbla, jenž v šedém, hodně obnošeném plášti bez límce a bez rukávů, vypadal mezi nimi jako nevzhledný vrabec. Ale slovo měl a hlavní, a všichni ho chutě poslouchali, jak jim vesele vykládal, jak ho také posedl vojenský duch, v Litomyšli, na gymnasiu, když byl v rhetorice, tenkrát se právě také svolávali dobrovolníci, k landvér, a tak že najednou se v něm ozval zuřivý válečník. »Praštil jsem knihou a kalamářem, a jen pušku a patronáš.«

Kolem se dali do smíchu.

»Jen se smějte! Měli jste vidět starou Strnadku, mou kvartýrskou.« Sepjal ruce, zalomil je a nápodobil její plačtivý, úzkostný hlas: »Jezus Maria, pane Johan, co si to spískali! Co to vyvedli!« Ale já nic, a že budu brousit šavli —«

»Tu bys byl ploužil.«

»O ne, pane, já už byl jako teď.«

»Ale kuráže pozbyls.«

»Taky ne, já se do té vojny opravdu hnal víc a upřímněji nežli do examin, to mně věřte.«

Smáli se, volali a tak proč, že ho na vojně nechtěli.

»Mne?! Že nechtěli?! Koukněte na mne! Mám vole? Šilhám, pajdám, šišlám? A patrony bych ukusoval.« Vycenil zdravé, bílé zuby. »A vidím jako rys.«

»Tak co —«

»Jendo!«

»No co, přišli rodiče, tatík, pekař z České Třebové, to víte, pekař z České Třebové, mozolili se na mne kolik let, a otec povídá, hochu, cos to udělal, a hlas se mu třás, a máma se dala do pláče,« veselý ton Hýblovi selhal, »no, a tak jsem, to byste —«

»Vivat! Vivat!« zahřmělo opodál, a granátnická hudba zařinčela už na blízku. Davy se valily, granátníci, dobrovolní myslivci docházeli hřmotným krokem. Nový příval pozdravů kolem i s oken:

»S bohem! S bohem!«

»Glück auf! Glück áf!«

Studenti strhli čepice, klobouky, mávali jimi a volali, křičeli jako všude kolem; Hýblovi se až rozletoval šedý plášť s pruhy červeného sukna vespod, a sám až červenal, jak upřímně provolával.

Jen doktor Srnka, jenž stál naproti přes ulici opodál Poltišova knihkupectví, na krku černou kravatu, do níž se mu skryla skoro celá brada, nemával kloboukem. Hůl měl pod páždí, levou ruku v kapse svých úzkých nohavic, a volal ironicky:

»Bravo! Bravo!«

Před Heldem opět prosvitlo. Hlučná strakatina se převalila a zanikala dál v aleji, zahýbajíc k Prašné bráně. Několik kočárů jelo krokem za průvodem, vůz za vozem i vedle sebe, fiakři a panské povozy. Held, jenž vykročil, chtěje dolů ulicí nyní jako vypláchnutou, zahlédl, že jeden z nich se zastavil, a že z jeho okénka mu někdo kyne. Zašel tam. Bělovlasý rada Slívka v pěkném kožichu, v němž vypadal velmi důstojně.

»Odpustěj', pane doktor, ale ta radost!« A zase německy: »Dieser Enthusiasmus! Viděli!« A dále po německu, jaká to radost, taková obětivost, radostná obětivost, a jinde prý všude také tak.

»Ale proč jsem vás zavolal! Klenauovi švališeři a Blankenštejnští husaři jsou zachráněni, prosekali se, to nejnovější novina. To je hr-

dinství, co, prosekali se, hrstka, no hrstka od tyrolských hranic k Dunaji a celým Bavorskem až do Čech —«

»Není možná!« Held se více zarazil nežli zaradoval.

»Na jisto, na jisto, jsou tu, v Čechách, u nás, uvidíte je.«

»Jedte! Jedte!« volali ze zadu.

»Musím, milý doktore, jedeme vyprovodit. Ah, toho hrdinství, a —« vzpomněl pojednou, »paní baronka ta jistě nic neví, škoda, že tam nemohu.«

»Jedou! Jedou!«

»Tak s Bohem! Obrací se to, vidějí, Nelson —«

To mluvil, když kočár se již hnul a jel. Held ještě za radou, jak kynul z kočáru, pozdravoval, pak se obrátil směrem k Perštýnu. Včera i dnes ráno umíňoval si, že baronka uvidí, že nemusí mít takových obav. A přece ho ta novina Slívkova zalekla. Myslil na smělé jezdce, vysekal-li se také ten Hanold; a baronka až zví jaká radost, a Lory, co Lory — Neví-li baronka dosud, měl by on sám ji ještě tu zprávu donést? Okamžik váhal, má-li tam vůbec jít. Musí, po včerejšku musí a poví baronce o Klenovských, klidně ji oznámí. To bude nejlepší odpověď na její strachy a varování. Pocítil zadostučinění; ale Lory — Zatrnul v něm.

Když vykonal všechny své lékařské visity, zašel do Ječné ulice. Baronka ho přijala sama ve svém pokoji. Hovořili o její chorobě, pak vypravoval Held o průvodu dobrovolných myslivců, jak je nadšeně vyprovázeli k bráně, pěšky, na vozích, také rada Slívka a co mu oznámil.

Baronka v náhlém návalu radostného překvapení vstala z křesla.

»Pane doktore, je-li možná, je-li to pravda!«

»Pan rada Slívka ujišťoval, že ano, že jsou už tu, v Čechách.«

»Kde, kde, a přijedou snad sem — To až Lory —« Zazvonila na komornou, aby zavolala slečnu.

Held, jenž do té chvíle zachoval klid, pocítil znepokojení. Měl Lory uvidět i jak přijme tu novinu, kterou on přinesl —

Lory věděla, že je u tety. Čekala ho a číhala u okna ve svém pokoji. Dočkala se a jak vstoupil do domu, bezděky přistoupila ke dveřím svého pokoje, pak je i pootevřela, aby zaslechla, až bude odcházet. Tušila, že jí teta sama už nezavolá; a dychtila, myslila, kdyby snad přece na okamžik s ním mohla promluvit, kdyby mu tak mohla říci, aby si opravdu nemyslel — Pojednou přišla komorná se vzkazem.

Lory vstupovala ne jako jindy klidně veselá, těšíc se, nýbrž v napjetí k vůli tetě a zvláště k vůli Heldovi. Bodlo ji, když vstal a vážně ji pozdravil, ne tak přátelsky jako jindy. Stín smutku i tiché výčitky mihl se v tmavých, krásných očích. Ale hned kolem nich, po spáncích do čela přelétl plachý ruměnec, jak jí baronka radostně ohlašovala, jakou novinu pan doktor přinesl, že Klenovští jsou zachráněni a bezpochyby že také p. rytmistr Hanold, to že je úžasné —

Lory popatřila na Helda, jako by věřit nechtěla. »Jak je možná, pane doktore,« ptala se zamženým hlasem, a nedořekla.

Held cítil druhou otázku v těchto slovech, oznamoval však, nutě se do klidu, jak už baronce pověděl pramen své zvěsti a dodal, že pan rada Slívka jistě asi ještě dnes přijde a že snad povi víc.

»To není jisté, tak dlouho čekat nebudu,« zvolala baronka, »musím dříve nabyt jistoty.«

Held se poroučel a s chladným úsměvem přijal barončiny díky. Lory podala mu ruku. Zachvěla se ji a v očích jakoby se jí zamželo.

V ten okamžik ucítil bolest. Bylo mu Lory líto a jako by se na vždy loučili; v ten okamžik byl jist, že i Lory tak cítí. A nemohl jí ani slovička ani »s Bohem« přišeptnouti. Stiskl jí ruku, poklonil se baronce a s úsměvem jí přisvědčil, když se tázala, smí-li dnes vyjet, o že ano, aby jen vyjela, že už je dobře, že je všechno dobře.

Vzpamatoval se tím, pevně vyšel z pokoje a salonem. Ale na prahu z hluboka vzdychl. Na očích měl Lory, jak ji naposled shlédli, když se obrátil, její pohled, její nevýslovný pohled.

Pospíchal odtud, dole však u hlavních dveří se zastavil. Kočár stál před nimi a právě z něho vystupoval důstojník zdravě zardělého hladkého obličeje; byl v bílém plášti, vysoký, urostlý, černých, sálavých očí pod černým obočím, mužně sličný, plný síly. Za ním opatrně slézal Lořin bratranec, hubený, povadlý Hanold, v přilehavém svrchníku s limcem, s bílým, hedvábným šátkem kolem krku na ochranu před nachlazením.

Jak ho Held spatřil, zarazil se a hned zas na důstojníka upřel zrak. Teprve nyní si všiml, že má levou ruku obvázanu a na pásce. Rytmistr Hanold! V ten okamžik byl Held o tom přesvědčen, že to je

on. A sám jej ohlásil! Obrátil se a rychle kráčel odtud, nechtěje, aby ho Lořin bratranec zahlédl.

Lory odešla kvapně z tetina pokoje. Bylo jí ouzko a chvátala také podívat se za Heldem, ještě jednou ho shlédnout, jako by na vždycky odcházel. Vběhla do svého pokoje, a nezavřevši ani, byla skokem u okna. Dole přede dveřmi kočár — Nedbala ho, hrubě si ho nevšimla, jen Helda čekala. Chvátal dolů ulicí. Hleděla za ním, klekla na židli u okna, vychýlila se, žíznila po tom, aby se obrátil, ohlédne-li se ještě jednou; ale šel rovnou, ani hlavou nepohnul. Zašel. Sklesla na židli, hlava se jí náhle sklonila na rámě opřené o polštář okenní.

Pootevřenými dveřmi zalehly sem hlasy, cizí, hluboké mužské, z nichž vyrazely tetiny výkřiky plné radosti.

Lory vztyčila hlavu, naslouchajíc jako poplašená laň. Vzpomněla na vůz. Kdo to přijel — Dvěře se prudce, z plna otevřely, na prahu baronka čilá, osvěžená, radostně vzrušená.

»Lory! Lory! Pojď! Kdo tu je!« a nemohouc smlčeti, hlásila: »O kom jsme právě teď mluvili.«

Lory stála nehnutě. Srdce se jí rozbušilo, až se jí hrdlo stáhlo. Nemohla se hnout. Baronka kvapně vešla a vzala ji za ruku.

»Pojď, pojď! Je tu! Nejprve k nám, přišel nejprve k nám! Měj rozum, Lory,« napomínala tlumeně. »Charles je tu také.«

Lory jako u vidění dala se vésti. Strachovala se v ten okamžik muže, jež jindy dost ráda vidala, jenž se jí líbil, jenž jí tolik pozornosti prokazoval a pak když musil do pole, jí psal tak cituplně a oddaně. Ale vrátil se v takový okamžik po delší době, po takové v ní změně! A přece, když proti němu stanula, nemohla ho uvítat cize a bez sympathie. Jak ten statný, pětatřicetiletý muž, jemuž to v bělostné uniformě, v bílém fráčku s karmínovým vyložení, v bílých, přilehavých nohavicích a vysokých botách tak slušelo, jak sem hrdinsky pronikl, jak se sem s nebezpečenstvím dostal! Ruku měl

na pásce, je raněn. Soucit, z něhož se i obdiv povznesl, prochvěl Lory. Než jak rytmistr jí v ústřety pokročil, jak ji živě, nadšeně pozdravil, vztahuje k ní zdravou pravici, jak se sklonil a ruku jí políbil, shaslo vše jako v náhlém, studeném mraku a nitro še jí zachvělo záchvatem strachu.

XVIII. SKONÁVÁ SE TRAGICKY.

Tham se v ten čas zabýval opisováním, jež vynášelo honorář velmi hubený. Jiného neměl a to, když si ten onen z přátel něčím na něj vzpomněl nebo když sám o půjčku požádal. Půjčkou to jmenoval, ti však, kteří mu poskytovali, věděli, že splátky nebude. A sám, když byl jasné mysli, pocítoval v těch půjčkách palčivost almužny.

Dokud jezdil se společností, měl jen sebe a ženu na starosti; nyní musil také přispívat tchyni, u níž bydlil, a jež živila také vnuka. Tham se proto zlobil na Bettynu, s níž sice mluvil, s níž se však v srdci nesmířil. Měla u něho nový vrub pro svou bezcitnost k matce i k vlastnímu dítěti; mlčel však, vyhýbaje se novým srážkám a potýčkám, poněvadž nahlížel, že by byly marny a poněvadž chtěl míti pokoj.

Jen někdy, když se vrátil domů vrátkým krokem nebo když Pavla příliš brzo se na něm zas peněz dožadovala, kousavě odbýval, ať

jdou k Bettyně, když je taková nobl slečna, ať alespoň otevře váček, když k vůli amantům zadrhla srdce pro své dítě. Jinak mlčel. Na leccos v té domácnosti zvykl nebo leccos s resignací přehlédli.

Když Thamovi přibyli do Prahy, hned se sháněli po Amlingovi, oba však tajně. U společnosti, na venkově pousnuly staré boje a vášně, nebylo přímé obavy, poněvadž Amling byl daleko; ale tu v Praze zahořela zase žárlivost, jež Thamovi tak často páčila duši jako řeřavé uhlí. A Pavle, jak ji ovanula Praha všemi vzpomínkami, až se srdce zachvělo a zatoužila zvědět, je-li Amling tu —

Pátrali tedy oba, a oba si zjistili, že není v Praze, že je někde u společnosti. Kde, Thamová nevyzvěděla; Tham se dále po tom nepídil. Byl rád, že je s tím člověkem pokoj. V chudé domácnosti paní Butteauové nebylo bouřek, ale také ne klidu, jenž dýše intimností, v němž je zapomenutí světa, jenž sám srdce sytí. Vládlo tu ticho po bouři, po boji, z únavy, bez světla a tepla, chladné lhostejností a tupou resignací. Bettyna jich málokdy navštívila, když meškal Tham doma, a když přišla, přinesla z pravidla Pavle volný lístek do divadla, kamž Pavla dychtivě ráda chodila. Tham, jenž tam ani nevzkročil, neviděl to rád, nemohl však zabránit, zvláště když často zapadal do hospod a hospůdek, časem i na rychtu.

Pavla mlčívala, když se vracel zmožený; leda když přivrávorál nebo když zlý duch alkoholu rozjitřil v něm staré rány nebo uvolnil a rozbouřil stlumené hněvy a výčitky, rozléhaly se chudým pokojem i kuchyňkou paní Butteauové váda, křik i pláč, po nichž zůstávaly nechut a ošklivost a jež hloubily odpor Thamové k vlastnímu muži.

Toho rána, když se vydala s matkou a malým Hanzim podívat se na »střelčí patalion« do pole se vypravující, Tham ještě spal. Když se vrátila, seděl polooblečen u stolku a psal. Pavla nic nevypravovala a když Butteauová, nemohouc stolikerou novinou mlčky chodit, začala zeti ličit co viděly, nepřidala ani slůvka. Tham si toho nevšiml ani toho, že je neklidná, jakoby nikde neměla stání, ani toho,

když matce, ale před ním, aby slyšel, oznamovala, že zapomněla knoflíčky, že musí pro ně.

Nevkročila však do žádného krámu, nýbrž zamířila rovnou k Bettyně. Nebyla doma, musila na ni čekat. Přišla všechna rozjařena a ukládajíc klobouk na postel a svlékajíc špencer, hned jak vkročila, ptala se Thamové, jak se jí ten její galán líbil, že si ho přec všimla, chlapiček, co, a prachy že má a nešetří, že ji teď zavedl na víno a včera že byli v Železných dveřích, co tam je ten kabinet s voskovými figurami, ví-li Pavla, Padovany a Salleneuve že ho mají, že už tu jednou byli, figury jako živé, císař s císařovnou, a Napoleon, jak byl o korunování, a zamordovaná rodina, toho talianského hraběte, i ty čtyři bandity že tam mají —

Jedním proudem vypravovala, svlékajíc se, jako by zapomněla, co sestře ráno pověděla, a proto že Pavla jistě přišla. Ta jí, když na okamžik se odmlčela, vskočila do řeči, tázajíc se, kdo jí pověděl o Amlingovi.

»Kdo? Jen kdo — ach bože, bodejt, mladý Allram.«

»A kde je Amling?« Oči Pavliny jakoby větší teď co poslední čas pohubla v tváři, zrovna číhaly na hnutí sestřiných rtů.

»To nevím, Allram povídal, že mu to Demuth řekl. Znáš Demutha, ne? Je to nějaký statista.«

»Nemohla bys, Bettyno, vyzvědět —«

Bettyna polosvlečená, bez živůtku odstoupila náhle od postele a stanula před Thamovou.

»Ale Pavlo, snad bys na novo nebláznila. Ty bys — ne! Viš, co ti udělal?«

»Ne, ne, musím zvědět, kde je! Ty to viš, Betty!«

»Ne, opravdu ne!«

»Tedy vyzvíš!«

»Pro mne — Ale blázen jsi, s takovým! Co teď s ním. Tady ho nechtějí a nevezmou, je od společnosti, na suchu —«

Thamová jako by neslyšela a znovu žádala, aby se Bettyna zeptala

Allrama. Když přišla pozejtří, oznámila jí Bettyna, že s Allramem mluvila, ale ten že nic více o Amlingovi nevěděl nežli že je tu, že to tak od Demutha zaslechl, víc že se neptal a nestaral, že mu do Amlinga nic není.

Thamová pohleděla nedůvěřivě Bettyně do tváře. »Bettyno,« řekla vyčítavě, »ty mně to nechceš povědět, ty to schválně zatajuješ.«

Bettyna se zasmála, a proč by zatajovala; když je Pavla takový bloud, že ji to jistě vyzví —

Mrzlo, nicméně nechvátala Thamová rovnou domů, nýbrž pustila se k stavovskému divadlu, kolem »modrého hroznu«, jak ji pudila naděje, že by tam snad Amlinga nejspíše mohla zahlédnout. Před »modrým hroznem« nespatriła nikoho, kolem divadla placho a prázdno; nespokojená, zasmušilejší vrátila se domů. —

Toho dne, bylo čtvrtého prosince, večer sešla se u baronky Skronské společnost sezvaná v neobyčejný u ní den. V společnosti samé však hosté jako jindy, hraběnka Bubnová, rytíř Jeník z Bratřic, baron Stentsch, rada Slivka, doktor Blumentritt, rytíř Eisenstein, baron Ehrenburg, mladý Hanold. S ním zavítal jeho bratranec rytmistr, jenž byl shrabětem Wartenslebenem, rytmistrem u blankenštejnských husarů, hrdinou celé Prahy. Všude o nich mluvili, každý toužil je spatřit, čekali na ně, všude si je ukazovali, to že jsou ti, kteří vykonali ten hrdinský kus, kteří se vysekali z francouzského zajetí, z Tyrol, Bavorskem až do Čech.

Za ty tři dni co v Praze, oba ranění, meškali, pozvání jim jen přišla. Baronka Skronská ozdravěvši jako zázrakem, mohla se chlubit, že rytmistr von Hanold nejprve k ní zajel, hned jak do Prahy přibyl, že si jen novou uniformu opatřil, a již že spěchal do jejího domu. K vůli němu také sezvala na ten večer společnost. Rytmistr žhoucích zraků, černého, sklenutého obočí, jemuž přilehavá, bělostná uniforma tak slušela a jehož raněná ruka na pásce dojímala, byl její sluncem.

Sesedli se v půlkruhu kolem něho, v předu rytíř Jeník ostrých

rysů v tmavém fraku vedle hraběnky Bubnové, jejíž prokvetlé vlasy byly jako napudrovány, bělovlasý zemský rada Slívka v bělostném nákrčníku a baron Ehrenburg rovněž jako rytíř Eisenstein ve střevících a v tmavých punčochách. Modně vystrojený baron Stentsch s nakadeřenými vlasy usadil se vedle doktora Blumentritta v tmavomodrém fraku opodál zlaceného svícnu zapuštěného do stěny.

Do salonu svíčkami skvěle osvětleného zahučely chvillemi stromy z pusté zahrady. Venku tma, a sníh se hustě sypal. Právý večer pohádky, sdílného hovoru a vypravování. Dychtili po něm, čekali je od rytmistra, poněvadž většina ho ještě neslyšela. Slyšeti od něho o těch hrdinských bojích, o té divoké jízdě plné dobrodružství — Teď ho tu měli, a měl povídat. Nebyl však patrně z těch, kteří čekají jen na zmínku, na slovo, aby mohli spustit. Omlouval se, že by se opakoval, že paní baronka a slečna —

Baronka nedala mu ani domluvit. Žádala ho za sebe, za Lory, za všechny.

Lory seděla poblíže klavíru v bílých šatech růžovou pentlí vysoko pod řadry dle módy přepásaných. Citila, že z té záře rytmistra Hanolda, z toho nadšení pro něj, pro tu všecku, ne všední pozornost, kterou jí věnoval, line také na ni jasný zásvit. Všichni byli k ní pozornější a hraběnka jí tajně stiskla ruku.

»Gratuluju, má drahá. Celá Praha o vás mluví a vám závidí.«

Na okamžik to Lory zmátlo. Vlna takové pozornosti pochlebuující a srdce omamující, jež do jejího skromného zátiší tak pojednou a mocně zašuměla, byla příliš mocná. Než ne na dlouho; přešla a zůstal tichý smutek. Žač to všechno! Tajně obracela zraky k předsini, čekajíc dychtivě, přijde-li Held, když tetino pozvání neodmítl.

Tesknó ji pojalo, ale usmívala se a plašila stíny z čela k vůli společnosti a nejvíce k vůli tetě. Přidala se k ní, když také za ni žádala rytmistra, aby vypravoval.

Rytmistr se galantně vzdal a začal. Zkrátka jen se zmínil o porážce u pevnosti Ulmu, jako by chtěl ty hrozné dny a pokořující události

co nejdříve pomínout, a vypravoval, jak malé části se podařilo ustoupit do Tyrol. Čtyři eskadrony jeho pluku byly také v tom. Vítěz však se pustil za nimi. »A z druhé strany postupoval přes Wangen a Linden k Bregenci se značnou silou maršál Augerau, ten bývalý dobrodruh, který sloužil už tolika panovníkům, nebožtíku francouzskému králi, caru pod Suvorovem, s tím proti Turkům bojoval, pak když zběhl sloužil v pruské armádě, a desertoval zas, pak učil v Drážďanech šermu a tanci.«

»A dal se pak naverbovat u nás a to k českému regimentu,« vpadal rytíř Jeník. »Sloužil v rakovnickém pluku tenkrát Františka Kinského.«

»A také odtud utekl,« hádal baron Ehrenburg štiplavě.

»Ano, a dokonce dvakrát, jednou ze Slaného, kde pluk byl posádkou,« přisvědčil Jeník a s úsměvem dodal:

»Snad hovoří také česky.«

»Asi mnoho ne, když pořád utíkal.«

»A tomu jsme měli vydat štandáry, zbraň, koně,« navazoval opět rytmistr Hanold.

Všichni stichnuvše upřeli na něj oči v dychtivém očekávání.

»Náš vrchní velitel, maršálek Jelačič, smluvil s Augereauem kapitulaci. Čekalo nás zajetí a my do něho nechtěli. Augereau vyslal k nám už důstojníka ze svého generálního štábu, jak bývá, aby převzal naši brigadu a dovedl ji na smluvené místo, kdež by složila zbraň a vydala koně. Byl to mladý, hezký adjutant ten Francouz, šarmantní, vtipný, ale na plukovníka Kinského nevyzrál. Ten měl kapitulaci za zbytečnou, za hanbu a rozhodl se, že jí neuzná, že se nepoddá. Ale jak z těch kleští? Na ústup hloub do Tyrol nebylo pomýšlení a před sebou jsme měli hlídky francouzského tábora. Nezbyvala nežli lest nebo se probít. Na úsvitě měli jsme vyjeti k jezeru a tam mezi Bregencí a Lindavou odevzdat zbraně. Jak pravím, měli jsme vytrhnout časné ráno, ale o půl noci už jsme sedlali koně a chystali se k odjezdu, jak plukovník tajně nařídil.

Francouz, který odpočíval v jeho baráku, se vytrhl, a co to, co se děje. Hrabě Kinský se divil, že nic neví, cože nedostal zprávu? On, Kinský, že má od maršálka Jelačiče nařízeno, aby vytrhl v noci a aby vyjeli na smluvené místo oklikou, kolem francouzského ležení, kolem —

»Ah,« divil se a těšil rada Slívka, a všichni se usmívali.

»Proč oklikou?« ptá se Francouz.

»Protože váš maršálek i můj se obávají, že kdybychom jeli přímo, že by se mohla strhnout srážka mezi vašim a našim lidem. Naši husaři a švališeri jsou rozčertěni, že mají vydati zbraň. Proto máme se dát oklikou; tím si hrubě zajedeme a proto vytrhneme už teď, v noci.«

»Ale já nedostal žádné zprávy, já o ničem nevím,« namítal Francouz.

»To tedy uvázla zpráva vám zasláná někde u předních stráží. Hned to dám vyšetřit.« A hned také na oko poroučel adjutantovi. Francouz se dal uchlácholit, zvláště když jel s námi. A tak jsme vyrazili. Jeli jsme bez překážky, na nepřítele jsme dlouho nevrátili, až pak, bylo dost jasno, měsíc svítí, uvidíme francouzskou hlídku jízdnou. Ta mohla všechno zkazit, mohla ležení allarmovat, ale tu byl našim spasitelem náš — Francouz, Augereauův adjutant. Ten vysvětlil důstojníku toho francouzského oddělení, co je a — Francouzové nás beze všeho pustili.«

Rada Slívka se první rozchechtal, ostatní muži za ním.

»A co ten adjutant!« volal vesele doktor Blumentritt.

»Jel s námi a zlobil se, jaké jsou bídné cesty a jaká ohromná zájízdká. Na úsvitě poručil plukovník zarazit a koně pokrmit. ‚Přec vám je neodevzdáme hladové a mdlé —‘ povídal Francouzovi, jenž se divil, nač ta zastávka. A pak promluvil plukovník k nám a k mužstvu, které o ničem nevědělo. Pověděl jim, a mluvil s ohněm, oč běží, že chceme se dostat na svobodu, že se musíme probít a že raději zahyneme, nežli abychom šli do potupného zajetí. A že bohdá se dostaneme

na svobodu, když dobrých šest hodin jsme ve výhodě, o celých šest hodin že jsme napřed, koně že se posilnili, a tak tedy do sedel, ve jménu páně! Husaři a švališeři křičeli jako by hnali už šturm, všechno běželo ke koním, do sedel, a nežli se francouzský důstojník vzpamatoval, už jsme uháněli.«

Baronka Skronská radostí zatleskala, rada Slívka rozjařen mávl pravicí, jako by měl v ní šavli, a baron Ehrenburg, posedl na židli až se mu copánek pohnul.

»Ticho, ticho,« napomínala hraběnka Bubnová. »A jak dál, pane rytmistře —«

»Tak jsme vyrazili, čtyři naše Klenovské eskadrony, šest eskadron blankenštejnských husarů a dělostřelecká batterie, co byla s námi. Vrchní velení měl hrabě Kinský. Dvanáctého minulého měsíce vytrhli jsme z Bregence. Bylo ohavně, mlhavo, a cesty zlé; ale my ne dbali, pospíchali, koni nešetřili. V noci blížili jsme se již k Dunaji.«

»A nepřítel,« ptal se rada Slívka s vyjasněnou tváří.

»Na toho jsme vrazili hned druhého dne, třináctého. Byla to arriergarda Augereauova. Dříve nežli mohla začít, udeřili jsme na ni prudce, překvapili jsme ji a po tuhém boji byla cesta alespoň zas na kus volna. Nezadrželi nás. Stálo to však deset mužů, ti tam ostali. V noci po té dostali jsme se u Echingen přes Dunaj.«

»Žádný odpočinek, žádné spaní,« povzdechla soucitně baronka.

»Obojího co nejméně,« pokračoval rytmistr. »Vyhýbali jsme se Francouzům, jeli jsme postranními cestami, ve dne jsme se skrývali v lesích, za to večer a v noci jsme jeli bez oddechu. Bylo-li možná, sedřimli jsme na koních, za jízdy. Čtrnáctého, t. j. třetí den dorazili jsme do okolí nešťastného Ulmu, do Blaubeuern. Tu již bylo zle o proviant, ale rytmistr Simon od blankenštejnských pro štěstí rozprášil francouzské oddělení, na které vrazil, a vzal nepříteli pětadvacet vozů plných špiže. Ty nám výborně posloužily. Pak už bylo volněji, až opět v Horní Falci přišlo do tuha. Tam už ne Francouzové, ale Bavoři chtěli nás chytnout nebo zničit. I terrain byl proti

nám. Musili jsme projeti nebezpečné défilé mezi lesy a skalami, které obsadila bavorská pěchota. Tu jsme se zpotili, ač byl sychravý, ohavný den. Desátník a pět obecných nám tam ostalo, padli, a co raněných bylo! Než probili jsme se šťastně tou pastí. Dostali jsme se zase do širého a pak nám už dali pokoj. Ale postupovali jsme teď mnohem, mnohem volněji nežli první dny, k vůli raněným; sedm dní až do Čech. Cesta svízelná, byli jsme zablácení, uniformy potrhány, někdy dost hladu, koně padali únavou i hladem. Ale teď je dobře!« Usmál se a lesklý jeho pohled, jenž kmitl po společnosti, zůstal na Lořině tváři, vážně naslouchající.

»Ale na jedno jste, panerytmistře, zapomněl!« zvolal baron Ehrenburg. »Kde jste vy byl raněn?«

»Ah, tak, ve Falci, pane barone, v tom défilé.«

»Ah, to je pravá anabasis!« nadšeně obdivoval se rada Slívka.

»Nebyli jsme sami,« mírnil slávu rytmistr, »také hrabě Chotek přivedl své švališery od Rosenberkova pluku z Vorarlberka do Čech.«

»Tím není vaše hrdinství menší.«

»Mužstvo se bilo znamenitě, hned u Ulmu i pak, všude. Naši švališeri sekali tak ostře a prudce, že mnohým na konec zůstaly palaše jako tupé stonky v rukou.«

»Češi,« podotkl Jeník z Bratřic.

»Většinou.«

Skončil, alespoň mínil skončit, než útok otázek mu nedal. Lory se tím uvolnilo, ne však na dlouho. Bratranec Charles se k ní postavil a začal tlumeně říkat veršiky o hraběnce Waldštejnové, ta že je teď rytmistrem Wartenslebenem teprve nadšena, omdlela prý radostí, když ho shlédla, dnes je prý u ní —

Starý rada Slívka, jenž zářil, vysvobodil Lory, přinesl však břímě, žádost, dnes že by mohla zahrát »Nelsons Leichenfeier«, dnes že by se tak hodilo. Nezbylo, musila, ale pak, když skončila za obecné po-

chvály, vyprostila se na okamžik, aby se v předsíni zeptala komorné, přišel-li lístek od doktora Helda.

»Přišel, ano, večer, když se panstvo již scházelo; paní baronka mně řekla, že pan doktor nepřijde, ať nechystáme pro něj příbor.«

Jiskřička naděje, už už se trátící, shasla na ráz. Lory, ač celý den se rozechvívala nejistotou, přijde-li Held, byla sklamána. Nepřijde. A teta ji nic neřekla! Neomlouvala si jako jindy, že snad nějaký nemocný Helda náhle zdržel. Viděla, že to není nahodilé. Musila sednout k harfě a hrát, když ji baronka požádala i rytmistr Hanold. Pak, když společnost se rozdělila v skupiny, ocitla se s rytmistrem sama u piana, opodál okna, do něhož vítr házel šelestící sníh plnou hrstí.

Rytmistr se omluvil, že by pověděl ještě něco o jejich válečné výpravě, o tom že neřekl, nemohl, to že jenom pro ni —

Pohlédla na něj tázavě.

»To, slečno, že jsem na vás všude vzpomínal; před každým bojem jsem vroucně pomyslel vaše jméno a bylo mně jako talisman, a ten mne vyvedl z toho nebezpečství.«

»Ale ruky vám neuchránil.«

Viděl její úsměv. Čelo se mu zardělo, černé obočí se hnulo, v očích zahořelo.

»Té bolesti,« pohlédla na zraněnou jeho ruku, »bych vás byla ráda uchránila,« dodala bez ironie, upřímně.

»Ó děkuju. Té! Ale jinak bolestněji zraňujete.« Obrátil řeč; o zimních zábavách začal, o Gesellschaftsballe.

Lory poslouchala, odpovídala, toužila však v duchu, kdyby rozdělený kruh společnosti znovu se sloučil, aby rytmistr snad opět nezačal se vyznávat z toho, co hořelo v jeho černých, ssálavých očích pod černým, sklenutým obočím. Pro štěstí přistoupil k nim jeho bratranec, mladý Hanold; nikdy ho tak ráda neviděla jako této chvíle.

Baronka Skronská zářila a s blaženým úsměvem přijímala tiché, důvěrné gratulace hraběnky Bubnové, starého barona Ehrenburka

i zemského rady Slívky. Dařilo se, jak si přála: rytmistr měl oči jen pro Lory, a společnost tak animovaná, ani tonu rušivého. Vděčně, v sobeckém hnutí vzpomněla doktoru Heldovi, že jemně cítí, že nepřišel.

Bylo již pozdě, když se společnost rozešla. Rytmistr jel do svého bytu s bratrancem, jenž hned za prahem, sotva vsedli do vozu, začal vtípkovati o společnosti, především o radovi Slívkovi, jak ví co car, kam Rusové, co naši, jak už porazil Francouze, rozsekal Napoleona, a jak se Jeník uškliboval i baron Stentsch, to že jsou také generálové. Rytmistr mlčel, neposlouchal, ale trhl sebou, jak bratranec zachuchlaný do pláště pojednou se vychýlil z tmavého koutku kočáru sněhem tiše jedoucího a zeptal se, jak on vítězí, co Lory —

»Oh, je pořád hezčí, hezčí!« zvolal rytmistr zaníceně.

»Tos už minule povídal.«

»A zas je hezčí!«

»Ale, zdá se, chladnější.«

»Je, ale at, já neustoupím, nedám se odrazit, a kdyby —«

»Nu, dva už něco zmůžete,« řekl Hanold s úsměvem, tiskna se více do koutku před mrazivým větrem.

»Dva, kdo!« zvolal rytmistr prudce a nahnul se k bratrancovi.

»Ty a má paní teta, to je vydatná pomoc!«

»A třeba bez té pomoci. Já bez Lory nebudu!«

Vášeň zněla v tom výkřiku i pevná vůle. —

Lory, stojíc ve svém pokoji, hleděla do zimní noci, do pusté zahrady, kdež se černaly holé koruny stromů vlajícím závojem sněhu, jak se sypal a v proudech povíval v hlomozném větru. Bylo jí teskno a nemohla myslí směle pozdvihnouti; cítila, že jí neztuží proti tomu, co ji čeká, co na ni chystají.

»Važ si svého štěstí, nezamítej ho,« řekla baronka, dávajíc ji dobrou noc, »važ si ho, pamatuj na budoucnost. A jak tě miluje!« Tak bude pořád připomínat, usilovat. A rytmistr — Zableskly se jí jeho

oči, jejich pohled, jako by zas pohlédla do té energické tváře. Tušila tvrdou sílu a neústupnost. A Held — nepřišel a nepřijde. Věří, co mu teta řekla, nebo nemá ji, Lory, rád, alespoň ne jako ona jeho. A vůbec nemá — Krušilo ji srdce to pomýšlení a cítila se tak opuštěnou, bez opory, bez pomoci, nešťastnou; oči její strnule se zahleděly do pusté noci, do proudů zvířeného sněhu, jak přeletaly u světlem pruhu proudícím tiše z jejího okna nad zahradou do nočního temna.

Doktor Held měl vše za rozhodnuto, a přece se rozmýšlel, když došlo barončino pozvání. Věděl, že by ji způsobil nesnáz; záchvat zlomyslnosti ho pobídl, aby šel, i osten marnivosti, aby si snad nemyslíla, že se vyhýbá tomu rytmistrovi. Ale Lory — Jak by ji baronka střehla, každé její hnutí, každý pohled; a jistě i jeho. Nač jítiti bolest, nač všechen ten nepokoj. Nepřijde-li, bude v tom odpověď, a baronka bude jen vděčna a ráda.

Zůstal, měl vše za rozhodnuto a přece nebyl klidný. Hrál na klavír, ne však dlouho. Zasedl k učené knize, nevydržel. Záhy uleh, dlouho však neusnul a ráno zatoužil zvědět, jak bylo večer u baronky Skronské, co rytmistr Hanold. Nadál se, že potká někoho z její společnosti, snad rytíře Jeníka. Když nikoho neshlédl, zašel na večer k »modrému hroznu« do kavárny proti divadlu, kamž baron Stentsch mezi herce chodíval.

Zastal ho u kulatého stolku s režisérem Liebichem a doktorem Wankou a již v ohni. Bojoval o vojnu s doktorem zarudlým, rozkořoutěným. Oba rozkládali rukama, a potrhovali sebou a doktor Wanka, plného, krevnatého obličej, také židli, na které seděl. Vysoká, silná postava režiséra Liebicha, dobrého třicátníka, hladce vyholeného, až na spánky licousky zastíněné, vypadala, klidně sedíc, jako socha mezi oběma povášeňenci. Výrazná tvář s lalouškem, ne ostrého, spíše krátkého nosu, sevřených rtů se tiše usmívala i hnědé, bystré oči pozorující oba zápasníky. Přeli se o novinu, kterou doktor Wanka vítězoslavně vyložil, že před čtyřmi dny, prvního to-

ho měsíce strhla se u Viškova v brněnském kraji veliká, krvavá bitva, v té že Rusové a císařské vojsko zatlačilo Francouze.

Baron Stentsch se bránil, to že ne, to že nebyla žádná bitva, u Viškova ne, leda snad jen nějaká srážka menší, hlavní bitvu že svedli druhého, a ne prvního, a to u Slavkova, a ne u Viškova, o tom že se tak tutlaně mluví, dnes že se to rozneslo, teď odpoledne, a že je zase zle, že v té bitvě, tři císařové byli při ní, Rusové a císařské vojsko zas utrpěli hroznou porážku, mluví se, že prý celé oddělení, kolik tisíc ve hnáno do rybníka, led že se probořil, a všechno že se utopilo, hrozná bitva, a co jich padlo a co tisíců leží raněných v sněhu, na mrazu.

Doktor Wanka vpadl, to že nemůže být, to že není možná, kde pak, on že slyšel o vítězství. Přeli se a nedopřeli. Novin se však nikdo z nich nedovolával, ani od sousedních stolů, kteří se do sporu přidali. Nedovolávali se, protože noviny neměly žádných zpráv o Moravě i armádě. Mlčely, poněvadž musily. Doktor Held, když se jednalo o tak vážnou událost, když baron Stentsch tak jistil tu porážku, po které by Francouzové jistě také Čechy zaplavili, zapomněl na svou záležitost. Teprve, když vyšel s baronem ven, byl už soumrak, zeptal se na včerejšek, jak bylo u baronky Skronské, a co rytmistr Hanold —

»A vidíte, doktore, líbil se mně. Pěkně vypravoval o tom opravdu hrdinském kousku, a žádný bramarbas, o sobě nic, žádný žvástal, a hezký chlapík. Ženské se po něm fantí.«

»Co paní baronka.«

»Všecka blažená; inu ovšem, já sic nevím, snad je to jen klep, starý Slivka mně to svěřil, no, je starý přítel domu, že slečna Lory je ta šťastná, že rytmistr Hanold si ji vášnivě zamiloval. Baronka je v nebi, to se ví, slečna nic nemá, byla by to pro ni skvělá partie.«

»A slečna —«

»To nevím, ale rytmistr se jí dvořil, stáli spolu dlouho, bavili se, ale ten Wanka ať mně nepovídá, že u Viškova, a to zas bylo čisté

vedení! Já se jen divím, že když také Rusové tam bojovali — A to jistě nějaký zmatek, nebo nějaká neshoda mezi nejvyššími.«

Held už dlouho neposlušal. Našed si záminku, rozloučil se na rohu havířské ulice a zamířil alejí na přič do panské. Chumelilo se, nedbal však, šel zvolna, zamyšlen. Na rohu ulice potkal Thama, jenž ho shlédł a na něj zavolal. Pověděl, že si byl pro práci, něco opisovat, posteskl, že je teď s tou vojnou ve všem zle, zvláště když chodí takové noviny, to že s divadlem tak hned asi nic nebude.

»Chtěli by opravdu ven?« ptal se doktor Held.

»Ihned; co tu. Čekám již toužebně. Dnes přišel jeden kollega od naší společnosti, od Viovy, mluvil jsem s ním v kafiřně. Divně se krajem potloukal, jsme rozplašené stádo,« Tham se ušklíbl, »a náš pastýř, direktor Vio, povídal o něm kollega, že měl bedny, dekorace, celé divadlo dlouho pod kůlnou ve vsi u Plzně, snad jsem už jim vypravoval. Ale teď už vytrh', povídal kollega, protlouká se v Plzni a chce zase štěsti zkoušet; vzkázal mi po tom kolegovi, a že bude ještě psát. Nu, než své stádečko sežene, musím dělat písáře.« Tham se usmál a vytáhl z pod kaputu balík papíru, aby ukázal, jakou má práci. Held nabídl mu šetrně půjčku. Tham sebou trhl.

»Ale vždyť, vlastenče, mám ještě vyrovnávat —«

Doktor mu nedal domluvit.

»Vyrovnají všechno najednou,« a vybral, co měl s sebou peněz. »A pak ještě něco,« dodal rychle, »nemají mně za zlé, že na to vzpomínám, ale snad — Ten Amling je tu, v Praze.«

Tham, jenž zastrkoval peníze, prudce otočil hlavu po Heldovi, jenž pokračoval:

»U mne, ve špitále, už delší čas, ale za nějaký den ho pustím. Věděli snad o něm?

»Ne,« odvětil Tham zkrátka, patrně vzrušen.

»Prominou —«

»O ne, já děkuju, já vím, pane doktor, že z upřímného přátelství má díka za to.« Zkrátka se rozloučiv, chvátal odtud, rovnou domů do Platnéřské ulice.

V tu chvíli nebyla stará Butteauová doma. Pavla, sedíc u stolu nad nějakým odloženým šitím, čtla při světle lojové svíčky malé psaníčko. Odevzdala jí je matka po obědě, tajně, v kuchyni, kam ji ze světnice zavolala, že nějaký hoch přinesl tu to psaníčko, že je má odevzdat jenom jí nebo staré paní. Psaníčko bylo Pavle adresováno. Jak jen do něho nahlédla, lekla se radostně a hned je chvatně zase složila a mžikem za nádra schovala, všecka vzrušená. Když se stará Butteauová ptala, co je, kdo to psal, prstem jí rozčileně kynula, aby mlčela, a ukazovala na dveře rukou i pohledem. Pak naslouchala, čekajíc, ale když vedle zůstávalo ticho, nahnula se k matce a zašeptla:

»Amling píše.«

»Odkud.«

»Nevím, jděte tam, zadržte ho, abych si mohla přečíst.« Butteauová odešla ihned z ochoty k dceři i ze zvědavosti. Pavla přikročila k jedinému oknu, vedoucímu do dvora, vytrhla psaníčko, zapomenuvši rázem na vše, jak Amling jednal, a v horoucí dychtivosti četla jeho řádky.

Že je tu v Praze, psal, už delší čas v nemocnici u milosrdných, že mnoho zkusil a jak hořce litoval a lituje, jak na ni vzpomínal, aby mu odpustila, že tak dlouho mlčel, kdyby všechno pověděl, kdyby věděla, jak ho srdce bolelo, jak toužil a vzpomínal, jak pátral, kde ona mešká. A jak se zaradoval, když od kollegy uslyšel tu ty dni, že je, Pavla, v Praze! Nemohl odolati touze, že jí tedy píše, aby se nehněvala; a že mu, doufá, odpustí, až jí poví, když dovolí, aby s ní promluvil, a on že s ní mluvit musí — Nějaký den že tu ještě pobude, že jí dá v čas vědět, ale že musí být tuze opatrný, když tu vrchním lékařem je doktor Held. To jméno bylo potvrzeno.

Cím dále tím pohnutěji četla Thamová ty řádky, zapomínajíc na matku i na Thama. Když přečetla, začínala znovu. V tom Butteauová chvatně vstoupila, dávajíc jí znamení. Psaníčko jen zmizelo, a vešel Tham. Celé odpoledne nosila list za řadry a jako by líbezné teplo se z něho vlévalo do nitra, tichá blaženost i strach. V hlavě pořád starostné myšlenky, jak je Amlingovi a v srdci litování, soucit, co zkusil, jak je sám, opuštěn. A jak kajícně píše, jak lituje, jak vroucně píše!

Matce pošeptala, odkud list je, při tom hned důtklivě připomínajíc, ať mlčí, žádnému nic, že kdyby Tham měl jen tušení —

Odešel pozdě odpoledne. Mohla si list přečíst znovu i s matkou promluvit o Amlingovi a jeho osudu. Butteauová nekárala, ale hned na Helda vzpomněla, ať je Pavlinka opatrná, ať raději všeho nechá (řekla to jen, aby sama sebe schlácholila), že ví, když doktor Held je s Thamem za dobře —

Odešla pak také a Pavla rozžehnuvši světlo, četla znovu Amlingovo psaní, šla v duchu do nemocnice, a četla zas. Kroky ji vyplašily, Thamovy kroky. Psaníčko zmizelo, jehla se jí zableskla v ruce. Když muž vstoupil, všimla si, že se po ní podíval, že na ni upřel zraky tak podivně jako když se u nich mračna shlukovala a chtěl zachít bouřku. Zarazila se na okamžik, jak jí připadlo v zlém svědomí, že snad něco zvěděl, ale hned směle zvedla hlavu a klidně se ho ptala, dostal-li práci a nese-li něco. Užasla, když odvětil, že dostal, položil několik stříbrných před ni na stůl a řekl:

»Z práce to není, ale budeme zase brzo vydělávat.« Znělo to s úsměškem. Hleděla na něj tázavě, nechápajíc.

»Snad bys tu nechtěla ostat!« A najednou oznamoval:

»Mluvil jsem s Königem.«

»Kde. Kde se tu vzal!« ptala se, žasnouc.

»V kafirně. Povádal, že je direktor v Plzni.«

»Vio!«

»Ano, a že nám snad brzo vzkáže.«

»Ty bys šel?!«

»A ty bys tu chtěla zas ostat, jako tenkrát?«

»Ne, to ne,« odpovídala kvapně a neklidně, chlácholic muže,
»ale já myslím, k němu, k Viovi.«

»Jaké vybírání! Ostatně,« mávl rukou, »však on tak hned nevzkáže, když se to tak mele, přitrhnou-li Francouzové k nám, a teď opravdu —« Pověděl, co Prahou proskakuje, že u Austerlice, či jak je po moravsku, u Slavkova, Napoleon zase zvítězil, Rusy a císařské potřel.

Neblahá novina přinášela jí úlevu a naději, to že tedy se odtud tak hned nehnou. V duchu si oddechla a pozorněji, s větším zájmem naslouchala mužově zprávě. Vypravoval zasmušile, ale klidněji. Jak se žena prve lekla, když se vyslovil o odjezdu z Prahy, bodlo jej podezření náhle zburcované. Ale zkonejšil se; žena se lekala ředitele Via, jeho společnosti, v tom nebylo nic podezřelého. Tam i on šel z nouze a jen nouze ho tam držela.

Pozejtří přiletěla Bettyna jako orlice do bytu své matky, do kuchynky a hned se sháněla, kde je Pavla. Když přišla, pošeptala ji Bettyna, tak že už ví, kde je Amling, v nemocnici. Pavla lhala; stavěla se překvapenou, neřekla však, že už ví, že má psaní od něho, a že čeká zas druhé, novou zprávu.

Doutala, že dojde zítra, pozejtří, ale minul týden a z nemocnice ani řádky. Chtěla tam jít, aby se přeptala, než neodvážila se, jak ji připadl doktor Held. K vůli němu váhala také stará Butteauová, když ji Pavla posílala; ale pak se přece vypravila k nemocnici milosrdných sama, Hanzi zůstal s tetou Pavlou. Když docházela, spatřila zete Thama. Stál u fontny, snad čekal, snad se právě chystal vkročit.

Butteauová se rychle otočila, aby ji neshlédl a chvátala domů, kdež vzrušeně vypověděla, jak pochodila, koho viděla.

»Jestliže něco již ví, Pavlinko!« děsila se. »O Amlingovi už jistě ví; proč by tam chodil!« Ale když viděla, jak se Pavla lekla, měla hned světlo náhlé útěchy. »Anebo, Pavlinko,« chlácholila, »snad

ani nic neví, a jistě, jak by věděl, že tam šel, inu, o pomoc, doktor Held, vlastenec, a vlastenci, víš — «

Obě čekaly Thama u velkém napjetí, s jakou se navrátí. Pavla vy-
cítíla, že se na ni podíval zvláště, zkoumavě, jak vkročil. Zůstala
však klidná, přemohla se a zeptala se, kde chodil. Zapřel, něco jině-
ho pověděl.

To Pavlu znepokojilo, Butteauová však chlácholila, co by si dě-
lala starosti, o psaníčku že nic neví, a jí, Butteauové že neviděl, a ji-
nak že nic není, tak co.

»A ostatek, Pavlinko, bylo by moudřejší, kdybys toho nechala ;
vidíš, jaké máš už teď strachy a starosti. Jak pak teprve, kdyby něco
věděl, to by zas vyváděl ! «

Pavla hnula sevřenými rty jakoby z opovržení, jako by se Thama
nebála, ale pak povzdýchla, co Amling, co ten ubohý, je-li mu hůř,
leží tak opuštěn —

Čekala den, druhý a po všechen čas se z domu ani nehnula, na-
slouchajíc rozčileně, nejde-li posel, aby mu sama otevřela, aby psaní
nedostalo se do nepravých rukou. Tham, jenž byl onehdy schválně
v nemocnici, vlastně u ní, čekaje na Helda, vyptat se na Amlinga,
také se první den z domu ani nehnul. Seděl, psal, čekal a pozoroval
Pavlu, poněvadž věděl, že Amling už je z nemocnice. Nepostihl
však nic podezřelého. Druhého dne odpoledne odešel. Když se vrá-
til, seděla Pavla u šití. Z večera se vydal na novo z domu, ale ne da-
leko. Obcházel, čekal a číhal, vyjde-li Pavla a kam, přijde-li Bettyna,
kterou měl zase v důmnění.

Pavla však z domu nevykročila a rovněž ne třetího dne. Když toho
dne na večer vstoupil z nenadání do kuchyně, zastal Pavlusamotnu,
sedící v koutku v zásvitu chudého kahanu, jenž stál na kamnech.
Zastavil se maně, jak užírl její pohublý, pobledlý obličej skloněný,
teskně zamyšlený. Zdála se bledší, smutná, a v ten okamžik, kdy se
také utvrzoval, že nic není, že Pavla o Amlingovi ani neví, že netře-
ba se obávat, zeptal se mírně :

»Co je tiž?»

Vzhlédla k němu ulekaně, usmála se nejistě a rychle vstala.

»Co mně je; jaká radost takhle.«

»Mlč, už tak dlouho nebude.«

Zarazila se, lekla.

»Co —« vydechla chvatně.

»Je jisté, co se povídalo, příměří je umluveno, a jednají dál; brzo, snad už teď, do vánoc, bude pokoj zavřín. A pak bude také s námi lip.«

»Jak —«

»Půjdeme zase ku společnosti.«

»K Viovi,« ptala se tišším jako mdlícím hlasem.

»Nebude-li nic lepšího. A co jseš tu, v kuchyni.«

»Čekám na maminku a přijde snad Bettyna.«

To pomohlo. Tham nepromluviv už ani slova, vešel do vedlejšího pokojíka. Pavla pohlédla za ním nevlídně, popuzeně. Proč zůstává doma, proč je pojednou tak pořádný, proč není v hospodě! Jakoby naschvál, jen aby nemohla z domu ani na krok. A ona tak toužila!

Před chvílí přiběhla jakási stařena s psaním, od Amlinga, ne však z nemocnice. Z té již vyšel před pěti dny, sice pozdraven, ale ne dost silen. Usadil se v novém bytu, v pokojíčku, který si najal poblíže židovského hřbitova (udal i číslo), těše se, že bude po tom dlouhém vězení v nemocnici hodně chodit. Nejprve chtěl jiti k jejímu bytu, psal, uvidět alespoň dům, v němž ona je, a čekat, až by mu štěstí přálo a mohl ji spatřit. Než sotva že vyšel, musil se vrátit; nesnesl mráz a ublížil si. Nastudil se, musil zas ulehnout, dnes že poprvé vstal, ale že je jako moucha, a kdož ví, kdy bude moci zase ven, a tak že píše. Byl by tak hned učinil, ale že nemohl slabosti a pak neměl po kom poslat.

Je tak opuštěn, je v takové tísní, ale když by od ní, od Pavly dostal jen rádeček, že ona se již nehněvá, že mu odpustila, že by všechno

radostně snášel a trpěl, že ji tedy pro všechno prosí, pro lásku a minulé blaho, aby mu poslala paprsek outěchy do té tísně a opuštěnosti.

Na toto psaní, na jeho slova plná tesknoty a vzdechů myslila Pavla trnouc, když se Tham vrátil. Viděla Amlinga v nejhorším, slabého, opuštěného, v nedostatku — Již se rozhodovala, že se k němu odváží, ale mužovy kroky ji zadržely. Musila zůstat doma.

I když nemohla na Amlinga myslit, cítila tihu a temný neklid. Večer nevydržela u stolu a byla ráda, když Tham odešel. Vrátil se hrubě pozdě, slyšela ho, ale neozvala se, ani pak, když těžkým jazykem prohodil několikrát Amlingovo jméno. Usnul však brzo, a Pavla slyšela jeho těžký, chraptivý dech, viděla ve světle bílé, zimní noci jeho zardělou hlavu, pocuchaných vlasů. Odvrátila se s nechutí, odporem.

Ráno nepustila matku na koupi, že je mráz, že by mohla nastydnout a Hanzi také, ten že by chtěl s babičkou. Vyšla tedy sama, kdy Tham ještě vyspával; dala se nejprve k staroměstskému rynku, ale pak, koupivši lahev červeného vína, kterou ukryla v košíčku, otočila a spěchala, třesouc se vnitřní zimou, rozčilením, ustavičně se ohlížejíc, k řece, špinavými uličkami židovského města, do nichž ranní světlo ještě neproniklo, mezi starými, temnými domy a domky, až stanula před domem Amlingovým.

Doptala se na něj v šerém, nečistém průjezdě, šla po dřevěných, tmavých schodech do nevysokého patra, kdež stanula, dechu pozbývající, u nízkých, zašlých dveří, které jako dvoje sousední vedly do chudého bytu. Cítila srdce, prudce bilo. Strach ji zastavil, lekala se, co dělá, a kdyby ji někdo viděl, poznal. Ohlédla se v pravo, v levo nejasnou chodbou, nervosně zaklepala a nečekaně, vešla chvatným krokem. Za prahem jako by jí nohy zarostly do země.

Chudá jizbice malá, o jediném polozamrzlém okně, v kalném osvětlení zimního rána; bídné lože skoro bez peřin, a na něm — Seděl na něm mladý muž, sličné, kadeřavé hlavy, ale bledý, zapadlých

tváří, ubohý, smutný, halící se v ošumělý plášť. To byl Amling, statný, kypící jarou silou, jak ho měla v mysli, elegant, v otáhlém kaputu s trojím límcem, v kloboučku na kadeřavé hlavě, jak ho viděla naposled na barvířském ostrově pod stromy, a teď, tady — Srdce se jí pohnulo hlubokou lítostí, až jí slze vytryskly.

Amling jako by zjevení viděl; nevěřil očím, pak, vykřikl její jméno, ruce vztáhl. Nadál se té návštěvy, pro ni psal poslední svůj list, ale že by tak brzo, v tu chvíli.

Letěla k němu, zapomenuvši v ten okamžik, kde je, co dělá. Chytil ji za ruce, líbal je, děkoval, vykřikoval jako pohnutím a vděčností a zase jen:

»Pavlo! Pavlo! Pavlinko!«

Jak u něho sedla na chatrné židli a hleděla mu do ubledlé tváře nového výrazu, kolem níž se pochvívaly kadeřavé vlasy, ty krásné vlasy, do nichž kdys v nejvyšší rozkoši nejednou hrábla a prsty své zaryla, byla by jej k sobě přitáhla a hladila a líbala v živé lítosti, v šíleném záchvatu oddanosti. Na všecko zapomněla, co pro něj zkusila i vytrpěla, na všecko za to nevšímavost jeho. Zaleskly se slze v jeho očích, zplakal, ruce jí líbal a prosil třesoucím se hlasem, aby mu odpustila; a zase děkoval a líbal zas, přiklonil její hlavu na svou prsa a sil polibky po čele, očích, po tváři —

Vytrhla se, vstala. Bála se o něj, o jeho zdraví a v tom, jak odstoupila od lože, bodla ji do očí zase všechna tiseň a chudoba jeho bytu. Skočila ke kamnům, u nichž našla hrstku dříví, vyšla bez váhání, a zatopila; vrátivši se, podala mu víno, vyptávala se na zdraví i nemoc. Mluvila chvatně, tlumila hlas, naslouchala jeho vypravování jako zapomenutá. Viděla, slyšela jen jeho. Našli se zas, miloval ji, cítila blaho své oddanosti jako jas a klid slunného dne po chmurách a chudá jizbice, nad níž prve trnula, byla jí útulnou jako hnízdo.

Vstal, šel k ní, ne však jistě, viděla, že se přemáhá; nutila jej, aby usedl, plášť polorozhalený na něm přitáhla, začala mu rovnati postel, stlát, litujíc ho, na tom že ubohý musí ležet, jako vězeň nějaký,

a ještě hůř. Litovala ho nahlas, a že sem pošle maminku, ta že to tu spraví, takhle že —

»A ty už nepřijdeš —« Viděla dychtivý i prosebný jeho pohled v té chorobnosti tak jímavý. Chvilku mlčela.

»Přiď, přijdeš!« žadonil a vztáhl ruku.

Kývla hlavou, podala mu pravici, vytrhla se mu však, když ji chtěl k sobě přivinout. Chytla košík, u dveří se zastavila, a rovnajíc si vlasy nad čelem napomínala, ať se pamatuje, ať se šetří a nechodí ven. Vyšla kvapně, na chodbě se zas plaše ohlédla v pravo, v levo a běžela se schodů. Nikoho nepotkala ani dole.

Stará Butteauová se divila, cože se Pavla tak dlouho nevrací. Když vstoupila, pohledem na ní poznala, že něco je. Ptala se, proč nejde.

Místo odpovědi zeptala se Pavla tlumeným hlasem, co Tham, spí-li ještě.

»Vstal teď.«

»Maminko,« Pavla vzrušená se k ní nahnula, šeptajíc pohnutě, naléhavě: »Vy musíte tam, k Amlingovi!« —

»Jezus, dítě!« Butteauová postavila prudce hrnec vody, který chystala do ohně. »Tys u něho byla!«

»Byla.« Pavle zahořely oči. »Kdybyste ho viděla!«

»Nešťastné dítě!« dělala se Butteauová, spínajíc ruce. »Ty zas — Jezus Maria, ty nás všechny zničíš a nejdřív sebe.«

»Já už jsem — ale chci — mami —« Umlkla, nebo za dveřmi v pokoji ozval se Thamův kašel. Stará Butteauová chytila hrnec a chvátala s ním ven, postavit ho do nístěje, kde oheň už plápolal. —

Celý den se již ani nezmněla, a zdálo se, že se na Pavlu nehněvá. Pozdě odpoledne, když Tham odešel a po něm se také Hanzi vytratil, začala sama, durdivě, co že si Pavla myslí, jak se mohla tak odvážit.

To již byl ústup. Pavla ji znala; i začala vypravovat o Amlingovi, jak je ubohý, jaký má byt, v jaké je tísní. Butteauová naslouchala ze

zvědavosti, pak už s účastenstvím. Litovala Amlinga, i Pavly jí bylo líto. Nemohla se dívat na její tesknou a smutek.

»Inu, chudák, věřím, což teď, v tenhle čas a po nemoci, po nemoci, když groše nevydělá, to dá rozum, a nikoho že nemá, povídá. Já bych,« rozhodovala se, mluvíc rychleji, »se tam podívala, ale ty tam už nesmíš, ne, ty ne!«

Pavla slíbila a hned druhého dne pospíchala stará Butteauová k bytu Amlingovu. Byla ve velikém čepci, na ruce nesla košík a pod velkým šátkem uzlík; v tom byla podhlavnička i příkrývka, jež dala Pavla ze své postele. —

Held upozorniv Thama, že je Amling v Praze, víc na tu záležitost nevzpomněl, až jej Tham opět připomenul, když se přišel přeptat, je-li Amling dosud v nemocnici. Held při tom zlehka se optal, stalo-li se něco a když uslyšel, že nic, že Tham se jen z opatrnosti přeptává, víc se o to nestaral. Měl svého dost, v nemocnici, mimo ni, a vlny pohnuté doby klidu nepřidávaly.

Co se jen tutlaně roznášelo, čemu nechťeli s počátku ani věřit, o čem noviny mlčely jako hrob, zjistilo se; Rusové i císařští utrpěli u Slavkova krvavou porážku. Hrozné podrobnosti se šířily o čísla padlých i raněných, jaká bída byla na bojišti, jak nemocné rozvezli a rozvážeji široko po okolí až i do Čech, v Litomyšli že upravují zámek na špitál.

O tom noviny mlčely a jen to ohlásily, že čtvrtého prosince, tedy druhý den po bitvě kníže z Lichtenštejna jel s trubačem do hlavního bytu francouzského, aby vyjednal příměří. Sotva kdo zareptal pro tu novinu, každý, všude dychtili po míru jako po vláze.

Held kolikráte si vzpomněl, když docházely zprávy tak neutěšené, co asi říká rada Slívka, těší-li se ještě na lepší obrat, na vítězství; také se na něj zeptal, když jednou dopoledne, v polovici prosince setkal se na Perštýně s rytířem Jeníkem, a když od něho uslyšel, že císař měl tu ty dni sjezd s Napoleonem v Holiči v Uhrách.

»Ale slavný car,« přidával Jeník rychle, »ten tam nezůstal, ten odjel pryč dříve nežli francouzský císař přijel; nečekal, a nač. Ta schůzka bude drahá, začali tam o pokoj jednat.«

»Co řekne pan rada Slívka.«

»Nic, nic, ten už mlčí. První čas po té porážce nešel ani na lidi, ani u baronky Skronské se neukázal. A proč jich tam není vidět,« zeptal se Jeník náhle.

»Paní baronka je zdráva.«

»Je, to je, jako rybička; a teď ani nesmí stonat, když bude snad svatbu strojit.«

»Tedy přec!«

»Silně se o tom mluví. Rytmistr Hanold je pilně navštěvuje, to není jen tak. A baronka ho, rozumí se, drží; taková partie!«

»A slečna —«

»No, což, ráda ho snad vidí; je pěkný muž, a má teď tolik záře, a sláva oslňuje.«

»Mohla by s ním být šťastná?«

Jeník pokrčil rameny.

»Kdyby byl tak vytrvalý, jako je prudký. A rád si prý také zahraje, mluví se o velkých sumách, nu, ale což to, toho snad nechá, až se ožení a spokojí se s málem, bude jako já des Pagatels vertrautester Freund. Ale s dámami, pane doktor, to je hra veselejší, interessanter,« žertoval Jeník, »to jsem vždycky rád, když upadne karta na zem, a to jsem — šups — hned dole a hledám kartu beim Fuss, rozumí se, že —« nedořekl v smíchu, ale dodal:

»Co taky má starý mládenec. Ale oni.«

»Patřím mezi ně.«

»Oh, oh,« protestoval rytíř z Bratřic, »ženili by se, chtěli by jich. Slýchám, jak si paničky i slečinky o nich povídají.«

Held se usmál nevěřivě a mávl dlaní, hned však upřel oči na Jeníka, jak si Jeník náhle připomněl:

»A tuhle se také nevěsta ptala.«

»Nevěsta?!«

»Nu, skoro nevěsta, slečna Lory.«

»Na mne?«

»Co dělají, že jich není vidět, jsou-li zdrav. Já řku, zdrav jako mník a zdraví rozdává.«

»Oh, slečna Lory je hodná,« řekl Held srdečně, schvácen náhlou vlnou vřelé sympathie. Celou cestu na ni mylil, když se s Jeníkem rozešel, a živě zas se mu mihla, jak ji naposled viděl, když ji s Bohem dával, její pohled nezapomenutelný —

Lory se dostávala v ten čas k bezvětrné ale neutěšené zátoce tiché resignace. Vše ji tam nutilo a zatlačovalo. Pozbyla naděje, viděla, že marně myslí na Helda, marně touží po blahu vzájemné lásky. Bývaly na podzim chvíle, kdy věřila, že se k ní změnil, že ji rád vidí, že ji hledá. A konec, odešel, mohl tak odejít, ani slovem se nezmínil. Tak snadno ustoupil, nebo tak snadno tetě uvěřil, ani se nepřesvědčiv. Mohl psát, když neměl příležitosti s ní promluvit. Ale neměl proč a co. Bolelo to pomyšlení, než čím dále tím méně si je vymlouvala; tma beznadějnosti brala ji všechny milé vzpomínky, v nichž ještě živořily kořínky poslední naděje. Ale již vysýchaly.

Už ji připadalo, nač se tedy bránit, proč tetě se vzpirat. Už z vděčnosti bylo nesnadno. A vděčnost cítila vřele a hluboce, vděčnost za vše, jak se jí teta malé, nedospělé ujala, jak ji vychovala jako svou. Již začala uznávati, že i to, jak jí teta radí a domlouvá, aby si vzala Hanolda, je všechno z upřímné starosti a lásky. I to již nemíjela bez uvážení, co jí baronka nadhodila o dvojí budoucnosti, jak by ji bylo, kdyby osiřela, kdyby měla žít sama, nemajíc nikoho a nemohouc se o nic opřít.

A Hanold ji má vášnivě rád, je tak pozorný, on divoká síla jako beránek při ní, tak něžně pozorný. Viděla, cítila, jak ji ta jeho oddanost povznesla ve společnosti. Lékla se ho, když se vrátil z vojny, pak s úzkostí čekávala první jeho návštěvy a nejednou jí proskočila

myšlenka, že kdyby se mu ruka brzo zahojila, že by se vypravil do pole. Teď už resignovaně pomýšlela na hodinu, kdy se dveře otevrou a vejde a zablýská černýma očima a políbí ji horoucně ruku. Již se nelekala a pomýšlela na to bez odporu.

Helda neviděla již dlouhý čas. Nepochybovala, že z úmyslu se vyhýbá. Teta nestonala, nebylo sice přímé příčiny, aby přicházel, ale jindy se časem stavil, byť i nebylo třeba rady. I když byl pozván, jako na ten večer, o kterém Hanold vypravoval, i pak ještě jednou, omluvil se a nepřišel. Snad proto, co mu teta řekla, nebo aby ona, Lory, se nedomýšlela, aby bylo zcela jasno. Při tom pomýšlení ji v očích pálilo; bylo ji jako by ji odstrčil.

* *

Nedlouho po vánocích rozlétna se zpráva, že jednání o mír skončeno v Prešpurku, že hned po novém roce začnou se Francouzové stěhovat a do čtrnácti dnů že se vyklidí z Čech, Moravy, Vídně, z Rakous, ze všech zemí, ve kterých dosud leží jejich posádky. V prvních dnech nového roku, 1806, přinesly noviny prohlášení pokoje; také na rozích se zabělalo. Nejvyšší purkrabí ohlašoval na rozkaz císařův a králův, co bylo s Napoleonem ujednáno.

Těžké ztráty byly, mír předraho vykoupen, nicméně vítali všude tu zprávu jako andělský hlas. Po takovém napjetí plném obav, úzkostí a stálého vzrušování, po tolikerých škodách a zhoubách, jako když bouře náhle zmlkne. Starost padala, a naděje, že přestanou ohromná břemena i daň krve, kanula jako osvěžující rosa.

U »vlastenského stolu« na Staré rychtě četli učitel Lumenda prohlášení nejvyššího purkrabí, jak bylo také v Krameriových novinách, a všechna společnost i doktor Srnka u sousedního stolu naslouchali napjatě. Vsemi pak hnulo, mladý Hýbl sebou až radostně zavrtěl, když učitel říkal důrazněji, povznešeným hlasem místo z prohlášení hraběte Wallisa:

» — — Já Čech a opravdu hrdý proto, že Čech jsem, pokládám se za šťastna, že právě v tomto okamžení z nejvyšší milosti na špici českého národa postaven jsem.«

Doktor Srnka se ukláněl, povzdechuje v ironické zdvořilosti:

»Oh, oh, das Vergnügen ist auf meiner Seite, oh bitte —«

»Toho doktora jednou zavrou,« šeptal měšťan Frič Zimovi ti-skaři.

»Jen ho nechaj', však on ferina ví, kde a co může takhle stříknout.«

V tu chvíli setkal se opodál rychty Tham s hercem Königem od Viovy společnosti, s tím, který před vánocmi mu přinesl první zprávu o řediteli, že je v Plzni i ohlášení, že Vio bude psát. Tento kolle-ga, »milovník«, mu té chvíle oznamoval, že včera dostal od Via psaní, a on že již Thama s tím psáním hledal, aby mu oznámil, že »starý«, když je zas pokoj, chce hned začít. Tham před tím, hned jak zaslechl, že se jedná o mír, sháněl se po místu u některé jiné společnosti; než všude všechno jako pod ledem, nikde ani hnutí ani slechu, že by se rozprášené společnosti srážely. Proto vyzvání kollegovo vyslechl dost rád. Bylo to hubené sousto, ale toho živobyti v Praze, úmorného, nevydatného opisování měl už do syta. Rozhodoval se ihned, že půjde.

»Ale doma, u tebe,« řekl herec, přešlapuje v sněhu, »to asi neradi slyšeli.«

»Kdo. Žena, vid'.«

»Ne, ta nebyla doma.«

»Že ne?!«

»Jen stará, tchyně. Jak jsem jí řek', co je, lekla se ti! No!«

»Co pak ta. Ale žena, že —« Tham se zamýšlel.

»Ptal jsem se po ní.«

»A co!«

»Že prý šla někam se šitím.«

Ty dny šla Thamová velmi pilně, někdy až do noci, ale přece bylo Thamovi té chvíle divno, že zas už, když také včera, jak mu

sama ohlásila, šla odvést dilo. Než neběžel domů se přesvědčit; byl v ten čas jistější, neboť když zvěděl o Amlingovi, že je z nemocnice a pátral po něm, nevystopoval o něm nic ani v kruzích divadelních, takže bylo skoro jisto, že z Prahy zmizel. Tam zůstal s kollegou a zapomněl hned, jak zasedl ve vytopené, klenuté jizbě Staré rychty u plného džbánu, kdy k němu přisedl mladý vlastenec student Hýbl, jenž se k němu měl pokaždé s takovou uctivostí. —

Stará Butteauová lhala herci, když mu řekla, že Pavla šla odvádět šiti. Sama dobře nevěděla, kam se poděla. Zmizela jí, když Tham odešel, neřeknuvši ani slova. Proto se Butteauová zarazila, když se König z nenadání objevil; obávala se, že Thama najde a za řeči mu jistě poví, že Pavla není doma. Proto ji kryla, ač v duchu se mrzela i obávala, že Pavla se snad rozběhla k Amlingovi. Butteauová sama jej dosud ošetřovala, donášejíc mu tajně, z outrpnosti i kvůli Pavle, když ji Pavla slíbila, že sama již k němu nepůjde, kterýž slib si vymohla, ne kvůli Thamovi, ale ze strachu, že by se strhla nová bouřka.

Pavla se jí nikdy nemohla dočkat, když odešla k Amlingovi, nemohla se dočkat její zprávy, jak mu je, co dělá, co vzkázal. Pokaždé bylo líp, že sílí, slyšela, že ji pozdravuje a tisíckrát ji děkuje. Ráda to přijímala, ale bylo to málo; kdyby alespoň sama to slyšela, jeho hlas, kdyby mu mohla zase pohlédnout do očí —

Když se stará Butteauová podřekla, že měla ji od něho přinést psaní, ale že odmítla ze strachu, že to přece není v pořádku, Pavla se dala do pláče, hněvala se i vyčítala, že ji matka nic nepřeje, ač vidí její peklo. Z příští návštěvy pak už psaníčko došlo, stará je přinesla, list plný touhy.

Druhého dne na večer rozběhla se Pavla, vymluvivši se matce, Tham nebyl doma, na kraj židovského města k Amlingovi. Nemohla se už bránit, šla, kam ji touha vábila. Dusila ji, ale psaní Amlingovo ji na ráz roznítilo. Nedbala, běžela. Amling už přecházel, byl zdravější, cítila to také na objetí, jak vášnivě ji k sobě přimkl. Nepobyla dlouho, bála se muže a i také matky, ale když ji na odchodu

Amling tak prosil, přišla pozejtří zas a opět a opět a zůstávala po každé déle.

Toho odpoledne, kdy Tham setkal se s kolegou milovníkem, meškala také u Amlinga. Mrzlo, ale bylo jasno. Venku ticho, bílo, ve vytopeném pokojíku, vyzářeném zlatým pruhem zimního slunce, útulno. Na stole kouřily se dvě sklenice punče, jež Pavla připravila. Seděla bez čepce, svléknuvši kabátek, s Amlingem při zavřených dveřích; ruka jeho spočívala kolem jejího pasu. Přikloňoval ji k sobě, hleděl ji s úsměvem do pozardělé tváře, do očí láskou, blahem vyjasněných. Venku se ozvaly hlasy zvonců, sáně jely kolem, a zase ticho, teplo, jasno v tom bílu kolem, tak ticho, milo jako za světem.

V tom na síni rychlé kroky, někdo chytl za kliku. Amling vyskočil a ku dveřím. Pavla tajila dech.

»Kdo to!« ptal se Amling.

Pavla si vydechla. Stará Butteauová chvátavě vstoupila, udýchaná.

»Myslila jsem si,« začala nápadně ostře a káravě. »Musíš domů.«

»Co se stalo!«

Butteauová pověděla o herci, že přinesl vyzvání od Via ředitele. Thamová se lekla a pohlédla na Amlinga.

»Pojď domů,« pobízela naléhavě matka.

»Proč ten spěch.«

»Tham se vrátí, snad už je doma, a kdyby, víš — Pane Amling, mějte rozum!«

Pavla stiskla rty, mlčíc na okamžik, pak vyzvala náhle matku, aby šla, že přijde za ní.

»Proč nechceš se mnou?!«

»Musím ještě něco říci,« pohled utkvěl na Amlingovi, »beztoho jsem tu naposled. Přijdu hned.« Pobízela nedočkavě, nervosně. »Přijdu, jistě.« Butteauová povolila; šla, u prahu však ještě jednou varovně připomenula, ať Pavlinka neotálí, ať přijde hned.

Osaměli v teskném tichu. Pavla stála proti Amlingovi; v očích měla smutek i úzkost i lesk vášnivé oddanosti, neznající rozumu a rozvahy.

»Slyšels,« začala bázkivě. Hlas zněl temně a chvěl se. Náhle, jako by ji někdo již od Amlinga trhal, v úzkosti a v záchvatu lásky prudko jej objala a dala se na jeho prsou do pláče.

Amling ji chlácholil, ne tak rozčileně, jeho slova však jako tiché krůpěje zapadala neslyšána. Ale když hladě ji, řekl v tom proudu slov: »Ale co pak musíš ode mne?« vztyčila hlavu, přiklonila ji do týla a upřela zarosené oči do jeho tváře v radostném hnutí i jako by dost nevěřila, čekajíc, že poví, dotvrdí, co řekl.

Pověděl, a s úsměvem:

»Pojď se mnou!«

Chytla ho kolem krku.

»Teď ti věřím! Teď věřím!«

* *

Tham přišel z rychty pozdě domů a to již s Pavlou nemluvil. Ráno se ji zeptal, ví-li už.

»Maminka povídala, vim, Vio psal,« odtušila zasmušile, hledíc sobě šití.

»Chci k němu; co — Nikde jinde nic není, vyptával jsem se dost.«

»A kdy pojedeme.« Pavla pozvedla oči k Thamovi, čekajíc napjatě na odpověď.

»Co nejdřív máme přijít, a jaké přípravy.«

»Přec.«

»Do týdne.«

»Pro mne — Do té doby všechno uchystám,« řekla klidně až suše. Tham se v duchu divil, že se ani slovem nebránila, ani nepovzdechla, že je tak ochotna.

Také začala hned s přípravami. S Butteauovou dávala prádlo do pořádku i ten trošek divadelní garderoby, co měli svého majetku. Stará Butteauová povzdechovala potaji, nahlas; byla celá dni rozcitlivělá, litujíc Pavlu, že musí do té psoty, v takový nečas a s Thamem, sama, a jaká je, jako kuřátko, jak se k ní, k matce laskavě, něžně chová! Když se snažila ji přilepšit, zbraňovala jí Pavla, ať si nedělá starostí, že nic nechce, ale kdyby nějaký groš sehnala, ať jí to raději přidá na cestu, že bude potřebovat, zvláště nyní, pro začátek.

Butteauová vyšukala kde jaký haliř a ještě se rozběhla vypůjčit na jméno Thamovo k doktoru Heldovi. Tomu bylo divno, že Tham ji posílá, když nedávno sám přijal od něho, od Helda, příspěvek; okamžitě si skombinoval, že Tham o ničem neví, že stará jedná na svůj vrub. Ale dal, třeba ne tak chutě a ne tolik, jak se Butteauová nadála. Než přijala tu »půjčku« a hned s ní chvátala, v čepci a v obnošeném salopu, domů jako do hnízda, odevzdat pískleti. Odevzdala všechno Pavle, napomínajíc ji, ať si to chrání, Tham že by to prohnal hrdlem a hned že by zas nic neměla.

Ještě, jak tak dceru litovala, v tom pohnutí se nabídla, že by doběhla Amlingovi, když je Pavlinka tak rozumná a již tam víc u něho nebyla. Šla i psaníčko od Pavly mu donesla. Ta zůstávala doma a šila, konajíc při tom přípravy na cestu. Na večer přede dnem, kterého odpoledne měli odjetí, zašla k Bettyně dát s Bohem. Bettyna se divila, proč Pavla přichází, když sama jí před tím už oznámila, že ji doprovodí až k dostavníku, a divila se ještě víc, když Pavla ji nějak pohnutě prosila, aby byla na maminku hodná, aby všechno na ni neskládala.

Večer, když Tham odešel, osaměla Pavla doma s matkou. Málo mluvila, seděla chvilkou jako zapomenutá, vyčítajíc si, že chce tak odejít, že matce měla přece říci. Než Amling poručil, aby mlčela, aby se nesvěřovala ani Bettyně ani matce. Tě ji bylo lito. Pozorovala ji a pojednou ostře viděla, jak sestárla, jak schází; umiňovala si,

že ji tu tak nenechá, že si ji vezme k sobě, jen co se uchytí u společnosti v Sasích, ku které měl Amling namířeno.

Ale zatím co chudák stará zkusi. Jak Tham — ale ten nemůže nic proti ní, vždyť se přesvědčí, že maminka o ničem neví. Oh, bude zuřit, až se opije. Přimkla oči, jak se jí v tom pomyslení mihl škaradě rudý, odporný. Ne — ne s ním ne do té bídy, raději —

Když dávala Thamová matce dobrou noc, zachvěl se jí hlas a jak na ni pohlédla, začala ji hladit a ruce i tvář líbat. Staré se zakalily oči.

Ráno vydala se Pavla z domu s uzlem, že ho zanese napřed k dostavniku, aby odpoledne toho tolik nebylo, teď že má také cestu kolem; a řekla, co chce ještě koupit. Nepřišla za hodinu, jak oznámila, ani za dvě. Tham se také vypravil dát s Bohem doktoru Heldovi, kterého však nezastihl ani doma ani u milosrdných. Vrátiv se před samým polednem, všiml si, že je tchyně znepokojena; ptala se po Pavle, byl-li s ní, viděl-li ji a lekla se, když uslyšela že ne. Vyhlížela na ulici, i ven vyšla, musili však obědvati bez Pavly.

Butteauová se ještě těšila, že je u Bettyny, že přijdou spolu; Bettyna se však objevila sama. Žasla, když se jí matka ptala po Pavle, když viděla matčin nepokoj, strach a slyšela její povzdechy, oh, to že už se stalo neštěstí. Stará Butteauová však bála se vyslovit, že ji obešlo hrozné tušení, bála se k vůli Thamovi, jenž vedle v pokojíku rovnal neklidně tlumok, přecházel a zase dvěře do kuchyně otvíral chmurně zamračen, podívat se, zeptat, není-li už Pavla doma. Stará Butteauová pak už rukama zalomila a maně zahořekovala:

»Že ona snad — s tím —«

»S Amlingem, vidíte, hned mne to napadlo!« svědčila Betty.

Dvěře do pokojíku jen přivřeně se rozletly. Na prahu stanul Tham jako vyjevený, v očích hrůzu a podráždění, jak mu zažehlo protivníkově jméno hrozné vyjasnění.

»Co je s Amlingem!« rozkřikl se. »Co s tím —«

Bettyna mu pohleděla do očí a směle odsekla:

»Co je mně do něho, já nic nevím, nežli že je v Praze.«

Stará Butteauová začala se třást, a chtěla Thama chlácholit. Ten zrudnuv, utrl se na ně v náhlém záchvatu vzteku i nenávisti:

»Kuplířky, mizerné kuplířky, však vy víte víc!«

Bettyna vzkypěla, v očích jí zarsřelo a odsloužila se nadávkou. Stará začala ji prosit, aby byla tiše, aby se pamatovala, pak pojednou chopila se čepce, velkého šátku a ven. Pospíchala, zrovna běžela do Amlingova bytu. Byl zavřen a v domě jí řekli, že ten herec se dnes ráno vystěhoval, že jel z Prahy pryč.

Nohy jí dřevěněly, malátnost ji schvátila tak, že sotva se dostala zpět do domu, ale ne nahoru do svého bytu. Dole ji varovali, at nechodí, že pan Tham je rozvzteklý, že pannu dceru vyhnal, vystrčil, že musila před ním utéci i s chlapečkem, a že také na ni, na Butteauovou, zle vzpomínal, že jim dává všecku vinu. Stará všecka bez sebe pustila se za Bettynou, vzdychajíc, štkajíc, oh toho neštěstí, ach dítě, dítě, co to učinilo, ale když on — takový surovec — oh, jak by Pavlinka chudák, takové dobré dítě, takové zlaté srdce —

Když kollega milovník Viovy společnosti nemohl se Thama na smluveném místě v čas dočkat, zašel pro něj. Tham seděl prostřed pokojíku na židli, obrácen k polozamrzlému oknu, jako by pozoroval sníh hustě padající. Ani neslyšel, že někdo vstoupil. Herec musil jím zatrástí. Ochable se otočil, chvílku upíral na herce oči, ale když kollega se ho zeptal, co nejde, škulbl sebou a vykřikl tvrdě, s cynickým úsměvem:

»Žena mi utekla.«

»S kým!«

»S tím —«

»S Amlingem. Budeš ji stíhat?«

»Zabít bych ji chtěl a jeho, zabít je oba!« Trásl zaťatýma rukama.

»Kdy utekli,« ptal se herec, žasna, »jak, a co tchýně — a —«

»Mlč, mlč!« rozkřikl se Tham, »ani slyšet o těch fenách kupliřských.«

»No, ale co uděláš!«

»Nic.« Tham upadal zase v tupost, jakoby v něm haslo.

»Ale tady přec neostaneš!«

»Ne, pojd'!« Vstal, vzal tlumok, plášť a hůl a šel ven, ani se neohlédnuv. Herec musil byt zavřít a odevzdal klíč v přízemí. Když vykročil ven, zahlédl Thama před sebou, an kráčí přihrben, matným krokem jako vysílený tichou, hustou chumelicí.

Sníh padal, padal, a Tham jakoby se zachumelil. Známi jeho věděli, že se chystá zase z Prahy na venkov ku společnosti, a proto se nedivili, když ho neviděli. Nejvíce se po něm sháněl nejmladší jeho známý, Hýbl. Od oné noci, kdy na Staré rychtě vesele strojili castum doloris a kdy se s Thamem seznámil, častěji s ním poseďel, a vždycky v klenuté jizbě Staré rychty u »vlastenského stolu« nebo, když byli sami dva, ve výklenku.

Hýbl, nechav filosofie, dal se zapsati do školy inženýrské; ale ani k té nehořel nadšením a nevyseděl u rýsování všechny hodiny. Zapomínal na školu pro kroniky a jiné staročeské knihy, v nichž ležel nejraději. Studoval je, učil se mateřskému jazyku, učil po domech, aby ulevil nemajetnému otci, chodil do českých představení, kam ho srdce táhlo, do Expedice, na Starou rychtu. Poslední dobu zapadal tam i mimořádně, k vůli Thamovi. Byl nadšen tím, že ho uviděl, že se seznámil se zakladatelem českého divadla, spisovatelem, hercem, o němž tolik slýchal a četl.

Hledal ho, i když viděl, že se mu leckdo vyhnul, zvláště když poznal, jaký to nešťastný člověk. Sedal s ním, naslouchal pobožně, když se Tham rozehrál a vzpomínal na první časy české Thalie, na Boudu, na herce těch dob a vypravoval, střízlivý i když pítí jej

zmohlo a jazyk mu tuhl. Hýbl věděl, že Tham odejde z Prahy, ale před odjezdem Tham nepřišel na Starou rychtu. Před večerem zapadl náhodou jinam a pak už v té hospůdce ostal a nikdo by ho byl odtud nedobyl. Hýbl čekal i druhého dne, pak už začal pátrati v kruzích divadelních a záhy zvěděl, co se stalo, kterak Tham odešel sám, bez ženy.

Tak uslyšela celá česká Expedice, co se stalo, P. Vrba, všichni, také doktor Held, a ten pak i zevrubněji, když ho navštívila stará Butteauová. O poradu přišla, že ji kašel moří a dech, že nemůže spáti. Rozvzdychala se, roztesknila, ach Bože, jak by spala, když ji to tak stihá, když děti, však že pan doktor beztoho slyšel.

»Slyšel, dost jsem slyšel,« vpadl Held zkrátka a mrače čelo, aby zarazil proud.

»Oh, nešťastné dítě!«

»To si dělá sama. Kde je paní dcera?«

»Až v Drážďanech, ale tam neostane, psala, že jsou na cestě do Lajpcíku.«

»S tím —«

»Ach ano, ráčej vyslechnout, když — ona —«

»Nemluvme o tom, paní. Omluvit se to nedá.«

»Prosím, když —«

»Já vím, já vím, Tham je všeho příčina, není-liž pravda,« Held se rozhorloval, »ale jsou také oni sama. To měla už k vůli nim, z ohledu na ně.«

»Ach, Herr Doctor, to ona zas Pavli, zlaté srdce, psala mně, krásně mi psala.«

»Ale nechá jich tak opuštěnou.«

»Ne, dokonce ne, psala mi, že si mne vezme, že musím za nimi, k nim, že mají místo, pěkné, to jest, že dostanou, je ale jisté, v Lajpcíku.«

»Odtud přišlo psaní?«

»Ne, z Drážďan psala dcera, že se chystají do Lajpcíku, chválí si.«

»A je šťastná.«

»Psala, že je, ó tuze.«

»A co muž!«

Butteauová se až lekla, jak prudce se doktor otázel.

»Líběji odpustit —«

»Nechme toho, paní, ale uvidějí, že tu ostanou, že nepojedou nikam.« Sedl a psal recept.

»Jsem pravda stará —«

»To by nevadilo, ale ten panák jich nebude chtít, a —« psal okamžik, pak se obrátil od pruhu papíru dost dlouhého, »nechci strašit,« prudký ton jeho se mírnil, »a oni za to, že dětem udělaly všecko, všecko — no, nechci být prorokem. Tady je recept.«

Butteauová se vracela všechna zmatená, zaražená, nesouc si jen recept a ne také »pomoc«, na kterou také pomýšlela, když se vydala k doktorovi, ale neodvážila se o ní ani šeptnout, když byl tak »zlý«, jistě k vůli tomu, k vůli Thamovi.

* * *

Častěji nežli kdy před tím zplanula v tento masopustní čas okna domu baronky Skronské a dlouho do noci spočívaly tiché proudy zardělé záře v stromoví zasněžené, velké zahrady. I veselé zvuky stlučeně zaléhaly jednoho večera s hora, menuet, deutsch, éccosaise i ländler, to když baronka pořádala domácí ples.

Po něm hned druhého dne přišel doktor Blumentritt do kavárny »u modrého hroznu« a sháněl se po doktoru Heldovi. Nebyl tam, ale dočkal se ho, a jak spolu u stolku sami usedli, samý již večer, začal doktor Blumentritt hned o »hausbálu« baronky Skronské; první co chtěl vědět, byl-li tam doktor Held.

»Nebyl jsem.«

»Ale pozvali vás.«

»Ne.«

Úžas i radost bleskly očima doktora Blumentritta.

»Tak vida, tak je to pravda, oh, to už je jisté. Baronka nás přestala zvát; mne také nepozvala.«

»A proč?«

»Jen samí šlechtici tam byli, samá šlechta, třeba ne nejstarší.«

»Proč by najednou —«

»To on, von Hanold; to vyplnila baronka jeho přání, on se prý vyslovil, že baronka zve tolik nešlechticů.«

»A starého radu Slívku nepozvali?!«

»Na bále nebyl, o večírku však ano, to přece nešlo.«

»Je to jisté?«

»Zdá se.«

»Ale já už tam nebyl zván, když vy jste tam ještě chodil.«

»Ah — Á, to nechtěla baronka tak najednou —«

»Že by k vůli Hanoldovi — A vždyť ho baron Stentsch chválil, jaký je milý.«

»Jinak ano, ale je přec aristokrat a oficír, na nás se dívá, no,« doktor ukázal dlaní jak s vysoka.

»A co slečna Lory.«

»Je asi ráda, že se vdá. Jména žádné, to víte.«

»Tak se netrápí.«

»A proč?!« divil se doktor. »Pro ni je to třetí. Už teď má jiné živobytí. Dosud byla jako v klášteře, víc doma, a společnosti málo, a ještě většinou stará, vyjma ovšem nás,« doktor se zasmál, »teď šum veselosti, šlitáže. Tuhle celá společnost jela na saních do Roztok, rytmistř to aranžoval. Slečna chodí také do domácích plesů a tuhle jsem ji viděl o prvním societátní balu. Slušelo ji to, strojí se znamenitě, teď jinak nežli dřív, baronka teď nešetří. No a vyhlídka na takový život, v bohatství, být samostatnou paní, a on jen hoří. Jen aby taky vydržel, a —«

»Co —«

»Aby karet nechal. Hrá; i v tom prudkém zamilování nezapomněl na karty. A tak jste, doktore, nebyl opravdu pozván?«

»Ne, ale že by ten pan Hanold už teď tak vystupoval a byl tak bezohledným, a že by baronka —«

»Prosím vás, stačí jen poznámka, úštěpek. A šel byste, kdyby vás pozvala?«

»Nestůně, a myslím, tak hned teď nebude.« Held se usmál.

»Ah ne, nevykrucujte. Já ne, já alespoň bych nešel.«

»Ne, ne, milý doktore, tam se už asi neuvidíme.«

Held po celý ten čas Lory nespátril, až o druhém společenském plese, na který musil se podívat. Stál právě s rytířem Jeníkem, když šla kolem zavěšená v rámě rytmistra Hanolda, oděného v bělostné uniformě, šla, urostlá, jakoby vyšší, v dlouhých rukavicích nad lokte, v bílých šatech krátkého života, po modě hluboko vystřižených,

krátkých, vzduťých rukávků, s kytičkou u pasu. A od pasu v předu řídká řada kytiček až dolů, kdež třpytily se palmetty vyšité kolem do kola při spodu šatů, zpod nichž proběhlávaly se nízké, atlasové střevíčky. Kráčela svěže zardělá, oči se jí leskly, na rtech neurčitý úsměv, jak naslouchala statnému rytmistru, jehož sálavé oči ji jen hltaly.

Ale pak jdouc kolem, jak shlédla Helda (byl celý elegant, ale vážný), uletěl jí úsměv, v očích mžikl kmit náhlého, živého dojmu, leknutí i radosti. Setkaly se s jeho zrakem; ale jen na pohlednutí, kráčela dál, zas úsměv na rtech, k rytmistrovi vzhlédla, ale duch z její krásných očí byl jinde, a nitro se dosud chvělo po náhlém, prudkém sevření —

Třetího dne po tom dopoledne zašel Held k hraběnce Bubnové rodem Kolovratové, jejíž byl domácím lékařem. Když ji vyslechl, radu dal i lék předepsal, vykročil z budoiru a mířil salonem k předsíni. U její dveří setkal se s Lory, která právě vstoupila. Stanula proti němu překvapena; i on pozbyl klidu.

»Už se nemusíte vyhýbat,« řekla v svém vzrušení, nerozvažujíc, stržená příhodným okamžikem, a trpce se usmála.

»Kdybych se vyhýbal, slečno, stalo by se jen, kdybych byl donucen,« řekl mírně, skoro měkce.

»Nucen?! A jak?« Náhle jí problesklo, jaká ve všem asi souvislost a zeptala se, mžikem se ohlédnuvši: »Co vám teda tenkrátě pověděla, povězte, tenkrátě jste nemohl říci —«

Váhal okamžik, pak odvětil:

»Měla strach o vaše štěstí, a já — jako bych snad překážel —«

»Řekla, že jsem,« vpadla Lory prudce, než zarazivši se na okamžik, pokračovala temněji, s resignací, »ale ne, nač o tom užmluvit. Teta se již nemusí o mé štěstí bát, ani vy,« hořký úsměv zase pohnul jejími rty, »jsem zasnoubena — včera —« dodala chvatně. Usmívala se, ale hned přestala, jak Held změnil barvu, pobledl, zčervenal; okamžik stál nehnutě, pak ji podal ruku.

»Buďte šťastná!« řekl vřele ale temně, »šťastná! A já —«

Oči se jí náhle orosily, Held nedomluvil pohnutím. Ozvaly se kroky i hlas v předsíni. Lory chytla doktora za ruce, za obě ruce. Její se chvěly.

»S Bohem! Jděte! S Bohem —«

Šla kvapně k budoiru, a Held vkročil do předsíně, kdež setkal se s baronkou Ehrenburkovou, rozmlouvající s hraběččinou komornou. Jako ve snách vyšel ven.

XIX. F. VĚK NAJDE POMOCNÍKY.

Starý Bílek plašil a strašil v Dobrušce zprávami, že v Josefovské pevnosti vyvážejí děla na hradby, že chystají koše a fašiny a že shromažďují zásoby potravin a píce, jakoby Francouzové měli už už přitřhnout. To bylo právě, když Věk odjel s Vašíkem a pak do Prahy.

Pro ty Bílkovy noviny čekali v Dobrušce s dychtivostí, až Věk se vrátí, co přiveze z Prahy, tam že se jistě doví, je-li tak zle, že by Francouzové mohli vtrhnouti do Čech.

Věk příjev, nemohl dobušských sousedů nijak potěšiti. Pověděl, co slyšel i viděl, jak je s císařským vojskem v Bavořích zle. Pak přicházela rána za ranou: Ulm, kapitulace, ústup zbytku císařské armády i Rusův, opanování Lince, Vídně, vpád Francouzů do Čech. A v to vyzvání, aby se hlásili dobrovolně, kdož bych chtěl bojovat, aby se dávali k »střelčím patalionům«.

Přihlásil se ten onen v Dobrušce, v okolních městech a městečkách, a o všech se mluvilo jako o hrdinech. Také Pitku Jana, krejčovského tovaryše v Josefově, mezi nimi jmenovali, a Věk vyslechl tu zprávu o něm s účastenstvím. Mladý ten tovaryš byl čtenář a vlastenec, který ku Věkovi, před ohněm, kolikrát si přišel knížky vypůjčit, když se o Věkově bibliotece dověděl od starého Bílka, jenž časem zašel do Josefova ku svým příbuzným.

Také Věk se tam rozjel a to koncem listopadu za nevlídného, syčravého dne. Chtěl zkusit, zdali by nemohl dodávat do pevnosti plátna. Chodil dlouho od Pontia k Pilátu, nepochodil však. Ani s Pitkou se mu nedařilo. Myslí, že meška ještě v Josefově, že mu bude moci dát s Bohem; ale mladého krejčího poslali už do Hradce k praporu. Věk zdržev se až do pozdního odpoledne, vsedl do svého otevřeného vozíku, když se vzduch už protmíval prvním soumrakem.

Dojížděje ke hlavní stráži, zahlédl, že před ní právě zarazil kočár všecken zavřítý, obklopený četou švališerů na koních. Jezdci v bílých pláštích s vyhrnutými límci, zarudlí od ostrého větru, jenž toukal do té chvíle, měli palaše obnažené. Věk maně zarazil a zvědavě pozoroval jezdce i povoz, k němuž z hlavní stráže přišel důstojník s četou pěších vojáků plně vyzbrojených; promluvil s velitelem jízdné čety, přistoupil ke kočáru, a z toho pak vystoupil muž ve vojanském plášti, v klobouku na příč, jaké nosili vyšší důstojníci, ale hned zmizel Věkovu zraku, jak ho pěší vojáci s nasazenými bodáky těsně obstoupili a zaváděli na hlavní stráž. Jízdná četa odjela, těch několik diváků na pustém prostranství, jímž vítr poháněl kotoučky prachu se rozešlo. Nikdo nevěděl, koho to přivezli a že ho přivezou že se vše tak tiše a bez shonu odbylo.

»Nějaký onačejší zajatec,« pomyslí Věk, »však jich asi mnoho nemají, proto —« Ale zeptati se nebylo koho a ve bráně, kdež na okamžik zarazil, také nic nevěděli. Třetího dne přiběhl starý Bílek, drže v levé červenou hliněnku s prostou, zahnutou troubelí, a již na

prahu táhlého krámu, kde Věk vydával kováři pruty železa, volal jako u vyjevení :

» Víte-li, Františku, Mack, ta šelma, máme ho tu, v Josetově. «

» Snad — « vyhrkl Věk, » je to ten, jak jsem vám povídal. «

» Ba arcí, především ho přivezli jako zločince. Je tu sestřin hoch z Josefova, ten to přines'. Od Ulmu ho poslali, jako Macka, do Vídně, odtud do Brna, to ho zas před Francouzi uklízeli, a z Brna sem, také k vůli Francouzům. «

» Aby ho na novo nezajali, « řekl Věk s úsměškem.

» To víte, to by chytli, toho si musí naši nechat ! « posmíval se staroch, a vážně dodal :

» Ale je v arestě, opravdu. «

» Kde. «

» Co je hlavní stráž, tam ho zavřeli, drží ho prý přísně, a tady bude prý taky souzen. «

» Však oni mu nic neudělají, « přidal umouněný kovář. » To by těch generálů musili pozavírat — «

» Affenberka nejdřív, « přiložil starý Bílek rozhorleně.

S Bílkem hovořival Věk o veřejných věcech nejčastěji ; zpráv měli po řídku, ale politisovali, vojnu řídili a při tom se časem shádali. Věk doufal v Rusy, v jejich sílu a statečnost, Bílek se lekal Napoleona, to že je takový ferina a že má z pekla štěstí, ten že se i s Rusy vypořádá.

Po sv. Mikuláši mohl pak skutečně říci :

» Vidíte, Františku, co jsem povídal ? « Nezářil však, oči mu nesvítily, byl mrzut, že Bonapart Rusy i císařské spořádal, že ani dva proti němu nic nezmohli. To přišly první zprávy o bitvě u Austrlic, jak se vůbec říkalo, či u Slavkova, jak oni podle českých novin jmenovali. Z té noviny šel strach horších porážek a běd ; v Josefově neustávali vyzbrojovati pevnost a doplňovati zásoby. Bylo jako jisté, že Francouzové přitrhnou, a Věk na Opočně zaslechl, že sbor Bernadottův už táhne do Čech, a ten že dorazí jistě k oběma pevnostem,

k Hradci i Josefov. A pojednou z nenadání černý mrak jako by rozfoukl a jasné modro za ním —

Mírl! Oznámili jej v kostele, vyhláškou na radnici v prvních dnech nového roku 1806. Oddechli si, že nepřivalí se nové zádaty a těžkosti, že ubude snad břemen, krvavých daní. Nový rok přinesl Věkovi novou funkci. Byl ustanoven za místního dozorce školního. Přijal ten úřad ne pro jméno, ale poněvadž uznával jeho důležitost a poněvadž chtěl v tom oboru nějak prospěti.

První starostí mu byla školní biblioteka. Těžko nesl, že byla tak chudička, o několika málo knížkách, že v ní nebylo nic ani pro učitele ani pro žactvo. Sháněl, jak mohl, opatřil však jen skrovný řádek knih. Ze svého nemohl dát skoro nic. Jeho velká biblioteka zašla v plamenech a zříditi novou nebylo na ten čas možná. A kdyby i mohl, neshledal by patričných spisů pro malé čtenáře i jejich pěstouny.

Pocítoval tu bídu, co všechno schází, co by se mělo složit a vydat. Bude-li dost pracovníků, bude-li, kdo by to vydal. A němčina ze všad doráží proudem, valem, skulinami, všude, odevšad jako velká voda, proti kteréž není obrany. Někdy už mu bylo, jako by měl v malomyslnosti spustit ruce a nechat všeho, že to je marné úsilí, marný zápas, brániti se té zátopě.

V ten čas málo apoštoloval pro českou knihu. Jemu samému na ni nezbývalo a jiným ještě méně, když po tom ohni nechtěl se nedostatek hnout z nejedného příbytku, jindy i zámožného. A kdo z toho bahna se jen trochu zvedal, a dobýval, toho zase srazily vojna, daně a divné přírážky.

Věk pracoval do únavy v obchodě, staral se o pole, sháněl peníze, aby řádně mohl platit úroky ze svých dluhův a aby také alespoň částkou je umořil. Dosud se mu však málo dařilo při veškeré klopotě své i ženy své. Snažil se, aby si plátny pomohl, sháněje odbyt, kde jen možná. Připravoval také větší zásilku jemných, bílých pláten do Prahy, jak jej Held k tomu vybidl.

O tom po svém návratu neměl za dlouhý čas žádných zpráv. Held nepsal a nikdo, vyjma pátera Vrbu. Ten poslal k novému roku list plný přání i plný stesků. Naříkal, že nemohl pro tu válečnou furii celý rok ven za bránu ani na krok, že neodbyl ani knížečky. Nezoufal však, těše se, že, když ten žádaný mír nastal a dá-li pán Bůh zdraví, že se opět vypraví do světa. A také aby pán Bůh dal, aby ten šlechtetný vlastenec p. Kramerius byl zdravější, za to že by se všichni Čechové měli modlit.

»Ještě ten aby,« povzdechl v duchu Věk; a v tom se lekl, když dále četl, co se stalo s Thamem, že mu žena utekla a že on sám z Prahy zmizel.

»Je ztracen, konec, konec!« pomyslíl smutně Věk, a jako ze mhy se mu zase vynořilo, jak před léty viděl Thama a Pavlu, on sám nešťastný, těžko raněný milovník, v rozvalinách Nového hradu v kunratickém lese, v pusté, hradní komnatce, ve výklenku okna s rozbitou kružbou, jak Tham k Pavle se klonil a horoucně, tlumeně k ní mluvil, a ona jak k němu oddaně, zaníceně vzhledla, jak ji políbil a líbal a ona jak v sladkém opojení se o něj opřela. A teď — Ostatek listu přelétl v tu chvíli nepozorně.

Veselejší listy docházely ob čas z Litomyšle, od Vašíka. Psal hned, jak dojel, jak mu Věková uložila, aby nebyla dlouho v starostech. Vypsal cestu, jak se mu jelo, jak je u »babičky«, co tetky, že je všechno při starém, jen ten páter Kornel, pantáta že o něm ví, že se snad dostane ze Strážnice do Benešova. Z gymnasia oznámil Vašík velikou změnu, že již nebude v třídě jeden professor na všecko, ale že budou mít od letoška kolik professorů, na náboženství zvláštního professora, také na latinu, na matematiku, na každý »zástoj«, jak Vašík psal, znaje ten terminus od Věka samého. Vašík si liboval, že mají skoro samé hodné professory, ale privat že ostane, z latiny, to že musí chodit, letos ještě, na přes rok že si troufá projít i bez něho.

Vašík také připsal, zda-li se doma pamatují na Václava Vytačila, truhlářského tovaryše, jak o něm doma vypravoval, jaké měl pro

vojnu nesnáze, a jak mu maminka umřela, tak že jim o něm dává vědomost, že už není v Chrudimi, nýbrž že se vydal do světa, na vandr, pro jistotu a snad také ze zármutku, jak tetička Máli povídala.

Věk na Vašika neplatil svým příbuzným tolik, jako by musil jinde, ale v ten těžký čas cítil i toto vydání. Bylo jako po velké bouři, kdy rachot a hřímání zmlknou, ale po nebi honí se a kupí černé mraky. Mír byl prohlášen, v sousedství však se silně kabonilo a chystalo na nové bouře. A doma skoro žádné úlevy. Drahota jen o znání polevila, daně neklesaly, výdělky byly malé a bankocedulí přibývalo jako listí na podzim. Zlato zmizelo, stříbro sotva kdy se blesklo na dřevě pultu nebo v rukou kupujících, a kde je měli nebo zlato v domácnosti nebo v kostelích jak náčiní nebo nádoby, musili z nich platiti novou daň, za puncování. Všude šustěl jen papír bankocedulí, a pořád se tiskly nové ve Vídni i tajně. Spousta falešných proběhla tím proudem a budila strach i zarážela obchod. Počátkem června pověsili v Praze za Novou branou tři falšáře bankocedulí, mezi nimi jedenasedmdesátiletého starce Mikuláše Ferdra.

Věk přišel s číslem Krameriových novin tuto popravu oznamujícím schválně k starému Bilkovi. Ten pokuřuje z krátké hlíněnky, sedě za stavením pod jabloní mlčky naslouchal, ale pak, jak Věk dočetl, vytrhl dýmku ze zapadlých úst a přísně vyhrkl:

»Patří jim to!«

»Ale nic to nebude platno,« Věk mávl rukou, v níž držel číslo novin. »Chyba je jinde. Celé hospodářství je špatné. Kam to povede, když budou ve Vídni pořád peníze tisknout a tisknout! Těch nefundovaných bankocedulí je až hrůza, jistě za kolik set milionů!«

»Uh, uh!« Bilek třepal dýmčičkou.

»Pak se má člověk hrabat. Není možná, a kam to povede! Praskne to všecko, a kdo to odnese!«

Věk si u Bilka častěji posteskl ve svých obchodních starostech a politisoval s ním. Jednati bylo pořád o čem dost. O to se jim Napo-

leon staral. Starý Bílek se ho bál víc a víc, ale se strachem rostl i respekt i úžas.

»Ne, ne, Františku,« opakoval, když se dočetli, že zase skácel nějaký trůn a daroval někomu ze svého příbuzenstva korunu, jako v Neapolsku, v Holandsku, nebo když Německem točil a míchal — »ne, ne, když to uvážíte! Přece jen taky sprosták, ze sprostného rodu, a tohle, takhle, to je co říct, koruny rozdávat jako jablka!«

V srpnu, o žních, zastavil se Věk jednou odpoledne u Bilka na mezi, když svačil ve stínu šípkového keře, kde kolem na parném slunci mateřídouška dýchala silnější vůní.

»Tak medle sousede, máme teď o jedno c míň.«

»O jaké c! Co pak jsem muzikant?« divil se Bílek.

»No, teď se psalo cis. a cis. král. c. a c. k. a teď se bude psát jen cis. král. c. k.«

»Jak to!«

»To c, císařství německé nebo římské, je pryč. Panovník se vzdal toho titulu. Tak se bude psát jen císař rakouský.«

»A král český. A vidíte, Františku, to zase on, Bonapart, to je skrz něj; a myslíte, že bude mít už dost? O ba ne! Věřte mně, ten se dostane ještě sem a pojedje třeba touhle mezi.«

»Ale dřív polkne Prušáka,« řekl Věk, usmívaje se věštbě starého souseda. »Na toho má chuť, s tím bude vojna.«

Slyšeli pak i četli o ní, o strašlivé porážce Prusův u Jeny, koncem října, kdy bylo vagací na mále a Vašík se chystal do Litomyšle. Přijel týden před sv. Bartolomějem už po žních, jak vagace se začínaly; jejich šest neděl pak ubíhalo jako voda na potoce, a mile, doma u maminky, v polích, na zahradě u sestry Lidušky, již na novo musil vypravovat o Emánkovi kostlivci, je-li ještě v mandli, jak vypadá, a boji-li se ho ještě. Liduška v ten čas vychodila školu, dívčinka dvánáctiletá, štíhlá, útlých ramínek, tváře svěží jako jablíčko, již pěkně slušely dva ruličky tmavých vlasů barevným tkalounem svázané.

Hbitě četla, hbitě počítala, pěkně psala, chodila do školy stále, nevynechávala jako jiné, nesměla, a chodila déle. Uměla víc nežli se na děvčeti žádalo, i zpívala pěkně, majíc výborný sluch a jasný, milý hlásek, tak že ji regenschori už na kůr zval; jen němčina ji ještě scházela. A tu měla znát jako městská dívka, z rodiny tak vážené. Už to tenkrát žádal způsob a Věková, která sama německy neuměla, nebránila z těch ohledů. Věk pak přisvědčil více z praktického důvodu, když němčina tak všude panuje i v obchodě, že by se i děvčeti dobře hodila.

Psal do Kralík, kdež už nebožtík otec měl obchodní spojení, a hned na první list se zdařilo. Kralický kupec, jehož se Věk ptal po nějakém místě, sám nabídl svého synka »na handl«, že by rád, aby se hoch česky naučil, a tak aby si děti vyměnili.

Lidka byla do té chvíle jako motýlek, jako bezstarostné ptáče. Ale z toho psaní »z Němec« padla starost, tíseň do mladé duše, kterou tížila i když usínala, i když na ni nemyslíla. A rostla a s ní strach z neznámého místa, z nového života mezi lidmi, kteří jinak mluví a jimž není rozumět, a rostl, jak čas se schyloval.

Po sv. Václavu přijel německý kupec z Kralík. Lidka se lekla, když jeho vůz zarazil u podsíně jejich domu, jak lezl z vozu v límcovém plášti, v kastorovém klobouku a za ním hoch červených, plných tváří, v brslenkách a v beraniče. Složili mu truhličku, tmavou, bez kvítka, a druhý den ráno vynesli na týž vůz její truhličku květovanou, plnou bílého, krásného prádla i šatstva i jablek z jejich zahrady.

Bylo pláče, již večer a ještě více ráno před odjezdem; v to ozvala se mnohá rada i naučení Věkovo, i útěcha, kterouž Věková konejšila svou dcerku, ale se srdcem sevřeným a s očima plnými slz. Liduška v čepečku, v teplé kacabajce odjela s německým pantátou za krásného jitra, kdy žloutnoucí listi svítily jako zlato a kdy z něho tím svěžeji a sytěji zardívaly se růžence jablek. Ale ona pro slzy neviděla.

V neděli po té měli Věkovi nenadálou návštěvu. Michal Patrčka, »Michálek«, jak mu Věk říkával, když mu jako chlapci půjčoval kni-

hy, přišel ze Solnice. Od ohně v Dobrušce, kdy k nim Patrčka přichvátal s pomocí, ho neviděli. Dvacetiletý nyní zdál se mužnější nežli tenkrát. Slušelo mu, byl hezký, urostlý mladík a vypadal nějak švihácky v otáhlém, hnědém kabátě, úzkých rukávů, límce na prsou divně vykrojeného, v úzkých nohavicích a holínkových botách. Ale chvillemi zamžoural, jako tenkrát, zrak se mu nepolepsil, a ruce měl také jako dřív červené. Byl za kupeckého mládence v Kostelci nad Orlicí až do minulé neděle, kdy se vrátil, aby řídil otcův krám v Solnici.

Věk ho rád viděl, maje k němu sympathii, zvláště od té doby, co Michal, jenž tak toužil po studiu, musil z přísné vůle otcovy do krámu za pult. Viděl ho rád, zvláště když se přesvědčil, jaký je mladý Patrčka uvědomělý vlastenec a jaký čtenář. Věděl o všem, co českého vyšlo, leccos si už také opatřil, nové knížky i staročeské. S nadšením zvláště mluvil o nejnovější, kterou z francouzského přeložil litoměřický professor Josef Jungmann, »Attala, čili láska dvou divochů na poušti«. Než to nepověděl, jak si nad tím čtením zaslzel, a nedovedl vyjádřit, jak byl jako opojen jakousi vůní zvláštní, novou, jež vanula z díla, z jeho slohu a také i z řeči překladu, v němž bylo tolik nových, pěkných slov.

Věk podal mu tři sešity časopisu »Hlasatele«, jež Jan Nejedlý toho roku začal vydávati. Patrčka sáhl po něm jako hladový (slyšel už o něm) a dychtivě se probíral obsahem. Nad čím užasl, byla hudební příloha druhého sešitu, skladba Vitáskova na slova Nejedlého »Píseň žalostná na smrt milenky«. To bylo něco vzácného, panského! Nevěděl, nač se dřív podívat, na který článek, na kterou báseň, přehlížel, obracel, až u článku »Umění přirozených věcí aneb Fyzika« zapomněl převrátit list.

Věk s úsměvem nabídl se, že mu »Hlasatele« půjčí.

»Ne, ne, díka, to si opatřím sám, takovéhle čtení — fyzika — to si už dávno přeju, slychal jsem o tom, a tuze rád mám čtení o přirozených věcech a divných instrumentech, a takových —«

Hned si opisoval z modrošedé obálky, kde bylo návěští, žese předplácí u vydavatele, a také u pana V. Krameria, v Litoměřicích u pana professora Josefa Jungmanna, v Prešpurku u p. prof. Pal-koviče a v Jaroměři u pana Václava Exnera, knihaře a měšťana. To bylo kromě Král. Hradce a Litoměřic jediné město v celém krá-lovství, kde byl sběratel. A tam měli z Dobrušky i ze Solnice nejblíží.

Patrčka opisuje si adresu, těšil se už, to že bude čtení teď na pod-zimní večery.

»A pane Věk,« začal pojednou ostýchavě, »dali mně po ohni tu latinskou knihu, Virgilia. Já už začnu v ní brzo číst.«

»Jak že!«

»Já se už celý rok učím latinsky.«

»A s kým?«

»Sám, večer, a teď teprve budu.«

»A co pantáta.«

»No,« Patrčka zamžoural a usmál se, »nebude nic vědět, nesmí. Když on —« a zvázněl.

»O mladý vlastenče, rozumím jim, sám jsem toho zkušený,« po-klepal mu na rameno. »A kdybych mohl něčím posloužit, s radostí.«

Patrčka pohledl mu do očí, okamžik mlčel, jako by váhál, má-li říci, ale pak jen poděkoval, smlčev své druhé tajemství, že už také spisuje, že v komůrce večer skládá básně. —

Věk, ježž ta návštěva zrovna osvěžila, vyprovodil mladého Patrč-ku na kus cesty. Zval ho srdečně, aby zas přišel, a povzbuzoval, když si Patrčka postěžoval, že se mu doma i smějí pro jeho vlastenství, páni, od úřadu, purkmistr a zvlášt vrchní, takový hlupák, ti že by za-sloužili.

Přede Všemi svatými vypravil se Věk na cestu s Vašíkem. Udělal to jako loni; synka dovezl na půl cesty, sám jel z Mýta do Prahy s vozem naloženým samým plátnem. Vašík se zas smutně loučil jak s matkou tak po té s otcem, ale netrápilo ho již jako loni, že musí

do Litomyšle sám. Viděl o prázdninách, jak je, jak je zle o každý groš, jak jsou malé výdělky, všiml si i toho i pochopil také, že otec chce ušetřit času i peněz. A čekaly ho »babička« i tety, kamarádi, Kamberských Karlík.

Věk měl do Prahy cestu volnější a klidnější. Hluk válečný přestal, veseleji však nebylo. Všude tíseň a stísněnost, všude stesky na daně, drahotu, nedostatek i špatné peníze.

Tentokráte navštívil Věk nejprve Helda, aby se mu ohlásil, že přivezl ta jemná plátna, aby si vyžádal adressy, jak posledně slíbil. Held ho přijal rád a přátelsky jako jindy a napsal mu adressy i doporučení do bohatých domů, kdež byl lékařem. Věk nepostřehl ani stín v jeho tváři, v jeho očích; tou dobou byl už klidný po tom, čeho zažil od loňské zimy do jara.

Held nespatriil Lory od té doby, co ji potkal v saloně hraběnky Bubnové. Hned po velikonocích měla svatbu s rytmistrem v. Hanoldem a hned po svatbě odjela s mužem na jeho panství. Baronka Skronská je provázela ne však na dlouho a usadila se pak na svém panstvíčku. Hanoldovi zůstali na venkově přes léto, na podzim zajeli do Vídně.

Poslední setkání s Lory, jež bylo i rozloučením, dojalo Helda hluboce. Nemohl na ně zapomenouti. V duši ozývala se mu teskná slova, třesoucí se hlas, jak mu dala s Bohem, starostně vzpomínal, bude-li šťastna, t. j. nebude-li nešťastna. To, co slyšel od Jeníka i od doktora Blumentritta o rytmistrovi, jak je vznětlivý a prudký, ale také ne stálý, a jaký je hráč, vzbuzovalo starost. On tak prudký a Lory tak jemného citění, tak ušlechtilá. Cítil výčitku, jako by nebyl bez viny, byl sám s sebou nespokojen, ač si vymlouval a se omlouval, že jinak nemohl jednat, a že by jinak asi nebylo, kdyby ji i vášnivě miloval. Těžký, rozrušující bol ho nesklíčoval. Teskno mu bylo a Lory lito. S účastenstvím vroucího přátelství zvídal, jak s ní je. Sám se úzkostlivě tajil; a čas i námaha povolání mírnily první, prudké dojmy. Věk na něm nepostřehl žádné změny.

Když jej třetího dne zase navštívil, aby mu poděkoval za rekomendaci, jež mu znamenitě posloužila, zeptal se také na Thama, oznamuje zároveň, co mu Kramerius v Expedici pověděl, že se Tham potlouká se společností kdesi v Rakousích, pan Hýbl že s tím onehdy přišel, že to mezi divadelníky vyzvėděl.

»Myslím, že Thama už asi neuvidíme,« řekl Held, kaboně čelo, »je ztracený člověk. Alkoholik, sešlý tak i tak, rozumíš, a tohle nad to. Ubohý člověk.«

»Co Thamová.«

»Je s tím Amlingem, někde v Sasku. Stará je tu. Myslela, že pojedě za dcerou, ale takový chlap aby si bral ještě starou; beztoho vyžene mladou, až ho omrzí. Je to bída. Škoda Thama, co mohl ještě vykonat! —«

Věk tenkrátě P. Vrbu nenavštívil. Pospíchal domů a od Helda zvėděl, že starý kaplan zase leží, »mravenci« že ho porazili, ten kuchař, starý Cypek, že mu posluhuje.

»Taky s ním hrá v karty, když mu trochu odtrne; ale to chudák asi zkusí, když pan páter bývá mrzutý. V letě s knížkami nechodil, a to ho trápí. Sic byl na Poděbradsku, u Vaváka se stavil, ale jinak zle nařikal a nadával Jakubínům a tomu z nich nejhoršímu.«

»To je Napoleon,« vysvětloval Held, usmívaje se, »pan páter se zlobí, že kdyby nebylo Napoleona —«

»Z vojny je to všechno,« přisvědčoval Věk. »Jak by teď lidé kupovali knihy! Vim to; sám také nic nepořídím. Ale na tu bidu se dost vydává. Největší radost máme z »Hlasatele« p. Nejedlého. Doktore!« vzpomněl pojednou, »je tam také komposice od Vitáska. To bys měl také; rozumíš?«

Held se usmál a jen řekl:

»Co není, může být.«

Téodpovědi porozuměl Věk až za nějaký týden, první dny prosince, když došel čtvrtý a poslední díl toho ročníku »Hlasatele«, jež přinesl také hudební přílohu, nápěv s průvodem k písni J. Nejedlého:

»O jak blaze živ jsem býval, rozkoš svatou z mládeží míval, když jsem děvčat nepoznal!« Nad horní linkou četl Věk: »Hudba od Jana Helda«.

Ah, to již bylo napsáno, když jej pobízel, aby také skládal; proto Held se jen usmíval a řekl, že co není, může být. Těšilo ho, že přítel, pořád jen na němčinu odkázaný, skládal na česká slova; ještě toho dne na večer došel si do školy, aby píseň zazpíval a průvod zahrál. Sám dosud klavíru neměl. Skladba se mu líbila, přichylnost k příteli pomohla práci povznášet, a když se vrátil, zazpíval píseň i ženě.

»Co tak naříká!« řekla s usměvem. »Vzdychá samou láskou, je zamilovaný.«

»Ah, on doktor! Ten by se zasmál, kdybys mu to řekla.«

»Co pak se doktor nemůže zamilovat? A proč by to skládal?«

»To jen melodii, slova jsou od jiného, od Nejedlého.«

»Proč si tedy vybral zrovna tohle skládání?«

»Hm, snad ho Nejedlý o to požádal.«

»A sám rád udělal.«

»No, zeptám se ho,« zažertoval Věk.

»Když se ti už nevyznanal — Ale,« vzpomněla, »cos byl ve škole, stávil se v krámě kostelník, povídal, že budeme mít nového kaplana, že už přijede.«

»Však už je čas. Odkud —«

»To neříkal, ale že prý se farář už nemůže dočkat; toť, když musí teď v tenhle nečas do vsí.«

»Čas, nečas, on kdyby vůbec nemusil. Lenošit, to ano, ani do školy nechodí, jak by měl, a s učitelem jedná jako — Jen aby ten kaplan byl lepší.«

Věk, když chodil po tkalcích ve vesnicích výše v horách, zkoušel té zimy dost a dost. Nemrzlo, ač Věch Svatých dávno minulo; pořád jen zátopy husté, bílé mlhy, v níž tonuly dol i stráň, a deště, lijáky nebo plískanice sněhu a vody.

Za takového škaredého dne dojel k dobrušské faře prostý, zavřítý kočár; bylo před samým polednem. Již za chvíli věděli u Věků v krámě, že přijel ten nový kaplan, mladý prý, letos vysvěcený. Po svačině přišel sám, v černém, šosatém kabátě úzkých rukávů, ve vysokých botách blýsknavých holení, nevelký, mladý, asi pětadvacíti let, červený, plných tváří, černých, kudrnatných vlasů, složitý, ramenatý.

Věk nebyl v krámě, ale jak zaslechl cizí, jadrný hlas, vyšel ven.

»Vlastenče, jdu se k nim ohlásit,« mluvil kaplan rychle, »jsem —«

»Ach, pro pána krále! Pan Ziegler! Vlastenče!«

»Pamatuji se na mne!« Smál se, ruce podával, ruce tiskl. »Pozdrav Pán Bůh!« Věk vedl hosta do bytu a host cestou rychle pokračoval, že je rád, že se zrovna sem dostal na první štaci; divil se, že ho Věk hned poznal, to že jsou dvě leta, co se viděli, tenkrát, když Věk navštívil nebožtíka profesora Vydru.

Usedli (Věková potěšená i poctěná návštěvou, přinesla úctu), vzpomínali na Vydru, na p. Vrbu, a nežli se nadáli, příkradlo se šero. Věk, nedbaje, vstal asáhl poknize, po »Hlasateli«, na okně ležícím a nic neříkaje, hledal, hledal, v prvním svazku, až našel i ukázal na nadpis jednoho z článků: »Rozmlouvání mezi Dyogenem a Alexandrem o marnosti slávy a pozemských statků,« a pak na podpis »J. Z-r.«

»Neznají to, velebný pane?« ptal se s úsměvem.

»I znám. Ale taková maličkost, takové cvičení!«

»Ale řeči jadrné; jako z Veleslavína. Mám radost, a vivant sequentes!«

Věková přinesla svíčku. Kaplan chtěl vstát, že již pozdě, ale zůstal a zapomněl na taru, jak se rozhovořili o Praze, když uslyšel od Věka, že má Kramerius teď ještě větší pohodlí i s Expedicí i s bytem, co se přestěhoval, a to že prý byla radost, když se vlastenci sešli zase v staré Expedici, jak tam dříve chodívali, *) P. Vrba prý třepal prstem.

*) V Dominikanské ul., nyní v Husově třídě.

»A jistě řekl : Neumřela, neumřela —« doplnil kaplan. »No, pán Bůh dej, aby se mu vyplnilo, a to, co mně prorokoval, taky,« přidal vesele.

»Co.«

»Že budu v Chrudimi děkanem.« Ziegler vypravoval vděčně a s uznáním, jak před lety, když putoval jako chudý student poprvé do Prahy, setkal se s P. Vrbou v Českém Brodě a jak mu pan páter pomohl sám penězi i svou rekomendací, tou že nejvíc, u Krameria, to že mu bylo jako klíč i branka.

»No, kaplanem už jsou, a toho děkanství se mohou také dočkat.«

»Pan páter Vrba mně to zas opakoval, když jsem psal, že budu vysvěcen.«

Do příchodu pátera Zieglera Věk se nikdy nestavil na faře. S farářem neměl sice žádných bojů, ale přece jakoby k sobě měli daleko. Farář viděl v něm kus frajmaura, a Věk nezapomněl opočenské příhody, jak bylo s vrchním; také dobře věděl, že není faráři po chuti jako školní dozorce, zvláště co za hovoru jednou před školou nadhodil, že se děti tuze moří učením z paměti, toho že je příliš a že nic z něho není. Farář zčervenal, ucítiv, kam bije a odsekl, že s ouřadem rozum vždycky neroste, že kdo chce mluvit o škole, musí mít zkušenost, to že je hlavní věc, ne něco z knih vyčteného, taková pára.

Pátera Zieglera varoval, když přijel a Věka hned první den navštívil, ať se má na pozoru, ten kupec že je takový frajgajst. Kaplan však Věka hájil, že je správný muž a vlastenec, že ho mají ve vážnosti v Praze i kněží, jako páter Vrba i Faustin Procházka, ředitel gymnasia. S radostí pak vítal Věka, když přišel k němu na faru. Věk, jak vstoupil, ptal se polo žertem, polo vážně, nebude-li panu faráři nemilo, když on sem přichází.

»Ale nechají ho, bručí, bručí, no ať, je ze starého vydání. Prosím jen dál a často, vlastenče, a často. Kdybychom se my neměli snášet ! A kdybychom se v něčem nesrovnávali, no, filosofie a theologie

nejsou vždycky sestry,« usmál se. »Každý podle svého svědomí. S naší strany se také chybovalo, a chyba to zapírat. A na leccos už se dnešního dne jinak hledí,« kaplan se rozechřival, »obzvláště ohledně naší historie. Tadyhle,« došli k velkému regálu plnému knih a knížek, starých, hrubých na mnoze u vepřovici vázaných, i tenkých v modních deskách s červenými štítky na hřbetě, a také ještě nevázaných, »dole to jsou samé staročeské a ty řady výš jsou nové, všechno od začátku, to jest, co vyšlo od konce minulého století až po naše dny. To je má radost.«

»Že to tak sehnali.«

»Něco jsem dostal, ostatek koupil. Nekouřím, nešňupu,« kaplanovy trnkové oči se jen smály, »a tak vrazím všechno do knih, hlavně našich.«

»I hebrejských a chaldejských, vím, p. páter Vrba mi vypravoval, a do ruských také.«

»A ještě mám milenky, tadyhle,« ukázal na hodiny, jež visely, dvoje na zdi, třetí u dveří a čtvrté mezi okny.

»Všiml jsem si hned, jak jsem vstoupil.«

»Hodiny jsou má radost; však myslím, že si tu ještě nějaké pořídím, nějaké staré nebo zvláštní; a pak se ještě na něco těším.«

»Nač, velebný pane.«

»Posílají tady ze vsí duchovnímu vůz nebo koně —«

»Víc koně, zvlášť tady do hor.«

»To jsem rád, to já budu chtít všude na pěším koni, já rád jezdím. Až budu tím děkanem,« pohladil kudrnatou hlavu a smál se, »pořídím si vraníka.«

»A to až budou děkanem, budou raději sedět na kanapi, budou mít břicho,« žertoval Věk.

»Oh, oh,« kaplan se zasmál jadrným svým smíchem, »nesmím tedy bumbat a papat.«

»Tady ano, tady asi nestloustnou.«

Hned prvního dne si porozuměli a cítili, že budou přáteli. Rozdíl let nepřekážel ani různá přesvědčení ve věcech náboženských. Mladý kaplan byl kněz svobodomyslný, jemně výklady na pražské filosofii a styky s muži, nadšenými pro ideu osvěty a pokroku, vyjasnily duševní zrak a nedaly, aby se schmuřil tvrdou nesnášenlivostí nebo ztupl vášnivou, bezohlednou horlivostí.

Co nejmocněji je sblížila láska k poníženému národu, k jeho potlačovanému jazyku. Jí cítili stejně pohnutí pro vše vlastenecké, stejnou »citedlnost«; v ní je družilo vědomí, že jsou členy té družiny, která pracuje o zachování a povznesení mateřské řeči. V té lásce byli stejně shovívaví ku všemu domácímu, v ní stejná radost z každé nové knihy, z každého na jejich víru vlastenskou obráceného.

Věk neměl v Dobrušce do té chvíle nikoho uvědomělejšího a vnímavějšího nad starého Bílka; ale hovory s ním měly nevelký okruh maloměstských politiků. Věk cítil, že zapadá. Nebylo podnětů, mládí minulo, známosti z pražských studií vybledly, nebyly, leda jen ve vzpomínkách, jako suchý, vyrudlý květ v knize. O Hněvkovském náhodou se lonského roku doslechl, že se před rokem dostal za radního do svého rodiště, do Žebráka a že se tam, už skoro čtyřicetiletý, oženil. O jiných přátelích a kollezích ani nevěděl.

Jindy mu bývalo líto, že všechny svazky z mládí tak povolily i zpřetrhaly se. Teď sám už nikoho nevyhledával a schválně se nepřeptával. Byl jen své rodiny, ji žil, svému hospodářství a obchodu. Poslední dobu ochaboval už i ve vlasteneckém snažení. Malátněl, když vlastní starosti těžko dolehaly a když přicházely chvíle trudných úvah a pochybností, není-li všechno namáhání marné.

Co se P. Ziegler dostal do Dobrušky, Věk se vzpružoval, jako by čerstvější vánek do dusna zavanul. Mladý, veselý kaplan, s nímž mohl o všem pohovořit, vzdělaný, učený, jenž svým studiem a svými vědomostmi imponoval, plný důvěry a síly jako by ho podchytil. Když Věk někdy posteskl, kroutil kaplan kudrnatou hlavou a tma-

vé oči mu zahorely odhodlaností. Počítal Věkovi ať se rozpomene, že literatura se přece jen vzmáhá a čtenářů že přibývá i uvědomělých v lidu i mezi učenými, i pracovníků. Vyjmenoval všechny po severovýchodních Čechách, počínaje Hradcem Králové, jak tam už svítá, obzvláště v semináři, že tam vzchází semeno Rautenkrancem rozhozené, když tam před pěti lety učil českému jazyku a krasořečnictví.

»Kdyby věděli, jaký je duch mezi alumny, jací jsou mezi nimi vlastenci! Javornického kdybyznali, z Mýta je, a jiné! A ti budou pracovat, úhor kypřit, až přijdou na místa. A už to ti mladí dělají; Devoty, kaplan v Bydžově, také Hradečan, je o tři léta starší nežli já. O Rautenkrancovi slyšeli.«

»Vím, byl tady v Jaroměři, teď je v Nových Dvořích.«

»A tady v Častolovicích Rayman farář. Rosteme, rosteme, dělníků přibývá.«

Ziegler sám se také horlivě přičiňoval. Do školní bibliotéky dal ze svého, co měl i nejnovější, hlavně Krameriovy spisy, půjčoval knihy do města, do vsí. Sám je tam někdy rozvážel, když jezdil na pěším koni do školy; někdy si však také nějakou přivezl, staročeskou, když ji od některého písmáka nebo čtenáře koupil nebo vyměnil.

Jednou, bylo po novém roce 1807 odpoledne, potkal Věk kaplana Zieglera, vracejícího se z vesnice. Jel na koni v modrém límčovém plášti a v beranici, červený od větru, jenž ostře vál a rozvíval sníh, řídko padající. Kaplan hned, jak Věka shlédl, s koně volal:

»Něco si vezu!«

»Nějakou knihu.«

»Chyba lávky; kukačku.«

»Kukačku! Jakou!«

»Starou, ale zpívá, a je pěkně malovaná.«

»Už vím, velebný pane, to zas něco chytli! Přijdu se na ně podívat!«

Věk šel ještě toho dne podvečer. Když vstoupil do kaplanky, příjemně vyhráté velkými kamny a osvětlené lojovou svíčkou, uvítal ho kukaččin hlas. Šestkrát zavolal plně a zvučně. P. Ziegler, jenž seděl u nějakého hebrejského textu, rychle vstal a s radostnou chloubou vítal:

»Slyšejí, jak zpívá, jak zpívá! Takové hodiny,« vzal svíčku a svítil na ně, byly staré, s malovaným pastýřem a pastýřkou nahoře nad ciframi, »neměl jistě ani Karel V. císař, to ne.«

»A ten nebyl také tak spokojený jako oni. Ale můžou spát při tom cvakaní a tikání, když každé jinak —«

»A bijou, jedny chřaplavě, druhé vesele, třetí až to proniká,« kaplan se smál, »ale to mám rád, ve dne; a v noci to neslyším, to spím jako dudek.« —

Za těch zimních odpolední navštívil P. Ziegler někdy Věka, ten zas chodil podvečer do kaplanky na toulku. Někdy přišel učitel, zahráli si trio, a když byli sami dva nebo u Věků, vzpomínali na Prahu, na nebožtíka profesora Vydru, na známé, na Expedici, na divadlo. Jindy míval Věk z celé Dobrušky nejvíce novinek a zpráv; nyní si sám pro ně chodil na faru nebo na ně čekal, až přijde pan páter, jenž si psal s celým světem, jak říkal starý Bilek. Nejvíce s Pražany, s mladými, starými; i sám Dobrovský mu poslal list.

S tím Ziegler přiběhl hned, jak ho dostal, pln radosti a jako povznesen. Ukázal jej i dal jej přečíst Věkovi, ohlašuje v tom vzrušení jako věc skoro jistou, že pan abbé sem v tyto končiny přijede, že chce někdy navštívit Častolovice, jak píše, pan hrabě Šternberk, že ho tam na léto zve.

Jindy P. Vrba psal. Stěžoval si na dlouhou zimu, že nikam nemůže, že tak trochu sbírá memorabilia a pere se někdy s těmi dvatřiceti loupežníky, že prohrává, a že nikoho nemá. »Jen ten můj dvorní kuchař Cypek je mně nejvěrnější, ale ten je také starý, a začíná hodně podřimovat, ale u karet, šelma, vydrží. Náš pan doktor Held taky někdy na mne starce se rozpomene, ač má mnoho paci-

entů a těžké officium u milosrdných. A bojím se, že na jaře sotva už budu moci s knížkami do světa, nohy nechtějí dost sloužit. To mne trápí nejvíce.«

Věk i Ziegler dotazovali se písemně v Praze také po Thamovi. Ale tam nevěděli, kde jeho společnost mešká, sám že nikomu nepíše, ani bratrovi, a ona, Thamová že také zapadla, nikdo že o ní neví, snad ani stará Butteauová, tu že také není vidět, alespoň u doktora Helda že nebyla.

Do tichých besed v kaplance nebo ve Věkově světnici za krámem, kamž do kollegia přicházel i starý Bílek, zapadalo dunění daleké, válečné bouře. Naslouchali mu ne už s hrůzou jako před loni, kdy také jim hrozilo, ale s dychtivou zvědavostí, prohrátou sobeckou libostí, že sami sedí v suchu. Do Prusů bilo, od jenské porážky rána za ranou. Napoleon už i do Berlína vtrhl a vyhlásil odtud kontinentální system, jehož účinky Věk jenom tušil; pevnost za pevností se vzdávala Francouzům, už padl i přepevný Magdeburk i Vratislav. Dobruští politikové Pruska nelitovali.

»Teď to má prajský král, opatrník, dřív pořád já nic, já nic, a nepomoh', když měl a moh', až teď,« rozhorloval se starý Bílek. »Teď vidí, co to je, když cizí bere zemi.« Při tom však Bílka mrzelo, že Napoleon roste, že jako obr roste, bože, to že všechno pobere a spolkuje.

»Jen Rusa ne,« hájil Věk. Zamrzl se, když Bílek, drže dýmčičku s červenou, hliněnou hlavičkou v ruce, kroutil hlavou a pochyboval, a když nepolevil ani, když se kaplan Rusa ujal, jaká to mocnost. Za to si Bílek zamnul radostně ruce a zaradoval se s Věkem i kaplanem, když četli, že povstali Srbové proti Turku vyhráli, že opanovali hlavní město Bělehrad, Černý Jiří že zvítězil, ten že všechno vede, sprostný člověk, ale velký hrdina.

K jaru se naplňovalo proroctví Bílkovo, že Napoleon všechno rozšlape a povalí, že i Rusko přemůže a bude panovat celému světu.

»Už i nás z toho zuby brní. Co pak tahle drahota — Láce se neukazuje a neukáže, obilí pořád stejně.«

»A kupecké zboží bude ještě dražší,« přisvědčoval Věk starostně, »to je z nepřátelství Napoleonova s Englickem. Nic se nesmí přes moře přivést. Půjde-li tak dál, neprodám ani lot kafe ani cukru. Ani nebudu moci nic koupit. A z pole se také nic nesklidí, nesprchne-li brzo.«

Dne 7. července odpoledne staval se u Věků z nenadání mladý kupec Patrčka ze Solnice. Jel z Jaroměře, kdež byl za obchodem, a zajel si sem, aby si mohl promluvit s Věkem a též aby osobně seznal kaplana Zieglera, ježž dle jména znal hlavně z »Hlasatele«. Jen u Věků vkročil, začal hned s novinou, co se včera v Josefově stalo, to že bylo pozdvižení, generála Macka že odsoudili, ten že se naseděl v inkvisici.

»To jsem ho viděl, když ho přivezli,« vpadl Věk, »před loni na podzim. A co, jak ho odsoudili.«

»Dost přísně. Už to taky vykonali, včera před hlavní stráží. Generálů, oficírů tam bylo a vojsko v čtverhranu, Mack stál v prostřed, v generálské uniformě, odbubnovali a tu mu vyhlásili, že je zbaven své důstojnosti a řádu Marie Terezie, a šest let do vězení na pevnost. Jak mu ten řád brali a kasírovali generálskou hodnost, to jsem neviděl, pro vojsko nebylo možná. Najednou byl sprostý odsouzenec, a tak ho odvedli do vězení.«

O něm a o té degradaci hovořili u Věkův i na faře, kam Věk Patrčku zavedl a kdež na něj vyhradil, že se učí latinsky. Ziegler, uvítav mladého vlastence srdečně, spustil na něj více žertem latinsky; záhy však zvážněl a začal se divit a divil víc a víc, jak Patrčka všecko věděl a když ukázal, jakou má neobyčejnou, zrovna fenomenální paměť.

Z fary se vracel povznesen novou známostí i pochvalou učeného kaplana a potěšen knihami, jež mu kaplan zapůjčil, Livia a Ovidia.

Nestalo se, jak Věka všichni dychtivě očekávali. Nesprchlo. Sucho bylo a přede žněmi uhodila taková parna, že všechno vadlo a prahlo, že lidé sotva mohli pod sluncem pracovati. Obilí schlo valem, trávnický hořely.

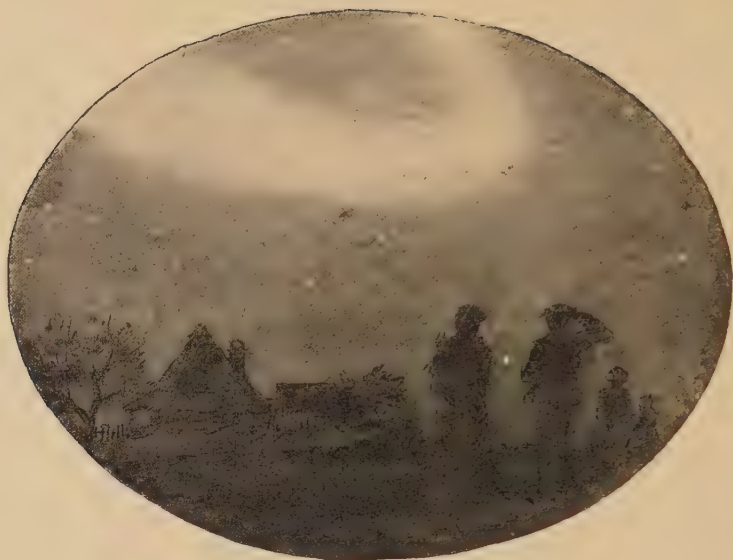
V krámě Věkově skoro pořád prázdné. Lidé byli rádi, když sehnali na chléb, na brambory; koření nepotřebovali, kávu si nemohl nikdo koupit, když libra už stála 5 zl. a 30 kr. a libra cukru 3 zl. a 50 kr.

Na jaře odeslal Věk doktoru Heldovi dvě stě zl., které mu Held sám, bez říkání zapůjčil, když byl Věk poprvé po ohni v Praze. Věděl, že Held na ty peníze nečeká, že o ně neřekne, než právě proto se nutil, aby se toho dluhu zbavil, zvláště když Held mu tak dobře poradil a posloužil při obchodu s plátny. Když Věk peníze odeslal, oddechl si a hned také v duchu zatoužil, kdyby tak mohl na Opočen zaplatit.

Těch tisíc zlatých ze sirotčí kasy, jež mu vrchní zapůjčil, ho tížilo. Měl také ještě starého Kosaře na Ohnišově, tři sta zl. mu dluhoval, měl i jiné dluhy, žádný však by tak rád nevyrovnal jako opočenský. Než jak! Obchod uvázl, byl na suchu, nic se neprodalo a hospodářství, jak už bylo vidět, také nic nevydává.

Přicházely těžké chvíle starostí i strachu z budoucnosti. Jak často se Věk starostně zamýšlel a počítal, jak často si povzdechl o samotě. V ty zlé časy živě zase pocítil, že dobrá žena nad zlatý sloup. Věková byla mu silnou oporou. Jak byla šetrná, jak, kde mohla, hránila a sama na sobě šetrila, jak leccos si odepřela při klopotné své práci, trvající od rána do večera a často i do noci! A při tom jak opatrná na muže, aby ho kde možná ušetřila, aby mu ulevila, a když někdy, osaměv s ní, začal chmurně uvažovat, jak ho vyrážela! Pořád měla haluzku naděje, úsměv, pokaždé našla těšivé slovo.

Ji samé bylo v těch starostech útěchou, když došlo psaní z Kralík nebo z Litomyšle. Lidušku viděla od podzima jednou, o velkonočních, kdy děvčátko přijelo domů, svěží, jasných očí, rozjařených radostí, když vstupovalo přes práh rodného domu, po kterém se z pod-

zima tolik nastýskalo a tolik slzí vyronilo. O velkonocích byla již klidnější, zvyknuvši v Němcích; ale když odjížděla, zaplakala zase, než přece ne tak hořce jako o sv. Václavu; nyní ji utěšoval počet, že polovička již přešla, že ještě jen půl léta a pak že se vrátí na dobro.

Vášik psával už zmužileji, bez povzdechů a stesku. Liboval si, že se mu ve škole dobře daří, že snad bude praemiantem a když ne tím, tedy alespoň akcesistou; psal také, že tetičky jsou zdravý, ale »babička« že není už tak čiperná, že už tak nešuká, že nařiká na nohy.

Přede žněmi vypravil se Věk s německým hochem, kterého měli »na handl«, do Kralík, aby si odtud přivezl Lidušku. Když vjížděl do města, vzpomněl, jak bylo před lety, když chtěl odtud prchnouti do světa, aby ušel krámu a obchodu, aby se mohl oddati muzice, jak se tu tenkrát setkal s Thamem a Butteauovými, jak s ním večerel starý Butteau, a jak Pavla tenkrát — Rozhlížel se, vzpomínal, a chmurně mu zalehlo do mysli, co je zář a vzlet mláde, co jeho sny a blouzně-

ní, a co život, že jen samé trapné se probouzení a prozírání, samé poznávání bludu a mýlek. A Tham ubohý —

Ale v ráz se mu zjasnilo, když zaraziv povozu domu obchodního přítele, zaslechl radostný výkřik své mladičké dcerky, jež letěla mu vstříc, když pohlédl do její oči radostí a láskou zářících.

Když vrací se, vyjížděl z města, ty tam všechny chmury a stíny; nic se nerozhlížel, nevzpomínal, jen naslouchal a odpovídal v hřejivém rozradování Lidušce po boku mu sedící, těšící se, vesele hovorné, dotazující se na maminku, Vašíka, na všechny a na všechno v domově, jehož se nemohla dočkat.

To bylo před samými žněmi, kdy dusná parna všecko mořila. Po žních přijel Vašík. A ještě nesprchlo; vše vadlo, meze ryšavé jako liška, luka sprhlá, země žíznic pukala a tvrdla, tak že radlice nezabrala. V polích smutno, teskno a tím smutněji, jak lány počaly se myšmi jen hemžiti. Tisíce tisíců jich tam hnízdlilo a hubilo kde co, neščíslné díry po nich všude, a směle z nich vyrážela nezmarná hejna i za bílého dne. Vašík je viděl z vozu po celou cestu a chystal se, že bude doma vypravovat, jak u Litomyšle, u Mýta jaký tam zlý host, jak se celá hejna myši černala a honila v polích, a jaká z nich všude škoda. Ale když zajel za Mýto, myši mraky v pravo v levo, i dál, když se k Opočnu blížil, a doma také.

Bylo po žních a hrozné ceny obilí ani se nehnuly. Z lůna země zkáza a pak s nebes přístrach nových škod a strastí. V říjnu měsíci zasvítla v jiskřivém, nekonečném nebes lánu vlasatice. Tiše, tajemně se zjevila, majíc děsivý chvost na západ obrácený. Vycházela zároveň s hvězdami a lid teskně k ní vzhlížel a lekal se nových ran, nového krve prolití.

XX. DOKTOR HELD SE S LORY SEJDE.

Baronka Skronská vrátila se po svatbě své neteře až na podzim do Prahy, a to ze svého záměčku, kdež léto i větší část jara strávila, nepobyvši u novomanželů příliš dlouho. Přijela zdráva, a tak ji doktor Held za delší čas ani nespatriil. Za celou zimu pořádala jenom dva večírky, o kterých se u ní sešla její stará společnost, až na doktora Blumentritta, který se zas mrzel, že ho baronka teď zve, když tu není rytmistr Hanold.

Held se také rozmýšlel, když ho došlo pozvání. Ale šel, kvůli baronce, jak si řekl; toho si nechtěl dost upřímně přiznati, že více kvůli Lory, aby o ní uslyšel. Do té chvíle byl už klidný. Říkal si, že Lory se smíří a zapomene a již zapomněla v šumném proudu trpytých společností.

Než když vstupoval do barončina domu, nezůstal tak uklidněným. Dlouho tu nebyl, mnoho měsícův, ale vše, nač chtěl zapomenout a

co ho kdysi tak vzrušilo, oživovalo. V Heldovi zatrnulo, divná tesknost přivánula, když uviděl Lořinu harfu v mdle zlatém lesku, opuštěnou, když se mu v tom Lory mihla opřená o klavír, naslouchající jemu, když četl z Gessnera. A tam — a tady — Tu ucítil její chvějící se ruku, tady k němu tak vzhlédla —

Ze sentimentálnosti, náhle vzbuzené, se vytrhl, když baronka jemu i společnosti líčila, jak Lory žije na Votavanech, jak je zámek krásně zařízen, jaký má nádherný, starý park, sice trochu staromodní, ale Lory že se tuze líbí, a vůbec tam ve Votavanech, že se jí nechtělo ani do Vidně. Hanold že se jí smál, co by měla na podzim a v zimě v takové poušti, ve Vídni to že je život.

»Lory se nebránila, už k vůli Hanoldovi; ráda mu vyhoví. Píše mi z Vidně, jak je tam hlučno, že je v plném proudu zábav a skvělých společností, až to někdy skoro unavuje.«

Held cítil, že baronka ve svém líčení barvy nanáší i tlumí a že na vše hledí jen svýma očima, než jádro všeho bylo přece jen potvrzením jeho mínění. Je to tak, Lory asi už také upokojená, v bezvětrí.

Jen jedno bylo Heldovi už dříve nápadno, že baronka Skronská po svatbě Lořině tak záhy odjela ze zámku Hanoldova. Za hovoru s radou Slívkou, dávným přítelem domu, prohodil to otázkou jako mimochodem. Starý, hovorný pán, co věděl, nestajil domácím lékařem, jenž baronku vytrhl ze smrtelné nemoci a o němž s takovým uznáním hovořovala.

»Nu, bylo rozumné,« vykládal rada Slívka, »že nechala novomanžely sama, rozumné, a pak, já sic nevím nic určitého, jen tak z nárážek barončiných, vám jako příteli to mohu svěřit, no, Hanold je prudký, v tom to je, prudký, a snad divoký. Zdá se, že nějaké jeho prudké slovo baronku bodlo. Jak pravím, nic určitého. A baronka, to se ví, k vůli Lory nic, ale zůstatí tam se jí přece nechtělo.«

»Ale paní z Hanoldu je šťastná —«

»Nu, je, myslím, je, je, ale —« rada Slívka důvěrně položil dlaň na Heldovu ruku, »milý doktore, vy to pochopíte nejlíp. Slečna tak

v ústranivý chovaná, citlivá, až blouznivá, ušlechtilé cítící, jak povídám, a on vášnivý, prudký, snad až divoký, nu voják, pořád jen šurm, ku předu, a žádné ohledy ani v pravo ani v levo, a pořád jen hlučných zábav dychtivý. Básně, hudba nic. Videň je pro něj, a ne osamělý zámek a starý park, ten se jen paničce líbí; však mi o něm také psala.«

»Psala!«

»Ano, mně; nu, jsem starý přítel, pamatuju ji takovou,« ukázal rukou, jak maličkou, »a s nebožtíkem její otcem jsem sloužil. Píše mi,« neznělo to bez jisté chlouby, »s plnou důvěrou.«

»Stýská si,« ptal se Held dychtivě.

»Na Videň nařiká a vzpomíná na venkov, jak jsem řekl, a na Prahu, jak se jí stýská po hudebních večerech, že byly tak krásné, tam že nic takového nemá.«

»A on, Hanold,« ptal se Held ne tak jistým hlasem, »slyším, že hraje hazardně.«

»Slyším také, Lory však, t. j. paní, mně ani slovíčkem o tom. Ale on hraje a prohrává, Videň jeho zkáza.«

»Zdali pak si paní z Hanoldu také posteskuje, když píše paní baronce.«

»Ne, ó ne,« znělo to určitě. »to jen mně a ještě mne tolik prosí, abych baronce vše zamlčel, nic, ani slovíčka. Vidíte, to je ušlechtilá dáma, a jak vděčná, ač by si mohla postěžovat, že ji baronka tak domlouvala, takřka nutila, ovšem nepřímou. Ó je to ušlechtilá bytost!«

»A tím více trpí.« Held řekl to velmi vážně, a jeho pohledem prošel stín starosti.

Po novém roce, 1809, dověděl se od rady Slivky, když ho náhodou potkal, že baronka Skronská dostala před nějakým dnem psaní s oznámením, že Hanoldovi přijedou do Prahy a ostanou tu přes masopust. A zrovna toho dne, kdy Held se potkal s radou Slivkou, zastavily v Ječné ulici před barokovým domem baronky Skronské cestovní

sáně Hanoldových. Baronka se zarazila, když Lory svléknuvši kožich, šál, čepce, stanula před ní v tváři hubenější, pobledlá —

Nedbajíc barončina napomenutí, aby sedla, aby si pohověla po dlouhé a namáhavé cestě větrem a sněhem, rozběhla se domem, v němž skoro rok už nebyla, procházela místností pohlédnout zas na vše. V salonu se nejdéle zdržela; u opuštěné harfy stanula, pak sedla ke klavíru i do kláves sáhla, ale jako by se lekla, náhle vstala, jako by něčemu utíkala; na verandu vyšla, nedbajíc tichého mrazu, v němž zahrada dole sněhem zahalená tak mrtvě, smutně tichá —

Hanold ji nechal, nešel s ní pro vzpomínky, nehlídal každý její krok, každé její hnutí jako předloni na podzim a ještě loni v zimě, kdy se vrátil z války a přichvátal pln horoucné touhy nejprve sem, za ní. Nyní, v civilním obleku, aristokratický elegant, kvetoucí, zdravě zardělý, sálavých očí, pospíchal, sotva že přijel, z domu, druhy vyhledat.

Baronka Skronská se divila, ale ne před ním, jen před Lory, že má tak na kvap. Ta ho však omluvila a nepovzdechla ani druhého dne, ani třetího, když pořád sám vycházel.

»Ó nech ho, nic mu neříkej,« žádala tetu, »aspoň víc tebe užiju, víc si pobudu tady. Těšila jsem se na trochu klidu.«

Baronka mlčela, ale znepokojená, s bodavou výčitkou v nitru — Měla o Lory starost, že je tak změněna, přepadlá, a lekla se, když Lory třetího dne náhle ochuravěla. Chtěla jí poslati pro lékaře.

»Kterého teď máš?« zašeptla Lory.

»Dosud Helda.«

»Ne, ne!« prudce zamítla Lory, vzplanuvši náhlým ruměncem, »ne, žádného, přejde to za chvíli, bude mně líp, já vím.«

»Ale přec, má milá, pošlu tedy pro jiného.«

»Ne, ne, vždyt —« Rychle přiklonila hořící čelo k barončiným nádrům.

»Ah!« vzdechla baronka, chápajíc, v radostném úžasu a objala Lory a v tom se jí optala:

»Víte to Hanold?«

Lory zvedla hlavu. Žádný úsměv, žádná zář štěstí v oku; pobledlá zas, odvětila v náhlém zachmuření, klopíc zrak: »Víte.«

Baronka ani nehlesla, ale tím vřeleji přitiskla Lory k sobě v náhlém soucitu i v rozhorlení na Hanolda. »A tak tě —« Nedomluvila, že ji tak zanedbává, a Lory si neposteskla a nežalovala, že tak činí už delší čas, že po prudkém plápolu, když touha jeho skojena, schladl, že hledá zábavu jinde i teď, když zvěděl, jaká změna se s ní stala. —

Hanoldovi u baronky nezůstali. Hanold najal prostorný byt v Široké ulici. Lory však meškala většinu dne nahoře, v Ječné ulici, u baronky. Muže svého si nebrala z lásky, ale nebylo ji lhostejno jeho jednání. Věděla, že hraje, že prohrál ve Vidni velké sumy, věděla, že jeho společnost je nevázaná, a tušila, že oheň jeho doma nasycený hoří asi pro jiné, zvláště nyní. Cítila se zahanbenu, pokorenu.

Než před baronkou i na dále mlčela a nestěžovala si z hrdosti, i aby ji ušetřila, ač mohla vyčítat. V tichém domě v Ječné ulici ubíhala zvolna zimní odpoledne. Lory sedala s tetou nebo sama, četla, někdy se i prošla zasněženou zahradou, proházenými stezkami pod tichými stromy, na nichž se blýskotaly démanty zmrzlého sněhu. V tiché, teskné soumraky, kdy za stmívajícími se stromy hořival rudý pruh západu, hrávala na klavír; někdy dlouho, někdy však jen začala, ustala a odešla —

Společnosti měla málo. Nejčastěji vídala starého radu Slívku, jenž věrně přicházel, a rytíře Jeníka z Bratřic. Přinášeli noviny z města, ze světa, mluvili o hudbě, o divadle; od nich někdy zaslechla také o doktoru Heldovi, s kterým se dosud nesetkala. S tajenou dychtivostí o něm naslouchala, někdy i otázkou hovor o něm prodloužila. Toužila ho spatřit; ale když pomyslíla, že by pojednou vstoupil, na ni pohlédl, zalekla se, a horkost studu vžehla jí do očí.

Held zvědál o ní jako ona o něm, nejčastěji od rytíře Jeníka. Rada Slívka mu jako lékaří svěřil její sladké tajemství, jež měl od baronky Skronské. Held sám se tam nestavil a tak za celý masopust Lory ani jednou neuviděl. Za to častěji rytmistra Hanolda, na ulici, jednou v kavárně »u modrého hroznů«, a slýchal o něm, jak hraje, o jak veliké sumy, jak je bujný, že kdyby teď někdo vydal pamflet, jako byl ten fingovaného lorda Willoughbi, že by tam von Hanold měl přední místo a to s dámami od divadla a snad i jinými.

S účastenstvím myslíval na jeho paní, ví-li o tom všem. Litoval ji a tím více ji přál, že bude matkou, že najde v dítěti útěchu a že snad i on, Hanold, se zastaví a vzpomene.

Počátkem jara odjel s Lory z Prahy na své panství. V srpnu, za dusného podvečera doslechl se Held od Jeníka, že baronka Skronská vypravila se do Votavan, k paní Hanoldové, že se tam snad vznášívá vrána nad zámek. Za týden to rada Slívka dotvrdil.

»Mladá paní z Hanoldů má dceru,« oznamoval, »chvála Bohu, všechno zdrávo, a doufám, že ten divoch —«

»Hanold —«

»Ano; teď by se měl vzpomínat.«

Baronka Skronská vrátila se z Votavan koncem září, a jen došla, požádala doktora Helda, aby ji navštívil. Přijela churavá, v tváři po-
žloutlá, zasmušilá. Stěžovala si, Held vyslýchal, radil, ale na Votavany se nezeptal. Sama o nich začala, když vykládala o své cestě, ale již nemluvila nadšeně o skvělé partii, za to do mužů si posteskla, jací jsou divní, ach — Lory že má dcerušku jako poupátko, rozmilou, rozkošnou, radost, ale což, když zeť, Hanold, že si přál a čekal syna.

Held, divě se v duchu, že baronka tolik se prořekla, viděl, že s Hanoldem nebude změna, jak se nadál, že tato rodinná událost nebude mít na něj žádaného účinku. Od rady Slívky pak vyzvěděl, že si baronka stěžovala, jak se Hanold změnil, ach tak že si ho nemyslí, že je to divný, hrozný člověk, když může býti tak bezohledný a neutají své
IV. — 25 — III. vyd.

rozmrzlosti a svého sklamání ani před Lory. Chudáček, tak ji baronka litovala, vzpomínajíc s pohnutím, jak toho broučka, malou dcerušku k nádrům tiskla, jak plačíc ji líbala, svou útěchu a radost, a tu že baronka Skronská už nemohla déle mlčet, že s Hanoldem promluvila vážné slovo a vytkla mu všecko jeho jednání.

»On beztoho má jiné,« dodal Slívka rozhorleně.

»Má, to jste neslyšel? Vždyť se o tom mluvilo po Praze.«

»Tak! Ach baronka tuší, nebo se jí něco již doneslo. Ale pro Bůh nic jí neříkejte. Je nemocná. A ono by —«

»Vím, vím, pane rado,« řekl Held a neusmál se, že jej, lékaře, tak upozorňoval. Baronka koncem října ulehla. Held ji navštěvoval denně, jak si to vyžádala. Měla přes všechno k němu největší důvěru. Byla zase jako bývala nežli došlo k napjetí k vůli Loře. O ní však skoro nikdy nemluvili. Jen jednou, hned jak ulehla, žádala baronka Helda, aby jí upřímně řekl a nic nezatajil, že chce vědět i kvůli Lory, kdyby hrozilo nebezpečí, že by ji přece ráda ještě viděla a s ní promluvila, jinak však že by ji zatajila svou nemoc.

Held ujistil, že nebezpečí není a že pevně doufá v pozdravení. Baronka tedy požádala radu Slívku, aby Hanoldové o nemoci nic nepsal, aby úplně o ní pomlčel.

Za týden jednou odpoledne, když se Held vrátil z nemocnice domů, našel na stolku listek od Lory. Nechtěl zrakům věřit. Psaníčko nedošlo z Votavan poštou, nýbrž z Prahy, zvláštní posel je přinesl. Lory v Praze! Prosila ho řádky patrně rozčileně nahozenými, aby, možná-li, hned přišel k nim, do domu tetina, že by s ním ráda mluvila, že je v úzkostech, že ho najisto čeká; na konec přidáno nesouvisle, jako by si pojednou vzpomněla pro Heldovo upokojení, že baronce není hůř:

Celý listek svědčil o velkém vzrušení. Held poslechl a šel hned. Lory na něj čekala ne u barončina lože, nýbrž v předním pokoji. Přesrok ji neviděl, naposled o plese, pak u hraběnky Bubnové; tenkrát byla kvetoucí, svěží. Teď vkročila mu chvatně vstříc, pohublá,

tváře pobledlé. Prudce vstala, jak vkročil, tmavé oči, krásné jako dřív, dojímavější v té ubledlosti tváře, tkvěly na něm, když mu ruku podala a vzrušeně ho žádala aby prominul —

»Snad vám pan rada Slivka psal. Ale nelekejte se, prosím,« konejšil.

»Ne, rada mi nepsal, nic, to jest o nemoci tetině, já nic nevěděla, že stůně.«

»Co jste řekla paní baronce,« chvatně se zeptal, zaleknuv se, že se baronka poděsila.

»Já ještě u ní nebyla, před chvílí jsem přijela. Ale prosím vás, pojdte, musím vám vysvětlit, a zeptat se, pojdte.« Ohlédla se, jako by jistotu hledala a najednou zvala: »Půjdeme do zahrady, tam bude jisto.«

Sestoupili tam ne verandou, ale dolním vchodem z přízemku. Po vybledlém trávníku leželo spadlé listí porůznu i v zahnědlých chomáčích, zlatě, rudě prostříknutých; po keřích, v korunách chvěly se jeho zbytky, zasmušilé v barevných tónech. Nebylo slunečné záře, nebe šedé, zaklopené; listí, jehož dech bylo cítit, šustělo po stébkách do mrtvého ticha.

Heldovi se mihlo, jak před dvěma lety, skoro v tentýž čas, setkal se tu s Lory u verandy, a jak pak četl z Gessnera. Tenkrátě svěží, zardělá, netajíc radostného překvapení, vyběhla po schodech na verandu, usměvavá, s očima zářícíma. Teď tak — Šli mlčky, až když stanuli pod stromy, začala Hanoldová:

»Pan rada mi nepsal, já přijela sama, s dítětem.« Doktor žasl, cože s malým dítětem v tenhle čas, ale neřekl nic, a Hanoldová pokračovala vzrušeně:

»Já musila, prchám z domova —« vyrazila, prudčeji; v temném její zraku se zatmělo. »Oh, zkusila jsem, a když taková pohana — ne — já nemohla, já nesměla zůstat. Ale neptejte se, byla jsem — Ale ne, ne — Hledala jsem útočiště u tety, přijedu a tu slyším, že již delší čas leží, že je vážně nemocná. Nevkročila jsem, abych ji nepo-

lekala, poručila jsem, ať jí nic o mně neříkají. Vzkázala jsem vám — prosím vás. Jak jsem měla k tetě jít a říci jí, že jsem ujela.«

»Ne, ne, to nesmí teď vědět, teď ne!«

»Co jsem jí měla říci, jak se vymluvit; já si nevěděla rady, a ouz-
kost o tetu mne schvátila, proto jsem —«

»Trnu nad tím, co jste řekla, cítím vaše neštěstí,« na hlase bylo mu znáti, že je dojat, »ale,« snažil se mluvit lékařsky určitě, »paní baronku, prosím snažně, i na dále šetřete. Teď nesmí nic slyšet. Štěstí, že jste zachovala tolik rozvahy, dívím se vám. Paní baronku na vás připravím, aby nemyslila, že je s ní zle, že jsme vás proto zavolali.« Na okamžik se zamyslel, co dělat, pak se rozhodl:

»Nezbude přece nic jiného, nežli říci, že rada Slivka se v psaní k vám podíval a že vy v té neurčitosti polekaná neměla jste pokoje ani stání. O paní tetu netřeba se na tu chvíli lekat, ale vy, co jste zkusila a zkoušíte!« Zraky jejich se setkaly; okamžik mlčeli, ruku v ruce, až Held pojednou se nachýlil a vtiskl na její pravici políbení. Bylo z hlubokého dojmu, v soucitu, i na znamení oddanosti.

»Seč jsem, všechno rád pro vás vykonám, věřte mi jako nejlepšímu příteli.«

»Vím, vím, děkuju vám, a teď pojďme,« žádala neklidně.

Když vstoupili nahoru a Held chtěl k baronce, zaslechl v pravo z pokoje, jakoby se děcko ozvalo.

»Vaše dceruška! — Směl bych —«

Náhly svit padl do bledé, ustarané tváře mladé paní.

Chůva skonejšila právě rozmilé děcko v bělostné karkulce a peřince. Dětsky neuvědomělé oči, tmavé, matčiny oči, upřelo na Helda, jenž usmívaje se, hovoře na ně, u něho stanul, a neviděl, jak se paní Hanoldové v ten okamžik zakalily oči litostí.

Pak vešel do barončina pokoje. Vrátil se za chvíli pro paní Hanoldovou.

»Prosím vás, jen odhodlaně,« šeptal, »musíme ji šetřit.«

Lory jen přikynula hlavou. Held se u baronky již dlouho ne-omeškal. Vyšel sám a hned vyhledal vůz, aby zajel k radovi Slívkovi, vše mu vysvětlit a požádat ho, aby dle toho jednal.

Baronka Skronská, když doktor Held všeliký stín znepokojení už napřed zažehnal, byla dojata oddaností své neteře. Sice zabroukala na radu Slívku, že Lory tak poplašil, že si mohla tou cestou ublížit a zvláště malé Jeanettě (měla jméno po baronce), ale v duchu mu byla povděčna. Lory ji tak pečlivě a věrně ošetřovala, a měla stále teď společnost její a často i jejího rozmilého dítěte.

Pani Hanoldová se ani povzdechem neprozradila, ani slovem se nepodřekla, proč ujela, proč vlastně je tu. Baronka sama se po Hanoldovi hrubě neptala. Váhala, vědouc, že Lory má o něm málo potěšitelného, bála se, neklidná v svém svědomí, když Lory dříve tak nutila. Když se s obavou zmínila, co Hanold asi řekne, když Lory se tu tak omešká, zalhala Lory, že ji dal úplně na vůli, a že snad přijede sám do Prahy.

Sklopila při tom zrak. V tom zalhání tajilo se i jako zamžené, nevyslovené pomyšlení, přijede-li přec a požádá-li ji, aby se vrátila. Netoužila po tom, odpor ji pojal, když pomyslila na poslední srážku, a zde u tety ji odtrnulo. Neslyšela mužových křiků, jeho klení, jeho divoká vzkypění. Klid tichého domu působil konejšivě. Měla své dítě, jež jen kvetlo, tetě se dařilo lip; nemusila do hlučných společností, do kterých ji muž nutil a které ji tížily a duševně znavovaly. Jen hraběnka Bubnová přicházela, někdy rytíř Jeník, častěji rada Slívka, denně doktor Held.

Starému radovi nezatajila, co se na Votavanech sběhlo, co ji donutilo, aby prchla i s dítětem. Zvěděla o záletnictví svého muže, jenž hledal změnu a našel ji posléze u mladé, hezké ženy svého zahradníka. V ten čas prohrál velikou sumu o honech u sousedního barona. V trapné tísní žádal Lory, aby psala tetě o půjčku. Bylo zrovna v tu chvíli, kdy nabyla jistoty, jak ji klame a ponižuje. Snesla již mnoho a vše tiše, trpělivsky. Ale tentokráte se vztyčila uražena.

Hanold se opřel, strhla se vášnivá scena; v tom jí muž také vyčetl, že nic neměla, a zvedl i, zběsile rozlícen, pěst na ni. To bylo již pozdě na noc. Ráno, ještě za šera odjela.

Doktor Held o tom všem zvěděl od rady Slívky; vyslechl to s účastenstvím, popuzen surovostí rytmistrovou. Tím šetrněji se měl k jeho paní. Vídal se s ní u lože barončina, někdy mluvil s ní sám v salonu ve společnosti rady Slívky, někdy setkal se s ní sám v pokoji před barončinou ložnicí nebo v saloně; pohovořil s ní na chvíli, na chvíli, když vstupoval k nemocné nebo když od ní odcházel.

Held se na ty chvílky už těšil a byl sklaman, jestliže se s paní Hanoldovou setkal jen u barončina lože. Minulost jako by jim zapadla. Oba se ji varovali, žádný z nich nebudil ani její krátké provsity, jako by nebylo těžkých zápasův, ani těch několik blaženějších chvil. Nemluvili ani o Gessnerovi ani o loučení, ale nevzpomněli také na budoucnost. Ta jako minulost byla rušivým tonem do souladu těch milých chvil přátelského hovoru, v němž bylo blaživé uvolnění, teplo i kouzlo nevysloveného porozumění. Oba je jmenovali přátelstvím; ale tlumeně v něm hořel cit žhavější.

Jen jednou vzpomněl Held na přešlé dny. Bylo za listopadového odpoledne, kdy krom obvyčeje zastavil se u baronky. Těšil se, že promluví s Hanoldovou, ale ani jí neshlédl. Vraceje se, šel zahradou k druhému východu, vedoucímu na Rybníček a k Žitné ulici. Šel tudy, ne aby si nadešel, ale poněvadž se nadál, že tam najde paní Hanoldovou.

Jakési teskno jej sem hnalo. Chvátal, obzíral a namířil k brance nejkratší cestou. V ráz pak zabočil na levo, jak postřehl na stezce mezi křovím urostlou postavu paní Hanoldové. Zastavil ji pod javorem, jehož kořeny byly zasypány pestrým listím. V korunách stromů se již zatmívalo.

Paní Hanoldová neměla nic na hlavě učesané à la grecque; krátký spencer z tmavozeleného sukna přilehal těsně k tělu. Litovala, že se

s doktorem nahoře nesetkala. Byla se tu podívat, vypravovala, šla-li již chůva s Jeanettou domů, a sama že chtěla teď projít zahradou. V tom ukázala na jedno okno v užší straně domu k nim, do zahrady obrácené. V tom okně v ten okamžik rudě prošlehlo do stínů prvního soumraku.

»Ah, už rozsvítili!«

»To je ve vašem pokoji.«

Pohlédla na Helda, co že s takovým tonem, jak se jí zdálo, to řekl.

»Ano —«

»Také jsem jednou hleděl na jeho zář, a dlouho, za tmavého večera —«

Ramena mladé paní se slabě hnula. Viděl překvapení, tázavý, nejistý pohled. Stržen vzpomínkou pověděl, jak před dvěma lety, tenkrát, když byla Praha pobouřena zprávami o blížících se Francouzích, prý už v Táboře plenících, pamatuje-li se, tenkrát před koncertem bratří Pixisů, jel schválně sem, do Ječné ulice k tomuto domu, povědět jim, varovat je, ale jak viděl tmu v oknech do ulice, že nešel.

»Jen sem, na toto okno jsem hleděl,« Held ukázal nad stromy, »svítila jste, a hádal jsem, čtete-li.«

Náhlá zima ji roztrásla, ubledlou tvář rozlilo se horko, oči tkvěly na doktorovi. Cítila v jeho slovech více nežli prostou vzpomínku, ale opanovala se.

»Ne, ne, příteli, nevzpomínejte. Vy nevíte, co jsem zkusila, proč tenkrát — ne — teď když —« Poslední slůvka jako náhlá střela. Ucítil hrot výtky, ač na ni Hanoldová nemyslila.

»Je pravda, milostivá paní, promiňte. Ale o jedno prosím, věřte v ryznost mého citu, v mé přátelství,« a dodal rychleji: »Kdybych je mohl osvědčit — Spolehejte na mne, ve všem!«

Odešel, ale kus dále stanuv, ohlížel se, uvidí-li ji ještě. Nesla se stezkou mezi křovím a stromy, až se mihla na schodech verandy

zaplavené psím vínem, jehož rudé plápoly i zlato tlumily se a hasly v měkkém soumraku.

Nazejtří dopoledne setkal se Held s paní Hanoldovou v pokoji před ložnicí barončinou. V ubledlé její tváři uklidnění, oči jasné, v tváři, v celém výrazu spokojenost, u ní až jako tiché veselí. Helda uvítala úsměvem, oznamovala, že teta dobře spala, že ji dnes značně lépe, že si vyžádala Jeanettu, že ji měla u sebe dlouhou chvíli.

S tou vyjasněnou, hřejivou laskavostí vítala Helda pokaždé. Kouzlo šetrné, diskretní intimnosti prohřívalo jejich hovory. Paní Hanoldová těšila se na ty chvíle, čekala i vyhlížela, když Held nepřicházel v obvyklý čas, ač sem vždycky spěchal. Za týden však náhlá proměna: Zjevil se ten, kterého se paní Hanoldová lekala, a na kterého i Held nechutě vzpomínal. Jednoho dopoledne, bylo za listopadového, slunečného dne, zastal paní Hanoldovu v předním pokoji vážnou, chmurný stín v očích. Čekala již.

»Stalo se něco, je hůř, či snad Jeanetta —« ptal se Held, jak jen na mladou paní pohlédl.

»Ne, tady je dobře, ale muž přijel.«

Held se zarazil.

»Přijel pro vás?« ptal se dychtivě.

Prisvědčila a rychle pokračovala:

•Včera na večer přijel. Vstoupil právě, když jsem byla u tety. Ó, jak jsem se lekla! Jeho, i toho, že poví — Ale o tom, co bylo, neřekl ani slova. Že si pro mne jede, a tetička, ubohá, k vůli mně, brala na sebe vinu, že ona mne tak dlouho zdržela — ó —«

Stiskla rty, a tmavé oči plné trpkosti zahleděly se na podlahu.

»A dal vám pan z Hanoldu zadostučinění, milostivá paní?«

»Dnes ráno mne prosil, pokořil se. Pro něj je to pokoření.«

»Co hodláte učinit?«

»Čekám na vás. Prosím vás, je-li teta již tak pozdravena, aby snesla tu pravdu —«

»Vy byste ji chtěla říci — Vy nechcete zpět.«

»Dívíte se! Do toho pekla! Ale teta —«

»Ano, a Jeanetta, milostivá paní!« připomenul Held vážně.

Vzhlédla k němu dlouhým pohledem. Viděl v něm překvapení i váhání.

»Vy mně radíte —«

»Jak rád bych vás ušetřil té cesty,« hlas mu zněl stísněně, »ale obávám se,« čelo se mu schmuřilo, »že by paní baronka — a pak, jak jsem řekl —«

»Oh, pouta, pouta!« zaúpěla tiše, ale hned se rozhodnuvši, podala mu ruku.

»Půjdu. S Bohem, pojďte,« řekla chvatně, třesoucím se hlasem. Nežli mohl slovo promluvit, vstoupila do barončiny ložnice.

S Hanoldem se nesetkal ani toho dne ani příštího, poněvadž se rytmistr jen málo zdržoval v domě barončině. S paní jeho mluvil Held naposledy nazejtří, den před jejím odjezdem, když odcházel

od baronky. Zastal ji v předním pokoji. Když mu děkovala za tetu, chvěl se jí hlas a stěží se bránila slzám. Held ji prosil, aby, když by jí bylo třeba nějaké služby, ať se stane cokoliv, aby měla k němu důvěru.

Stisk ruky, zvlhlý zrak byly mu odpovědí i díkem. Šel se naposledy podívat na malou Jeanettu. Paní Hanoldová jej neprovodila. Jak vykročil ze dveří, rychle se obrátila a šla k oknu, jež se jí na jednou zamžilo a za ním venku holé koruny stromů. Oči se jí zalily slzami.

XXI. O NOVÉM VELESLAVINU ANEB ROZSÉVACI, TĚŽ O ČESKÉ EXPEDICI OSIŘELÉ.

Baronka Skronská se do vánoc pozdravila. Umění doktora Helda ji mnoho pomohlo. Rozplývala se opět chválou a vděčností a jakoby se kajíc, sama někdy začala o paní Hanoldové a pokaždé, když Lory psala, oznámila mu to i její pozdravy. Zdálo se, že se na Votavanech utišilo. Held-však nebyl upokojený. Po tom, co slyšel, bylo se obávati nových výbuchů. Za příležitosti ptával se rady Slivky přímo i nepřímo a vyrozuměl ze všeho tolik, že na Votavanech trvá příměří, chladné, neveselé. Po novém roce, oznámil rada Slivka, že rytmistr Hanold odjel do Vídně. Lory zůstala s Jeannettou sama na osamělém zámku, při němž stmíval se starý park do sněhu-zapadlý. Zůstala v tichu, ale ne v klidu, jistě v tesknosti a v starostech, co muž, jak asi hýří, jak rozhazuje a ničí jmění svého dítěte a ji dále klame.

V tento čas chodili stáli hosté do České Expedice v Dominikánské ulici nevesele. Vstupující, ohlíželi se po pultu principálově, sedí-li tam. Kramerius se přemáhal, pracoval, sedal dole v Expedici, ale nevydržel tam tak dlouho jako jindy, a některý den vynechal vůbec. Od nového roku (1808) začal se nápadně tratit; postonával a nechtělo býti lépe.

P. Vrba nevynechal teď ani jednoho pátku; kromě toho dne přicházel i jindy, jako vždy v svém modrém plášti, v kterém už tak dlouho z Expedice do kraje mezi lid neroznášel, v zimní čepici se štitem, víc už přihrbený a hlavy již celé bílé, opíraje se o hůl, podívat se, přeptat, jak je s panem Krameriem. Oddechl si, když ho zahlédl za pultem nebo u stolu píšícího, a lekal se, když na jeho místě uzel starého Rulíka, vlastence sice výtečného, »spisovskladatele« a dávného přítele Krameriova, ale když tam Rulík stál, bylo zřejmo, že je majiteli Expedice a spisovateli vlastenských novin zase hůř.

Někdy, když Rulík, měšťan a zpěvák u sv. Víta, nemohl, nebo když mu na hrad, kde bydlel,*) nebylo možná v čas vzkázati, zaskočil za něj mladý Hýbl, jenž pomáhal při korrektorství. Byl jako štika v Expedici a s nejstarším synem Krameriovým, patnáctiletým Václavem, odbýval všechno jako starý.

Ten den po Hromnicích přistěhoval se k P. Vrbovi nájemník, starý Ignacius Ceypek. V dosavadním svém bytě výpověď nedostal, a také o nový byt sám se nehlásil; P. Vrba sám ho vybídl, i k vůli sobě i k vůli němu. Zvykl už na starého kuchaře, býval až mrzut, když mu v obvyklou chvíli nepřišel a bez jeho umění kuchařského také již nemohl býti jako bez jeho útoků v kartách. Ceypek pak těžko sám sháněl živobytí zvláště za té ustavičné drahoty, a proto rád přijal pozvání starého kaplana. Ceypkovy krámy odvezli na vozičku, sloupové hodiny, jež hrály starou, vojenskou píseň

*) V čís. 31. st.

o princí Eugenu i dostaveníčko z »Dona Juana« a před ním ještě laškovný menuet, odnesl si sám.

Tak v bytě o klenutých dvou pokojích, plných zašlých obrazův a sošek ze zrušených klášterů, přebývali zase dva staří. P. Vrba zůstal ve svém, v předním pokoji, v »kaplance«, jak jej jmenoval, Ceypka pustil do »farářského« či »na děkanství«, jak žertem říkal pokoji, v němž farář Hejna žil a umřel.

Nový nájemník s cvočkem v uchu neplatil nic a ještě ob čas obral svého domácího o nějaký haliř, když se pustili do dvaatřiceti loupežníků. Za to mu vařil podle chuti, ne draho, ne dle své kuchařské knihy; nebylo možná v ten čas drahoty, kdy všechno tolik platilo jenom ne peníze. V té knize mohl opět jen vyhledávat recepty na vzácné krmě, jen v ní slabikovati, když P. Vrba si vyšel.

Ceypek chodil teď také do Expedice, také v pátek, ale hned ráno, kdy se vydávaly c. k. vlastenské Noviny. Jak číslo přinesl, dal se starý kaplan do čtení (četl dosud bez brýlí), a skoro pokaždé zavolal svého kuchaře, aby jen poslechl, pro Boha, co zase ten korunovaný Jakubín, ten Bonaparte, vyvádí.

Poslední dobu, v únoru měsíci, P. Vrba často zavzdychal nad Krameriovými novinami; jednou, kdy venku se sypal sníh, zeptal se z nenadání Ceypka, jenž seděl u kamen, to že je čtení co.

»To se poslouchá, velebný pane, seděl bych —«

»To si myslím, ale to nevědí, jak je to bolestně psáno. To spisuje člověk na smrt nemocný, vědí-li, to pan Kramerius leže říká do pera svému nejstaršímu synkovi. A nejen to, ještě knížky spisuje.«

Vědělt od Hýbla, že Kramerius by rád dokonat nový spis »Mladšího Robinzona«, ten že už skoro hotový, a že ještě vzdychá, kdyby mohl také dokončit »Obnoveného Ezopa«, kterého před rokem začal.

Koncem února vypravil se P. Vrba z přízemí Krameriova domu, z Expedice po úzkých, příkrých schodech nahoru do patra na-

vštvít nemocného. Lekl se. Krameria sotva poznal. Ležel v posteli nápadně vyhublý, čelo měl víc lysé, v tváři zrovna plavý. Nařikal na bolesti, že má život tak opuchlý, že nemůže spát, to že jsou nekonečné noci a v bolestech.

»A kdybych mohl jíst, ale není chuti k jídlu. Já vím, já vím, velebný pane —« Zamlčel se, zapadlé oči zahleděly se do prázdna. Pak je otočil zase po hosti. »Dole v Expedici, velebný pane, vzpomínají prý, pán Bůh je pozdrav. Kdybych mohl zase tak dolů mezi ně.«

»Budou moci, přijdou zas.«

Kramerius jakoby neslyšel, povzdechl:

»Kdybych mohl zase pracovat, chtěl bych toho, je toho ještě tolik —«

»Budou zas, vlastenče, a dost toho vykonali, budou a dožijí se. Neumřela, neumřela, ale spí!« těšil z té duše, s celou vroucností a zatřepal prstem.

Rozlitostně vzhledem Krameriovým, jeho utrpením, dojat tou oddaností věci vlastenecké, vrátil se domů; vypravoval o své návštěvě Ceypkovi lítostivě vzpomínaje dětí Krameriových, čtyř synků.

»Všichni nedospěli, nejstarší šestnácti let, nejmenší ani ne šesti letý! O kdyby byla tak pomoc!«

Nazejtří zašel k doktoru Heldovi, aby zvěděl, co ten míní.

»Já nevím nic jistého,« řekl Held, »pan Kramerius má svého dávného lékaře.«

»Ale jdou tam, ať ne jako doktor, ale jako vlastenec. Já bych šel, být na jejich místě.«

Nedlouho po té, bylo v polovici března, navštívil Held P. Vrba. Bylo v teplý den, kdy venku prudce tálo. P. Vrba vstal dychtivě ze starého, černého křesla, když doktor vstupuje hned u dveří ohlašoval, tak že tedy byl u Krameria.

»Nu a —«

Held zasmušil tvář.

»Je zle, je to rakovina jater, velebný pane. Pomoc žádná, a přijde-li vodnatelnost plic, a ta by mohla, bude rychlý konec.«

»Tedy není pomoci!« zavzdychl ulekaně P. Vrba.

»Není, bohužel.«

»A co on, chudák —«

»Snáší všechno tuze statečně. Nejvíce ho souží pomyšlení na děti. A pracuje pořád. To je hrdina větší nežli voják na bojišti. Ten krev prolívá, padne v extasi, na ráz, a tu ten náš rozséváč rozsévá a ouhor zdělává až do posledního vzdechnutí.«

Nazejtří sloužil P. Vrba za nemocného mši, a po mši hned psal do Dobrušky, svému milému Zieglerovi, jenž byl jeho chloubou, zvláště od té doby, co mladý kaplan uveřejňoval své práce v »Hlasateli«. Oznamoval mu, jak je u Kramerů, kdež on, Ziegler, došel tak přátelského přijetí, když jako chudý student přibyl do Prahy, a že chlapi, jež on vyučoval, budou, Bohu žel, asi brzo sirotky.

Za týden potom, bylo koncem března, došlo Zieglera nové psaní. Poznáv z adresy, že je opět od Vrby, chvatně je otvíral, tuše smutnou novinu. A přišla. »Včera, dne 22. t. m. zesnul v Pánu náš nový Veleslavín, náš milý Kramerius. Prsní vodnatelnost konec učinila jeho dlouhému trápení. Pan Faustin Procházka, náš učenec a bibliotekář, připravil ho, jak si nebožtík sám přál, na pout do onoho světa. Smutku a pláče je v rodině, to si pomyslití můžou, smutku a zármutku je mezi námi, kteří jsme byli jako rodina v české jeho Expedici. Potkal jsem pana barona Jeníka z Bratřic, a ten nechaje obvyklé veselosti, srdečně litoval a pravil: ‚Zkrátka říct, náš národ na něm nevymluvně mnoho ztratil.‘ Smutná, bolestná pravda. A jaký jim byl sběh obecného lidu u Expedici! Sprostný lid cítil, že mu odešel jeho dobrý přítel. Necht truchlí Čechie, má proč, její obránce a věrný syn, poctivý starý Čech, odešel. Expedici osiřela, kdož se ji ujme? Ó noviny, jak slyším, i na dále se bude starati přítel zesnulého, pan Rulík.«

P. Vrba dále vypisoval poslední okamžiky Krameriovy, a že zítra t. j. 24. t. m. bude pohřben na hřbitově Volšanském. Ziegler nechav všeho, chváta k Věkovi. Toho jako Zieglera, třeba že se mohli takové zprávy nadíti, pojal hluboký smutek, a Věk bezděky opakoval, co napsal P. Vrba: »Expedice osiřela. Kdo se ji ujme, kdo jeho dila!«

»A kdo dovede tak lidu psát, tak mu rozumět, čeho mu potřeba, tak k němu promluvit!«

Když dva dni po té sloužil Ziegler zádušní mši za zesnulého, byly v kostele děti školní, jimž ve škole vyložil, že zemřelý byl i jejich přítel; na mši byl Věk s ženou i s dcerkou, byl i starý Bilek. Toho si Věk pozval druhého dne na nové, právě došlé číslo vlastenských novin. Tentokrát nechal zpráv vyplňujících skoro celé číslo, jak je v Itálii a v Němcích, v Petrohradě, co Napoleon, jak je v Portugalsku i Španělich, jež oboje Bonaparte právě uchvacoval, a hned noviny obrátiv, četl zprávičku na samém konci listu:

»V Praze 22. března. V ten den skonal v padesátém třetím roce náš milý vlastenec, výborný Čech, Václav Krameryus, který psal tyto noviny dvacet let.«

Věk maně ustal, a Bilek pokýval soucitně i uznale šedou hlavou, nedýmaje, drže dýmčičku v dlani.

»Noviny však nezhynou;« pokračoval Věk vážně, »zvolila sobě k nim osiřelá vdova s čtyřmi nedospělými syny takového Čecha, kterému je v češtině málo kdo roven. Má tedy naději, že ji ani Čechové ani jiní Slované, kteří nebožtikovy noviny milovali, nepustí.«

»Ba tak, ba tak,« přisvědčoval Bilek.

»Neopustí, ale kdyby také duch nebožtikův v nich zůstal!«

Osiřelou Expedici uviděl Věk až na podzim toho roku. Před začátkem školního roku, koncem října vydal se na cestu jako za posledních let s Vašíkem. Ten už se chystal do Litomyšle po páté, dó páté a poslední třídy tehdejšího gymnasia. Ze všeho obleku po-

slední rok vyrostl, plášť mu byl krátký, i kabát, střevíce nestačily. Věková povzdechovala, jak ten hoch roste, zvláště ten poslední rok, ale povzdechovala bez zármutku, v srdci majíc radost, jaký z Vašíka už student, jak mu to sluší.

Věk jel tentokráte s ním až na místo, hlavně k vůli staré tetě, když o ní už před tím Vašík psal a o prázdninách také Máli sestřence, že silně schází.

Stará Jetmarová uvítala Věka a Vašíka s radostí jakož i dcery a zrovna okřála. Hned zase do kuchyně šukavým krokem, ač poslední dobou ji tam musila Baruška zastávat, a hned zase zpátky podívat se na Vašíčka, kterého i Baruška otáčela, jak vyrostl, na moutě, a to že mu už dlouho nebudou říkat »Vašíku«, no jak dlouho, nejdéle rok, na přes rok, až bude panem filosofem, až bude nosit hůl, španihelku, to že by je hnál.

»To tě maminka krmila,« prohlížela Baruška dál, »je to vidět, ale u nás pane, letos, kaňičko nic, jen úkrop bude, zelovka. Pan drahoty bude s námi ostávat.«

»Ten ostává všude,« přisvědčoval Věk, »a nejhůř je teď s kupectvím.« Vyložil příbuzným, co Napoleonův zákaz způsobil, jak Terst spustl, všechen handl že nadobro uvázl a co je bankerottů všude, v Terstu, ve Vídni, v Praze, on že kávu ani neprodává a kdo by kupoval, tolik zlatých za libru, ceny že ještě stoupají, a s bavlnou že ještě hůř; dříve že byl cent za 80 zl., teď že se za něj platí pět set!

»A vojna snad zas bude,« povzdechovala Máli. Stará Jetmarová, jež úzkostně naslouchala, pohybujíc ustavičně vysedlou, zvadlou bradou, upřela oči na Věka.

»Z Vídne píšou, že ne, že nic nebude,« vykládal, »ale myslím, že se na ni chystají. Napoleon je ve Španělech jako ve skřípci a tu si ve Vídni myslí, teď že by byla chvíle.«

»Ten landvér je už asi na to.«

»I myslím také; ta obrana země nebude na obranu, nýbrž na Francouze, a na — nás, naše kapsy. V Praze sešel se sněm a páni povolí obraně země všechno na mundur, na zbraň. To zase půjde do milionů, a na koho to padne.«

Mluvili o zemské obraně, která se dle patentu v červnu vydaného zřizovala, prapory dle krajů království. Baruška přidala, jak je po vsích, mezi sedláky pro ten landvér zle, že skládají o tom písničky, tuhle že jí náky Stráník ze Sedliště také jednu strčil, bože, to že je skládání, jen jaké řeči o pánech, že už to chtěla spálit. Věk požádal o tu písničku, je-li ještě. Baruška mu ji přinesla ze sedničky, ale žádala, aby ji schoval, aby jí žádnému neukazoval a neříkal. Věk jen do toho skládání nahlédl a hned poznal, jaká nechut poddaného lidu z toho číší pro nová břemena, že má sedlák chránit pány a kněze, ale robotu že nechali. A Napoleon! Z toho měl skladatel radost, »že pejchu shlazuje« a že páni budou chtít, »abychme šli proti němu rychle«, ale že »s radostí budem zbraň skládat, jeho pustíme.« Věk nečetl nic nahlas. Ale ten hlas lidu jej zajímal. Papír složil a schoval, míně s úsměvem, že to veřejně zpívat nejde.

»Tady Vašíček by, myslím, taky šel k té obraně,« škádlila Baruška.

»Šel, ale k studentskému legionu. V Praze mají takový legion,« přisvědčoval s jasnými očima, plný chuti, »a zpívají vojenské, a taky po česku.«

»Ó to bys ty!« usmála se Baruška s úštěpkem. »Neseš-li pak si zase české knížky? To za ním táhnou,« obrátila se k Věkovi, »to za ním studenti chodí, aby jim půjčil, a on sám ještě shání, ale samé české; tuhle si přines' od starého Voseckého takovou učouděnou, tlustou knihu, a to by v tom ležel.«

»To je dobře,« chválil Věk upřímně. »Rád mu české knihy opatřím, at se cvičí v mateřském jazyku.«

»A vezu si také knížky od pana pátera Zieglera,« schválně se Vašík pochlboval.

»No jen si toho navoz, to se budeš teprve hádat.«

»Ale Baruško,« napomínala stará Jetmarová, »co žaluješ.«

»Musím. Vašík se rád hádá s Němci.«

»S Čechy také,« přiznával horlivě, »když haní českou řeč.«

Věk položil mu ruku na rameno.

»To je dobře, a vždycky se hlas a braň.«

»No tak, no tak,« durdila se Baruška, »to mám pomoc! Ale až dostane primu z mravů nebo karcer —«

Ještě stranou, před Máli, broukala, jak to bratranec hocha vede; Máli přisvědčovala a že přece každý, kdo je gebildet a páni, od ouřadův a kněží, že všechno německy.

Věk se vydal druhého dne ráno do Prahy. Vašík ho vyprovodil až za Babku na mýtskou silnici. Smutně se tu rozloučil; dlouho hleděl za vozem traticím se na nekonečné silnici, ale neplakal tak hořce a neklesl žalem pod planou hrušku, jež ve břehu dosud šustila svým prořídłym, zbarveným listím. Na zpáteční cestě vykonal první návštěvu u Kamberských. Především se stavil dole v klenuté officině u starého Cardy, jež měl v úctě ne tak proto, že uměl znamenitě pouštět sedlákům žilou, nýbrž proto, že byl leta na vojně felčarem a věděl z ní tolik divných příběhů. Od Cardy šel nahoru, síní kolem dveří vedoucích do klenuté komory s mandlem, v jehož zásuvce pořád ještě nehodně odpočíval Emánek. Šel kolem beze strachu a sotva si na kostlivce vzpomněl, jakož i před prázdninami celý rok nebyl se na něj s Karličkem Kamberských podívat.

Starého pána chirurga potkal nahoře nad schody jako vždy hladce oholeného i za té drahoty plného, svěže zardělého, bílý šátek na krku, v tmavém šosatém kabátě, úzké nohavice v nízkých holínkách, hůl s trapečkem v ruce. Hned spustil na Vašíka latinsky, vesele ho vítaje, a Vašík se nezačervenál v rozpacích, nezajíkal se, nýbrž hbitě již odpověděl týmže jazykem, jak se na to směle a ne bez úspěchu odvažoval už poslední rok.

Paní chirurgová v bílém čepečku, také červená, kulatá, v pantoflích, v modré zástěře, vstoupila do světnice za Vašíkem s mísou rudých šípků, jež chystala na hečepeče, svá nejznamenitější povidla. Vašíka jen uvítala a již se otočila a přinesla talíř jablek krásně červených zrovna v ten okamžik, kdy její Karlíček, zaslechnuv, že přijel kamarád, vrazil bouřlivě do světnice.

První jeho novina byla, že u Sobotků je zase Václav, že se vrátil o vracích z vandru. Na tu zprávu neměl Vašík dlouhého stání. Zamířil do sousedství, do truhlářské dílny, kam tak rád chodíval. Dobrácký tovaryš, jenž domov nade vše miloval, byl hubenější, vážnější; dobré jeho oči, mírná tvář se vyjasnily radostí, když Vašík přiběhl a tak upřímně se k němu hlásil. Uslyšel už té chvíle, kde všude tovaryš vandrem chodil, ještě širě pak za večerů, kdy zasedli spolu v šustících pentlích hoblovaček u kamínek, i to, jak se Václavu stýskalo, co se navzpomínal na domov a na všechny.

Václav před tím, nežli ho to neštěstí stihlo, chodíval v sobotu, v neděli domů do vsi, k matce a za milou. Vašík se teď těšil, že když Václavova matka zemřela a milou mu vdali za jiného, že bude v ten čas doma bývat. Ale Václav nebýval, nýbrž chodíval na Špitálský plácek do Sokolova domu, do toho, kde ležel, máje zlomenou nohu a kde ho soused Sokol skrýval, aby ho nelapli a neodvedli na vojnu.

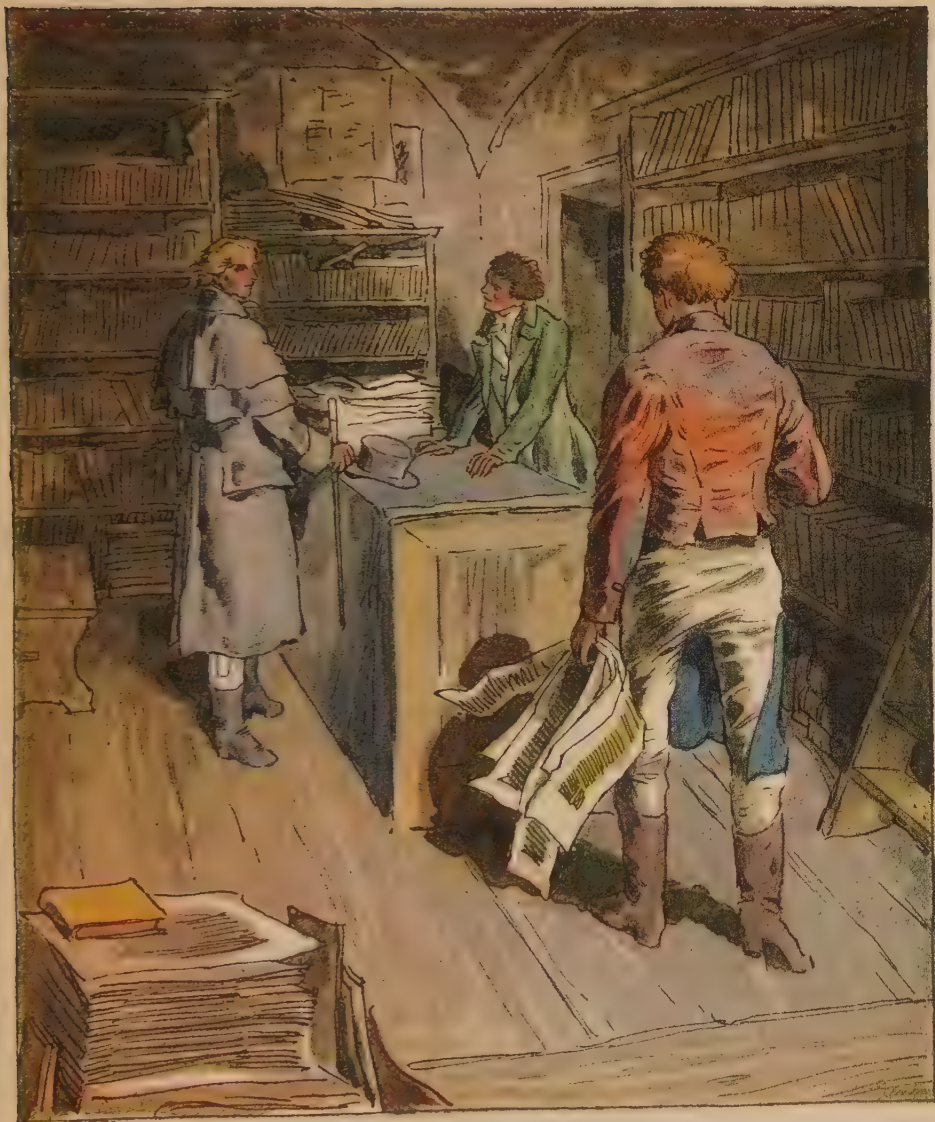
Vašík si jednou postěžoval Karlíkovi Kamberskému, že Václav teď bývá málo doma, že chodí k Sokolům.

»To se ví, ty hloupý; chodí tam za holčkou.«

Vašík se vyjeveně na něj podíval a pak řekl:

»Za Sokolovou?«

Vašík vzpomněl na to mladé děvče, které v komoře u Sokolů zahlédl tenkrát večer, když ho tam zavedl Karlíkův pantáta. Přineslo tenkrát Václavovi vody a ptalo se ho, chce-li ještě něco jíst.

Nějak zvláště ho ta novina zajímala, jakož poslední čas zprávy a hovory o milostných poměrech starších studentů vůbec. Věděl, kdo z filosofů i z gymnasistů má milou a kterou, býval i důvěrníkem kamarádům, kteří se již také odvážili na psaníčka nebo štamblaty. O sobě však choval v nejhlubším tajemství, proč chodí na horní podsín, proč tam obchází Havelkův krám, proč do něho po očku, dychtivě nahlíží: aby uviděl Havelkovu pannu Márinku. Byla sic jistě o tři, o čtyři leta starší nežli on, ale on nepočítal.

Libila se mu, tolik se mu líbila černooká, zahnutého nosu, urostlá; s posvátnou úctou na ni hledíval a červenal se, když ji měl potkati.

Věk dojev do Prahy, ubytoval se jak obyčejně u »zlatého bažanta«. Hned nazejtří dopoledne vypravil se do České Expedice v Dominikánské ulici. Bylo mu, jako by ani nebylo pravda, že se tam udála taková změna. Maně se zastavil, když docházejí, uviděl před sebou na rohu prostý, patrový dům, jenž byl vlastencům jako hradem, kdež se scházeli, radili, potěšovali, kam přicházeli věrní z široka daleka, z celých Čech, kdež se starala a pracovala do únavy ta milá hlava a bilo srdce národu nejvěrnější, duše všeho snažení. A odešla.

Věk bral nejistě za kliku a hned jak práh překročil, obrátil zraky k pultu, u něhož Kramerius sedával. Prázdný, nikdo tam. V krámě se na oko nic nezměnilo, všechno jak bývalo, lavice, regály, stohy knížek a knih. Z pozadí vyšel výrostek, student, vítaje Věka a tázaje se, čeho si přeje.

Cizí ho vítal a sám tu také cizí. Pozdravil Krameriova syna, dal se s ním do hovoru, vyptává se na nebožtíka otce. V tom vešel z vedlejších dveří asi dvaadvacetiletý muž, v kamizole, po domácku, nic na hlavě, zardělých, plných tváří, bledě modrých očí,

s šustícími pruhy kartáčových otisků v ruce, Hýbl. Přicházel z tiskárny vedle.

»Ah, pan Věk!« zvolal, sotva že se podíval. »Pěkně vítám, vlastenče od hor!«

Věk se s ním zahovořil a od něho uslyšel víc nežli od nezkušeného, ostýchavého studenta. Nejprve, že Hýbl nechal škol a inženýrského studia, že se věnoval jen literatuře.

»Nebyl jsem nikde celý, a tak jsem se rozhodl. Budeš se ohánět perem a tím snad víc posloužíš vlastenské věci nežli kružítkem a sáhem.«

»No a jak —«

»Živobyti, mysluji. A v tom jsem ostal studentem,« vykládal vesele, »někdy je, někdy není, někdy bene, jindy půst. Jsem korektorem, opravuju, překládám, dobře spím, dlouho bývám vzhůru.«

»Mnoho práce,« ptal se Věk s úsměvem.

»Ano, na Staré rychtě. Tam se už nějaká ta švanda smele, ale i tam nezapomínáme, náš vlastenský stůl. A stavějí se tam.«

Věk slíbil.

»A tady,« obracel Hýbl vážně, »tady byla s počátku velká potíž a starost, a je. Kdo nahradí pana Krameria! Co lidí přicházelo, hlavně z venkova, je-li pravda, že umřel. Ani tomu věřit nechtěli jako sedláci o císaři Josefovi. Formani s cedulkami chodili, abysme to potvrdili, že mají doma, v horách, dát jistou vědomost, a jak bude s novinami a knihami.«

»A mysluji —«

»Půjde to dál, ano! bude to sice kříž, zvláště teď za té drahoty a kdyby měla nastat zase vojna. Pan professor Nejedlý také nařiká.«

»Co?« ptal se Věk chvatně.

»Bude-li vojna, přestane vydávat »Hlasatele«.«

»Oh! To by byla zas rána!«

Odpoledne, když si Věk zařídil své hlavní obchodní záležitosti a když nezastal Helda doma, vypravil se za Koňskou bránu a polem

do Volšan. Byl chmurný, listopadový den. Na hřbitově se vyptával na Kramerův hrob. Hrobník mu ochotně ukázal a jak s ním kousek šel, hovorně vykládal, to že jich tu již bylo, každý že jen k hrobu pana Kramera, páni i sprostní, toho že měli lidé jistě moc rádi.

Věk stanul u prostého hrobu drnem obloženého, dosud bez pomníku. Navlhlé, zhnědlé i žluté listí leželo na rovu a kolem, šedo po nebi, vzduch kalný. Věk se zadumal. Vzbuzoval si nebožtíka před duševní zrak, jak ho znal z poslední doby, i jak jej viděl před lety, za soumraku, jak k nim v Expedici shromážděným mluvil s takovou důvěrou do budoucnosti, jak ukázal na Slovanský nejvíce rozšířený národ, jak jej samého povznosl a všechnu pochybnost rozplášil. Bude-li tak, splní-li se, več šlechtitný vlastenec doufal, čím se těšil.

Ještě jeden tak pevně věřil a již tu také odpočívá. Věk hledal v teskné, rozcitlivělé náladě jeho hrob, až jej našel. Stanislav Vydra! »Dimidium animae, gaudium meum, moji miláčkové!« zaslechl Věk v duchu, a nové dojmy, nové vzpomínky prochvívaly myslí. Na svého učitele myslil, a vlastní mladost stanula s ním u tichého hrobu, přes všechno bloudění, přes všechny hlouposti a chyby tak milá a půvabná, až pro ni srdce zatrnulo.

Z té sentimentálnosti se nedostal ani zpáteční cestou, zvláště když šel kolem Kanálské zahrady a zadíval se v mrak jejího stromův v mlhavu již splývající a rozpomínal se na Hněvkovského a na studentské časy.

Hlučný ruch ve bráně a dál, jak šel Koňským trhem dolů, vytrhl ho do skutečnosti. Od Prašné brány kdesi zařinčela turecká muzika. Lidé chvátali k starým alejím a Věk, když zaslechl, že »landvér« táhne z cvičení, přidal také do kroku. Chtěl uvidět pražský »patalion obrany země«. Širokou ulici v nehnuté hradbě diváků v pravo v levo pohybovalo se vojenské těleso v tmavých pláštích, v hrncových čákách, nahoře širších, pušky na rameně, pravidelným,

pádným krokem a tím jako rozhoupané. Sem tam vynikal z té šumotné masy důstojník na koni.

Když huďba docházela, věděl už Věk, že to není obyčejný landvér, že je to studentský legion, který byl na cvičení za invalidovnou. Viděl samé mladé, mladičké inteligentní tváře, hladké, vesele se ohlízející a kynoucí za sympathické pozdravy, jimiž je z obecenstva vítali, zvláště dámy. Věk hleděl vážně po řadách kolem šumně postupujících. Jakých obětí ještě válka pohltí! Co by zmařila v těch tu řadách práce a ducha, co obětí a nadějí!

Večer se dostal zase do války, na Staré rychtě, »u vlastenského stolu«, kdež se stavil, jak Hýblovi slibil. Stůl byl tichý a svorný; útok přišel ze sousedství od malého stolku, kdež seděl doktor Srnka v široké kravatě skoro přes bradu, dost už rozcuchaný a zardělý.

U stolu mluvili o Napoleonu, o válce, o landvéru, to že nebude jen náhrada či reserva pravidelného vojska, ale vojsko samo, to že bude národ ve zbraní.

»Ale bez zbraně a bez munice,« pošklibl se u stolku doktor a nazvedl svou poloplnou pintu.

Ohlédli se po něm, ale hovořili dál. Vychrtlý Lumenda učitel pochvaloval si přísládlým hlasem, že teď bude zřizování těch zeměhajičů rychlejší, když páni stavové povolili tolik peněz, milion pětkrát stotisíc a k tomu čtyři miliony z domestikálního jmění na potřebnost oděvu a rystunk zemskočeské obrany, to že jsou sumy, z toho že se už dá něco —

»Miliony! Miliony!« zabručel před sebe doktor Srnka.

Lumenda jako v odpověď rozkládal důrazněji:

»Páni stavové se o peníze rychle postarají.«

»A kdo zaplatí?« ozvalo se od malého stolku.

Nedbali toho, jen Věk se tam obracel a nezačernil tak mrzutě jako prve Lumenda. Doktor ho zajímal, začínal na něj jinak hledět nežli ostatní.

»Ve Vidni,« pokračoval Lumenda, »rádi o tom uslyšeli, i to, že páni stavové spojenými hlasy prohlásili, že i krev a život chtějí —«

»A — á — á —« bručivě hlubokým hlasem přerušoval doktor Srnka, ukláněje se na prázdno. »Und die Belohnung, der Dank,« mluvil, křivě ústa úsměskem; zajel prsty za širokou svou kravatu, jezdil tam okamžik, až pojednou obrátiv se přímo k »vlastenskému« stolu, se zeptal: »A vědí-li, už to mají.«

»Kdo?«

»Co?« ptali se zvědavě, Věk s úsměvem, čekaje nějakou podivnou odpověď.

»Páni stavové.«

»Co tedy?«

»Už je to tu, už to přišlo; veliké privilegium!« Vyvalil oči, roztáhl prsty své pravice.

»Ah, ah!« Lumenda vstával, pan starý Hamous se obrátil celý k Srnkovi, z něhož nikdo nespouštěl oči, a jenž seděl proti nim se usmívaje, jako by se pásl na jejich zvědavosti.

»Velké právo, velké privilegium!« začal s ličenou vážností. »Obzvláštní milost: červené fraky! Páni stavové mají,« slova sázel zvolna, s důrazem, jakoby hlásil událost nad míru důležitou, »mají od včerejška svou uniformu, vědí-li, červený frak.«

Věk nevěděl, mluví-li žertem, Lumenda vyvaloval oči, poslouchaje s napjetím, pan starý Hamous se nedůvěřivě usmíval jako Hýbl.

»Na ja, glauben sie mir,« ujišťoval doktor Srnka, »červené fraky, prächtige Uniform — wird anderthalb Millionen kosten. Co to je, pakatel. Jenže je v tom chlup! Chlup! K červenému fraku bílé kalhoty, nun aber, jakou portu na ně, jak širokou, verstehen sie, s tou portou nejsou páni stavové spokojeni. Hören sie?« zvolal mocnějším hlasem a mávnuv pravicí, mluvil patheticky: »Kanonendonner, Evropa erbebt und bei uns — portičky.« Doktor Srnka

brunátněl, oči mu blýskaly. »Die Herren Stände, mein Gott, je
to k smíchu a k pláči — und wir — miserable Nation —«

Najednou vstal, ne pružně a nestál zcela jistě, a začal deklamovat:

Sahen nicht mit weltbekanntem Ruhme
unsere Stände einst so stolz empor,
als wie in des Schlosses Heiligthume
wirkten für des Böhmerlandes Flor.

Düsterer Stern! *) Du Grab des Čechen-Ruhmes.
Sarg, der unseren Namen selbst begräbt — —

U stolů kolem šum a hluk odstrkovaných židlí. Vstávali, přistupovali, aby se podívali a poslechli. Doktor Šrnka se odmlčel, rozhlédl se, ušklíbl a pokloniv se půlkruhu tlačících se posluchačův, optal se s impertinentní zdvořilostí:

»Poroučej' Suppe mit Ulmer-Gerstel,
Rindfleisch mit Kremser Senf,
Austerlitzer Wachteln,

český koláče? — — — Wird wieder aufgewärmt und aufgetischt, jen strpení, meine Herren, wird schon kommen.« Sáhl na hřebík, vrazil ošumělý kastor na rozčuchanou hlavu a strčiv hůl pod paždí, odcházel dost divadelně, ač ne zrovna po šňůře, hostmi, z nichž někteří se mu smáli, jiní tleskali.

Věk tleskal také. Když se obrátil zase ke stolu, viděl, že se Lumenda ztratil. Zmizel strachy a nevrátil se. Hýbl nějak zvázněl a když pak Věka na kus vyprovázela, do půlnoci mnoho nescházelo, začal o Šrnkovi a řekl:

»Já vždycky myslil, že to takový frajgajst bez citu.«

»A jak cítí — všechno, a —«

*) Hvězda u Bílé Hory.

»Ale víry nemá.«

»Proto je mu hůř nežli nám; ale prosím jich, řeknou mu o tu báseň na Hvězdu, na Bílou Horu, rád bych ji znal celou. Četli ji?«

»Nečetl, řeknu mu o ni a pošlu ji, t. j. půjčí-li mně ji; je dost smělý, ale zase po čertech opatrný, a to dnešního dne musí být.«

»Bohužel. Za Josefa bylo jinak.«

Druhého dne navštívil P. Vrbu. Zastal ho u černého stolu s mřížkou, pišícího. Věk se v duchu zarazil, že starý kaplan za krátkou dobu, co ho neviděl, dost sešel. Věka jen uvítal, a hned huboval na zlé časy, že nemůže nic dělat, t. j. do světa s knížkami, když panuje pořád taková drahota, kapitálku že mu ubývá.

»A nic neplýtvám, to vědí, knížky kupuju jenom pro sebe a noviny; rozdávat nemůžu skoro nic. A všeho toho příčina ten jakubínský zplozenec, Bonapart, ten Antikrist. A pan Kramerius, ten

nám to taky vyved', že umřel, vědí.« Vzpomínal, litoval, až se starý Cypek ukázal. Z kuchyně přišel, přihrbený, s cvočkem v uchu, s černou mašlí dosud v týle, i copánek měl, v bílé zástěře přišel jako kuchař.

»Tak vidějí,« starý kaplan se pochechtával, »jaká to pýcha! Zástěru musí mít, a kdybysme brambory vařili, a my je míváme, v munduru, vědí, a jde to; nestačilo by jinak na knížky a na noviny. Ale jak povídám, zástěra jako sníh a kuchařská kniha, ta taky, to v ní študuje. Ale já bych se měl hůř bez něho, on to všechno tak pěkně rovná s tím jídlem v té drahotě, a — a muziku teď také máme!« vzpomněl P. Vrba. Šel do druhého pokoje, ale hned se vrátil. Jen vstoupil zase k Věkovi, zavanuly z »děkanství« lahodné, kovové zvuky. Staré sloupkové hodiny zahrály píseň o Eugenu Savojském.

P. Vrba přikloniv hlavu, hleděl s úsměvem na Věka. »Slyšejí? Pěkný kousek, co, a ještě dva to hraje. A baronská muzika, po baronovi jsou ty hodiny, po českém vladyce Maternovi z Květnice!«

Měl z nich radost a Věkovi v duchu připadlo, jak staroušek je už dítě, ale hodný, dobrý, jenž si od úst utrhuje, aby si mohl pořídit, co českého vyjde tiskem.

Věk tohoto dne Helda doma zastal. Za řeči se mu zmínil o jeho skladbě, o písni v »Hlasateli« a co žena doma řekla. Heldovi se však do žertu nechtělo. Usmál se jen a zamluvil. O Thamovi neměl zprávy pražádné, nepochyboval však, že živoří jako dřív u společnosti a Thamová jistě také, jenže jinde. »Ale je-li s ní ten klacek, ten Amling, to snese všechno. Ale až ho zmrzí!«

Zabrali se pak do veřejných záležitostí a Věk si odnesl některé zajímavé zprávy, jmenovitě že se schyluje k válce, jak Held zaslechl u svých známostí, jmenovitě od rytíře Jeníka, jenž měl pramen v kruzích šlechtických a také na purkrabství.

Toho dne, kterého Věk se rozloučil, zahlédl na večer doktor Held zemského radu Slivku v nových alejích. Pospíšil si za ním,

neboť už delší čas s ním nemluvil. Baronka Skronská meškala dosud na svém panstvíčku, a tak nedopídl se Held žádných zpráv o Votavanech za kolik měsíců.

Starý rada měl noviny a zajímavé. Paní z Hanoldů mu psala, tu ty dni, že si stýská, že pokoj s mužem dlouho netrval, že nastaly zase dřívější nesnáze i spory, že se obávala již nejhoršího, ale katastrofa že odvrácena: Hanold odjel na vojnu, do služby ku svému pluku.

»To je vojna! To je vidět,« doložil rada Slivka.

»Paní z Hanoldů přijede asi do Prahy k paní baronce,« prohodil Held, jako by o vojně ani neslyšel.

»Myslím ne. Piše, že hodlá zůstat celou zimu na Votavanech, je prý mnoho rovnání v hospodářství, že je s tím mnoho starostí.«

»Usteskla by si, piše, ale malá Jeanetta je ji outěchou; a myslím jedinou její radostí.«

Když Held šel sám, zapomněl na hluk a šum ulice.

V mysli viděl zámek, při něm starý, rozlehlý park žloutnoucí, a pod jeho klenbami, na osamělých stezkách paní Hanoldovou s malou Jeanettou, v tichém zákoutí na lavičce pod pestrým baldachyem zbarvené koruny, prozářeným podzimním sluncem. Jindy za svobodna a volná, Sterbe gedanken voll, teď musí mysliti na život, žit svému dítěti. A vzpomene-li také —

XXII. O DIVNÉM SHLEDÁNÍ, ALE NEJVÍC O ŠKOLE A VOJNĚ.

Tajemná vlasatice se nadarmo nezjevovala. Čeho se lidé báli, neubáli se. Mělo se k vojně. V Litomyšli při hlavní silnici z Moravy do Čech záhy to poznali. Hned v únoru (1809) zdvihalo se kde jaké oddělení vojska po vsích rozložené a pryč. Pak táhly městem vojenské průvody z Moravy, pěchota, jízdní, zastavovaly se na chvíli nebo zůstávaly na noc. Vojáci nevěděli, kam je vedou, ale byla jedna řeč, že k bavorským hranicím, že vytrhnou zase do Němec a na Francouze.

V březnu uhodila nová zima. Mrzlo a chumelilo se. Vašík chodil v ten čas k Sobotkům do dílny za Václavem tovaryšem. Jednou, počátkem března, za soumraku, kdy sníh padal jako peří z cejchy, zastal v dílně jen mistra Sobotku a učedníka.

»Kde je Václav?«

»Odběhl, dlouho nebude.«

Vašík čekal do tmy, ale Václava se nedočkal; druhého dne uslyšel, že zmizel. Kam, nikdo nevěděl. Jen tušili a hádali, že asi pro vojnu, že mu dal někdo znamení. Vašík se domníval, že snad zase Kamberský chirurg, jenž zvěděl o rekrutýrce. Trhla pak za dva dni a velká. Odváděli šmahem, brali, chytali kde koho, domácí, přespolní, cizí, i vandrovní, kteří se namanuli, nechť měli pas nebo ne.

Vašík byl rád, že Václav zase šťastně ušel, než přece ho hnětlo, že mu nic nevzkázal. Ale snad nemohl, snad musil najednou. U Sokolů by asi věděli, Anežka Sokolova, té dal jistě vědomost, když za ní chodil. Vašík šel schválně kolikrát špitálským pláckem kolem Sokolova domu; minil se tam i přeptat, než neodvážil se. Ale zvěděl přec. Jednou, když šel kolem, stála Anežka, nyní už panna vykvetlá, pěkná, milého pohledu, a ta tiše zavolala:

»Pane Věk!«

Začervenal se, byl v rozpacích, když ustoupila do síně. Váhal, pak vstoupil a tu Anežka opatrně se ohlédnuvši, tlumeně mu vyřizovala:

»Václav jich vzkazuje pozdravovat, mám to vyřídit.«

»Je tu?«

»Není, ale byl. Dva dni byl u nás v komoře jako tenkrát, ale pan-táta povídal, že tentokrát není tak jisto, a vyvedl ho v noci, když se chumelilo jen prášilo, z města.«

»Domů, do Pazuchy.«

»Ne, Václav je v nějaké chalupě v Kozlovských lesích.«

»To ono je mu smutno.«

»Je.« Děvče povzdechlo; neřeklo, že jemu také, ale na útěchu dodalo:

»Jen když tomu ušel.«

»Kdo mu dal vědět — pan doktor?«

Anežka přisvědčila.

Vašíka ta důvěra těšila, a tím tvrději mlčel; ani u Kamberských nenapověděl, že ví o Václavovi.

Jen o vojně bylo slyšet; všude se o ní mluvilo a hlásily ji neklid a vzrušení všech, nejistota v obchodech, nové kontribuce, transporty, nucené příprže, rostoucí drahota. Na rozích vyskytlo se provolání arciknížete Karla, aby se zřizovaly dobrovolnické sbory na ochranu země, z Prahy se doneslo, že tam verbují a dávají dobrovolníkům patnáct zl. na ruku, že studentská legie i pražský prapor zemské obrany obdržely prapory a že zeměbranci vytrhli z Prahy k bavorským hranicím, přes které prý již hlavní armáda přešla proti Francouzům, hrnoucím se přes Rýn na východ.

Vašík Věkův naslouchal blížícímu se dunění s větší pozorností nežli před čtyřmi lety. Bylo mu vzrušením ne nepříjemným; obav neměl žádných ani starostí, dělal hrdinu a těšil doma »babičku« a tety, zvláště tetu Máli, když s úzkostí mluvily o vojně a lekaly se, že to dopadne tak jako před čtyřmi lety, kdy Francouze měli takřka za vraty.

Máli při tom vzpomínala na Strážnici. Těšila se, že se páter Kornel odtud dostane do Benešova, že se cestou staví v Litomyšli. Nesplnilo se; provinciál jinak rozhodl. P. Kornel zůstal tam, kde byl. Co mu Máli napsala v prvním listu, jenž tenkrát náhodou se dostal do Věkových rukou: »Těš se Pánem Bohem, my na ně nezapomeneme«, to splnila a plnila. Sušší teď, pořád čistě, jako svátečně oděná, s bílým šátkem na kříž přes ňadra, vzpomínala, hledíc do bělostných květů na rámu, jež její umělá jehla vykouzlovala, vzpomínala při té práci i na modlitbách v kostele, kdež dlouho se zdržovala v neděli odpoledne, kdy ztichl a v stolicích bylo skoro prázdné, i na modlitbách doma, i za hovoru, kdy došlo na studenty, které mívali na bytu.

Vašík nyní jasně rozuměl, proč teta Máli nejvíc a nejraději povídala o P. Kornelovi, jenž po celé studii u nich ostával; chápal sám a za ten čas zaslechl také leccos v sousedství. Aby se ji zavděčil a za-

lichotil, poslouchal pozorně a ještě se dotazoval a hned se přitočil, když teta někdy přerovnávala škatulku s psaníčky, z níž vanulo jako z uschlých květův, a v níž chovala také své štamblaty. Vždycky ho zajímaly, vždycky se rád na ně podíval, tetě k vůli, a vždycky se mu líbil, tetě k vůli, ten s anděličky a s oltářem pod stromy, na němž bylo napsáno: »Der Liebe« a jenž byl drahou památkou po P. Kornelovi.

Teta Máli, vadnouc, tiše tesknila a plnila, co napsala. Bylo jí svátkem, když došlo psaní ze Strážnice. Jenže čím dále tím méně měla těch svátků v svém kalendáři. A P. Kornel už tak nenaříkal jako v prvním listu, leckdy už zažertoval i o pivečku i o tabáčku. Před čtyřmi roky, kdy Francouzové opanovali Moravu, nedostala Máli psaní od pátera Kornela přes půl léta, a víc. Teď opět strašili, že by Francouzové mohli vrazit na Moravu.

Baruška pořád jen o tom, jako by si toho přála, a že uvidějí, že Francouz zas, a tentokráte že ho budou mít. Máli se až durdívala a kárala, cože maminku zbytečně straší. Vašík ji spíše zahudl do noty svou kuráží, svými zprávami, tentokráte že bude jinak, naši že v Němcích postupují, pořád dál a Tyrolové že jsou vzhůru, tam že už bouchají a teče krev.

Máli už nepůjčovala Vašíkovi modlitbičky, aby si je opsal. Nezdálo se jí dávat mu české, když měl latinské a latinský zpěvník, za to však pamatovala, že dospívá, a jak se jen událo, připomenula mu, aby se měl na pozoru a dbal o čistotu duše, aby se nedal sváděti příležitostí. Tetka Baruška ho také napomínala, ale jinak, zkrátka, jako po vojansku, bez pentlí a obalu, a ne jako Máli v soukromí, obyčejně v pokojíčku vedle u prádelníku, na němž stála ustrojená soška Mariánská pod růžovým obloukem mezi bělostnými svíčkami v třpytných svícnech.

Tu stávala před ním, říkajíc napomenutí vybranými slovy podle nějakého čtení, zvolna tlumeným hlasem, majíc oči sklopeny; Vašík naslouchal s hlavou pochýlenou jako v zpovědnici, jako by dojat,

ale víc v rozpacích, co dělat, co říci, a jak potom odstoupit. Máli mu věřila a byla přesvědčena, že je zbožný, že to zbožně vyslýchá, a že ho tak udrží až na konec studií. Netušila, proč se poslední čas zajímá tak o štamblaty, co si je tak prohlíží a proč si z nich nápisy opsal. Neměla zdání, že v tajnosti, v sedniče si kreslí a maluje štamblat, že ho skládá a kombinuje z těch, kteréž viděl a že při něm blouzní, kdyby jej mohl dáti Márince Havelkové a co by bylo, kdyby ji ho poslal a jak, ale jak —

Než i při tom, jak tak s citem maloval, o Márince blouznil, těšil se na nedělní odpoledne nebo soumraky, až si u kamaráda v sousedství, měl sestru, k níž kamarádky v ten čas chodívaly, zahrají na kucibábu nebo na fanty.

Koncem března začalo tát a po ulicích ležel mokrý, špinavý sníh rozšlapaný, rozjetý, více bláto nežli sníh. Jednou pozdě odpoledne, bylo vlhko a sychravo, vyběhl Vašík před dům na vysoký chodník nad ulicí, podívat se, nejde-li Karlík Kamberských, na kterého čekal. Neviděl ho a již se chtěl otočit, v tom shlédl povoz pod plachtou blížící se shora, od moravské strany, od Svitav. Před vozem šel nějaký muž nevelký, v ošumělém kožiše, v zimní čepici se štítem, hladce oholený, dlouhých vlasů, a vedle něho zmořený, patrně zondaný, černý pudl hubený a ucouraný. Na voze několik beden, v předu dvě ženské, po stranách stočená, pomalovaná plátna.

Vašík se zadíval a čekal, až dojedou, v tom na prahu za ním teta Baruška:

»Co tu mrzneš! K vůli těm komediantům?! Ti jich tu nahrabou!« Řekla to dost s opovržením a nevyčkavši, otočila se a zašla; Vašík ostal. Vůz přešel, a když zajížděl k nedaleké bráně, postřehl, že za tou příležitostí přicházejí ještě dva mužští, jeden malý, jen v kabátu, v punčochách a v střevících, s ženským šátkem kolem krku, s rukama v kapsách, druhý větší, urostlý, ale přihrbený, v kaputu s límcem a v klobouku, červený, hůl pod pažďí, ošumělý jako jeho druh. Šli

špinavým, mokrým sněhem, blátem, mlčky; ten menší se ohlížel, ten větší k bráně pohleděl, a zase kráčel netečně.

Vašík se za nimi díval, až zašli. Tušil, že jistě patří k tomu vozu, že jsou herci, o kterých doma slýchal, když otec vypravoval o Praze, o Boudě na Koňském trhu; také někdy mezi kamarády byla o nich řeč. Ale vždycky rád slyšel o hercích; četl doma už kolik českých kusů, a poslední čas také několik německých. Dávno si přál uvidět to vše jako živé, opravdivé, na jevišti, při světlech, v dekoracích, v lesklých šatech, jak o tom slýchal. A ti tu vezli ty poklady a kouzlo. Celý večer na ně myslel a také ještě toho večera přilichotil se k »babičce«, aby řekla tetě Barušce, aby zítra směl.

Druhého dne dopoledne přiběhl ze školy všecken vzrušen; jen knihy položil, a již hlásil, že herci budou dnes hrát »u černého orla«.

»Snad bys nechtěl na takovou bandu!« zarážela Baruška.

»Ale je u nich Tham!«

»Jaký Tham?«

»Spisovatel, pantáta o něm tolikrát vypravoval, a pan páter Ziegler půjčil mně divadla od něho.«

Pomohla »babička« i teta Máli, a povolení konečně vymoženo. Vašík se těšil na večer nesmírně, na divadlo, na kus, a byl žádostiv na Thama. Znal ho jen jako spisovatele, a že s ním otec byl dobře znám; nic nevěděl, že pantáta učil Thamovu ženu, když byla svobodná, a co pro ni zkusil, neznal detaily Thamova osudu, než tolik z hovorů doma vyrozuměl, že je nešťastný, že ho rodiče litovali.

Večer byl Vašík »u černého orla« nejprvnější a chvíli čekal sám v úzké, studené chodbě bidně osvětlené lojovou svíčkou. Táhlo tu, ale vydržel, až přišel Karlík Kamberských a kollegové. U kasy seděl direktor Vio v bačkorách, v zimní čepici se štítem, zval je hlubokým hlasem patheticky, aby vstoupili, říká jim »meine Herren« jako filosofům. Vešli a dlouho pak čekali v »sále«, v němž se jim od úst kouřilo a v němž v pozadí stál stánek Thalie s odřenou oponou.

Když se vyhrnula před prázdnou skoro místností, objevily se dekorace rovněž schátralé a v nich herci v oblecích ne o mnoho lepších. Hráli, jak se samo sebou rozumělo, německy. Vašík už všemu rozuměl a naslouchal jako v kostele. A pořád čekal Thama. Nemohl ho poznati, když ho jen jednou viděl zběžně na ulici, a nevěděl, že se již chvíli na něj dívá, a jemu se směje, že ten dědeček, jež všichni v té veselohře zlobili, a jenž se Vašíkoví zdál jako opilý, je Tham. Až se pak v pause domluvil a doptal. Kollegové na něj hubovali, nelibil se jim, a Vašík nechtěl ani uvěřit. Jinak si ho myslil, jinak jej čekal, tak nějak jako »Frydrycha Rakouského«, jež četl doma. Nebylo mu příjemno a cítil zklamání.

Druhý den teta Baruška přisolila, ti akteři, to že je taková banda, někteří že nemají ani kus poctivého prádla, div že nechodí prosit, že to slyšela z kolika stran a ten Tham, to že je čistý opilec, že pije a pořád, i na tyátr že leze opilý, ať se ho Vašík chrání, ať si ani nepomýšlí —

Než Vašík neposlechl a pomýšlel. Chodil kolem příbytku, o němž zvěděl, že tu Tham ostává. Ale pokaždé šel nadarmo. Až pátého dne jej zahlédl nahoře upiaristické kolleje. Karlík Kamberských, jenž s Vašíkem šel, hlásil, tamhle že jde ten, co hraje dědky a takové k smíchu role, Tham. Šel proti nim, ne tak starý, jak jej Vašík viděl na prknech, ale ošumělý, sešlý, v tváři zardělý, ohlížeje se po oknech dlouhé, jednotvárné kolleje. V tom Vašík před ním smekl.

Tham překvapen, ohlédl se a stanul, jak viděl, že student se k němu obrací. Vašík se na ráz rozhodl a červenaje se, řekl Thamovi :

»Já jsem Věkův z Dobrušky; tatínek — « Nedomluvil.

Čekal uvítání a uviděl, že Tham se zarazil a upřel na něj zapadlé, kalné oči, jako by se rozpomínal, až promluvil drsným hlasem, jenž zněl křaplavě jako na jevišti :

»Pantáta je kupec.«

Když Vašík přisvědčil, Tham se ani neusmál. Vypτάval se, plaše

a nejistě, zdali tu Vašík studuje, co dělají doma a když uslyšel, řekl, jako by měl na spěch :

»Až budou psát, pozdravují pantátu — my spolu —« v očích, v tváři jako by se na mžik projasnilo, »byl vždycky hodný, a kmo-troval mému synáčku ; povídal ? Ó ten by už byl — kdepak — No tak pozdravují doma, a snad se v tu stranu taky stočíme. A prosím, pane Věk, tady,« ukázal na kolleje, »kteří pak páni tradyrují na filo-sofii ?«

Vašík je vyjmenoval.

»So, so, tak, gratias, to tam půjdu. Tak mají se dobře.« Zatočil k vratům kolleje, chvilku tam něco vyjednával se starým Plockem mrzutým, až vklouzl do vnitř. Vašík s Kamberským, stoje u zámecké zahrady, se za ním díval, s dojmem smíšeným. I tak bez líčení, bez malování, bez paruky nevypadal, jak si ho představoval. A líto mu ho bylo, a zase proč se víc neptal, co tak pospíchal, jako by se styděl. Až poví doma tatínkovi, a co pan páter, ten se podiví —

»Co chce asi v kolleji?« prohodil Vašík.

»Prosít, to víš ; na děkanství už byl, pantáta to povídal doma. Ale že se ptal jen po professorích filosofie.«

To jim oběma zůstalo záhadou, poněvadž nevěděli, že Tham je mistr filosofie, a že proto —

Vašík doma ani nehlesl, ač to setkání mu nešlo z mysli. Pořád vi-děl Thama, jak vypadal, a jaký býval, dle toho, co tatínek vypravoval, když Tham hrával první role ; a prosit šel, chudák, a dostanou-li se opravdu k nim na Opočensko.

Víc už s Thamem pak nemluvil. Do divadla nešel, tetka Baruška ostře domlouvala, a on sám už tak netoužil. Ještě jednou Thama za-hlédl, přes náměstí na druhé podsíni, jak se tam táhl jako stín, hlavu v ramenou. Za chvíli pak se o něm mezi kamarády doslechl, že včera ho musili před představením hledat, že jej přivedli opilého a že ne-stál na jevišti na pevných nohou a mluvil těžkým jazykem. Den na to společnost zmizela. To již šla zpráva o ní, vlastně o Thamovi, do

Dobrušky. Vašík psal domů hned po tom setkání před piaristickou kolejí.

Společnost odjela a nikdo nedbal ani nevzdechl. Byl zlý čas, a z válečného jeviště docházely zprávy o jiných výjevech. Po horách, v údolích Tyrolských všude divý boj. Tyrolané všichni ve zbrani, Bavoři a Francouzové tam na ústupu, v Němcích se císařské vojsko srazilo již s Francouzi, Massena, Davoust dostali bití, ustupují a pak pojednou — Eckmühl, krvavá porážka u Eckmühla. Napoleona nebylo možná přemoci! Noviny přinesly, že v Praze se konalo slavné processí z Týnského kostela na hrad za požehnání ve válce, a z pošty se rozlétno, co cestující přinesli, že začínají opevňovat Prahu, aby byla jistá před náhlým přepadnutím; na půlnoc a na západu města že kopají příkopy, nahazují valy, zarážejí palisády, kolik tisíc lidí že o tom pracuje.

Staré Jetmarové se potřásala brada, jak o tom mluvili, a tiše úpěla, aby ji Bůh nedal se dočkat těch Francouzů, to že bude boží dopuštění. Máli ji těšila, ač sama trnula, a jak je na Moravě, jak pan páter Kornel.

Bouřka se točila do Čech. Arcikníže Karel ustoupil až do Budějovic, a povídali si, že se chystá odtud do Rakous proti Francouzům. Strach rostl, když všecka zemská obrana musila k hranicím, když i studentská legie vytrhla z Prahy nejprve do Plzně; odtud ji poslali do Budějovic, kamž byl povolán nejvyšší komandující hrabě Kolovrat. To pošta přivázela i diligence i to, že hrob sv. Jana Nepomuckého je zase rozebrán a v bednách, aby každý okamžik mohl být odvezen.

To již svítilo májové slunce. Krásný čas, veselo v polích, v kvetoucích lukách, v omladlé zeleni lesa. Ale do té radosti božího světa trud lidských vášní, do jasu stíny zlých zpráv. Videň zase dobytá, Francouz postupuje, chystá se na Moravu, a pojednou koncem měsíce — Vašík se přihnal z gymnasia jako divý, že byl u nich praefekt a oznamoval, že arcikníže dobyl slavného vítězství u Asprů, neda-

leko Vídně, Napoleon nepřemožený a nepřemožitelný že je přemožen, zítra že bude slavné Te Deum a žádná škola!

Radost a nadšení všude, strach se rozplýval jako dým. Nepřítel na postupu zaražen a vojna bohda se brzo skončí. Ale uviděli její hrůzy dřív nežli se nadáli. Nedlouho po tom Te Deum a slavnostním vyzvánění přišel Vašík ze školy s novinou, že vojenští páni, kteří ráno jeli kolem nich od Svitav, byli v zámku i u nich v gymnasiu, oficiři a vojanští doktoři že všechno prohlíželi, přivezou prý sem raněné z té bitvy u Asprů, že jich nemají kam dát. Druhého dne přišel s jistotou, ale zklamán v naději, která včera jemu a kolegům pojednou zableskla.

»Škola bude,« hlásil, »nás vystěhují. První dvě třídy budou v koleji, v oratoři a na chodbě, filosofové v kapli sv. Kateřiny na děkanství.«

»A ty,« ptala se teta Baruška.

»My v hospodě! Na Karlově, to se těším!«

»To bude učení!«

»To se těším, a povídá se, že to tak nepůjde, že nás přece jen dříve pustí domů.«

»A proč?«

»No, my bysme rádi.«

»I, bylo by skoro líp,« broukala tetka Baruška, »jaké učení? Samá roztržitost, samý nepokoj!«

Bylo vzrušení, trapné vzrušení, když kolem Jetmarových k Horní bráně jela řada vozů s vojenským průvodem. Na vozech samí ranění. Leželi jako bez sebe, bledí, podvázaní, seděli, krčili se v různých uniformách, v bílých pláštích volně přehozených. Přejeli, v městě je složili, v gymnasiu, v zámku i po domech. A zase řada vozů, zase s raněnými, zase průvod tak smutný a skormucující. Přes sedm set jich přivezli.

Vzrušení vzrostlo, když z nenadání doneseny zprávy na zámek,

že Napoleon se od Dunaje hnul, že došlo k bitvě u Vagramu, arcikníže Karel že musil ustoupit a ustupuje.

Vašík strachu neměl. Nevážil dosah všeho a v duchu sílil z těch novin naději jako kollegové, že by se takto opravdu mohli dostat dříve domů. Než hatilo se jim, když se zjistilo, že je smluveno příměří. Tišilo se v městě, na ráz však se všechno zase plašilo, když z nenadání přiharcovalo oddělení jezdcův, ubytovatelé, ohlašující, že přibude sem hlavní stan a část armády.

Jaká škola, jaké učení! Studenti tak rozestrkáni, pak za těch parných dnů červencových, a ustavičný přival novin a poplašných zpráv, hovory oraněných, o jejich utrpení, pohřby některých, a pak vojsko.

Jízda napřed, pak generálové v bílých fráčcích, v rudých nohavících a vysokých botách, klobouky dvourohé napříč, s zeleným, vlajícím peřím, a zase jízda, kyrysníci v černých pancířích, husaři, pěší i dělostřelectvo. Po vesnicích je rozložili, u města, ve městě, na

zámku, kde jen bylo mistečka. Také u Jetmarů měli kolik vojáků pěších; všude strakatina uniforem, bílých, zelených, modrých, všude babylon, Češi, Němci, Chorvati, Uhři. A vozů plno na špitalském plácku, na náměstí, a děla, před městem jich řady a koní.

Jaké učení, jaké studium!

Professoři ne tak přísní, studenti ne tak pilní, roztržití, zkoušky snazší, a konec dřív, bez obvyklého slavného »klassenvorlesunku«. Jako hejno ptactva se rozestříkli a rozjeli. Vašík chutě, rád skládal do truhlice a sháněl povoz, jen aby hned už mohl vyjetí. Ale když »babičce«, sedící v starém křesle, (nemohla už dobře na nohy), dával s Bohem, když ho chytila a k sobě přitiskla a když třesoucím se hlasem, urvanými slovy mu žehnala, však že ho beztoho již neuvidí, zalily se mu oči slzami. Hluboce dojat odcházel z domu; ale za městem, v širém poli na zářivém slunci vznesla se mladá mysl náhle jako skřivan radostí, že domů, domů!

XXIII. P. ZIEGLER SE DO HOR DOSTANE.

Sestra Liduška shlédla Vašíka nejdřív. Tři dny chodila mu za město naproti, až se ho přece dočkala. Vykřikla radostí, panenka patnáctiletá, jako proutek urostlá, svěží, jasného pohledu. Vašík seskočil rozradován s vozu, a šel do města pěšky s Liduškou; ale jak na rynku docházeli, nechal ji, a rozběhl se k jejích podsíní, kdež zahlédl panímámu, také již vyhlížející. Pak otec vyšel, vážný, a Vašíkovi se zdálo, že přepadlejší a jakoby starší. Věk, jak syn si oddechl, hned se na Thama vyptával, a pověděl, že ta společnost někam jít nam se dala, tady že nebyla ani na okolí.

Nebylo konce vypravování o »babičce«, o tetách, o vojně, o raněných, o vojsku, o generálech. Na Emánka si Lidka již nevzpomněla ani na komoru, jak ji Vašík jindy strašlivě vyličoval. Ale na Václava tovaryše došlo, poněvadž jej u Věků znali z dřívějšího vypravování. Uslyšeli, jak na novo utekl před assentem, jak se skrýval v lesích

u Kozlova, že tam dosud je a čeká, až bude pokoj prohlášen, to že jej u Sobotků na jisto čekají, a snad, jak tam slyšel, že si snad vezme tu Sokolovu dceru, když za ní chodil, tu, co ho tak ošetřovala, jak u nich ležel se zlomenou nohou. Ale o Márince Vašík nic neřekl, zvláště ne, že jí maloval a chystal štamblat, ale že jí ho přece neposlal ze strachu a ostýchavosti, a že ten den před odjezdem šel třikráte kolem Havelkových a že Márinku jen jednou zahlédl.

Ještě ten den zašel na faru k páteru Zieglerovi. Těšil se na něj, a veselý kaplan ho přijal jako mladšího přítele. O školách mluvili, o professořích, o lektuře, a ještě ten den si přinesl Vašík dvě knihy. Brzo je zase vrátil a nové také tak; četl a četl, doma v sedniče, na zahradě pod starou hruší, četl česky, německy, nejvíce Schillera, který mu srdce nejednou uchvátil.

Než do toho pokladu kaplanova dlouho nechodil. V polovici prázdnin došlo Zieglera oznámení, že má nastoupiti nové místo, v Meziříčí. Byla to velká ves dobrou míli na západ, už v kraji, zámožná a kaplanovi jen polepšeno, než Věkovy ta novina hrubě zalekla. Nejtíž ji nesli otec a syn. Vašík byl poslední dny kaplanova pobytu skoro pořád na faře. Pomahal mu knihy skládat, i hodiny mu směl podávat, ale ne ukládat. Svě miláčky opatroval kaplan do beden sám.

Odpoledne před odjezdem přišel P. Ziegler dát u Věků s Bohem. Mluvili o nové jeho štaci, kaplan vzpomněl, že se s Vašíčkem za rok sejde již jako s filosofem; v tom starý Bílek vkročil o holi, rovnou z cesty, vrací se z Josefova. Nemohl jíti kolem, aby neudal noviny, co slyšel v Josefově, že se ve Vídni nemohou dohodnout o mír, Napoleon že chce ke všemu, co mu na zemích postupují, také české království nebo císařovu dceru.

P. Ziegler se bezděky zasmál, až se staroch zadurdl:

»No, velebný pane, je to Napoleon I.«

»Ale vždyť je ženatý!«

»To nic, to mu právě vadí, on císař, takřka pán světa, a panička jen tak, jenerálka. Teď on by chtěl něco vyššího. Já nevím, já při tom nebyl, ale je to Napoleon!«

Druhý den vyprovázela Dobruška svého kaplana. Všichni se s ním upřímně loučili, proto že si ho za ta tři leta, co tu působil, upřímně oblíbili. Věk dal zapráhnout a vyprovodil s Vašíčkem Zieglera až do Meziříčí. Když se tam s ním v kaplance loučil, povzdechl:

»Budu zas sám, velebný pane.«

»Já budu také vzpomínat, vlastenče; ale povážíj, oni tam jsou na svém místě, dva jsme nemusili být, a tady snad zas kousek nové půdy dobudu. A Vašíček už jim bude teď pomocníkem.«

Když se Věkové vrátili, čekalo na ně psaní z Litomyšle, a smutné. Máli oznamovala, že maminka umřela, ta že chudáček dobře tušila, když se s Vašíčkem loučila. Ale umřela tak pěkně a tiše! Především bylo jí tak slabo, že si dala kněze zavolat. Pak se jí uvolnilo, třetí den po tom že i ke stolu, k obědu s nimi zasedla; trochu pojedla, pak ji dovedly zase do lenošky, o tu že hlavu opřela a usnula. Dřímala jako jindy po obědě, Máli seděla vedle a vyšívala. Najednou slyší, že se maminka hnula, že jí v hrdle zachrčelo. Přiskočila k ní, volala ji, mluvila na ni, ale mutrle že jen vyvzdechla a byla v Pánu.

Vašík ani nedočetl. Slzy se mu hrnuly do očí, hlas se trásl. Věková i Lidka zaplakaly, ač staré Jetmarové osobně neznaly. Ale Vašík vždycky tolik o ní vypravoval, jakoby o vlastní babičce.

Na pohřeb jeti bylo již pozdě, poněvadž, nežli list došel, odnesli starou Jetmarovou již k sv. Anně. Tam, na hřbitově, u »babiččina« hrobu stanuli oba Věkové za čtrnácte dní, kdy mladý přijel do filosofie. Tety ho přijaly zase do bytu, ač se na všem přidražilo. Baruška to řekla na plno, ale ne ve zlém, a hned dodala, že je Vašíček už jako jejich, když si ho již vzaly na starost, a pak také k vůli nebožce mamince, ta že by ho nepustila, a kdyby měla jist bramborové šlupky.

»A kafičko zase nic, Václave,« začala mu tak říkat, jako panu filosofovi, jenž směl už s holí chodit.

»To jsem doma taky neměl.«

»Já ho nemám skoro ani v krámě,« přidal Věk, »pomalu abych krám zavřel. Nic nejde, nic se neprodá, a pole co dá, to víte samy.«

Vašík se mu již cestou nabídl, poněvadž už si všimal domácnosti a viděl starosti a nesnáze otcovy, aby mu tolik neposílal jako jindy, že si najde kondice, a že si sám něco přivydělá, teď, když je ve filosofii, že nějakou hodinu přece dostane, pan doktor Kamberský že mu bude jistě nápomocen. Věk to přijal a těšilo ho to, ne tak pro tu úlevu, ale že syn měl uznání a účastenství s rodiči. Přijal to i z toho důvodu, aby se syn tužil a zvykal sám na sebe se spolehati.

Z té cesty přivezl Věk novinu, že ve Vidni konečně smluvili mír. Když to starému Bilkovi oznamoval, doložil:

»Napoleon dostane dost, až hrůza, mnoho zemí, ale Čechy přece ne a císařskou princeznu taky ne, jak jste povídal.«

»No, no — ale — ale,« opakoval Bilek, zvyšuje hlas, »je to Napoleon, a já za to nic nedám,« a strčiv dýmčičku červené hliněné hlavičky do zapadlých, bezzubých úst, prudce zabafal.

Věkovi P. Ziegler tuze scházel; cítil se bez něho osamělým, zdálo se mu, že je tišeji, mrtvo. Než mimo nadání se s ním brzo uviděl. V druhé polovici prosince oznámil P. Ziegler, že obdržel lokalli v Dobřanech nahoře v kopcích (za Dobruškou), a že tam na vánoce již musí být. Dva dny pak před štědrým dnem přijely do Dobrušky dvoje těžké saně, které odvážely Zieglerův nábytek a biblioteku do horské fary, a den po té dopoledne přibyl Ziegler sám. Na faře se stávil, pak Věka navštívil. Ten mu přál štěstí a žertem připomenul proctví V. Vrby, dobřanská fara že je první stupeň k tomu děkanství.

»Stupínek, stupínek, vlastenče, a posedím si na něm. Budu jako v exiliu, jako ze světa; no ale knihy a práce mne neopustí. A kdy oni se ke mně podívají?«

»Až toho sněhu bude míň, pane faráři, tady je ho dost a tam jako v Sibirii.«

Ziegler jel za chvíli dále v celých dřevěných saních květy pomalovaných, v kožichu, v beranici s ušima, nohy v seně. Byl mrazivý den, nebe šedivě zaklopeno a sníh poletoval. Vše bílo, svahy a břehy v závějích i cesta, i příbytky ucpaných okének i ploty, pole, černé lesy, vše v sněhu zapadlé. A nade vším hluboké, mrtvé ticho. Cesta stoupala, točila se svahem a zase nahoru, plání v bílých polích, zasypaným lesem, vzhůru přes Bačetín k Bystrému vsi. Farář Ziegler sotva se obrátil, nechťěje se pro mráz ani hnouti. Jen před se hleděl; někdy se ozval, kočího v květovaném kožichu se dotazuje, co tam to a co to. V promžveném vzduchu shlédł na levo Frymburk, rozvalený hrad s pozadím zachumelených vrchů a lesů, poblíže Hrádek městečko, a před sebou temný hřbet Vrchmezi.

Za Bystrým na rozcestí v pravo dolů úzkou cestou ve svahu pod lesem nad oupadem v pravo, a hloub a hloub až na dol k potoku mezi černými olšemi, kolem osamělého mlýna s pilou; mlčela voda, mlčelo kolo zamrzlé v ledu, v bílých, lesklých rampouších. Neviděl nic než zaváté svahy a stráně kolem a šedé nebe nad sebou: po různu, sem tam krčila se ubohá chaloupka, dřívím zarovnaná, s »besídkou« chránící dveře před zavátím, každá zachumelená, jako zakletá.

Ticho všude, ani vrány, ticho a teskno; a to teskno zavívalo až do srdce; svěží, odhodlaná mysl mladého faráře začínala se lekat. A zase výš, ze zapadlého dolu cestou ve stráni, v bílé celině; nad tou na levo nad bělostným její sněhem proskočila špička věže. Tam! Ziegler nespouštěl s ní zraků. Rostla, již viděl věž slušné bání, kostel v tmavém, holém stromoví, a kolem vesnička jako stádce, všecka roubená, doškových střech, všecka v sněhu. Cos před ní se začernalo, jakási postava, otočila se, zmizela, a v tom, s vysoka dunivý zvuk, zvonu hlas, za ním druhý; do kalného, mrazivého vzduchu, do nehnutého ticha rozlil se proud kovových tónů. Vyzváněli, vítali nového pastýře. Vážný hlahol ulevil faráři, zažehnal mlhu tesk-

noty, jež mu začala padati na duši. Zbystřil zrak, dychtivě hleděl před se.

Mezi staveními dlouho nejeli; hned byli u kostela. Ah, těch lip! Tam ty poblíže svatyně, ohromné, věkovité, ta tu na hřbitově u samého kostela vysoká, rozložitá. Až na jaře, až v létě! A za nimi kousek dál! Dřevěný, přízemní příbytek šindelové, velké střechy s malou, zachumelenou zahrádkou v čele, zásep krytá bedněnou chodbou. To je fara! Koně zarazili. Ze stavení pospíchala stará žena, od kostela přichvátal kostelník, ze stavení kolem vyšlo několik mužských.

Farář Ziegler všiml si nejprve zahrádky v sněhu a závějí v ní, jak je metelice navála až do polovice oken. Krytou chodbou, jež také studni chránila, do síně, ze síně do malinkého pokojíčka, z toho do druhého; vedle toho třetí něco větší. A ve všech šero od sněhových závějí, a ticho, pusté ticho, jež faráře nejtíže zaráželo. Sám tu bude a ostane v té chudé vesničce, sám od světa, tak daleko! Sepjal ruce, z hluboka povzdechl.

Venku hlasy, oklepávání bot, kroky. Shodil kožich a rychlým krokem šel ven pozdravit a pozvat ty, kteří ho přišli uvítat, a na něj se podívat. Jejich je, a oni jeho, jsou mu svěřeni. Vyšel, usmívaje se vesele, a zval vlídně a srdečně, tak aby šli dál, jen dál. —

Po vánocích, za husté vějavky přihnul se Věkovi do krámu pantáta ve vysoké beranici, v krátkém kožichu, o holi, s košem na zádech, v tváři od sněhu a větru do ruda ošlehaný. Přicházel s hora, z Dobřan a prostomyslně vyřizuje pozdravení od jejich jemnostpána, vytáhl z pod kožichu balíček papírů, samých psaní. Vrchní bylo adresováno Věkovi. Farář Ziegler mu vypisoval, jak se dostal na nové působiště, jak ho upřímně přijali, jak tam je.

»Řekli,« psal, »že tu je jako v Sibirii a věru jsem tu jako za Tobolskem. Nikdy jsem ještě neokusil toho počasí jako tady. Vánice až se dech tájí, tma egyptská, sněhu po pás, pěkná to promenada. V královských lesích na hranicích je sněhu až na dva sáhy, jeleni

pruského krále odtud utíkají. Za to ve světnici, až na to šero, je milo. Topím, dříví dost, fara má les, a pole dost, koničky si opatřím, krávy mám zatím dvě. Venku věje, tempestas infernalis! Sedím u kamen a píšu a píšu. Ta psaníčka vlastencům, prosím, opatřeji dle adressy. Budu psát na všechny strany a u nich si, s dovolením, zařídím poštu. Ten můj posel, spolehlivý člověk, chalupník Zeman, zná jich, bude mým kurýrem. Nese také seznam, co má u nich ještě koupit. Zatím se tu těším Horácem, chci něco z něho přeložit a také Telemacha od Fenelona, louskám hebrejštinu, chci srovnávat texty svatých písem a chystat se na — doktorát. Jak vidějí, plánů dost na tu samotu při duchovní službě a práci ve škole. Ta je tu ubohá jako všude. Lid dobrý, ale zatemnělý. Práce tedy dost, na stýskání nezbude času.«

V P. S. připsáno: »Smutné ticho již zažehnáno. Hodiny jsou po pokojíčkách rozvěšeny, vesele tikají a bijí a kukačka o vánocích kukala a kuká za těch vánic jako v zeleném háji máje měsíce.«

Věk přehlížel adressy listů. Byly do Častolovic faráři Raymanovi, do Solnice Patrčkovi, faráři Devotymu v Malině, Rautenkranzovi do Nových Dvorů, do Hradce Králové prof. Ant. Hájkovi, do Prahy abbéovi Dobrovskému a P. Vrbovi. Věk vše rád a ochotně opatřil, poslovi naložil a psaníčko mu dal. Projevil v něm radost, že je pan farář tak dobré mysli, a oznámil mu zároveň, že posílá Krameriovy noviny a »Nový hospodářský kalendář«, bohužel že to není jako Krameriov býval; ještě více litoval, že nemůže zaslati »Hlasatele«, kterého ta nešťastná vojna zmařila a jenž asi tak hned se nevzkřísí za těch zlých časů, když všecko tak draho a ještě se zdrazuje, pokoj že žádané změny nepřivodil. —

Nový rok (1810) počínal se starému Bílkovi triumfem. Doneslyt noviny, že se Napoleon dal s manželkou svou Josefínou rozvésti.

»Vidíte to, vidíte, Františku, co jsem povídal, že jsem to říkal! A teď se ožení po druhé, a uvidíte, jak jsem řekl, s císařskou princeznou. Vždyť to už bylo dávno ujednáno, hned jak se jednalo o pokoj. Buďto české království nebo princeznu!«

»To snad přece ne, to nebylo už napřed ujednáno.«

Než starý Bílek zůstal na svém, zvláště pak, když v únoru Věk sám mu z novin ohlásil, že se Napoleon zasnoubil s arcikněžnou Marií Ludovikou.

V ten čas psal Vašík filosof z Litomyšle schválně, k vůli Václavovi tovaryši, jenž se o vánocích vrátil z úkrytu na své místo u Sobotků, že se Václav bude ženit, že si vezme Sokola měštana dceru, povolení od vrchnosti že má, pan doktor Kamberský že mu v tom silně pomáhal u pana vrchního, svatba že bude teď koncem masopustu a on, Vašík, že má býti za mládence, že to odřici nemohl, ale frak že nemá; z kondic že si nějaký zlatý ušetřil, než to že nestačí a tak aby pantáta byl tak mnoho laskavý. Teta Baruška sice broukala, že to výloha, ale tetička Máli ta zase míní, že fraku teď, jako filosof, bude často potřebovat.

O svatbě a fraku psal Vašík nejvíc, o sobě samém nejméně, jmenovitě o důležitých pro něj událostech, že u kollegy v sousedství, kam chodíval hrát si na kucibabu a na zástavy, kamž přicházely kamarádky kollegovy sestry, mladičké dcerky sousedské, mívá produkci i nové studium. Této zimy zařídila se tam jako sama sebou domácí taneční škola. Vašík hrával na housle, na nichž se na radu otcovu nepřestal cvičiti, hrával kollegům a mladým tanečnicím v prostých šatech krátkých životů a úzkých rukávů, bez rukavic a šperků, ale plným svěžestí, rozjařeným i mile stydlivým, hrával menuet, »šotiš«, valčík i domácí rejdivák a sousedskou, a pak, když housle odevzdal jinému, zkoušel se sám v kole a to hbitě, obratně.

To také domů nenapsal, že v ten čas, kdy se mu ve společnosti těch svěžích panen sousedských v tanci rozehřívala krev a rozjiskřovaly oči a kdy se mu pak o těch tancích a panenkách zdálo, vybledla i hasla zář, v níž Mária vídala; a také mu mýjela před ní posvátná bázeň. Štamblat, který ji maloval a tak dlouho chystal, dal Toniče Zemanově, s níž nejčastěji v sousedství tancoval. S Mária Ha-

velkovou nikdy nemluvil, s Toničkou však často. Rád slýchal její smích, její hlas a s ní tancoval nejčastěji i jezdil.

Někdy se totiž ta malá společnost studentů a dívek podvečer rozběhla zadem do zasněženého pole a stezkou šourem k ohebu silnice, jenž byl na výšině a po té spouštěli se za hlaholu a smíchu a výkřiků děvčat na saňkách dolů až na kraj k předměstí, k roubeným stodolám vedle cesty.

Vašík přicházel domů zardělý, veselý, hladový a sedával pak roztržitý nad knihou, vrací se v myslí do tance nebo na opuštěnou silnici, a nejčastěji k Toničce, a slyšel její smích, jak vykřikla, když se sánky nachýlily, jak se ho maně chytla. A v to zas jak hráli na zástavy, jak při nich jí musil dáti přede všemi hubičku, po niti, jak ji do úst soukali každý z jednoho konce, Tonička a on, až se rty dotkli, oba červení jako mák, Tonička s očima sklopenýma.

Tyto kudrlinky a žerty mu někdy myslí převanuly i u prádelníka se sochou P. Marie pod růžovým obloukem, když ho tam teta Máli zastavila, a odříkávala mu vážné napomenutí mládenci z nějaké knížky čerpané, aby se varoval příležitostí k hříchu a zachoval si čisté srdce, květ své duše.

Ale pro frak byla a když Věk z Dobrušky oznámil, že pošle peníze, ač je o ně zle, nemohla se Vašíka dočkat, až přijde z přednášky. Také mu pak pomáhala ve všech přípravách na svatbu Václava Vytlačila, jenž odbyv si mistrovský kus (stůl to byl krásně vykládaný), a přijat byv do cechu za mistra, chtěl začít pro sebe v domě Sokolově. A radost měla, když mladý filosof v novém, modrém fraku, v přiléhavých nohavicích, v bělostném šátku na krku, s vlasy napřed mírně nakadeřenými, zardělý vystoupil z pokojíčka ukázat se jí, když se jí vesele poklonil a stanul před ní jako mladý strom urostlý.

Pak si teprve vykročil a hlavu bezděky povznesl, když s družičkou, mladší sestrou nevěstinou, vstupuje do kostela, zahlédl v lavici Toničku, jež se přišla s děvčaty podívat na nevěstu a ještě více na něj. Pozarděl se, když kráčel kolem a byl by se zapálil, jako planý mák,

kdyby byl věděl, jak děvčata šeptají Toniče: »To mu to sluší!« a jak Tonička v nitru rozradována se čepejřila a v milém zmatku se bránila, nač ji to říkají.

Tenkrátě měl starý Věk velkou starost. Starý Kosař Ohnišovský umřel, ten, jenž po ohni Věkovi sám peníze na půjčku přinesl, a pořád čekal až do smrti. Ale jen zavřel oči, přišel jeho syn a dědic, a žádal, aby mu Věk vyplatil těch tři sta zl., že jich nezbytně potřebuje. Věk je s potíží sehnal, a vyhnal klin klinem, t. j. zase vypůjčil, neboť ani z obchodu ani z hospodářství nemohl nic utrhnout na splacení dluhů.

Nedlouho po té musil dvakrátě na Opočen. Poprvé byla těžká chůze, poněvadž musil k vrchnímu a prosit.

Dostalť výpověď z kapitálu, měl zaplatit tisíc zlatých, které mu opočenský důchodní po ohni sám půjčkou nabídl. Do té chvíle z nich neuplatil Věk ani halíře; někdy až s těží ouroky sháněl, když těch tisíc zlatých nebyly jeho jediným dluhem. Musil tedy na zámek v Opočně požádat, aby ještě počkali. Důchodní krčil rameny, že by rád, ale pan vrchní, ten že tentokrátě nepoleví.

Věk byl popuzen, že vrchní si vyčíhal chvíli největší nesnáze. Vzpomněl, jak jej tenkrátě žena varovala a jak on vrchního hájil, až i na ženu se zamrzl. Teď se vrchní objevil, jaký je, když Věk vstoupiv k němu do kanceláře, žádal ho za prodloužení. Dlouhý, vychrtlý, nyní už bez vlásenky a copu, víc pobledlý a vrasčitý, upřev bystré oči na Věka, začal na jeho české oslovení hned německy, že jsou zlé časy, ukrutné poměry, a všecko že je z těch revolučních dob, i slavný Žan Žak, mluvil ironicky, že by strnul, co spáchal a jak lidem mozky popletl, doma i v cizině, také v cizině (to znělo důrazně), a že je teď vidět, dříve samá práva lidská etc. etc., ale prakticky samá loupež, vojna, a to že se mstí.

Věk vstoupil do kanceláře už vzrušen; nyní popuzen vpadl vrchnímu do řeči, připomínaje, proč přišel.

»Ale vždyť jim na to odpovídám,« odvětil vrchní kousavě.

»Mají-li to svědomí, chtějí-li mne zničit.«

Vrchní pokrčil rameny, že mu je lito —

Věk se vrátil s trapnou starostí. Nesežene-li peníze, dá mu vrchní hospodářství do prodeje. Bezohledný je, mstivý. Ale nedal, ač Věk peněz nepřinesl. Třetího dne po tomto jednání uslyšel na radnici, že opočenský vrchní dnes v noci zemřel, šlak že ho trefil. Za týden vypravil se Věk na Opočen po druhé, k důchodnímu, a pořídil. Peněz nebylo nutno. Vrátil se s jistotou, že mu ouřad ještě nějaký čas počká; vrátil se jako u vidění. Zhoubný příval, jenž se na něj už už hrnul, zaražen jako zázrakem.

Na Dobřany se vypravil mimo nadání dosti pozdě. Sníh už stál, suchý vítr vysušil cesty; dech jara bylo již znát i nahoře v kopcích. Staré lípy u kostela se probouzely, na farské zahrádce u plotu plno fialek, trávníky skropeny chudobičkami a v dřevěných pokojíčkách pěkně vybiléných proud zlaté záře. Již na síni uvítal Věka tikot hodin, rovněž v prvním pokojíku plném knih, i v druhém a tam také veselé vykřiknutí mladého faráře v podvlikáči, ve vysokých lesklých botách. Ziegler vyskočil od tlusté, staré knihy, chvátal Věkovi vstříc. Srdečně jej uvítal, uctil, pak, nežli byl oběd, farou provedl, ukázal mu koně, které si už pořídil, všechno hospodářství a Věk, znalý zdejší chudé půdy, jež rodila jen oves a jeřici, mohl jako zkušený hospodář poskytnouti nejednu dobrou radu.

Po obědě zůstali v pokoji a pak už jen při knihách a v »důležitostech vlastenských«. Když mluvili o Praze, vzpomněl farář Ziegler na P. Vrbu, že psal a jak stýská na drahotu, že se mu kapitál seschne, půjde-li tak i na dále.

»A také aby věděli, vlastence, tajemství!« obracel farář vesele.
»Pan Patrčka u mne byl, navštívil mne.«

»Přišel si pro latinské knihy.«

»Ano, a přinesl mi verše!«

»Ah!«

»Ano, veršovník je, tajný veršovník, ale vyzpovídal se mi, a o radu žádal, co míním.«

»A co,« ptal se Věk dychtivě.

»Ku podivu na autodidakta. Samouk je, ale musa ho miluje. Myslím, žeť od něho lahodných veršů se smíme nadíti.«

»To ho povzbudili a poradili mu.«

»Trochu jen cestu ukázal. Měl jsem radost. Zase nový dělník na vlastenské roli, a myslím, že zdárný.«

Věk vrátil se domů osvěžen. Do Dobřan pak si vyšel ještě dvakráte, přede žněmi, kdy se obilí pěkně podobalo, a po žních; to se tam setkal také s mladým Patrčkou ze Solnice a P. Devotym, lokalistou z Malína. Byl o něco starší nežli Ziegler, nevelký jako on, ale jinak pravý jeho opak: Dobřanský farář jako rtuť, malínský volný, flegmatický. Usmíval se, mnoho nemluvil, jmenovitě když byla řeč o obecné tísní, o bankocedulích, když Věk vykládal, že jich je jistě přes devět set milionů, ne-li tisíc, v oběhu, a že nespraví-li to kommissee do Vídně svolaná, že bude zle, ó zle, že musí všechno zhynout, obzvlášť obchod, a co pak, to že si žádný nemůže ani pomyslit.

»No a ta kommissee,« prohodil Devoty suše, ironicky, »ta taky ne, ani snad pan hrabě Wallis, třeba že ho udělali z českého purkrabí ministrem.«

»Tenkrát v tom prohlášení,« připomenul mladý Patrčka, »s chloubou se hlásil, že je taky Čech.«

»A to na nás nezapomene,« doplnil Devoty zase tak suše, flegmaticky. Ale pak se spokojeně, v tiché blaženosti usmíval, když mluvili o vlastenských věcech, o nových knihách, když Ziegler vypravoval dle listu z Prahy, že litoměřický professor Jungmann konečně bude moci svůj překlad Miltonova »Ztraceného ráje« vydati, že už začne tisknout, když mu moravský vlastenec Karafiát poslal dvě stě zl. na praenumeraci a ještě prý nějaký vlastenec na to půjčí rovněž dvě stě zl. a ostatek, asi šest set zl., že obětuje sám překladatel, prof. Jungmann.

O těch záležitostech mluvili v třetím, největším pokojíku při obědě, kdy farář Ziegler ustavičně pobízел: »Jedli! Papali! Bumbali!« Po obědě si zašli pod faru polem na lesnatý ostroh na pusté, zarostlé hradiště. Chlad je ovíval v mlázi a pod vysokými jedlemi, na mechu, ve stínu skrovných ostatků starého hradu, o němž nebylo ani známo, jak se jmenoval. Ale byl to pamětník lepší minulosti, kdy mateřský jazyk hlaholil všude volně, na trůnu i mezi panstvem i na sněmích.

Vzpomenuli na to, musili do těch časů dávno minulých. Ziegler je zas vedl, a tu nemohl minouti svého miláčka, Jiříka z Poděbrad. Oči se mladému faráři rozhořely, když se o něm rozhovořil, když dokazoval, to že je v mnohém způsobu český Napoleon.

»Oba revoluce zrodila, oba z ní vyšli. Jiřík z husitské, z vůle lidu, — národa«.

»Jenže nebyl takovým válečníkem.«

»No, takový násilník ne, to ne, ale což jeho vítězství nad Němci, nad Uhry, když zajal Matiaše krále, to ani Napoleon nezajal žádného potentáta. Oh, a jak český jazyk tenkrát kvetl!«

»A jak je dnes!« povzdechl Věk. »A hůř, že nám jeho obránci a pěstounové vymírají. Pelcl, Kramerius, Procházka —«

»Věčná jich škoda,« vpadl Ziegler horlivě, »ale národ tu ostal a snad, bohdá, narodí se zas jini k zvelebení vlasti. A smrt těch výborných mužů nás pamatuje, že na nás dochází, že je naši povinností pokračovat. To je jako když starý hospodář usne, mladý musí hledět k domácnosti. Že nemá té zkušenosti, co na tom! Učme se, dobývejme ji. Na nás je teď pořad, každý z nás musí pracovat, abychom dochovali lepší vlasti potomkům, nežli nám ji předkové zůstavili. Dokud budeme stát a pracovat, nezhyne. Připomenou si, co pan páter Vrba říká: Neumřela, ale spí!«

Les mlčel, jako by s ostatními naslouchal mladému faráři, nad jehož kudrnatou hlavou po omšeném kmeni prošlehl zlatý svit. Patřčka sedě, vzhlížel k Zieglerovi jako u vytržení. Devoty vedle v mechu se tiše usmíval a přikyvoval hlavou. Věkovi o buk opřenému bylo jako před lety v České Expedici, kdy tma pochybnosti padala mu na duši a kdy Kramerius pln důvěry a odhodlanosti mu ji zaplašil.

XXIV. O ČERNÉM DNI.

Jaro r. 1811 záhy se otvíralo. Již v únoru byly zářivé dni, nebe jasné, modré, ale v myslích všude jako těžký stín. Také P. Vrba i starý Ignacius Ceypek ho cítili. Sedávali mlčky a zasmušili jako staří vejři. Jen v pátek, když Ceypek přinesl noviny, obživil P. Vrba; četl a rozčiloval se, zvláště když byla zmínka o Napoleonovi a jeho ženitbě, a horlil, to že je, bože, on kdyby měl dceru, že by ji takovému jakubínu nedal, tohle, no —

Někdy mluvíval tlumeně sám s sebou, zvláště když osaměv, otevřel zásuvku černého stolu a přebíral balíček bankocedulí, přebíral a počítal, tu svou studánku, jež se mu poslední dobou nápadně sesýchala. Horlil při tom i na jakubíny i na ministry, a horlil, kdykoliv se Ceypek vrátil, co že to přinesl, takové hříšné peníze a nic v koši.

Ceypek se vždycky oháněl nekřesťanskými cenami, jaké jsou ukrutné, jak je mouka drahá, bodejt, když je korec pšenice za 26 zl.

a všechno tak drahé, ať si pomyslí, nač chce, i ženské střevíce, toho že není pamětníka, takové šlupky podle módy potvorné, sotva že na nohou drží a pár za 5 zl. a mužské boty za 18, za 20 až i za 30 zl. ! Tak co má v koši přinést nežli brambory a trošek mouky a chlebiček, že všdycky sběhá celý trh, kde by co dostal levněji a že smlouvá jako koňský handlíř, a ještě pak, ať si jde velebný pán azkusí, no, a že by si přece mohl spíše popřát a neutrhovat si na jídle i na pivo, že by nemusil pít jen holbu nebo žejdlík místo bývalého mázu, ale když tu noviny, tu kniha a zas nějaká — Tu on starému kaplanu sázel a ten zas, a co, a co on, on že tomu rozumí, to že by nemohla ani jediná knížka vyjit na světlo, a noviny že by musily pojít, kdyby tak každý smýšlel jako on, Ceypek.

Ten těžký stín, který všude a všechny i P. Vrba lekal, padal z kommise loňského léta do Vidně svolané na správu financí, co učinit se záplavou bankocedulí, jejichž cena ustavičně klesala. P. Vrba se obával o svůj kapitálek, aby něco netrhlo. Od doktora Helda, jenž ho časem navštívil, zvěděl, že je největší strach z hraběte Wallisa, však že o něm slýchal, když tu byl nejvyšším purkrabím, jaký to paša, jak týral ouřednictvo, ten že udělá asi ryc a řízne do toho, z toho že je všude strach.

»A prý také zakáže zlatnické řemeslo, že prý,« bělovlasý, přihrbný kaplan upíral dychtivě oči na Helda, »že prý dá všechno zlato a stříbro zlatníkům pobrat, aby lidé zlato ani neviděli a měli dost na bankocedulích, na papíru, na těch hadrách.«

»Kdo jim to povídal, velebný pane?!« Doktor se usmíval.

»I Ceypek to přinesl.«

»To je povídání, ale nedají se strašit; ostatek, už to dlouho nebude trvat, patent nějaký prý už přijde, ale jaký, žádný neví. Ve Vídni to chovají v největším tajemství, i tiskaře prý zavírají.«

»Tak!« vyhrkl ulekaně starý kaplan. »A nevědí —«

»Zaklepal jsem tu tam, ale nikde nic. Baron Jeník má urozené

příbuzenstvo, vědí, a neví nic, a žádný, ani nejvyšší purkrabí. No, ale už jsme asi nejdéle na skřípci.«

Když se Held vrátil do svého nového bytu na Spálené ulici, kdež byl od podzimu loňského roku a kdež měl, jak si vždycky prával, okna v přízemí do zahrady s košatými stromy, zastal u dveří kloučka asi jedenáctiletého, osmahlého, hubeného, černých, chytrých očí. Kluk, chudě oděný, ale jako jiskra, vyřizoval, že se babička pěkně poroučí a posílá tuhle psaníčko.

»Či jsi?«

»Jean Butteau,« odvětil hoch určitě, s jakousi okázalostí.

»Ah!«

Held se zrovna nezaradoval, chlapce však neodbyl. Vešel do pokoje, přečetl psaní. Paní Butteauova prosila o podporu na cestu, že chce z Prahy, že musí odtud. Vic nevyložila. Held nevěře tomu, okamžik váhal, má-li chlapce pustit s prázdnou, než přece zabalil dvě bankocedule.

»A co ty?« zeptal se chlapce, drže peníze v ruce.

»Já pojedu s babičkou k divadlu.«

»Kam?«

»Co je teta.«

»Aha! A co maminka?«

»Ta je ve Vidni.«

»Kde ostáváte?«

»Na Františku,« a hned i číslo udal.

Druhý den vzpomněl si Held, když šel z nemocnice milosrdných, že Butteauová neostává odtud daleko, že by se měl přece přesvědčit. Šel, a když pak vstoupil do chudého, bídného obydlí, shledal, že stará paní je opravdu na odchodu. Všecko již sklizeno, dva uzle, jeden větší, druhý menší, připraveny, stará škatule, kdysi bledě zelená, u toho. Helda uvítala překvapená, i pohnutě, ach, že si přece ráčil vzpomenout, že, ach, ty děti, jaké starosti pořád, teď, na stará kolena, ale když, bože, Pavlinka je stonává.

»Kde —«

»V Ausiku, prosím.«

»Ten pan Amling už s ní není?«

»Je, je, ach je, ale odjel —«

»Aj!«

»Byl pořád s ní, do teďka, a teď, jak Pavli píše, jel shánět lepší místo.«

»A nechal stonavou; to je kavalír.«

Stará Butteauová mlčela, jen rozčileně přitahovala uzel na baliku.

»A proč nejede raději sem?« zeptal se Held. Nejmenoval, ale Butteauová porozuměla.

»Ach, co by tu dělala! A pak čeká, chce čekat na něj —«

»Oh, to se načeká. A vnoučka vezmou s sebou?«

»Komu bych ho tu nechala!«

»Když matka o něj nedbá.«

»O prosím, Bettyna mi posílá, jak může, a když taky nemá právě teď dobrý engagement, to ráčejí znát, intriky — A Jean, prosím, rozžený herec. To jim je, pane doktor, klučina, kdyby ráčili slyšet, jak deklamiruje a viděli, jak umí po lidech,« stará se rozehřívala. »Ein Talent! Je to v krvi, všechny naše děti —«

»O Thamovi nevědí?«

»Ne, ale Pavli psala, že slyšela, jak to je mezi aktéry, ti vědí, kde která Gesellschaft, a tak, prosím, už není u Via, ale u pana Kronesa; snad jsou teď ve Slezsku.«

Held pak už rázem ukončil hovor a pospíchal odtud. Staré neli-toval. Všechno marno u ní, jinak nedá, jiná nebude. Jen na čiperného »Jeana« vzpomněl, toho že je škoda, ten že v té bídě hmotné a mravní musí utonout.

Toho dne doslechl se od rytíře Jeníka, s nímž setkal se v kavárně »u modrého hroznu,« že Hanold, nyní major, vrátil se z vojny na Votavany.

»To bylo asi chladné shledání,« mínil Jeník.

»Snad si jsou teď vzácnější,« zkoumavě podotkl Held.

»On svépaní? Může to být? Ne, a ona jemu je odhozená hračka, po které se dřív bláznivě sháněl. Jeho vášně vždycky jen na čas, jako sláma, a hned zase žádá něco nového.«

Když vyšli z kavárny, byl už podvečer, stály skupiny lidí u divadla, ale dál po ulicích také, a divný jakýsi vzruch, všude o jednom živý až rozčilený hovor: Patent z Vídně došel, rozeslali ho do všech království a zemí, 15. t. m. bude všude vyhlášen a všude v stejnou hodinu. Ale co v tom patentu, nikdo nevěděl, jen samé domněnky o tom a kombinace až podivné, nemožné.

Od té chvíle nikde nic nežli samý patent. Bylo již ouzko pro zoufalé poměry peněžní, cítili, že se všechno zhroutlí, že musí přikvačit pohroma, potopa, neučiní-li vláda přítrž. A patent ji nesl; bude tou hrází, byl arcanum, nadějí, než i postrachem. Tak dlouho se o něm ve Vídni radili, tak se tají, tak divné bude s jeho prohlášením, všude v celém mocnářství v jeden den, v jednu hodinu! V domácnostech, na ulicích, v komptoirech, v diligencích, v poštovních vozech, po hospodách, v řemeslnických dílnách, všude, všude jen, co ten patent, co v něm, co přinese. Nic nebylo, že Napoleonovu vojsku se ve Španělech bidně daří, ale doma že čeká císaře rodinná událost, nic nebylo, že Rusové opanovali srbský Bělehrad. Jen patent, patent! Vzruch, rozčilení rostlo, jak se blížil patnáctý den března, jež čekali už v horečném napjetí jako zprávu z bojiště o rozhodné bitvě.

Rytíř Jeník huboval, co s tím takové komedie, P. Vrba se modlil, zvláště na večer čtrnáctého, když Ceypek přinesl, jaké je všude rojení jako o sv. Janě, co se povídá, a že se umlouvají, že půjdou už za tmy čekat, když má o páté býti balik rozpečetěn a o šesté ta vyhláška. Pověděl, co věděl a P. Vrba se pořád ještě vyptával, až se Ceypek v duchu zamrzl, co o to tak stojí, co se bojí, že to je na něm vidět, a co, když na živobyti má, na do smrti, on že má mín, bože, co ty

jeho dvě stovky, a neleká se tak. Při tom však už byl rozhodnut, že si přivstane, že půjde ven, aby mohl velebnému pánu hned oznámit.

Vstal za šera, ale, jak z »děkanství« šel kaplanovým pokojem, po špičkách, lekl se: postel prázdná, šatstvo se židle pryč. Spěchal ke skříni; i plášť ten tam. Pan páter sám už odešel! Hodiv na se starý svůj plášť, spěchal ven, kdyby ho snad dohonil — Svítalo, vál studený ranní vítr, až Ceypkovi oči oslzely. Chvátal dobytčím trhem dolů k novoměstské radnici. Jindy v ten čas tu pusto, prázdno, teď jako o trhu. Z domů vycházeli lidé, prostranstvím chvátali, tu tam houfek a dole u radnice jich černý mrak.

Už za tmy sem přišli, aby byli první, aby se dostali na dobré místo. Tlačili se tam, mnozí na rychlo oblečení, v pláštích, v kabátech i v kožíchách, nevyspalí, v tom jitřním přisvitu bledší, měšťané, řemeslníci, kupci, i ženy v šátkách, v čepcích, všichni v tom chladu příkrčení, až i třesoucí se. Ve všech očích, v každé tváři neklid, dychtivost. Šum pohnutého hovoru nesl se ranním tichem, šum, sem tam volání, debatta. Na hodinky a hodiny netrpělivě se dívali, tu tam se přeli, co bude, budou-li ten patent čist, nebo ho přilepí a že ho budou také rozdávati, že ho přišel veliký balik. Mrak lidí, nad nějž trčela v ranním šeru novoměstská věž, rostl, šířil se a hýbal, v konturách se měnil, jak se strkali, když dorazil nový příliv. Pořád ještě přicházeli, shora, od Vyšehradu, ze Spálené, ze Široké ulice a ti oznamovali, jaká spousta lidstva je na Staroměstském rynku.

Ignacius Ceypek, vetchý, vrasčitý, v chatrném plášti, v třírohém klobouku, s mašli v týle, jako z jiného světa, stál na okraji zástupu a nemohl se dostat dál. Huboval, co ti lidé, a ohlížel se po P. Vrbovi, pomýšleje s úzkostí, je-li tam v té mačkanici. Ptal se po něm a také ho volal. Ale hluk davu pohltil stařecký hlas. Pojednou se ten hluk prudčeji rozsuměl, a zástup jako příboj — V prvních řadách u radnice náhlé pohnutí, jak se otevřely dveře, jak vyšli slušové s balikem patentů. Přední se k nim hnali, a hned všecken houf. Ti v čele lokty, zády zadržovali, o paty se opírali, a křik! Pak

náhlé utišení; plakát se zabělal na rohu, někdo začal číst: »Unaus-gesetzt mit der Wohlfahrt —«

Ceypek naslouchal, ale nerozuměl. Byl daleko, kolem, v zadu šum; ale pak jakoby dělový výstřel zahřměl do zástupu, když se-znali, co patent — Náhlá hrůza padla na všechny. Zmatek, nová tlačeníce a boj o výtisky patentu. Příboj hnal se k radnici, odkudž jednotlivci, už zvěděvše, proráželi zástupem, lokty, prsoma, rudí, zpocení. Proud proti je srážel, jiní, kteří ještě jasně neviděli, tahali je a křičeli na ně, ať povědí, ať ukážou.

Chumel se zmítal, uvolňoval, roztékal se v menší houfce, jednotlivci utíkali, jiní prudce rokovali. Ceypek rozhlížel se u vyjevení. Slyšel zoufalé výkřiky, hrůzu, už i škytavý pláč, viděl, že ten onen odchází jako zmatený. Kleli kolem, láli, viděl i zaťaté pěstě hrozící směrem k úřední budově. Pak prohlédl a začal chápat i on. Sic ptal se již chvíli a chytal lidi, ale každý se mu vytrhl, až jeden, řemeslník jakýs, vyvaluje oči, rozhazuje rukama, mu vyložil:

»Zlatka už neplatí zlatku, jen dvanáct krejcarů, kdo měl včera večer 50 zl., má teď 10 zl., kdo měl šest tisíc, nemá ani dva.«

»A — kdo — kdo měl,« koptavě se ptal ulekaný staroch, »kdo má dvě stě zlatých —«

»Ten jich už dnes nemá, ten má jen čtyřicet zlatých.«

Ceypek nechápal, jak by to mohlo být, ale to vyděšení všech, ta hrůza, přesvědčovaly jej, že to je pravda. Ani půl sta mu nezůstane ze dvou, jež tak klopotně za tolik, tolik let nastrádal! Stošedesát zlatých mu na ráz vzali — a — Lekl se. Velebný pán! Ten — Nechal sebe, ohlížel se a hledal, ale marně. Ceypek se obrátil, ale domů hned nedošel. Na hromadě klád v pravo v tu stranu jejich chodníka sedí někdo v modrém plášti, v zimní čepici, bělovlasý, příhrbený —

P. Vrba tam sklesl a odpočíval, nemoha dojít. Tam u radnice jak ucítil tu ránu, začaly se mu nohy trást, a dál již vypověděly. Seděl, trásl se, hleděl do země, až se před ním ozvalo chvějícím se hlasem, soucitně i ve strachu :

»Velebný pane!«

Vrba povznese tvář. Ceypek před ním zkormoucený, s bázní na něj hledící. Ruce kaplanovy o hůl opřené se zatřáslly, v prsou, v hrdle prudké sevření, že nemohl hned promluvit, až pak vyrazil:

»Vědí už! Jsme žebráci, jsme žebráci!«

Kolem se hnali lidé, bledí, vzrušení, němí leknutím nebo křičící. Šla žena a hlasem plačíc, lomila rukama. Nikdo si nevšiml obou starců, jak vedle sebe seděli, jak se pak zdvihali a jak šli, jak ten s černou mašli v týle vedl toho v modrém, límcovém plášti a v zimní čepici.

Doma sklesl P. Vrba do starého, černého křesla. Seděl nehnutě, mlčky, nenaříkal. Přes noc přišel o kolik tisíc; z celého kapitálu zůstalo mu jen málo, jen na skrovné živobyti, ale přece na živobyti. Než jaký jen počet! Tolik tisíc pryč, na ráz pryč! Nemluvil, sotva jen povzdechl, seděl jako strnulý.

Ceypek obcházel tiše, jako by se bál, pak začal se lekat, že velebný pán nic nebrouká, že se nezlobí. Ptal se ho, co k obědu, a nedostal odpovědi. Uvařil dle svého, přinesl polévku; P. Vrba pojedl sotva nějakou lžičku, masa však, které Ceypek schválně a ze svého koupil, se ani netkl. Starý kuchař pomyslel, no, že bude jíst až na večer. Ale když jídlo přinesl, optal se P. Vrba, jak to koupil, jak to mohl koupit, on že nemůže; teď maso, jak by vystačil! Ceypek odnesl se stolu jídlo skoro tak, jak je tam postavil.

* *

**

Doktora Helda nestihla ta pohroma tak hlubokou ranou. Na hotovosti mnoho neměl, ale také ne dluhů, jmenovitě starších, které se teď dle škály patentem ustanovené musily platit a tím vzrůstaly na sumy až i pateronásobné, poněvadž hodnota bankocedulí tak hrozně poklesla. Ale všude, kam přišel, ve všech rodinách, vídal tu potlučeninu jako po hrozném krupobití, spoustu osudného dne,

jenž rozhodl o osudu milionů lidí. Slyšel nářky i kletby, vídal zoufalství těch, kteří večer ulehnuvše jako lidé zámožní, vstali beze jmění, učinění žebráci, slyšel o bídě řemeslníkův a pracovního lidu, jenž přišel o groš těžce nastrádaný, o staré děvečce, která za mnohá leta uchránila si padesát zl., aby měla na pohřeb; a nezůstalo jí ani na ten.

Rytíř Jeník z Bratřic, jenž žil z kapitálu, pozbyl mnoho tisíc. Klel a rezoval na ministry, na všecko, zlobil se, teď aby člověk žil jako poustevník.

Held vzpomněl také na baronku Skronskou. Sic kořínek nevole k ní v něm zůstal od těch dob, jak se ho chtěla zbavit, ale od posledního pobytu Lořina u ní časem ji přece navštívil i když byla zdráva; Loře k vůli. Za těch návštěv někdy o ní uslyšel, ne však mnoho. Po té pohromě šel k baronce až čtvrtého dne. Zastal ji sklíčenou, tváře pozloutlé. Stěžovala si, že ji není dobře.

»To leknutí! Sic mne to tak nestihlo, ale přec — Ráda bych na venkov, směla bych?«

»Při tom obyčejně krásném počasí, ano, paní baronko. Poslouží to zajisté.«

»A paní z Hanoldů chce přijet ke mně na statek.«

»S Jeanettou. To potěšení!«

»Oh, to zlaté dítě, ano, ale jinak,« zarazila se, »ach, vždyt jste jistě již slyšel, že na Votavanech není, jak by mělo být.«

»Pan z Hanoldů se vrátil z vojny.«

»Ano, ale žádné radosti z toho. Ach, kdož by si byl pomysll, kdož by řekl! Dřív takový, a teď —«

Held mohl triumfovat, mohl baronce naslouchat se zadostiučněním. Myslll však na Lory a tušil, že je zle, zle, když baronka se tak vyznává. »Sem, do Prahy, paní z Hanoldů nechtěla?« zeptal se jako letmo.

»Ne, zvala jsem ji, ale odepsala, že je to příliš daleko, ke mně na statek že je to příležitější.«

Held jako by o něco zavadil. Ta slova se ho dotkla, tušil z nich, že se Lory vyhýbá Praze; než tvář se mu nezměnila a zase horlivě pobídl baronku, aby jela a brzo, když je tak krásně, že jí to poslouží a paní z Hanoldů že se uvolní, že se utěší.

Odpoledne toho dne přišel k němu Cypek všecken ustaraný. »Pro Boha!« lekal se Held, »snad se velebnému pánu něco stalo! Chtěl jsem k němu už jít. Vzpomněl jsem na chudáka, že ho to také chytlo.«

»Chytlo, chytlo, jemnostpane! Spočátku, no to ještě, to to s ním ještě šlo, ale teď! Nic neví, ne že by mu netrávilo, ale nechce. Leží v posteli, včera si už musil lehnout. Ani mu o peníze neříkám, nic, všechno zaplatím, a přec pořád stýská a nařiká, když mu jídlo přinesu, jak to zaplatí, že nemůže, že nemá, z čeho to zaplatí. Už jsem se s ním, jemnostpane doktor, trochu huboval, však že nemusí platit, co by se staral. To neříkal nic, jídlo vzal, ale, jemnostpane, on to nesněd', já to našel dnes všechno zastrčené. Když jsem na to přišel a tady mu to povídám, pro Boha co si myslí, tak zas to staré, že nemůže platit, a knížky taky, vědí, ty —« chtěl něco ostrého o nich říci, ale zalekl se a skončil lítostným: »Chudák stará!«

Held naslouchal čím dál tím vážněji. Zjišťoval si ze všeho, že je zle, že nastala u starce melancholie. Vypravil se k němu bez meškání. P. Vrba vyhublý, přepadlý, byl dojat, když doktor stanul u jeho lože, mluvil slabším hlasem, že brabenci nic, tentokrát ne, ale slyšel-li, co ho stihlo.

Held jej těšil, ať se nestará, o živobytí že má postaráno, ať jen jí, že musí jíst, že se to opatří, zaplatí, ať se jen nestará.

»Ano, ano, ale knížky, kdo knížky — víc si už nebudu smět ani knížku koupit, natož jiným, a noviny — jak bych to vytkl, já to nemůžu platit.«

I stran knih jej Held těšil, že teď beztoho nic nevychází, překlad pana profesora Jungmanna že vyjde až v létě, jak slyšel, a kdo ví, vyjde-li teď už.

»Ach to je to, ach Bože, to nás Bůh trestá, to je rána, to je rána!«

Held hledal slova nové útěchy, pak domlouval především, aby velebný pán jedl, o zaplacení aby se nestaral, a na knížky že také zbude. Vracel se znepokojen, vida, že jeho obavy nebyly bez podstaty. Přišel druhého dne a nebylo líp, ani třetího. Starý kaplan jídla se sotva dotekl a nápadně se tratil. Held k němu docházel až dvakráte denně. Sedmého dne z rána přichvátal pro něj Ceypek bez dechu, vyjevený, sám už pozloutlý, jak ve dne v noci kaplana opatroval, a zajikavě oznamoval, že se mu zdá, že se mu — Bože — že velebný pán chce kněze, že pro něj jde.

»Jdou, jdou jen, já přijdu hned.«

Když přišel, viděl, že je zle. Mráкотy obcházel P. Vrбу, byl úplně vysílen. Když Held zastavil se i odpoledne u něho, zastal jej v bezvědomí, v agonii. Ceypek klečel u postele, bílou hlavu na peřině v dlaních a plakal, až se mu v týle černá mašle třásla.

* *

Toho dne 15. měsíce března byla Věková jako na trní. Muž odešel ráno do radnice vyslechnout s ostatními patent, před tím už došlý a jako hrozné tajemství pod pečeti chovaný; vzrušoval tiché zákoutí venkovské tak jako královské město. Čekali tu spásu v palčivé toužebnosti jako tam. Věková neměla nikde stání; lekala se a jakoby neslyšela konejšení své sedmnáctileté dcerky, milé a svěží jako květ.

»Ach dítě, ach dítě, kdybys věděla! Pantáta se obává, ty nevíš, chudák, s jakou přijde!«

Stál s ostatními v radní jizbě v napjetí a z hluboka si povzdechl, když úřadující zkoušený radní vytáhl ze zásuvky dobře zamčené balík, když jej pozdvihl a ukazoval, že pečeti jsou jak náleží, celé, neporušené. Pak pukaly, vosk odletoval, tuhý papír obalu šustil a v rukou radního zabělal se tištěný arch.

V tu chvíli Věkovou doma všechno dusilo. Vyšla ven, na dvůr, do krámu, a zase na podsín vyhlédnout přes náměstí k radnici. Houf lidí tam dole i na schodech vedoucích ku dveřím, a v tom — Někdo z nich vyšel; Lidka stojíc za matkou, volala, že to pan rada; lidé ustupovali a on jal se čísti — pak —

»Pantáta!« zvolala Lidka. »S Bílkem jdou.«

Věková se lekla. Šel zvolna a jak docházel, viděla mu na tváři, že se něco stalo. Vyběhla z podsíně, vzala muže za ruku, tázajíc se v starostné nedočkavosti, co, jak tedy — Zaslechla, že Bílek mluví zostra, ale nedbala.

»Pojď, až doma,« řekl Věk stísněně, ale promluvil už, jak vstoupili do krámu:

»Milá ženo, je zle, připrav se —«

V jizbě usedl na židli jako zmožený. Věková s dcerou nad ním, a pro Boha, co se stalo, ať mluví. Pověděl, jak bylo na radnici, co

v patentu, jak bankocedule na ráz klesly, že ze zlatky je dvanáct krejcarů. Nechápala hned a namítla, že když peněz nemají —

Věk sténavě zavzdýchav, otevřel zásuvku a vytáhl z ní balíček bankocedulí.

»To jsem chystal do Prahy, to mělo uhradit největší můj dluh u Stojespala. Kdybych to byl tyto dni poslal, měl bych uplaceno dvanáct set. Včera to platilo tisíc dvě stě, dnes jenom dvě stě čtyřicet zlatých! Dluh ostane skoro celý. A staré dluhy se musí platit dle nové normy a tím vzrostou. Jsme na Opočen dlužní tisíc zlatých a jak jsem z hruba vypočetl, musím teď zaplatit přes tři tisíce sedm set. A teď počítej ostatní dluhy na domě —«

»Jezus Maria!« zaúpěla Věková, »to jsme na mizině!«

»Jsme,« povzdechl Věk, »a je hůř nežli po ohni. Tenkrát nebylo žádných dluhů, a teď — o —« a chytil se za čelo. Lidce, ač všecku pohromu jasně nechápala, zajel ten bolestný povzdech do srdce jako nůž. Bylo jí otce nesmírně líto; sklesla u jeho nohou, objala ho, volajíc něžně, hlasem, jenž se chvěl pláčem:

»Pantáto, můj zlatý pantáto!«

* *

Koncem dubna t. r. stěhoval se Ignacius Ceypek z bytu nebožtíka P. Vrby do malé světničky přes dvůr v zadním domě; mívala ji stará paní Marková, které nebožtík tak často, živě a rozhorleně vykládal o francouzských Jakubínech. Z těch čtyřiceti zlatých, které mu patent ze dvou set nechal, vydal kolik zlatých za zemřelého kaplana; náhrada se však našla v zásuvce černého stolu v poslední vůli, nebožtíkem již loni sepsané. Tou odkázal Ceypkovi všechen nábytek, šatstvo i dvaatřicet loupežníkův, ale také i pět set zlatých, které ovšem teď platily jenom sto. Ale byla to přece pomoc. Všecko mu do nového bytu odnesli, ale sám vzal na levou ruku koš, s nímž chodíval do trhu, a v němž té chvíle měl uloženu svou starou kuchařskou

knihu psanou, a pravou přitiskl sloupkové hodiny, jež uměly tři pěknékousky. Vzpomněl, když je bral, jak nebožtík velebný pán je rád poslouchal, jak si někdy sám zatáhl za šňůrku.

Ceypek povzdechl a jak se ohlédl prázdným bytem, zamíhala se mu víčka, při krajích náhle do krve zrudnuvši.

XXV. JAKO ADAGIO.

Když se pan z Hanoldu vrátil z vojny nedlouho před tím černým dnem státního úpadku, bylo jeho shledání s manželkou chladné. Neviděli se sice dlouhý čas, ale nebyli si proto vzácnější. Vášnivě Hanoldovo vzplanutí dávno vyhaslo, a nezůstalo ani jiskérky, kterou by dlouhá vzdálenost od ženy mohla zase prudčeji roznítit. Paní ho již svým zjevem nevábila a jí nemohly ten rok a ty měsíce, co žil od ní, vyhladit z duše všechno to pokoření, pohanu, kterými ji ponižoval.

Jí se uvolnilo, když odjel, a zarazila se, když oznámil, že se vrací domů. Lekla se o dosavadní klid, třeba že to byl teskný klid zklamané duše, ale přece klid. Nevyhlížela, nečekala, než na jedno přece pomýšlela živěji, ne bez napětí: jak se muž uvítá s Jeanettou.

Na první spatření chytil dítě, jež opustil batolící se, rozvazující a s nímž se shledal jako s kadeřavou skoro čtyřletou holčičkou, chytil ji v živé radosti s hlučným projevem lásky.

V ten okamžik zajihlo v srdci paní Hanoldové smírnější náladou; ale když za krátko byla i Jeanetta odloženou hračkou, vrátil se chlad. Z votavanského zámku uletěl klid jako vyplašené ptáče. Paní zase slychala mužovy křiky, jeho klení, vidala jeho divoká vzkypění. Peskoval sluhy, vadil se s ouředníky, vybuchl často i vůči ní; býval ostrý až tvrdý na ni i na své jediné dítě. Co se jí týkalo, snášela s chladnou nevšímavostí, jednání však vůči rozmilému dítěti, často prudké až bezohledné a nespravedlivé popuzovalo ji; bránila dcerku, nelekajíc se, i když se muž nejdivočeji rozkatil.

V ty trudné dny došlo psaní od baronky Skronské, zvoucí neteř do Prahy. Když paní Hanoldová ty řádky četla, bylo jí, jako by z šeré a chladné místnosti vyhlédla pojednou do krajiny v jarní kráse, v plném slunci; touha ji v ten okamžik zažehla, vytrhnout se odtud, pryč odtud v ta místa, na která v samotě své, v komnatě i v starém parku se tolik navzpomínala, na tetin dům, na jeho zahradu, na jeho hudební večery, jenž se ji od té chvíle, co tenkrát odtud ujela do Prahy před mužem, vyzářil vzpomínkami ještě krásnějšími a teplejšími.

Pro Helda vlastně vzrušilo ji tak tetino pozvání, pro Helda však také padl do toho hřejivého zášlehu zlatého světla těžký stín. Až do této chvíle mohla pevně pohledět muži do očí, a sama bez viny mohla jím v duchu opovrhovat. To vědomí drželo její síly, její hrdost a jistotu.

Ale jak se nad tetiným listem tak zaradovala, hned stihla samu sebe, že ne pro tetu, nýbrž pro něj, pro Helda. Ten byl její prvním pomyšlením. Zasmutnila se — Ne, nepojede, zůstane. Ty krásné chvíle přátelského porozumění at zůstanou čisty. Kdyby byla u tety, Held by zas přicházel, a zdali by oddolala jako tenkrát, když ji pověděl, jak hleděl v noci k jejímu oknu. Nezapomněla, jak jeho vzpomínka ji přemohla, jak ji náhle zima roztrásla, jak se jí tváří i do očí horko rozlilo a jak nesnadno se opanovala, aby mu řekla, aby nezpomínal. Zdali by tak bylo i po druhé?

Odepsala, že do Prahy nemůže, ale kdyby si teta vyjela ven, na zámek, tam že je blíž, tam že by spíše přijela. Když toto napsala, zamyslela se nad papírem. Held se asi o této odpovědi doví. Vycítí jistě. Co řekne —

Přišlo tetino druhé psaní s pozváním na zámek. Paní Hanoldová neváhala, nerozmýšlela se. Muži oznámila, že ji teta pozvala, a on, dobře postřehla záblesk v jeho očích, rád to uslyšel. Odjela s Jeanettou ihned k tetě. Těšila se, jak bude dcerkou překvapena a nestlumovala si tichou, blaživou naději, že uslyší o pražské tetině společnosti, t. j. o Heldovi.

Když na Votavanech záhy prohlédla, že její muž jest nejenom hýřivý záletník ale i surový a často sprostý, nejednou hoře na tetu zatoužila, do čeho ji vnutila, jak ji život otrávil svou neupřímnější starostlivostí. Než to bývalo jen na chvíli. Láska, kterou k ní od dětství lnula, byla pevnější. Měla jenom ji, své poslední útočiště, jediné srdce, které ji a její dítě milovalo. O tom se zase živě přesvědčila, když k ní po jejím pozvání přijela.

Baronka Skronská opět churavá, zrovna okřála, když shlédla roztomilou Jeanettu i její matku. Lory si všimla, jak teta starostlivě, zkoumavě na ni pohlédla, a cítila pak, že je k ní něžnější a pozornější. Po chladu a trapných scénách s mužem doma, na votavanském zámku, ocitla se v závětrí, v tichém a slunném koutku. Na malém a tichém tetině zámku jasně jí zase život.

Zpráv o Praze uslyšela. Teta vypravovala o známých, nejvíce o radovi Slívkovi, o hraběnce Bubnové a jiných známých. Také o Heldovi se zmínila, s uznáním, a vřejeji nežli jindy, než přece jen stručně. Paní Hanoldová naslouchala s vážným klidem v tváři, ale v duši dychtivě. Čekala víc, byla by poslouchala, ale vláha tetiných slov ustala tuze záhy. Nechtěla ji i sobě minulost připomínat, a paní Hanoldová sama se neptala k vůli tetě.

Když s ní bývala na zámku za svobodna, zdál se jí život v této vesnické samotě někdy až únavně, mrtvě tichý. Touživala po Praze,

zvláště když pole pustla a dech jeseně vanul malým parkem. Stesk ji napadal, nejtíže v rozvalinách starého hradu, jenž nedaleko na chlu-
mu trčel, i na osamělém hřbitově vesnického kostelíka. Na ten
vzpomněla i v listu, kterým tenkrát dávala doktoru Heldovi zprávu
o tetině nemoci, jak chodí hřbitůvkem, einsam, Sterbe gedanken
voll, jako Hölty.

Tenkrát ještě ve vybásněném světě idyll, ve vysněné Arkadii,
opojovala se také čarovnou romantikou, poesií nekonečné touhy
a snila o smrti.

Teď, když jí život ty květy všechny porval i rozfoukl, kdy zhasla
kouzelná zář illusí, nechodila na ten hřbitůvek. Žila dítěti. Nejraději
chodila s Jeanettou do malého parku. Tu ji sama opatrovala, hrála
si s ní, vypravovala ji; ale nejednou, když se děvčátko zabralo do ně-
jaké hravé práce, když kamínky snášelo nebo se v písku hrabalo, za-
myslila se na lavičce pod stromy jako na Votavanech. Teď měla
větší poklad vzpomínek nežli za svobodna. Ta ona chvíle z těch
dnů, kdy ujela muži k tetě do Prahy, přimihla se jí do myšlének.

Ta ona chvíle, jak setkala se s Heldem v pokoji před tetinou lož-
nicí nebo v saloně, ta ona chvilka rozpravy, kdy minulost jim za-
padla, kdy ani na budoucnost nevzpomněli v těch přátelských ho-
vorech, při nichž jí bývalo tak blaživě volno, teplo, kdy cítili, že se
sblíží, že si porozuměli.

Vzpomínky přicházely jako van, jako vůně i když sama meškala
v parku i když večer v svém pokoji vyňala ze zásuvky rokokového,
vykládaného sekretáře nevelkou knížku v deskách smramorovaným
papírem, s rudou náhřbetní vignetou, »Dafnys a Prwnj Plawec«,
Nejedlého překlad Gessnerova díla, milou knížku, z které Held četl
v tichém salonu tetině v Praze v onen krásný, slunečný den pod-
zimní, kdy také stál na verandě a tak na ni hleděl, když ze zahrady
po schodech chvátala.

O svém muži s tetou nemluvila, nezačala, a ta bojíc se vzbudit ne-
milý stín, se sama také ani nezmínila. A Hanold nepsal, neptal se,

kdy žena se mu vrátí z dlouhé návštěvy, nepsal, ani k vůli dítěti ne.

Než dnové hojivého uklidnění dlouho netrvali. Jaro, v které baronka Skronská tolik doufala, nepomáhalo. Chorá paní se nejen nezotavovala, ale cítila, že je hůř, že se jí vrací stará její nemoc prudčeji nežli kdy jindy. Koncem máje ulehla. Paní Hanoldová byla plná ouzkostí. Procházky do hradních rozvalin přestaly, do parku si vyšla málo kdy a když, vždy jenom na chvílku. Neměla stání samou ouzkostí o tetu, kterou opatrovala jako matku obětivě, bezoddechu.

Přehlížela ji s tajenou úzkostí a když rady okolních lékařů nepomáhaly, vyslovila jméno Heldovo, které sama před tetou nikdy nevyřkla. Bylo jednou v červnu za dusného podvečera. Nemocná baronka nezamítla. »Vždyť mně pomohl,« zašeptala namáhavě, »jen bude-li moci přijet.«

»Zítra ráno pošlu psaní; přijede, doufám, vím to, a jistě se vám, tetinko, uleví,« těšila paní z Hanoldu vřele, z přesvědčení.

Nemocná upřela na ni zapadlý, kalný zrak. Vděk z něho mluvil, a hluboké pohnutí i lítost; pojednou položila baronka svou vyhublou, žlutavou pravici na Lořinu bílou ruku a zašeptala chvějivě: »Lory, odpusť mně —«

Lory překvapením okamžik mlčela; srozuměla hned, že teta myslí na doktora Helda. Lory se náhle sklonila hluboce dojatá k tetině ruce a líbala ji i rosila slzami. —

Ještě té noci, když baronka usnula, zašla do svého pokoje, aby napsala Heldovi list. Otevřeným oknem vanul dech tmavé, teplé noci, vanul lahodně ze zahrady, z parku, nejurčitěji těžká vůně jeho kvetoucích, bezových křovin. Křepelčin hlas se za ním ozval tlumeně jako ze sna. Lahodná, vlažná noc, kdy touha omamuje srdce a rozehrává krev.

Lory nedbala ani vůně ani ptačího volání; seděla nad papírem, pero v ruce, zamyšlená, dojatá tetiným odprošením, jež jí tak žhavě připomenulo zapadlé sny a naděje i zmařené štěstí. Měla Heldovi

psát, ale o sobě ne; nesmí ani povzdechnout, aby uslyšela u něho ohlas své tesknoty, nesmí ani slovem ulevit touze, jež prsa svírá, nesmí ani naznačit, co cítila prve u tetina lože, jak jí zachvělo, jak jí žalostně nitrem vykřiklo.

»Plná ouzkostí o svou nebezpečně nemocnou tetinku,« začala psát, »pišu Vám, vážený příteli, a Vy mne a tetu, pevně doufám, neoslyšíte. Vím, že žádám příliš, vím, jak Jste přetížen svou povinností, ale nezazlívejte mně. Běží o mou dobroditelku; kdyby odešla, kdož mi zůstane? Budu opuštěna se svým dítětem, nebo doma na Otavanech — Tam se nic nezměnilo a návrat můj — Lekám se toho pomýšlení. Za poslední války žila jsem v trudné samotě, ale přece v klidu. Ale co teď nastává — Nezazlívejte mi, že o tom mluvím, ale je mi teskno. Pište, prosím Vás, smím-li tetě slíbit a ji potěšit, že přijedete. Budu Vám z té duše vděčna. Jeanetta vyrostla, je jako motýlek, roztomile žvatlá.

Přijďte, bojím se o tetu —

Vaše

E. H. •

Četla co napsala a váhala, má-li nechat to o Votavanech. Ale on ví, všechno ví, cítí s ní, rozumí jí. Tenkrát v tetině zahradě v Praze, tenkrát na podzim, když prchla s Jeanettou ještě nemluvnětem z Votavan, když tam na zahradě Heldovi naznačila, proč přijela, proč musila přijet, jak je nešťastná, jak na ni pohlédl, jak se chopil její ruky a polibil ji z hlubokého dojmu, v soucitu i na znamení oddanosti.

»Seč jsem, všechno rád pro vás vykonám, věřte mi jako nejlepšímu příteli,« řekl tenkrát.

Tíž padala, úzkost mizela, náhlé uvolnění přišlo. »Přijede, jistě přijede!« Maně se ohlédla do otevřeného okna, ven do vlažné noci. Ucítila její dech, její vůni, uslyšela křepelčin stlumený hlas.

Jako uvábená přistoupila k oknu, čekala, ozve-li se křepelka, naslou-
chala tichému ševelu ze tmy parku, dýchala vůni květů.

Co dělá, myslila Helda, co teď dělá — Vzpomene-li také, zasta-
ví-li se v Ječné ulici, pohlédne-li k jejímu oknu, jehož zář tenkrát
pozoroval. Snad teď sedí doma u klavíru — Míhl se jí, kadeřavou
hlavu málo zpět nachýlenou, v tváři za hry změněný, i v očích; hřeje
mu v nich cosi nevýslovného, dojímavého, vroucného, co zvučí
v jeho hře —

Křepelka se již neozvala, stmělý park usnul, ani nepovzdechl, ale
Lory stála dosud u otevřeného okna. Svíčka na sekretáři, na němž
na vrchu ležel Gessnerův »Dafnys«, dohořívala.

Třetího dne na večer našel doktor Held vrátiv se do svého bytu
na stole psaní od paní Hanoldové. Dojalo jej a hned, ještě té chvíle
napsal odpověď, že ochotně přijede, hned jakmile si opatří zástupce;
za den, nejdéle za dva, že se vydá na cestu, že bude pospíchat. Těšil
ji, aby se nestrachovala, vyslovil své vroucí účastenství.

Vše bylo srdečné, ze všeho listu vanula ochota a oddanost. Na tu
cestu dost dalekou se odhodlal hned k vůli Loře. Náhlé zatoužení
hnalo jej do spěchu, těšil se. Ráno poslal psaní na poštu; když na-
zejtří odpoledne se vypravil, když už chtěl vsednouti do kočáru, pří-
nesl posel psaní a zase od paní Hanoldové. Held je neklidně rozpe-
četil, dychtivě četl. Pozdě!

Prudký záchvat zmohl baronku Skronskou, druhý den po tom,
co Lory odeslala Heldovi list. Lory psala krátce, několik řádek, ale
z těch cítil Held, jak je žalem skrušena.

Za chvíli přichvátal rada Slívka povědět, jakou novinu mu ozna-
muje paní z Hanoldů.

»O pohřbu nepíše?« ptal se Held. »Mně se o tom nezmiňuje.«

»Na ten je pozdě; dnes je. Ale jel bych tam přec,« rada Slívka

hleděl před se velmi starostně, »rád bych s mladou paní promluvil, potřebuje útěchy, ale píše, že hned po pohřbu pojedje na Votavany. Snad bych jí už ani nestihl, jel bych nadarmo.«

»A na Votavany?«

Rada sebou trhl.

»Co vás napadá, tam! Ten divoch by ještě — ne — ne — Ubohá paní!«

Held v duchu litoval ještě vřeleji. Vzpomněl, co psala v prvním listu, jaký bude její návrat a další život se surovým důstojníkem. Kdy ji zas uvidí! Cesta zmařena; napsal nový list, doufaje, že paní Hanoldová odpoví. Než list nepřišel ani ze záměčku barončina ani pak z Votavan. Tižilo jej to a starostně pomýšlel, že Lory snad stůně, nebo co se děje.

* *

Paní z Hanoldů odjela všechna skličená nedlouho po pohřbu baronky Skronské do Votavan. Muž nepřijel na pohřeb, jen se písemně optal, kdy ona se vrátí, a že, má-li jakési rovnání s tetinou pozůstalostí, ať nespěchá, ale ať píše, jak se hodlá dlouho zdržet, že pro ni a pro Jeanettu přijede, ale ať píše, ať v čas oznámí. Paní Hanoldová si povšimla, nač tolik opakuje, aby mu dala napřed zprávu. Než byla již na odjezdu; i jindy by raději sama domů jela. Tím více nyní v obklíčení duše. Proto muži ani neodepsala a vydala se na cestu. Několik drobných památek po tetě si odvážela a dva listy Heldovy. Došly jí ještě na tetině záměčku, druhý před samým odjezdem. Zaplakala nad prvním, nad druhým se hluboce zamyslíla. Held vyslovuje svou soustrast, připomenul, co jí řekl tenkrát, když musila přijeti do Prahy, prchajíc z Votavan, že ji prosil, aby věřila v ryzost jeho citu, v jeho přátelství, aby ve všem na něj spoléhala.

Z těch řádek ovanula ji těšivá pravda. Ano, on jediný. Ale jak, co může. Ona musí zpět, zpět k vůli dítěti. Musí. V tupé resig-

naci usedla do kočáru, opouštějíc tichý zámček, jež zdědil bratr nebožky tety, nezámožný úředník, otec četné rodiny. Cesta byla i jinak trudná. V ten čas panovala neobyčejná parna. Obili nezářalo, ale schlo, hořelo. Bylo koncem června a již nastaly hlavní žně. Prořídlymi, plavými lány bělaly se košile šekáčů a pestřily se šátky i suknice žneček. Nezpívali jako jindy. Žeň byla chudá a vedro úmorně.

Paní Hanoldová ubledlá, v černých šatech seděla v povoze zamyšleně nebo se netečně rozhlížejíc. Teprve když druhého dne odpoledne se pojednou za lány vynořil temně zelený mrak jejich rozlehlého parku, jenž na plném slunci dřímal jako zakletý, zachvěla se a bezděky přitiskla k sobě Jeanettu vedle ní sedící vedrem už zondanou. Už tu jsou! Zase jí připadlo, proč muž tak nalehal, aby mu oznámila svůj návrat.

Když dojeli k samému parku, dala zastavit a vystoupila, aby unikla nesnesitelnému vedru a mrakům prachu nekonečné, bílé silnice. Dusno bylo, až mdlo, a staleté duby, javory a lipová alej lákaly pod svůj hustý kryt na stezky bez prachu v chladivém stínu.

Paní Hanoldová dala se s Jeanettou a její vychovatelkou pěšky starým parkem. U nového, empirového pavillonu pod starými duby a javory, kde tak ráda sedávala, prokmitla se jí mladá dáma, urostlá, bujné krásy. Přisedši mezi stromy, nepovšimla si příchozích a stoupala po schodech k otevřené terasse pavillonu, mezi jejímiž sloupy zmizela.

Paní Hanoldové se zarazil dech. Jako uštknutá stanula, hledíc k pavillonu. To tedy! Chvatně, vzrušena, pobouřena brala se do zámku. Stezky prázdný, až na konci u omšelé sochy s houštím čilimníkovým v pozadí potkala zahradníka. Zastavila ho, poslavši vychovatelku s Jeanettou napřed. Zaražen, s bázní, pověděl na naléhavou otázku, na rozkaz panin, že ta dáma tam v pavillonu bydlí, že přijela z Vídně, že tu je dobrých čtrnácte dní, pan baron ji pozval, že ji byl také naproti. Víc se neptala. Chvátala dál, ale ne daleko ; na

pobočné stezce manžel. Šel proti ní, ale ne jí naproti; jistě do pavillonu. S planoucímá očima, chvějícími se rty optala se po té dámě. S úsměvem pověděl, že ji pozval, že to je přítelkyně.

»Ale musí ještě dnes, a teď, hned z domu, mám-li vkročiti do zámku.«

Sálavé oči Hanoldovy se zableskly a ne bez posměšku utkvěly na ubledlé, pohublé paní v černých, smutečných šatech.

»Zde já poroučím,« odbyl ji brutálně, »už jsem vám řekl. Má přítelkyně tu zůstane!«

»Ta —«

»Dost, sice!« Hanold zbrunátněv, mávl prudce rukou. Okamžik tak stáli proti sobě, pak paní uhnuvši s stezky, chvátala k zámku. Ale ani tam nevkočila. Na nádvoří poručila, aby připráhli do vozu, v kterém přijela, čerstvé koně, dala zavolat dcerku s vychovatelkou, a za chvíli vyjížděla ze zámku. Hanold meškal tou dobou v pavillonu.

Za čtrnácte dní přijela ze zámku nebožky tety, kamž se nejprve uchýlila, do Prahy k hraběnce Bubnové. Psala jí před tím, co se stalo, oznámila jí, že zadala doktorem Blumentrittem o rozvod, a prosila ji, aby jí dala v Praze byt vyhledat a najmout. Hraběnka učinila vše ochotně neteri nebožky své přítelkyně, a když paní z Hanoldů přijela do Prahy, měla byt už přichystaný.

»Je na Spálené ulici, tichý, pohodlný, se zahradou. V tom domě bydlí také doktor Held.« Oznamovala hraběnka.

Paní Hanoldová se opanovala; lekla se, ale na její ubledlé tváři ani záchvěv pohnutí. Nemohla odřici, nesměla a nemohla nic říci. Leknutí opanovala, nitro však zůstalo neklidno. Vzrušovalo ji pomýšlení, že bude s ním pod jednou střechou; divná zvědavost ji napínala a zas už se lekala, co si on pomyslí.

Pozdě odpoledne vydala se s hraběnkou do svého bytu. Ani u hra-

běňky, ani tu se neoptala, kde doktor Held bydlí, v kterém patře. Nemohla, bála se. Ale jak vstoupily, v přízemí se ohlédla a jak šly po schodech, zachvěla se v srdci pomyšlením, kdyby ho potkala, kdyby šel tak proti nim — S povzdechem vstoupila do svého bytu; krušilo ji, že se tak vrací do Prahy, po které se tolik natoužila, v smutkovém rouše, se smutkem v srdci, pohaněná.

Smrákalo se, když hraběnka Bubnová odešla. Jeanetta s vychovatelkou byly ve svém pokoji. Lory osaměla. Přistoupivši k otevřenému oknu, zahleděla se do červencového soumraku, dolů do zahrady, do korun rozložitých kaštanů. Dvě lípy stály poblíže domu a kývaly haluzemi skoro do samých oken. Byly na odkvětu, ale dýchaly ještě sladkou, těžkou vůní do šera, jež houstlo v zahradě obklopené zdí i starými domy zašlých, prejzových střech.

Paní Hanoldová, jak byla v černých šatech, splývala v tmavém křeslu, do něhož u okna usedla, s šerem. I její antický účes tmavých

vlasů tratil konturu; jen přibledlý, jemný obličej a bílé ruce, jak je, volně dozadu nachýlená, zlehka položila na opěradla, prosvitovaly jímavě jako z temna starého obrazu. Myslí na Helda, je-li doma, ví-li už; a ví-li, co si pomyslí. Ale jistě ví, že hraběnka byt vyhledala, že ona nevěděla.

Líbezná prška tónů zdola, z přízemí se rozšuměla a řinula se otevřeným oknem do zahrady, do korun lip a nesla se dál do starých kaštanů, pod nimiž se tmělo. Jaká odpověď! Náhle jí připadlo, co tenkrát v tetině zahradě, na verandě doktor řekl, že by si přál mítí byt s okny do zahrady, aby tóny milé mu skladby nepadaly do hluché, lhostejné ulice, nýbrž do zmlklých korun stromů. Padají tam, řinou se, a-do srdce, do srdce—

Naslouchala, tajíc dech, ne jako tenkrát, když před lety hrál, kdy se otrásla v blaživém těšení, čekajíc v rozkošně vzrušující dychtivosti. Teď teskně, elegicky, s duší zraněnou. Seděla nehnutě s očima rozšířenými, vnímajíc ohlasy Kouzelné flétny, jeho zamilované skladby, také jí zvláště milé. Utišení z ní vanulo, skonejšení, a když šerem prosyceným vůní lip zakvílela arie Pamíny, zarosily se jí oči slzami. Ale nepálily.

XXVI. O SKLADBÁCH DOKTORA SRNKY.

Za dusného večera počátkem srpna seděla na Staré rychtě u »vlastenského stolu« obvyklá společnost až na učitele Lumendu, jenž za té drahoty, kdy i pivu naskočilo, přestal chodit do hospody. Starý pan Hamous pil také mň, ale proto přece rozpínal knoflíky u vesty. Toho večera přišel k nim také doktor Srnka. Přišel v širokém, ale volnějším nákrčníku, v hnědém traku a střízlivý.

»Herr Hýbl,« začal jen sedl a vytáhnul z kapsy dvě malé knížky zánovní. »Tu vracím Miltona, das heisst die Übersetzung.«

»Už přečetli!« divil se Hýbl. »No, a —«

»Myslil jsem si, když s tou knížkou přiběhli a chlubili se, to že je něco, abych se podíval, myslil jsem si, že to je zas tak — vlastenské — no — Aber mea culpa! Znáám originál, ich hab' es verglichen, myslil jsem si, no naše řeč, kam pak! Ale jak jsem začal,« mluvil čím dále tím živěji, »ten státní bankrot je velká rána, všude to mají

v těle, a dlouho, dlouho se to bude kuryrovat, ale tohle — « klepl prsty na knížky na stole ležící, »to je trefa, to je velká výhra! A ten pán, co to přesadil, ten pan Jungmann, oh, oh, « ukazovák doktorův stoupal do výše, »to je znalec mateřské řeči, a víc, o mehr! Was Welleslawin, was das — « mávl zamítavě rukou, »aber das da, to je něco! Der hat den Genius der Čechensprache geweckt. Alles verjüngt, ein kühner Flug — Já si myslil, ah co — Ale tady to, « chytl knížku, rozevřel maně, nehledaje a začal deklamovat:

— — — teď blahosti
ztráta trápí jej a muky pověčné.
Kolem obrací své oči tesklivé,
jeví zděšení a touhu, smisené
s pejchou zavlou a záštím hlubokým —

Deklamoval dál a všichni naslouchali v úžasu. Hýbl zčervenav radostí, vrtěl sebou, nemoha dočkati, až doktor dočte. Pak mu prudce podal ruku, srdečně volaje:

»To máme radost, pane doktor! Vidějí, že-to půjde!«

Toho večera zůstal doktor Srnka u »vlastenského stolu«, jež pan starý Hamous rozjařen častoval pivem. Když pak doktor, zrudlý zas a rozcuchaný měl se k odchodu, zavolal si Hýbla do koutka a vytáhnuv z náprsní kapsy složený papír důvěrně mu oznamoval, že mu také něco přinesl, ne v české řeči, no ale —

»Aber mlčet, mlčet!« napomínal tlumeně. »A pozor!«

Hýbl už dlouho nevydržel. Když přišel do svého pokojíčku »u zlatého slunce« v Bartolomějské ulici, kdež nyní bydlil sám, rozbalil papír a četl při lojové svíče:

CONCERT

zum Besten der am 15. März l. J. Verunglückten.

Vorkommende Stücke:

1. Der berühmte Fenstersturz! Ouverture zum 30jährigen Kriege executirt von der böhmischen Nationalkraft.

2. Kaiser Sigismund u. der Papst. Andante aus dem Consilium zu Konstanz für die Posauner des Weltgerichtes; vorgetragen von Johann Hus.

3. Der Ruf aus der Unterwelt oder das Finanzpatent. Duet für 2 Basstimmen mit Begleitung einer herzerreissenden Pratsche. Text vom Grafen Wallis, gesungen vom Ministerio.

Der Anfang ist praecise um diese Zeit, wenn der Böhme fühlen wird, dass er noch Gehirn im Schädel u. Mark in den Knochen hat.«

»Prach milionská Srnka,« pomyslel Hýbl, když četl, »ta je smělá, ten by —« Zahleděl se na list. »Co by chtěl, co myslí! V tom to vě. Řeč ne česká, ale Čech a jaký! A rebulant. Cítí a jak cítí. «

XXVII. SKONČÍ SE SLZAVĚ.

Patnáctého září na večer přednesla teta Máli mladému Věkovi poslední napomenutí v pokojíčku u prádelníka se soškou P. Marie pod věncem. To již stál před ní mládenec osmnáctiletý, ale jako jindy s pochýlenou hlavou a neusmíval se v duchu jako někdy poslední dobou. Byl vážný ne pro to napominání, aby se varoval pokušení, ale protože tu stál naposled, protože měl zítra odjet, na dobro se rozloučit s tetami. U hrobu »babičky« Jetmarovy už byl, na rozloučenou stávil se u chirurgů, u Kamberských, odkudž se slzami v očích odcházel, i po mandlovně se ohlédl, kde »Emánek« tak nehodně odpočíval v zásuvce starého mandlu, mladému truhlářskému mistru Vytlačilovi dal s pánem Bohem, s kamarády se rozžehnal i v sousedství, a tam také na zahradě s Toničkou Zemanovou, jak se tam »náhodou« přičiněním kamarádovy sestry sešli.

Přišel pozdě k večeři, teta Baruška hubovala, ráno však stírala slzy, když Vašík jim za všechno srdečně, sám dojat, děkoval a s pánem Bohem dával. Otec pro něj nepřijel, aby ušetřil; oznámil synu písemně, jak je, jak je patentem skoro zničen, jak druhá rána přišla z neúrody, sucho že zmařilo žeň a jaká teď hrozná drahota, a jaká tíž dluhů.

O drahotě nemusil Věk nic dokládat, syn ji poznal i tu, když platilo se za korec žita 60 zl. a pšenice 100 zl., když bylo vejce za 12 kr. a máz piva za 48 kr., když teta Baruška prodala husu za 25 zl., ale když musila dát za pár střevíců 12 zl. a za podšíť bot když švec počítal zlatých dvacet.

Mladý Věk smutně odjížděl z Litomyšle, se strachem se blížil k domovu. Rozuměl, oč běží, co zkouší otec, co matka, jaký jejich zápas a podaří-li se jim udržet zděděný majetek. Jak by pak s nimi bylo a jak s Liduškou, a on jak by dostudoval! V skličujícím napjetí pohleděl na otcovský dům, když vstoupil na náměstí. Nic nespokořoval, vše jako jindy, i okna plná květin. Ten pohled mu na okamžik

uvolnil a potěšil ho. Nenechali jich uschnout v těžkých starostech, ještě snad —

Věková se rozplakala, když vstoupil, Věk ho vítal vážně, mlčky, ale pohnutě. Syn se lekl, že je tak ustaraný, přepadlý. Ale za otcem jako křepelka, jako májové sluníčko rozmilá Lidka, s úsměvem na rtech, s láskou v očích; cítil, jak na ně starostně pohlédla, jak on — Nikdo první chvíle nezasteskl, jen mu snášeli, aby si pohověl. Věkovi se rozlil svit tiché radosti, když mu Vašík podal vysvědčení a když v něm zahlédl samý eminens. Usmál se, pokýval hlavou, zadíval se na Václava, náhle však odvrátil hlavu. Oči ho pálily, cítil, že by mu slzy vyhrkly. Dolehla mu na duši těžká starost, jak dál, že nemá na syna ani groše, a bude-li i ten pilný, hodný hoch musít trpěti, bude-li musít ze studií.

Ale ani nehlesl. Vyšel ven za prací a vyšel do krámu i po večeri, psal a počítal. Když se vrátil, byla Věková sama ve světnici. Věk se ptal po dětech.

»Liduška stele na sedničke Václavovi a Václav odskočil k starému Bílkovi. Povídal, těší se, že se hned zítra rozeběhne na Dobřany k panu faráři.«

»Ubohý hoch! Tak dobře studuje, a kdyby teď měl přestat —«

Věková postavila prudce na polici džbán, jež omyla.

»Mariáno,« začal Věk šetrně, »musím ti říct, co tajím už kolik dní. Z Opočna psali, že nebudou čekat, že musím zaplatit.« Usedl u stolu.

Tisíc zlatých —« Věková polekána přistoupila volným krokem.

»Ne, přes tři tisíce a sedm set; a Stojespal udělal bankrot, advokát psal za věřitele, at vyrovnám dluh. To musí být brzo, nebudou čekat. A ostatní dluhy —«

Věková byla jako pěna, dech se jí úzkostí tajil; jako obžalovanec tušila hrozný rozsudek. Zrak její tkvěl na muži, jenž mluvil s bolestnou odhodlaností. Bylo jí ho z té duše líto a hrůza ji obcházela.

»Mariáno, dělal jsem, co jsem mohl, bránili jsme se, ale už se ne-

ubráníme. Neudržíme ani pole, ani dům,« vyrazil temně ze sevřených prsou.

Věková zaúpěla. Věk seděl mlčky, spochýlenou hlavou. Okamžik úzkostného ticha; až Věková se ozvala slzavým hlasem:

»A co si počneme! Děti, můj Bože!«

»To je to nejsmutnější. Už jsem o všem uvažoval, přemítal sem tam; nezbude nežli —«

Uvázl, nemohl dál.

»Co —« vydechla Věková.

»Mariáno, já vím — ty za všechno lopocení teď tohle, já vím, pro tebe to bude nejtěžší,« hlas se mu zachvěl, »ale jiné pomoci nebude — nežli odtud —«

»Odtud!«

»Do Prahy.«

Věková zbledla. Věk vstal.

»Všecko jsem uvážil a rozpočítal. Přijdeme-li o majetek, co tady; tam se spíš uchytíme.«

»Ne, ne!«

»Co tady, má zlatá, a pak ostaneme-li tu, musí Vašík ze studií.«

Věková vzhledla k muži, jenž přerývaně pokračoval:

»Také bych odtud těžko odcházel, ó — ale zkazit Vašíkovi studie a snad život —«

»Ne, to ne! Děj se vůle Boží.«

Vypukla v pláč a jako sesláblá opřela se o muže; ten ji k sobě přitiskl a konejšil třesoucím se hlasem.

OBSAH.

	Strana
I. V popele	I
II. Per aspera. Též o podivném psaní	16
III. F. Věk najde své příbuzné	35
IV. O chudém kuchaři, starém kaplanovi a jiných známých	56
V. F. Věk najde přátele a také pomoc	76
VI. F. Věk zaveze syna do škol	95
VII. O nové společnosti a smutné novině	107
VIII. „Cordatus Bohemus“ se s Prahou rozloučí. Též politica a jiné	130
IX. Scholastica, též o Plockovi, starém kuchtíkovi	151
X. O signu a jiném soužení. Kapitola černá	163
XI. Mladý Věk se doví tajemství Václava tovaryše	184
XII. Musa inter arma žalostící	200
XIII. Musa inter arma zpívající. Kapitola milostná	223
XIV. Castrum doloris	240
XV. Věkové se z domova vydají	254
XVI. Počíná se idyllický	272
XVII. Obrací se dramaticky	290
XVIII. Skonává se tragicky	312
XIX. F. Věk najde pomocníky	354
XX. Doktor Held se s Lory sejde	380
XXI. O novém Veleslavínu aneb rozséváci, též o České Expedici osířelé	397
XXII. O divném shledání, ale nejvíc o škole a vojně	418
XXIII. P. Ziegler se do hor dostane	432
XXIV. O černém dni	448
XXV. Jako adagio	464
XXVI. O skladbách doktora Srnky	478
XXVII. Skončí se slzavě	481

